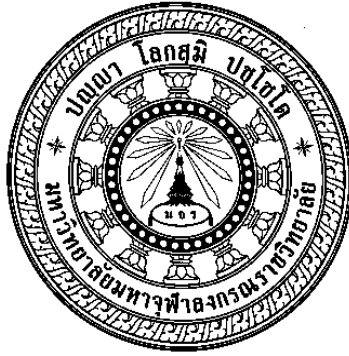

รายงานการวิจัย

เรื่อง

สมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ
ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
Competency of Teaching Vipassana Meditation of Overseas
Dhammaduta Bhikkhus in Buddhist Propagation

โดย

พระมหาไพฑูรย์ ปนตนาโท (วรรณบุตร),ดร.
วิทยาลัยพระธรรมทูตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ. ๒๕๖๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
MCU RS 800763138/2566

รายงานการวิจัย

เรื่อง

สมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ
ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

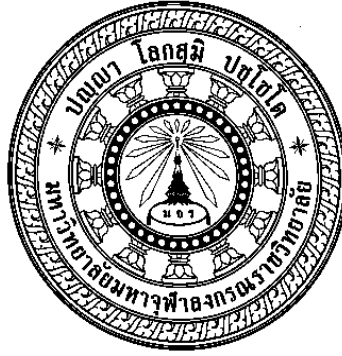
Competency of Teaching Vipassana Meditation of Overseas
Dhammaduta Bhikkhus in Buddhist Propagation

โดย

พระมหาไพฑูรย์ ปนตนนโท (วรรณบุตร),ดร.
วิทยาลัยพระธรรมทูตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ. ๒๕๖๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
MCU RS 800763138 /2566

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Research

Competency of Teaching Vipassana Meditation
of Overseas Dhammaduta Bhikkhus in Buddhist Propagation

By

Phramaha Paitoon Pantanando (Wannabud), Ph.D.
Dhammaduta College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University
B.E. 2566

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University
MCU RS 800763138/2566

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย: สมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ
ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ผู้วิจัย: พระมหาไพฑูริย์ ปนตนนโท,ดร.
ส่วนงาน: วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ปีงบประมาณ: ๒๕๖๖
ทุนอุดหนุนการวิจัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ, เพื่อศึกษาองค์ประกอบการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ และเสนอกระบวนการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ, เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปฏิบัติการ, ผู้ให้ข้อมูลเชิงลึกได้แก่กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้อง, การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาพิจารณาประเด็นหลักและแบ่งออกเป็นประเด็นย่อย.

ผลการศึกษาพบว่า ๑. สภาพปัจจุบันและปัญหาอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ คือพระธรรมทูตยังไม่เข้าใจภาษาและวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมของประเทศนั้นๆ และขาดการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน ๒. องค์ประกอบการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ คือพระธรรมทูตต้องศึกษาเล่าเรียนให้เข้าใจถึงวิธีการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ซึ่งมี ๔ องค์ประกอบ และกระบวนการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ มีทั้งหมด ๑๔ ประการ เช่น ครูผู้สอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน ควรมีความรู้และความเข้าใจที่แน่นนอนในหลักการและหลักวิปัสสนากัมมัฏฐานที่สำคัญ รวมถึงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งจะช่วยให้ผู้สอนสามารถอธิบายและตอบคำถามได้อย่างถูกต้องและชัดเจน เป็นต้น

คำสำคัญ : สมรรถนะการสอน, วิปัสสนากัมมัฏฐาน, พระธรรมทูต

Research Title: Competency of Teaching Vipassana Meditation of Overseas Dhammaduta Bhikkhus in Buddhist Propagation

Researchers: Phramaha Paitoon Pantanando (Wannabud), Ph.D.

Department: College of Diplomats, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Fiscal Year: 2566/2023

Research Scholarship: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

This research aims to study the current situation issues and the needs for developing the competency of teaching Vipassana Meditation of Overseas Dhammaduta Bhikkhus, to study the components of developing the competency of teaching Vipassana Meditation according to the four Foundations of Mindfulness of Overseas Dhammaduta Bhikkhus, and to propose a process for developing the competency of teaching Vipassana Meditation according to the four Foundations of Mindfulness of Overseas Dhammaduta Bhikkhus. This is a qualitative and applied research, with in-depth data provided by qualified and relevant experts, data analysis by content analysis considering the main issues and breaking them down into subtopics.

The results showed that 1. The Dhammaduta Bhikkhus still do not understand the language and culture of the respective countries and lack the development of capacity in teaching the fundamental principles of Buddhism. 2. The Dhammaduta Bhikkhus must study and educate to understand the practice of the Theravada Buddhist tradition according to the guidelines, which consist of 4 components. and 3. The propose a process for developing the competency of teaching Vipassana Meditation according to the four Foundations of Mindfulness of Overseas Dhammaduta Bhikkhus consists of a total of 14 aspects. For example, teachers of teaching Vipassana Meditation should have a solid understanding of the important principles and teachings of Buddhism, which will enable them to explain and answer questions accurately and clearly.

Keywords: Competency Teaching, Vipassana Meditation, Dhammaduta Bhikkhus

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่อง “สมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” ฉบับนี้ ได้รับทุนสนับสนุนจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ ผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน รวมถึงผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่สนับสนุนให้ดำเนินการวิจัยและขอขอบคุณ เจ้าอาวาสวัดมหาธาตุ พระธรรมทูตสายต่างประเทศ พระวิปัสสนาจารย์ วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และประชาชนที่ได้ให้ข้อมูลประกอบการวิจัย พร้อมกับเข้าร่วมประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ ครั้งนี้

พระมหาไพฑูรย์ ปนตนนโท,(วรรณบุตร),ดร.

๓๐ กันยายน ๒๕๖๖

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
ปก.....	
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ข
กิตติกรรมประกาศ.....	ค
สารบัญ.....	ง
สารบัญแผนภาพ.....	ฉ
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ ปัญหาที่ต้องการทราบ.....	๕
๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๕
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย.....	๕
๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้การวิจัย.....	๖
๑.๖ กรอบแนวคิด.....	๗
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	๗
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๘
๒.๑ สภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการพัฒนาสมรรถนะวิธีการสอนการปฏิบัติ วิปัสสนากัมมัฏฐาน ตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ.....	๘
๒.๒ หลักและวิธีการสอนปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔.....	๑๔
๒.๓ การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของพระธรรมทูตสาย ต่างประเทศ ในการ เผยแผ่พระพุทธศาสนา.....	๒๓
๒.๔ กระบวนการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของพระธรรม ทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา.....	๓๒
๒.๕ การสร้างเครือข่ายการสอนและการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระธรรมทูต สายต่างประเทศ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา.....	๔๔
๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๔๙
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย.....	๕๓
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๕๓
๓.๒ พื้นที่การวิจัย.....	๕๔
๒.๓ กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	๕๔
๓.๔ เครื่องมือการวิจัย.....	๕๗
๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๕๘

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๕๙
บทที่ ๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	๖๐
๔.๑ สภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนา กัมมัฏฐานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ.....	๖๐
๔.๒ แนวคิดองค์ประกอบการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน ตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ.....	๗๖
๔.๓ ข้อเสนอกระบวนการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน ตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ.....	๘๑
๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย.....	๘๙
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผลและเสนอแนะ.....	๙๑
๕.๑ สรุปการวิจัย.....	๙๑
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย.....	๑๑๑
๕.๓ ข้อเสนอแนะ.....	๑๑๔
บรรณานุกรม.....	๑๑๕
ภาคผนวก ก หนังสือแนะนำ.....	๑๑๗
ภาคผนวก ข เครื่องมือวิจัย : แบบสัมภาษณ์/แบบสนทนากลุ่มย่อย.....	๑๒๐
ภาคผนวก ค ภาพการลงพื้นที่ภาคสนาม.....	๑๒๒
ภาคผนวก ง รับรองงานผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์.....	๑๓๑
ภาคผนวก จ ผลลัพธ์ ผลผลิต และผลกระทบจากงานวิจัย.....	๑๓๒
ภาคผนวก ฉ แบบสรุปโครงการวิจัย.....	๑๓๔
ภาคผนวก ฐ ประวัติผู้ทำการวิจัย.....	๑๔๐

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพ	หน้า
แผนภาพที่ ๑ : กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	๗
แผนภาพที่ ๒ : การสังเคราะห์สติปัฏฐาน ๔ เข้าเป็นรูปนาม.....	๒๕
แผนภาพที่ ๓ : แสดงระบบกรเรียนการสอนกัมมัฏฐานในวิสุทธิมรรค.....	๔๔
แผนภาพที่ ๔ : แสดงจำนวนกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์.....	๕๕
แผนภาพที่ ๕ : แสดงจำนวนกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสนทนากลุ่ม.....	๕๖

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบันเผชิญกับความท้าทายใหม่ๆ โดยเฉพาะในบริบทโลกาภิวัตน์ที่ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ภาษา และความเชื่อมีความซับซ้อนมากขึ้น พระธรรมทูตสายต่างประเทศจึงมีบทบาทสำคัญในการสร้างสะพานเชื่อมระหว่างภูมิปัญญาพุทธศาสนาไทยกับสังคมสากล วิปัสสนากัมมัฏฐานเป็นแก่นแท้ของการปฏิบัติธรรมที่สามารถนำไปสู่การหลุดพ้นจากทุกข์ แต่การถ่ายทอดความรู้ดังกล่าวให้แก่ชาวต่างชาติต้องอาศัยสมรรถนะเฉพาะด้านที่ผสมผสานระหว่างความเข้าใจลึกซึ้งในหลักธรรม ทักษะการสื่อสาร และความเข้าใจในบริบทวัฒนธรรมที่แตกต่าง ปัญหาหลักที่เกิดขึ้นคือการขาดแคลนพระธรรมทูตที่มีสมรรถนะครบถ้วนในการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานแก่ชาวต่างชาติ ความท้าทายในการถ่ายทอดแนวคิดและการปฏิบัติทางพุทธศาสนาข้ามกาลเวลาและวัฒนธรรมการขาดเครื่องมือประเมินสมรรถนะที่เหมาะสมสำหรับพระธรรมทูตสายต่างประเทศ ส่วนปัญหาย่อยเกิดจากความแตกต่างทางภาษาและการสื่อสารความแตกต่างทางวัฒนธรรมและความเชื่อการปรับการสอนให้เหมาะสมกับบริบทสังคมตะวันตกและการรักษาความถูกต้องของหลักธรรมในขณะที่ทำให้เข้าใจง่าย

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่อยู่คู่กับสังคมไทยมายาวนาน นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน หลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนามีทั้งภาคทฤษฎีที่เป็นการเรียนรู้วิชาการ ภาคปฏิบัติคือ การลงมือทดลองทำตามหลักทฤษฎี และภาคปฏิเวธ คือ การได้รับผลตอบแทนตามสมควร การปฏิบัติปริยัติสัทธรรมเป็นการศึกษาเรียนรู้ กฎ ระเบียบ ขนบธรรมเนียม ประเพณีที่ดีงามและข้อบังคับสำหรับฝึกหัดอบรมกายและวาจาให้สะอาดปราศจากโทษ(ศีล) การศึกษาเรียนรู้เรื่องจิตและวิธีการฝึกฝนอบรมจิตให้สงบเป็นสมาธิมีพลังสร้างสรรค์ประโยชน์สุขให้แก่ตนเองและสังคมโลก(สมาธิ) การศึกษาเล่าเรียนพุทธปรัชญาคือวิธีการอบรมใจให้เกิดปัญญารู้แจ้งเห็นจริงตามความเป็นจริงของสรรพสิ่งทั้งหลายทั้งปวง การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ มีเพียงการปฏิบัติตามแนวอานาปานสติ กสิณ กายคตาสติและแนวพุทธานุสสติผสมกับอานาปานสติบ้าง

หลังจากที่พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณทรงดำริที่จะประกาศพระศาสนาพระองค์ทรงระลึกถึงพระปัญจวัคคีย์จึงเสด็จไปที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ได้แสดงปฐมเทศนาคือพระธัมมจักกัปปวัตตนสูตรเป็นครั้งแรกในโลกทำให้ท่านอัญญาโกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรมเป็นรูปแรกและได้ขอบรรพชาอุปสมบทเป็นพระภิกษุ พระองค์ทรงประทานอนุญาติ ให้การอุปสมบท ถือว่าท่านเป็นพระภิกษุรูปแรกในพระพุทธศาสนาต่อมาพระองค์ทรงแสดงพระธรรมเทศนาอันตตลักขณสูตรแก่พระปัญจวัคคีย์จนได้บรรลุเป็นพระอรหันต์หมดทุกรูปจึงมีพระอรหันต์เกิดขึ้นในขณะนั้นรวมทั้งพระพุทธองค์ด้วย พระองค์ทรงส่งพระภิกษุสงฆ์ออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา^๑ ปัจจุบันเรียกว่าพระธรรมทูตหรือพระสมณทูตออกไปประกาศเผยแผ่พระศาสนาโดยให้แยกกันไปในทิศทางต่างๆ ให้ไปเพียงรูปเดียว ซึ่งพระอรหันต์สาวกทั้งหมดได้ผ่านวิธีปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานถึงที่สุดแห่งวิปัสสนาญาณแล้วส่วนพระองค์เองทรงเสด็จไปเผยแผ่พระศาสนาที่ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม^๒

ก่อนที่พระพุทธเจ้าทรงออกไปประกาศพระศาสนาเป็นเหตุให้ได้พระสาวกหรือพระธรรมทูตที่ทรงส่งออกไปทิศละรูปช่วยการประกาศพระศาสนาตามประวัติศาสตร์ศาสนา กล่าวว่า เมื่อพระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้พระ

^๑ ดูรายละเอียดใน วิ.ม.(บาลี) ๔/๓๒/๔๐.

^๒ ดูรายละเอียดใน วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๒-๔๗/๑๒-๔๑, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๒-๔๗/๑๘-๔๘.

อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้วทรงพิจารณาธรรมที่ตรัสรู้เพื่อหาผู้ที่ตามได้ ทรงทราบชัดว่าผู้ที่รู้ตามพระองค์ได้นั้นไม่ใช่จะได้ทุกคน แต่เมื่อพิจารณาเห็นว่ามหาชนเปรียบเหมือนกับบัว ๔ เหล่า คือ อุกฤษฏัตถุญญผู้สามารถรู้ได้อย่างฉับพลัน เพียงแต่ยกหัวขึ้นแสดงจะสามารถรู้ได้ทันทีวิปัสสนาผู้สามารถรู้ได้เมื่ออธิบายความอย่างละเอียดเนยยะ ผู้สามารถเข้าใจได้ เมื่ออธิบายความอย่างละเอียดแล้วซักถามทบทวนและปทปรมะ ผู้ที่เข้าใจอะไรได้ยาก ต้องอธิบายความอย่างละเอียดและซักถามทบทวนหลายครั้งแต่บางรายมีความเห็นผิดอย่างรุนแรงยากที่จะบรรลุธรรมตามได้^๓

ด้วยเหตุนี้การประกาศพระศาสนาจึงต้องพิจารณาจริตนิสัยของบุคคลแล้วจึง แสดงธรรมให้เหมาะสม พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งสันติภาพมุ่งส่งเสริมการพัฒนาจิตให้เกิดปัญญาและสร้างสันติสุขเพื่อพัฒนาตนเอง และสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขให้เกิดประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่มวลมนุษยชาติตามอุดมการณ์ของพระพุทธศาสนาปัจจุบันการเผยแผ่พระพุทธศาสนามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งตามพันธกิจของคณะสงฆ์ไทยทั้งในด้านการปกครอง การศึกษา การเผยแผ่ การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์โดยมีเป้าหมายเพื่อการสงเคราะห์อนุเคราะห์ประชาชนทั้งในประเทศและต่างประเทศงานอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศเป็นอีกงานหนึ่งของคณะสงฆ์ไทยที่มีพัฒนาการมาทั้งหลักสูตรและการดำเนินการมาโดยลำดับเพื่อสนองงานดังกล่าวตั้งแต่พุทธศักราช ๒๕๐๙ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันนี้

คณะสงฆ์ไทยได้ดำเนินการส่งพระธรรมทูตออกไปปฏิบัติศาสนกิจในต่างประเทศติดต่อกันมาเป็นเวลานานหัวใจสำคัญของงานพระธรรมทูต คือการเผยแผ่พระพุทธศาสนา งานเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ปรากฏเริ่มเป็นที่ยอมรับของชาวไทยในต่างประเทศและชาวต่างชาติต่อมาได้มีการจัดส่งพระธรรมทูตมาประจำในวัดต่าง ๆ เพิ่มขึ้นพระธรรมทูตที่ไปปฏิบัติงานส่วนใหญ่เป็นพระที่ผ่านการอบรมโครงการอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศมาแล้วและไปประจำตามวัดต่าง ๆ ซึ่งชาวไทยในต่างประเทศและชาวต่างชาติให้ความสนใจหลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนามากขึ้นโดยเฉพาะการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักสติปัฏฐาน ๔ ที่พระธรรมทูตผู้มีทักษะมีความรู้เกี่ยวกับวิปัสสนากัมมัฏฐานสามารถปฏิบัติได้ด้วยตนเองในการแก้ไขสภาวะอารมณ์ที่เกิดขึ้น สอนผู้อื่นให้ปฏิบัติได้และเมื่อเกิดข้อขัดข้องในการปฏิบัติสามารถที่จะแก้ไขอารมณ์ที่เป็นสภาวะอันเกิดจากขณะปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานทำให้การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานผ่านพ้นอารมณ์ที่เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติให้มีความก้าวหน้าต่อไปได้

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตสายต่างประเทศกับการสอนวิธีปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ผู้อื่นได้เข้าใจมากขึ้นเพียงใดนั้นเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง ในขณะที่ผู้บริหารวัดไทยในต่างประเทศยังมีความต้องการพระธรรมทูตผู้ที่มีสมรรถนะในการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานให้แก่ประชาชนในต่างประเทศเป็นจำนวนมาก ในส่วนนี้พระธรรมทูตที่จะออกไปปฏิบัติศาสนกิจจำเป็นต้องมีสมรรถนะเกี่ยวกับการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานเป็นเบื้องต้น ซึ่งจะเป็นผลให้สามารถสอนผู้อื่นได้ผลดีและสามารถเกื้อกูลต่อประชาชนในต่างประเทศที่ต้องการพระธรรมทูตผู้มีความสามารถในการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานได้

การสอนวิธีการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานเป็นการช่วยฝึกฝนพัฒนาสติปัญญาความรู้แจ้งเห็นจริงต่อโลกและชีวิตอันเป็นบริบทแห่งวิถีชีวิตของบุคคล เช่น รู้เรื่องหลักไตรลักษณ์หรือสามัญลักษณ์ ว่าชีวิตและสรรพสิ่งต่างมีเหตุปัจจัยเกื้อหนุนให้เกิดขึ้นมาเป็นธรรมดาตามกาลเวลาที่เหมาะสมดำรงตั้งอยู่ชั่วขณะและเสื่อมสลายไปในที่สุดการรู้เท่าทันสภาวะดังกล่าวเป็นการฝึกฝนให้เตรียมใจยอมรับกับสิ่งที่จะเกิดขึ้นรู้ความเป็นเหตุเป็นผล ยอมส่งผลให้จิตใจเสื่อมคลายจากความทุกข์ ความยึดติดหรืออุปาทานข้อปฏิบัติต่าง ๆ ในการฝึกฝนอบรมปัญญาให้เกิดความเห็นแจ้งรู้ชัดสิ่งทั้งหลายตรงต่อสภาวะของมัน คือ ให้เข้าใจตามความเป็นจริงหรือตามสิ่งที่เล่านั้นมันเป็น

^๓ คุรยละเอียดใน อภ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๓๓/๑๘๓.

ของมันเองรู้แจ้งชัดเข้าใจจริงจนถอนความหลงผิดรู้ผิดและยึดติดในสิ่งทั้งหลายได้ถึงขั้นเปลี่ยนท่าทีต่อโลกและชีวิตใหม่ ทั้งท่าทีแห่งการมอง การรับรู้การวาง จิตใจ และความรู้สึกทั้งหลาย เป็นต้น^๔

เมื่อมีพระสงฆ์ไทยไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่างแดนมากขึ้นจึงให้มีการรื้อฟื้นโครงการอบรมพระธรรมทูตขึ้นมาใหม่ โดยมีกรมการศาสนาสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินการโครงการนี้จึงเริ่มมีการฝึกอบรมเป็นรูปธรรมอย่างจริงจังนับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๘ จนถึงปัจจุบัน โดยมีวัตถุประสงค์ในการดำเนินงาน ประกอบด้วย (๑) เพื่อการอบรมพระธรรมทูตให้เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ มีจริยวัตรอันงดงามมีความมั่นใจในการออกไปปฏิบัติศาสนกิจในต่างประเทศยิ่งขึ้น (๒) เพื่อเตรียมความพร้อมให้พระธรรมทูตเป็นผู้มีคุณสมบัติเหมาะสมที่ส่งไปออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ (๓) เพื่อสนองงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศของคณะสงฆ์ไทย เมื่อรวมสถิติโครงการอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศตั้งแต่รุ่นที่ ๑ - ๒๙ มีจำนวนพระธรรมทูตสายต่างประเทศที่ผ่านการอบรมแล้ว จำนวน ๒,๔๘๐ รูป^๕ ได้เดินทางไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั่วโลกเป็นจำนวนมาก

ตามที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า พระธรรมทูตคือพระสาวกผู้ประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมพระวิริยตามหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาผู้ที่ได้รับการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิธีปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานโครงการอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศแล้วทำให้เกิดศักยภาพในการที่จะทนต่อสิ่งเย้ายวนใจทนต่ออารมณ์อันน่าปรารถนาน่าพอใจทนต่ออารมณ์ที่ไม่น่าปรารถนาไม่น่าพอใจออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศและมีความเข้าใจธรรมชาติจิตของคนเปรียบเสมือนเป็นบัว ๔ ประเภทก็อย่างก็มีความพร้อมทั้งทางด้านปริยัติปฏิบัติและปฏิเวธอย่างครบถ้วน โครงการจัดอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศมี ๒ ประเภท คือ ประเภทที่หนึ่งพระธรรมทูตภายในประเทศ ประเภทที่สองพระธรรมทูตสายต่างประเทศในที่นี่นำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวกับสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเท่านั้น

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้เห็นความสำคัญกับสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่สามารถนำเอาหลักการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานที่ได้ศึกษาเล่าเรียนจากโครงการอบรมมาแล้วนำไปเผยแผ่ถ่ายทอดกับพุทธศาสนิกชนทั้งในประเทศและต่างประเทศรวมทั้งในชุมชน ท้องถิ่นที่ตนเองพำนักอยู่ ดังนั้น ผู้วิจัยมีความต้องการศึกษาวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักสติปัฏฐาน ๔ ในพระไตรปิฎก เพื่อนำมาวิเคราะห์และเสนอกระบวนการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของพระธรรมทูตสายต่างประเทศอันจะเป็นประโยชน์ต่อคณะสงฆ์ไทย องค์การคณะสงฆ์ไทยในต่างประเทศ รวมถึงพระธรรมทูตสายต่างประเทศผู้ผ่านการอบรมโครงการอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศแต่ละรุ่นมาแล้วจากวิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระนครศรีอยุธยา หน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการจัดฝึกอบรมโครงการอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศที่ปฏิบัติงานด้านการสอน การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสอนวิธีการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานแก่พุทธศาสนิกชนในต่างประเทศให้มีความก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป

๑.๒ ปัญหาการวิจัย

๑. สภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ เป็นอย่างไร

๒. การพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน ตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ เป็นอย่างไร

^๔ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย, พิมพ์ครั้งที่ ๔๕**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พลีธัมม, ๒๕๕๙), หน้า ๔๒๗.

^๕ [ออนไลน์], สถิติพระธรรมทูตสายต่างประเทศ.pdf (mcu.ac.th), สืบค้น ๒๐ สิงหาคม ๒๕๖๖.

๓. กระบวนการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ เป็นอย่างไร

๑.๓ วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ

๒. เพื่อศึกษาองค์ประกอบการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน ตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ

๓. เพื่อเสนอกระบวนการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยโดยมีรายละเอียด ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ขอบเขตด้านเนื้อหาของการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการศึกษาศมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน (ความรู้ ทักษะ และเจตคติ) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในบริบทสากลและการปรับการสอนตามบริบทวัฒนธรรมตามสภาพปัจจุบัน ปัญหาที่มีความต้องการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานพร้อมกับองค์ประกอบการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ และกระบวนการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านข้อมูล

๑. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทยและภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เพื่อศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการเจริญสติปัฏฐาน

๒. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) งานเขียนของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและนักวิชาการสาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องว่าด้วยเรื่องการเจริญสติปัฏฐาน ๔ การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ตามหลักคำสอนสั่งสอนในพระไตรปิฎก

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ พระวิปัสสนาจารย์ พระธรรมทูตสายต่างประเทศ พระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผู้บริหาร คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ สำนักวิปัสสนากรรมฐาน วัดมหาธาตุ เขตพระนคร กรุงเทพฯ

๑.๔.๕ ขอบเขตระยะเวลา

ระยะเวลาดำเนินการระหว่าง ๑ ตุลาคม ๒๕๖๕ ถึง ๓๐ กันยายน ๒๕๖๖ ระยะเวลา ๑ ปี

๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

๑. **สมรรถนะ** หมายถึง ความสามารถรวมของบุคคลที่ประกอบด้วยความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skills) และคุณลักษณะส่วนบุคคล (Personal Attributes) ที่สามารถนำมาใช้ในการปฏิบัติงานหรือบทบาทหน้าที่ต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

๒. **วิปัสสนากัมมัฏฐาน** หมายถึง วิธีการเจริญสติที่มุ่งเน้นการพัฒนาปัญญาเพื่อเห็นธรรมชาติแท้จริงของสิ่งทั้งปวงตามหลักไตรลักษณ์ คือ ความไม่เที่ยง ความทุกข์ และความไม่ใช่ตัวตน โดยการสังเกตและตั้งสติกับกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในร่างกายและจิตใจ

๓. **สมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน** หมายถึง ความสามารถของผู้สอนในการถ่ายทอดความรู้ ทักษะ และประสบการณ์เกี่ยวกับการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานให้แก่ผู้เรียน ซึ่งครอบคลุมทั้งความรู้ด้านทฤษฎี เทคนิคการปฏิบัติ การแนะนำ การแก้ไขข้อผิดพลาด และการสร้างแรงบันดาลใจในการปฏิบัติ

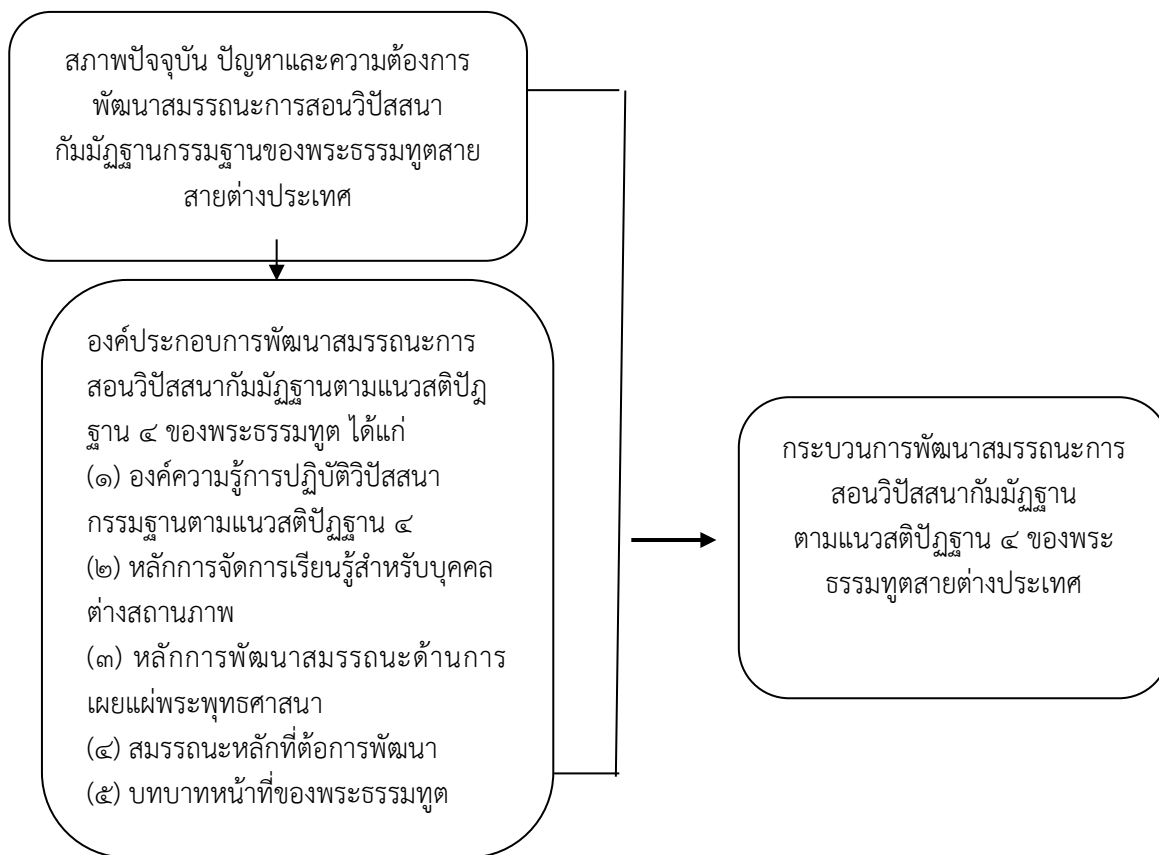
๔. **สมรรถนะการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน** หมายถึง ความสามารถของผู้ปฏิบัติในการนำหลักการ และวิธีการของวิปัสสนากัมมัฏฐานไปใช้ในการเจริญสติอย่างถูกต้องตามหลักธรรม มีความต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ทั้งสามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อพัฒนาจิตใจให้เกิดปัญญาและความสงบ

๕. **การพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน** หมายถึง กระบวนการหรือวิธีการที่มีระบบในการยกระดับและเสริมสร้างความสามารถของผู้สอนวิปัสสนากัมมัฏฐานให้มีความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ที่เพิ่มขึ้น สามารถถ่ายทอดธรรมะได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และตอบสนองความต้องการของผู้เรียนได้อย่างเหมาะสม

๖. **สติปัฏฐาน ๔** คือ การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักกายานุปัสสนา เวทนานุปัสสนา จิตตานุปัสสนา และหลักอัมมานุปัสสนา

๑.๖ กรอบแนวความคิดของการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ตามกระบวนการ ดังนี้

แผนภูมิที่ ๑.๑: กรอบแนวความคิดการวิจัย

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ทำให้ได้ข้อมูล สภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ

๒. ทำให้ได้ข้อมูล องค์ประกอบการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน ตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ

๓. ทำให้ได้ข้อมูล กระบวนการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนว สติปัฏฐาน ๔ ของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษางานวิจัยเรื่อง “สมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” ผู้วิจัยศึกษาตามกรอบแนวคิดทฤษฎี เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางการศึกษาตามลำดับ ดังนี้

- ๒.๑ สภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการพัฒนาสมรรถนะวิธีการสอนการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ
- ๒.๒ หลักการและวิธีการสอนปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔
- ๒.๓ การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- ๒.๔ กระบวนการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของพระธรรมทูต
- ๒.๕ การสร้างเครือข่ายการสอนและการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- ๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ สภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการพัฒนาสมรรถนะวิธีการสอนการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ

แนวคิด สภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการพัฒนาการพัฒนสมรรถนะในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต

๑. สถานการณ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน

แนวความคิดจากสถานการณ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบันอันเป็นหน้าที่หลักหน้าที่รองล้วนเป็นลักษณะที่พระสงฆ์ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้การจะประพฤติปฏิบัติต่อกิจกรรมใด ๆ ต้องไม่ละเลยการประพฤติปฏิบัติที่เรียกว่า “พรหมจรรย์” ซึ่งเป็นความประพฤติอันประเสริฐบรรลุถึงความสิ้นกิเลสโดยให้เป็นไปตามพุทธบัญญัติและเอื้อต่อพระธรรมวินัยอันเป็นข้อห้ามมิให้พระสงฆ์ประพฤตินอกเหนือจากข้อบัญญัติ การประพฤติปฏิบัติต้องให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย พระธรรมวินัยนี้เป็นหน้าที่หลักการของพระพุทธศาสนาได้ทั้งหมดจึงถือได้ว่า การประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยเป็นหน้าที่แรกของพระสงฆ์จะต้องปฏิบัติตามหลักข้อกำกับควบคุมการกระทำหน้าที่อื่น ๆ ได้ทั้งหมด บทบาทหน้าที่ที่สำคัญมี ๔ ประการ ได้แก่ การศึกษาธรรม การปฏิบัติธรรม การเผยแผ่ธรรมและการรักษาธรรม^๖

การสร้างสมรรถนะและวิธีสอนปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ประกอบด้วย

๑. สร้างการเรียนการสอนธรรมไม่ควรเน้นแต่ความจำอย่างเดียว ควรมีการแนะนำ การตีความ วิเคราะห์ วิวิจารณ์ และมีการสอนสมาธิกับวิปัสสนาควบคู่กันไปด้วย
๒. สร้างและสนับสนุนให้จัดกลุ่มฝึกพูดในชุมชนมีวาทศิลป์หรือจะเรียกว่า ชมรมพัฒนาบุคลิกภาพนักเผยแผ่ก็ได้

^๖ ออนไลน์, หน้าที่ของพระสงฆ์ (baanjomyut.com),สืบค้น ๑๐ กันยายน ๒๕๖๖.

๓. สร้างสมรรถนะด้วยการติดต่อกับทางโรงเรียนให้พระเข้าไปสอนเป็นครั้งคราวไป แม้กระทั่งการเทศนางานศพก็พระหมุนเวียนกันลงมาเทศนา เพื่อให้มีฉันทะในการเผยแผ่พระธรรม หัวหน้าที่ต้องคอยติดตามปรับปรุง และให้กำลังใจอยู่เสมอ^๗

เมื่อพุทธศตวรรษที่ ๓ เพื่อให้มีการคัดเลือกพระธรรมทูตออกไปเผยแผ่ประกาศพระศาสนาในครั้งนั้น ได้ข้อตกลงจึงส่งพระธรรมทูตออกไปเผยแผ่พระพุทธรศาสนา จำนวน ๙ สายจึงทำให้เกิดมีพระธรรมทูตหรือพระสมณทูตที่คณะสงฆ์เห็นพ้องตรงกันว่า มีความเหมาะสมกับการออกไปเผยแผ่พระพุทธรศาสนาการพร้อมกับมีความพร้อมทั้งทางด้านปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธอย่างครบถ้วน^๘ ปัจจุบันบทบาทของพระธรรมทูตสายต่างประเทศนอกจากออกไปเผยแผ่พระพุทธรศาสนาแล้วสิ่งหนึ่งที่พระธรรมทูตทำ คือ การเทศนาอบรมสั่งสอนให้คนไทยที่อาศัยอยู่ต่างแดนได้เรียนรู้รู้และรักษาความเป็นเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ทั้งด้านภาษาพูด ภาษาเขียน ศิลปวัฒนธรรมประเพณีของประเทศไทยไว้ รวมทั้งกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์ของประเทศไทยจะต้องทำหน้าที่ใน ๒ บทบาทด้วยกัน คือบทบาทที่หนึ่งในฐานะเป็นสาวกของพระพุทธเจ้าออกไปเผยแผ่พระพุทธรศาสนา บทบาทที่สองในฐานะเป็นพลเมืองไทยการเดินทางไปทำหน้าที่ด้านการเผยแผ่พระพุทธรศาสนาแล้วยังทำหน้าที่ในการสร้างขวัญกำลังใจให้ประชาชนชาวไทยที่อยู่ในประเทศนั้น ๆ ด้วยการอบรมสั่งสอนรักษาอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมของไทยที่อยู่ในต่างประเทศมิให้สูญหายไป

๒. คุณลักษณะของพระธรรมทูตสายต่างประเทศในการเผยแผ่พระพุทธรศาสนา

การออกไปเผยแผ่พระพุทธรศาสนาทำด้วยการมีจิตอาสาไม่ได้มีเงินเดือน ไม่ได้มีรางวัลอะไรอันเป็นเครื่องล่อใจทำด้วยจิตสำนึกในความเป็นพุทธสาวกล้วน ๆ พระธรรมทูตสายต่างประเทศจะต้องมีคุณลักษณะด้วยความเป็นสากลมีความเข้าใจกระแสโลกาภิวัตน์และเทคโนโลยีสมัยใหม่สามารถใช้รวมถึงสื่อดิจิทัลและโซเชียลมีเดียในการเผยแผ่ธรรมมีวิสัยทัศน์กว้างไกลทันสมัย มีการสร้างสัมพันธ์ไมตรีกับชาวต่างประเทศได้ดีรวมถึงเป็นผู้มีทักษะการเจรจาและการทูตจนสามารถสร้างเครือข่ายกับผู้นำศาสนาและชุมชนอื่น ๆ ได้ การเผยแผ่พระพุทธรศาสนาพระธรรมทูตจะต้องให้สอดคล้องกับสมัยใหม่ด้วย เพื่อให้การเผยแผ่พระพุทธรศาสนามีประสิทธิภาพและเข้าถึงคนหลากหลายประเภททุกกลุ่มมากยิ่งขึ้น วิธีการสื่อสารกับชาวต่างประเทศที่เหมาะสมกับวัฒนธรรมของแต่ละประเทศนั้น ๆ ทั้งด้านความรู้ความสามารถเฉพาะตัวท่านจะต้องเป็นผู้มีความรู้ลึกในพระธรรมวินัยสามารถอธิบายให้ผู้ร่วมสนทนาเข้าใจง่ายจนสามารถนำไปประพฤติปฏิบัติได้อย่างลึกซึ้ง เพราะว่าความเชื่อของแต่ละท้องถิ่นสามารถปรับการสอนให้เข้ากับบริบทของสังคมนั้น ๆ ได้ การทำกิจกรรมด้านต่าง ๆ ท่านจะต้องทำด้วยการมีจิตใจมีคุณธรรมจริยธรรม มีความอดทนและความเพียรในการทำงานรวมถึงเป็นผู้มีจิตเมตตากรุณา มีความเสียสละและมีความยืดหยุ่นเปิดใจกว้างด้านการปฏิบัติกิจกรรมด้วย

ตามหลักพระธรรมมีทักษะในการสอนและถ่ายทอดความรู้พร้อมการมีกลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธรศาสนา ๕ ด้าน ประกอบด้วย

๑. เป็นผู้มีความรู้ความสามารถเข้าใจปัญหาด้านการเผยแผ่ได้
๒. เป็นผู้มีความรู้ความสามารถนำเอาปัญหาต่าง ๆ มาวิเคราะห์กำหนดเป็นแบบแผนการเผยแผ่
๓. เป็นผู้มีความคาดหวังการต่อการเผยแผ่และการสร้างโอกาสไว้ในอนาคต
๔. เป็นผู้มีความคิดเชิงปฏิบัติการเผยแผ่พระพุทธรศาสนา และ
๕. เป็นผู้มีความยึดมั่นตามแนวโอวาทปาติโมกข์อันเป็นคุณสมบัติพิเศษเฉพาะตน

^๗ พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ), พุทธศาสตร์ปริทรรศน์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, ๒๕๔๙, หน้า ๓๐๔.

^๘ ดูรายละเอียดใน วิ.อ.(บาลี) ๑/๔๒-๕๕, สุธัมมปาโล ภิกขุ, เมื่อพระเจ้าอโศกมหาราชเป็นใหญ่ในแผ่นดิน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๕๙.

การสร้างตัวเองให้เป็นผู้มีบทบาทมีคุณลักษณะเฉพาะตนมีความรู้ความสามารถอธิบายหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา รวมถึงศิลปวัฒนธรรมของประเทศไทยให้พุทธศาสนิกชนได้เข้าใจรับรู้หลักธรรมคำสั่งสอนได้ดี เข้าใจง่ายพระธรรมทูตจะต้องมีความพร้อมที่จะถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับประชาชนทั้งทางภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติอย่างจริงจัง มีวิธีการนำเสนอเนื้อหาธรรมะที่เหมาะสมเร้าใจจนสามารถโน้มน้าวจิตใจให้พุทธศาสนิกชนหันมาสนใจธรรมะมากยิ่งขึ้น การเทศนาอบรมสั่งสอนจะต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบและวิธีการให้ทันยุคทันสมัยจึงประสบผลสัมฤทธิ์อย่างมีประสิทธิภาพนอกจากนี้จะต้องเป็นผู้เพียบพร้อมด้วยประวัติ มีคุณลักษณะอันสง่างาม มีมารยาทเรียบร้อยจนสามารถชักจูงโน้มน้าวจิตใจของผู้ฟังให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาแล้วนำไปประพฤติปฏิบัติเป็นหลักการดำเนินชีวิตต่อไปได้ ตามหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาสามารถทำให้พุทธศาสนิกชน ได้พัฒนาศักยภาพจิตใจของตนจากระดับปุถุชนธรรมดาเป็นพระอริยบุคคลซึ่งเป็นบุคคลในอุดมคติของพระพุทธศาสนากรรมฐานเป็นที่ตั้งแห่งการทำงานทางใจ หมายถึงการมีสติกำหนดรู้เท่าทันทุกอารมณ์ที่เกิดขึ้นยังจิตของผู้ปฏิบัติให้ตั้งตัวอยู่เสมอ คือมีการตื่นตัวรู้สึกตัวอยู่เสมอ และ กรรมฐานเป็นการปฏิบัติบำเพ็ญอันเป็นฐานแห่งการบรรลุคุณวิเศษคือฌานและมรรคผลในพระพุทธศาสนา^๔

๓. การพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ

การฝึกอบรมในช่วงนี้ว่า ภาควิปัสสนากัมมัฏฐาน โดยมีพระวิปัสสนาจารย์ที่มีความชำนาญพิเศษด้านวิปัสสนากัมมัฏฐานที่ผ่านการทำวิปัสสนากัมมัฏฐานมาอย่างต่อเนื่อง เป็นที่รู้จักกันในวงการพระวิปัสสนาจารย์ซึ่งในช่วงของการปฏิบัติภาควิปัสสนากัมมัฏฐานนั้น พระวิปัสสนาจารย์จะเป็นผู้สอนให้รู้ทำให้ดูอยู่ให้เห็นเป็นกำลังใจให้ทำตลอดเวลาในการฝึกภาควิปัสสนากัมมัฏฐานใช้การเจริญสติปัฏฐานหรือการเจริญวิปัสสนาแนวพองยุบซึ่งการปฏิบัติแนวพองยุบจะมีการกำหนด แบ่งออกเป็น ๓ ส่วน คือ

(๑) การกำหนดอิริยาบถใหญ่ ได้แก่ การยืน เดิน (จกรม) นั่ง นอน

(๒) การกำหนดอิริยาบถย่อย ได้แก่ เวลาที่นอกจากการกำหนดหลักข้างต้น

(๓) การกำหนดนามธรรมทั้งหมดที่เหลือ ได้แก่ เวทนา จิต และธรรม ที่เกิดขึ้นระหว่างการกำหนดอิริยาบถใหญ่และอิริยาบถย่อย

การพัฒนาศักยภาพด้านวิปัสสนากัมมัฏฐานแก่พระธรรมทูตสายต่างประเทศแต่ละวันของโครงการอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศแต่ละรุ่นอันเป็นการเดินจงกรม ซึ่งมี ๖ ระยะ สลับกับการนั่ง โดยในช่วงเริ่มแรกจะกำหนดให้เริ่ม จากการเดินจงกรม ๔๕ นาทีและนั่ง ๔๕ นาทีสลับกันไปตลอดทั้งวัน และจะเพิ่มเวลาเป็นเดินจงกรม หนึ่งชั่วโมงและนั่งหนึ่งชั่วโมง โดยแบ่งเป็นช่วงเช้าก่อนฉันภัตตาหารเช้าเวลา ๐๔.๐๐-๐๖.๓๐ น. ช่วง เช้าก่อนฉันภัตตาหารเพลเวลา ๐๙.๐๐-๑๐.๓๐ น. ช่วงบ่ายตลอดบ่ายเวลา ๑๓.๐๐-๑๖.๓๐ น. และช่วงเย็นก่อนถึงเวลาพักผ่อนเวลา ๑๘.๐๐-๒๑.๓๐ น. รวมเวลาในการปฏิบัติในแต่ละวันไม่น้อยกว่า ๑๑ ชั่วโมงซึ่งในช่วงค่ำจะมีการฟังธรรมโดยพระวิปัสสนาจารย์ให้อารมณ์กัมมัฏฐานเป็นเวลาประมาณ ๓๐ นาที

หลังจากฟังธรรมแล้วจะเดินจงกรมและนั่งอีกหนึ่งรอบก่อนที่จะถึงเวลาให้กำหนดสติเข้าที่ พักผ่อนที่มีการกำหนดพื้นที่ในการให้ปักกลดโดยจะไม่ขีดติดกันเพื่อเป็นการป้องกันการคลุกคลีด้วยหมู่คณะและการพูดคุยซึ่งในช่วงปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานไม่อนุญาตให้ออกนอกพื้นที่โดยจะมีการบอกพื้นที่ให้ผู้ปฏิบัติทราบ ไม่อนุญาตให้ใช้โทรศัพท์มือถือและเครื่องมือสื่อสารทุกชนิด ไม่อนุญาตให้พูดคุยกัน ไม่อนุญาตให้สูบบุหรี่และเสพสิ่งเสพติดทุกชนิด ไม่อนุญาตให้เอาอาหารและเครื่องดื่มไปฉัน ที่ปักกลด และให้อยู่ในโอวาทคำแนะนำของผู้บริหาร พระวิปัสสนาจารย์ คณาจารย์ และเจ้าหน้าที่ ผู้ดูแล ซึ่งในช่วงของการปฏิบัติเข้าสู่วันที่ ๓ จะมีการกำหนดให้พระธรรมทูตทุกรูปได้ส่ง-สอบอารมณ์ ต่อวิปัสสนาจารย์เพื่อรับคำแนะนำให้การปฏิบัติได้พัฒนาการเพิ่มมากขึ้นและเมื่อการ

^๔ พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร), วิมุตติรัตนมาลี, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มิตรสยาม, ๒๕๓๙), หน้า ๒๑๓.

ปฏิบัติดำเนินมาถึง ๑๕ วัน คือครึ่งหนึ่งของจำนวนเต็มของการปฏิบัติจะมีการประเมินผลพิจารณาความก้าวหน้าในการปฏิบัติและสรุปพฤติกรรมของพระธรรมทูตแต่ละรูป จากนั้นถ้าพระธรรมทูตรูปที่ยังไม่ก้าวหน้า ในการปฏิบัติพระวิปัสสนาจารย์จะกระตุ้นให้เร่งความเพียรและถ้าพระธรรมทูตรูปใดประพฤติดนขัดกับระเบียบจะมีการส่งเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลโครงการให้คำแนะนำและกำกับให้อยู่ในระเบียบ

๔. คุณสมบัติเฉพาะของพระธรรมทูตที่ดีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

คุณสมบัติเฉพาะของพระธรรมทูตที่ดีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสิ่งสำคัญคุณสมบัติของพระธรรมทูตสายต่างประเทศที่ดีอันเป็นลักษณะที่ท่านจะต้องที่มีคือความขยันหมั่นเพียร มีความอดทน มีความเสียสละ มีความรู้ มีความเป็นผู้มีจิตอาสาทุ่มเททำงานเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยการนำเอาหลักธรรมคำสอนอันจะก่อให้เกิดประโยชน์เกื้อกูลต่อชาวโลกและต่อสังคมนั้น คุณสมบัติเฉพาะที่ดีของพระธรรมทูต มีดังนี้:

ด้านความรู้และปัญญา : พระธรรมทูตจะต้องเป็นผู้มีความรู้ลึกซึ้งในพระไตรปิฎกและหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า สามารถอธิบายธรรมะได้อย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ เข้าใจหลักการแปลและตีความของหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาอย่างเหมาะสมพร้อมทั้งมีปัญญาในการประยุกต์หลักธรรมให้เข้ากับสถานการณ์และบริบทต่าง ๆ ในบริบททางสังคมของประเทศนั้น ๆ

ด้านความประพฤติและศีลธรรม : พระธรรมทูตจะต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิต มีความประพฤติเรียบร้อย รักษาศีลและข้อวัตรปฏิบัติอย่างเคร่งครัด มีความซื่อสัตย์สุจริต และปฏิบัติตามหลักธรรมที่ตนเองสอน เพื่อให้เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของผู้ฟัง เพื่อนำเอาประพฤติปฏิบัติต่อการดำเนินชีวิต

ด้านทักษะการสื่อสาร : สามารถถ่ายทอดธรรมะได้อย่างชัดเจน เข้าใจง่าย ใช้ภาษาที่เหมาะสมกับผู้ฟังแต่ละกลุ่ม มีทักษะในการใช้อุปมาอุปไมย การยกตัวอย่าง และการเล่าเรื่องที่น่าสนใจ รวมทั้งสามารถปรับวิธีการสอนให้เข้ากับระดับความเข้าใจของผู้ฟัง

ด้านจิตใจและอารมณ์ : พระธรรมทูตจะต้องเป็นผู้ที่มีจิตใจเมตตา กรุณา อดทน เข้าใจและเห็นอกเห็นใจผู้อื่น มีความสงบเสงี่ยม ไม่ขุ่นเคืองแม้เมื่อเผชิญกับการต่อต้านหรือคำถามที่ท้าทาย สามารถควบคุมอารมณ์ และรักษาสมดุลทางจิตใจได้ดี

ด้านการปรับตัวและความยืดหยุ่น : พระธรรมทูตจะต้องเป็นผู้ที่มีความเข้าใจและเคารพในวัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อของท้องถิ่นต่างๆ สามารถปรับวิธีการเผยแผ่ให้เหมาะสมกับบริบทสังคม ไม่ยึดติดในรูปแบบเดียว และเต็มใจที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ เพื่อการเผยแผ่ที่มีประสิทธิภาพ

ด้านความมุ่งมั่นและอดสาหัส : พระธรรมทูตที่ออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาจะต้องเป็นผู้มีความตั้งใจแน่วแน่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค มีความขยันหมั่นเพียร อดทนต่อความยากลำบาก และพร้อมที่จะเสียสละเพื่อประโยชน์ของการเผยแผ่ธรรม

ด้านวิสัยทัศน์และภาวะผู้นำ : พระธรรมทูตจะต้องเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ในการเผยแผ่ที่ชัดเจน สามารถวางแผนและดำเนินงานอย่างเป็นระบบ มีภาวะผู้นำที่สามารถสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้อื่น และสามารถสร้างเครือข่ายในการเผยแผ่ธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้น คุณสมบัติเหล่านี้จะช่วยให้พระธรรมทูตสามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ สร้างความเข้าใจที่ถูกต้องและนำไปสู่การปฏิบัติธรรมที่แท้จริงของผู้ฟัง จะเห็นได้ว่า วิธีการเผยแผ่ของพระพุทธเจ้าที่พระองค์ทรงปฏิบัติ วิธีแรกคือการประพฤติปฏิบัติ วิธีที่สองคือการเทศน์ถือว่าเป็นวิธีหลักที่พระพุทธเจ้าทรงยึดถือปฏิบัติด้วยพระองค์เองมาโดยตลอด ๔๕ พรรษา ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่พระธรรมทูตสายต่างประเทศเป็นผู้ที่จิตอาสาจะออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาควรมีคุณสมบัติเฉพาะตัวที่ดีตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น

ผู้มีบุคลิกภาพที่น่าเคารพเลื่อมใสแก่ผู้ที่พบเห็นในข้อนี้มีการกล่าวสรรเสริญพระพุทธเจ้าว่า พระองค์ทรงมีพระลักษณะทั้งทางด้านความสง่างามแห่งพระวรกายทั้งดงาม ประกอบด้วยพระมหาบุริสลักษณะ ๓๒

ประการ อนุพยัญชนะ ๘๐ ประการ มีพระฉวีวรรณผุดผ่อง ดังทองคำนำดูน่าเลื่อมใส ส่วนพระสุรเสียงไพเราะ สุกาพสละสลวย แจ่มใส ชัดเจน นุ่มนวล ชวนฟัง กลมกล่อม ไม่พร่า กังวานดุจเสียงพรหมโหม่นนำจิตใจควรแก่ ศรัทธาปสาทะทุกประการ เช่น กิริยามารยาทที่สงบสำรวมเสียงนุ่มนวลชัดเจน มีความอดทนใจเย็นและมี คุณสมบัติของพระธรรมทูตที่ดี ดังนี้ (๑) มีความกรุณาเป็นพื้นฐานของจิต (๒) ไม่ถือตัวหยิ่งยโส (๓) มีความอดทน ใจเย็น (๔) มีความยุติธรรม ไม่เห็นแก่หน้า (๕) มีความรอบคอบ (๖) มีความประพฤติน่าเคารพบูชา และ (๗) รู้จัก ภูมิสติปัญญาของผู้ฟัง^{๑๐}

นอกจากนี้การเป็นผู้นำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาออกไปเผยแผ่แล้วยังต้องนำเอา ศิลปวัฒนธรรมของประเทศไทยออกไปประกาศให้ชาวไทยที่อาศัยอยู่ในต่างประเทศและชาวต่างประเทศได้รู้และ ได้รับประโยชน์ ซึ่งถือว่าเป็นคุณสมบัติสำคัญของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ^{๑๑} มี ๔ ประการ

(๑) มั่นใจในคุณค่า ความดีงามของพระพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นนักเผยแผ่มีความมั่นใจว่าเรามีดีที่ จะให้แก่เขาหมายความว่าพระธรรมทูตต้องมั่นใจในสิ่งที่มีว่าเป็นสิ่งที่ดีแท้เป็นสิ่งที่เลิศเป็นสิ่งที่ประเสริฐและเป็น ประโยชน์ที่จะช่วยเหลือเขาได้เป็นข้อสำคัญอันดับแรก

(๒) ต้องเป็นผู้เข้าใจปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นของเขารู้เท่าทันเขาตามความเป็นจริง เช่น รู้ ว่าเขามีปัญหาอะไรขาดอะไรต้องการอะไร พร้อมรู้จักภูมิหลังของเขาด้วยว่าเจริญด้านไหน อะไรเป็นเหตุปัจจัยแห่ง ความเจริญและไม่เจริญ เพื่อช่วยเหลือเขาได้อย่างถูกต้อง

(๓) มีวิธีการที่จะสื่อสารทั้งรู้จักปัญหา ความต้องการของคนที่จะไปช่วยเหลือเขาและมีวิธีที่จะช่วยเขา งานพระธรรมทูตคือการนำเอาธรรมไปให้มหาชนด้วยการพัฒนาวิธีการ คือ เพื่อจะนำสิ่งที่ดีไปให้แก่มหาชนและไป สนองความต้องการของมหาชนนำเข้าไปสู่ทางที่ติงามมีความสุขได้สำเร็จ

(๔) มุ่งมั่นแน่วแน่ต่ออุดมการณ์ของพระพุทธศาสนา เพื่อจุดมุ่งหมายในพระพุทธศาสนา พระสงฆ์แต่ เดิมทำหน้าที่เป็นพระธรรมทูตเริ่มแต่ยุคพระอรหันต์สาวกรุ่นแรก ๆ ที่พระพุทธเจ้าได้ทรงส่งไปประกาศพระศาสนา

๒.๒ หลักและวิธีการสอนปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔

๒.๒.๑ หลักการและวิธีสอนการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน

หลักการและวิธีการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่สมัยพระพุทธเจ้าจนถึง ปัจจุบัน โดยคงไว้ซึ่งแก่นแท้ตามหลักสติปัฏฐาน ๔ แต่ปรับวิธีการให้เหมาะสมกับยุคสมัย สังคม และบุคคลที่ แตกต่างกันไป การสอนที่มีประสิทธิภาพต้องผสมผสานระหว่างความเข้าใจลึกซึ้งในหลักธรรม ทักษะการสอนที่ เหมาะสม และความเข้าใจในธรรมชาติของผู้เรียน

วิปัสสนากัมมัฏฐานเป็นหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนา เป็นวิธีการอบรมจิตให้เกิดปัญญาเห็นแจ้งใน สภาวะธรรมตามความเป็นจริง นำไปสู่การละกิเลสและความทุกข์ทั้งปวง พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงหลักการปฏิบัติ วิปัสสนากัมมัฏฐานไว้ในพระสูตรต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมหาสติปัฏฐานสูตรซึ่งถือเป็นคัมภีร์สำคัญที่รวบรวม หลักการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานไว้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ สติปัฏฐาน แปลว่า ที่ตั้งของสติ หรือการปฏิบัติที่มีสติ เป็นประธาน

^{๑๐} แสง จันทรังาม, *วิธีสอนของพระพุทธเจ้า*, (กรุงเทพมหานคร : กมลการพิมพ์, ๒๕๒๖), หน้า ๒๔.

^{๑๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), *บทบาทและหน้าที่ของพระธรรมทูตในต่างแดน*, ในอนุสรณ์พระ ธรรมทูตสาย ต่างประเทศ, รุ่นที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๒๒-๒๕.

หลักการสำคัญในการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน

๑. หลักสติปัฏฐาน ๔

๑.๑ กายานุปัสสนา (การเจริญสติในกาย) วิธีการสอน : เริ่มจากการสังเกตลมหายใจ (อานาปานสติ) การสังเกตอิริยาบถ ๔ (เดิน ยืน นั่ง นอน) การสังเกตกิจกรรมทางกาย การพิจารณาองค์ประกอบของร่างกาย จุดเน้นในการสอน: ความชัดเจนของการสังเกต ความต่อเนื่องของสติ การไม่ติดยึดในความรู้สึก

๑.๒ เวทนานุปัสสนา (การเจริญสติในเวทนา) วิธีการสอน: การแยกแยะเวทนา ๓ (สุข ทุกข์ เฉยๆ) การสังเกตการเกิดขึ้นและดับไปของเวทนา การไม่ปฏิบัติยาตอบสนองต่อเวทนา ขั้นตอนการสอน: สอนให้รู้จักเวทนาขั้นพื้นฐาน ฝึกการสังเกตโดยไม่ตัดสิน พัฒนาความเข้าใจเรื่องอนิจจตา

๑.๓ จิตตานุปัสสนา (การเจริญสติในจิต) วิธีการสอน: การสังเกตสภาวะจิตต่างๆ การรู้เท่าทันอารมณ์และความคิด การปล่อยวางจิตกุศลและอกุศล หลักการสำคัญ: ไม่ใช่การควบคุมจิต แต่เป็นการรู้เท่าทัน การพัฒนาสติที่เป็นกลาง การเข้าใจธรรมชาติของจิต

๑.๔ ัมมานุปัสสนา (การเจริญสติในธรรม) วิธีการสอน: การพิจารณานิรวรรณ ๕ การพิจารณาชั้นธ ๕ การพิจารณาอายตนะ ๑๒ การพิจารณาโพชฌงค์ ๗ การพิจารณาอริยสัจ ๔

สติปัฏฐาน ๔ นี้ พระพุทธองค์ทรงตรัสว่าเป็น "เอกายนมรรค" คือ ทางสายเอกที่นำไปสู่ความบริสุทธิ์หมดจดจากกิเลส พันทุกข์ และบรรลุนิพพานการปฏิบัติตามหลักสติปัฏฐาน ๔ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อผู้ปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนา

หลักการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔

๑. หลักการพื้นฐาน การสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ มีหลักการที่สำคัญ ดังนี้

๑.๑ อาตปปี (ความเพียร) ผู้ปฏิบัติต้องมีความเพียรในการเพิกกิเลส มีความอดสาหะไม่ย่อท้อในการปฏิบัติ ครูผู้สอนต้องกระตุ้นให้ผู้ปฏิบัติมีความเพียรอย่างต่อเนื่อง

๑.๒ สัมปชาโน (ความรู้ตัว) ผู้ปฏิบัติต้องมีสัมปชัญญะ คือความรู้ตัวในการเคลื่อนไหวและอิริยาบถต่าง ๆ ไม่ประมาท ครูผู้สอนต้องแนะนำให้ผู้ปฏิบัติรู้ตัวในทุกอิริยาบถ

๑.๓ สติมา (มีสติ) ผู้ปฏิบัติต้องมีสติกำกับอยู่ตลอดเวลา ระลึกรู้อารมณ์ปัจจุบันอย่างต่อเนื่อง ครูผู้สอนต้องสอนวิธีการพัฒนาสติให้มั่นคงและต่อเนื่อง

๑.๔ วินยยุ โลเก อภิขมาโทมนสส์ (กำจัดอภิชมาและโทมนัส) ผู้ปฏิบัติต้องพยายามกำจัดความยินดียินร้ายในโลก คือละความยึดมั่นถือมั่นในรูปนามชั้นธ 5 ครูผู้สอนต้องช่วยให้ผู้ปฏิบัติเข้าใจวิธีการละอภิชมาและโทมนัส

๒. ลักษณะสำคัญของการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน การสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ มีลักษณะสำคัญ ดังนี้

๒.๑ สอนให้เน้นการปฏิบัติมากกว่าทฤษฎี การสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานเน้นการลงมือปฏิบัติจริงมากกว่าการศึกษาแต่เพียงทฤษฎี เพราะปัญญาในวิปัสสนาเป็นภาวนามยปัญญา คือปัญญาที่เกิดจากการปฏิบัติ ไม่ใช่สุตมยปัญญาหรือจินตามยปัญญา

๒.๒ สอนให้มีหลักยึดในการปฏิบัติ ผู้สอนต้องให้หลักยึดที่ชัดเจนในการปฏิบัติ เช่น การกำหนด "พองหนอ-ยุบหนอ" ในการเจริญอานาปานสติ หรือ "ขวย่างหนอ-ซ้ายย่างหนอ" ในการเดินจงกรม

๒.๓ สอนตามลำดับขั้นตอน การสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานต้องเป็นไปตามลำดับขั้นตอน จากง่ายไปหายาก จากหยาบไปละเอียด เพื่อให้ผู้ปฏิบัติค่อย ๆ พัฒนาสติและปัญญาได้อย่างต่อเนื่อง

๒.๔ สอนให้มีการรายงานผลการปฏิบัติ ผู้สอนควรจัดให้มีการรายงานผลการปฏิบัติเป็นระยะ เพื่อตรวจสอบความก้าวหน้าและแก้ไขข้อผิดพลาดในการปฏิบัติ ซึ่งเป็นการป้องกันไม่ให้ผู้ปฏิบัติหลงทาง

๒. เวทนานุปัสสนา (การพิจารณาเวทนา) เวทนานุปัสสนาเป็นการพิจารณาความรู้สึกหรือเวทนาที่เกิดขึ้น โดยมีวิธีการสอน ดังนี้

๑. สอนให้รู้ชัดในเวทนาที่เกิดขึ้น ว่าเป็นสุขเวทนา ทุกขเวทนา หรือ ทุกขมสุขเวทนา (เวทนาที่ไม่ทุกข์ไม่สุข)

๒. เมื่อเกิดสุขเวทนา ให้กำหนด "สุขหนอ" เมื่อเกิดทุกขเวทนา ให้กำหนด "ทุกข์หนอ" เป็นต้น

๓. สอนให้แยกแยะเวทนาที่เกิดขึ้นว่าเป็นเวทนาทางกาย (กายิกเวทนา) หรือเวทนาทางใจ (เจตสิกเวทนา)

๔. สอนให้เห็นความไม่เที่ยงของเวทนา ว่าเวทนาทั้งหลายมีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไปเป็นธรรมดา

๓. จิตตานุปัสสนา (การพิจารณาจิต) จิตตานุปัสสนาเป็นการพิจารณาภาวะของจิตที่เกิดขึ้น โดยมีวิธีการสอน ดังนี้

๑. สอนให้รู้ชัดในสภาวะของจิตที่เกิดขึ้น เช่น จิตมีราคะ หรือจิตปราศจากราคะ จิตมีโทสะ หรือจิตปราศจากโทสะ จิตมีโมหะ หรือจิตปราศจากโมหะ

๒. เมื่อจิตมีราคะ ให้กำหนด "ราคะหนอ" เมื่อจิตมีโทสะ ให้กำหนด "โทสะหนอ" เป็นต้น

๓. สอนให้รู้จิตที่หตฺหุ พึงชาน ใหญ่ (คือจิตที่เป็นมหัคคตะ) เล็ก (คือจิตที่ไม่เป็นมหัคคตะ) มีจิตอื่นยิ่งกว่า (สอฺตฺตระ) ไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่า (อนฺตฺตระ) ตั้งมั่น ไม่ตั้งมั่น หลุดพ้น ยังไม่หลุดพ้น

๔. สอนให้เห็นความไม่เที่ยงของจิต ว่าจิตทั้งหลายมีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไปเป็นธรรมดา

๔. ธัมมานุปัสสนา (การพิจารณาธรรม) ธัมมานุปัสสนาเป็นการพิจารณาสภาวะธรรมตามความเป็นจริง โดยมีวิธีการสอน ดังนี้

๑. นิรวณบรรพ (การพิจารณานิรวณ) สอนให้รู้ชัดในนิรวณ ๕ ได้แก่ กามฉันทะ พยาบาท ถีนมิทธะ อุทธัจจกุกกุจะ และวิจิกิฉา เมื่อกามฉันทะมีอยู่ ให้รู้ชัดว่า "กามฉันทะหนอ" เมื่อกามฉันทะไม่มี ให้รู้ชัดว่า "ไม่มีกามฉันทะหนอ" เป็นต้น และสอนให้รู้เหตุเกิดและเหตุดับของนิรวณแต่ละอย่าง

๒. ชันธบรรพ (การพิจารณาขันธ) สอนให้พิจารณาขันธ ๕ ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ให้รู้ชัดในความเกิดขึ้นและความดับไปของขันธ ๕ เห็นไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ในขันธ

๓. อายตนบรรพ (การพิจารณาอายตนะ) สอนให้รู้ชัดในอายตนะภายใน ๖ (ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ) และอายตนะภายนอก ๖ (รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์) ให้รู้ชัดในสังโยชน์ที่เกิดขึ้นเพราะอาศัยอายตนะภายในและภายนอก ให้รู้เหตุเกิดและเหตุดับของสังโยชน์

๔. โพชฌนคบรรพ (การพิจารณาโพชฌงค์) สอนให้รู้ชัดในโพชฌงค์ ๗ ได้แก่ สติ ธัมมวิจยะ วิริยะ ปิตี ปัสสัทธิ สมาธิ และอุเบกขา เมื่อสติสัมโพชฌงค์มีอยู่ ให้รู้ชัดว่า "สติสัมโพชฌงค์หนอ" เมื่อสติสัมโพชฌงค์ไม่มี ให้รู้ชัดว่า "ไม่มีสติสัมโพชฌงค์หนอ" เป็นต้น สอนให้รู้เหตุเกิดและเหตุเจริญของโพชฌงค์แต่ละข้อ

๕. สัจจบรรพ (การพิจารณาอริยสัจ) สอนให้รู้ชัดในอริยสัจ ๔ ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค ให้รู้ชัดว่า "นี่ทุกข์" "นี่ทุกขสมุทัย" "นี่ทุกขนิโรธ" "นี่ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา" และสอนให้รู้หน้าที่ต่ออริยสัจ ๔ คือ ทุกข์ควรกำหนดรู้ สมุทัยควรละ นิโรธควรทำให้แจ้ง และมรรคควรเจริญ

ข้อควรระวังในการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน

๑. ระวังการเกิดวิปัสสนูปกิเลส วิปัสสนูปกิเลส คือ กิเลสที่เกิดขึ้นในระหว่างการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน เช่น เห็นแสงสว่าง เกิดปีติสุขอย่างแรงกล้า เกิดความสงบอย่างยิ่ง เป็นต้น ผู้สอนต้องอธิบายให้ผู้ปฏิบัติเข้าใจว่า สิ่งเหล่านี้เป็นเพียงอุปสรรคชั่วคราว ไม่ใช่เป้าหมายของการปฏิบัติ

๒. ระวางการสอนที่ผิดไปจากหลักพระพุทธศาสนา การสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานต้องไม่ผิดไปจากหลักพระพุทธศาสนา ไม่สอนให้มุ่งเน้นการแสวงหาฤทธิ์ปาฏิหาริย์ หรือสิ่งที่ยู้นอกเหนือจากขอบเขตของพระพุทธศาสนา

๓. ระวางการสอนที่อาจก่อให้เกิดอันตรายต่อผู้ปฏิบัติ ผู้สอนต้องระมัดระวังไม่ให้ผู้ปฏิบัติตั้งเครียดหรือเข้มงวดเกินไปจนเกิดโทษต่อร่างกายและจิตใจ ต้องคอยสังเกตอาการของผู้ปฏิบัติอย่างใกล้ชิด

การเจริญวิปัสสนากรรมฐานตามหลักสติปัฏฐาน ๔ เป็นการปฏิบัติธรรมโดยมีกระบวนการฝึกและพัฒนาตนเองให้รู้แจ้งเห็นจริง เพื่อให้เกิดปัญญาให้รู้เท่าทันธรรมชาติของชีวิตที่มีความไม่เที่ยงและบังคับไม่ได้ อันเป็นทุกข์ซึ่งเกิดกับกายและจิต ผู้ที่นำมาปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอและถูกต้องจะทำให้เกิดปัญญา เกิดความรู้ ความเข้าใจในรูป-นามตามความเป็นจริง ไม่หลงใหลมกมายไปตามอำนาจกิเลสอันเป็นเหตุให้ทำอกุศล สามารถ พัฒนาสติปัญญาเพื่อการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้อง และนำไปสู่การขจัดกิเลส เพื่อการบรรลุมรรค ผล นิพพาน อันเป็นเส้นทางแห่งการพ้นทุกข์ได้ในที่สุด^{๑๒}

๒.๒.๒ หลักวิธีการสอนปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยตามแนวสติปัฏฐาน ๔

การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยยึดหลักปฏิบัติตามแนวสติปัฏฐาน ๔ และในมหาสติปัฏฐานสูตร ๒๑ บรรพที่มีเป้าหมายให้มีสติต่อรูปแบบและนามตามธรรมชาติที่มันเกิดขึ้นตามความเป็นจริงมีอยู่หลายวิธีในการกำหนดสติ สติปัฏฐาน ๔ ที่ถูกต้องเป็นสติซึ่งมีพระนิพพานเป็นอารมณ์อย่างเดียวเท่านั้น

ส่วนพระอาจารย์กัมมัฏฐานาจารย์ อุ ชะนะกาภิวังสะ ผู้เป็นศิษย์ของพระอาจารย์มหาสีสยาตอ เจ้าสำนักที่สอนกัมมัฏฐานแบบเดียวกันกับแนวปฏิบัติของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้สอนหลักปฏิบัติตามสติปัฏฐาน ๔ ไว้ดังนี้คือ

๑. กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือ การมีสติต่ออาการทางกาย
๒. เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือ การมีสติต่ออาการทางเวทนา
๓. จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือ การมีสติต่อความคิด
๔. ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือ การมีสติต่อธรรมารมณ์^{๑๓}

๒.๒.๓ การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔

การเจริญสติปัฏฐานคือการมีสติจดจ่ออย่างต่อเนื่องตามรู้เท่าทันอาการต่าง ๆ ที่กำลังเกิดอยู่ในกายกับจิตตามความเป็นจริงรู้เท่าทันปัจจุบันอารมณ์ได้โดยละเอียดไม่ขาดช่วงไม่ลืมหันกำหนดรู้อารมณ์ที่ปรากฏทางทวารทั้ง ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เมื่อมีรูปกระทบที่ตา มีเสียงกระทบที่หู มีกลิ่นกระทบที่จมูก มีรสกระทบที่ลิ้น มีสัมผัสกระทบที่กาย มีความคิดเกิดที่ใจ ก็สามารถตามรู้เท่าทันปัจจุบันอารมณ์นั้น ๆ ได้ เพื่อก่อให้เกิดวิปัสสนาปัญญาที่รู้แจ้งไตรลักษณ์ ได้แก่อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ผู้ที่ต้องการรู้แจ้งไตรลักษณ์ต้องมีธรรมที่สนับสนุน ๔ อย่าง คือ วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา และจะได้รับผลของการเจริญสติปัฏฐานคือกำจัดอวิชชาและโทมนัสในโลกคืออุปาทานชั้นใดได้

การเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานมีความสำคัญที่จะต้องศึกษาและนำมาปฏิบัติอย่างถูกต้องปฏิบัติอย่างจริงจังแล้วจะทำให้ผู้เจริญปฏิบัติตามหลักวิปัสสนากรรมฐานแล้วก็จะเกิดปัญญาเข้าใจเห็นสิ่งทั้งหลายทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในรูป-นามและสามารถพัฒนาสติปัญญาดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องมีประสิทธิภาพอันเป็น

^{๑๒} อ่างแล้ว, การเจริญวิปัสสนากรรมฐานตามหลักสติปัฏฐาน ๔ เส้นทางพ้นทุกข์, ๒๕๖๔, หน้า ๒๒๓.

^{๑๓} สถาบันวิปัสสนาธุระ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, คู่มือสวดมนต์แปลและการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน, พิมพ์ครั้งที่ ๑, กรุงเทพมหานคร: นิติธรรมการพิมพ์, ๒๕๖๒. หน้า ๑๒๐.

หนทางเอก เพื่อความบริสุทธิ์หมดจดแห่งสัตว์ทั้งหลาย เพื่อความก้าวล่วงเสียได้ด้วยความโศกและความร่ำไร เพื่อ
ดับทุกข์และโหม่นัสเพื่อบรรลุนิพพานเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพาน^{๑๔}

การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานอันเป็นการช่วยฝึกฝนพัฒนาปัญญาความรู้แจ้งเห็นจริงต่อโลกและชีวิต
อันเป็นบริบทแห่งวิถีชีวิตของบุคคล การรู้เท่าทันสภาวะดังกล่าวเป็นการฝึกฝนให้เตรียมใจยอมรับกับสิ่งที่จะ
เกิดขึ้นรู้ความเป็นเหตุเป็นผล ย่อมส่งผลให้จิตใจเสื่อมคลายจากความทุกข์ความยึดติดหรืออุปาทานคำว่า สติปัฏ
ฐานแยกออกเป็น ๒ คำ คือ (๑) คำว่า สติ คือความระลึกได้ ไม่ปล่อยการคุมใจไว้กับกิจอันเป็นปัจจุบัน (๒) คำว่า
ปัฏฐาน ซึ่งแปลว่า เข้าไปตั้งไว้ จึงแปลรวมกันว่า สติปัฏฐานคือธรรมเป็นที่ตั้งแห่งสติ การปรากฏของสติ ข้อปฏิบัติ
ที่มีสติเป็นประธาน^{๑๕}

การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานซึ่งเป็นเอกายมรรคที่เป็นวิธีปฏิบัติทางเดียว ดังปรากฏในพระไตรปิฎกไว้
ว่า “ทางนี้เป็นทางอันเอกหรือเป็นทางเดียวเท่านั้น เพื่อทำกายวาจาใจของสรรพสัตว์ ให้บริสุทธิ์เพื่อดับความเศร้า
โศกและความคร่ำครวญ เพื่อดับความทุกข์กายความทุกข์ใจเพื่อบรรลุนิพพานคืออริยมรรคและเพื่อทำพระนิพพาน
ให้แจ้งทำให้มนุษย์และสัตว์ทั้งหลายเข้าถึงความพ้นทุกข์สิ้นเชิงหรือถึงพระนิพพานได้ เพราะว่า การบรรลุนิพพาน
ของทุกท่านทุกคนต้องเป็นการบรรลุนิพพานอันเกิดมาจากการเจริญสติปัฏฐานเท่านั้น ดังนั้น หากปราศจากสติปัฏ
ฐานแล้วจะไม่มีผู้ใดสามารถเข้าถึงการบรรลุนิพพานได้เลย^{๑๖}

หลักสติปัฏฐาน ๔ หรือ การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน มี ๓ ประเภท ประกอบด้วย

ประเภทที่ ๑ : การปฏิบัติสติปัฏฐาน ๔

กัมมัฏฐานในพระพุทธศาสนาเป็นวิธีการฝึกฝนจิตใจให้มีสมาธิและจิตที่มีสมาธิย่อมประกอบด้วย
คุณภาพ สุขภาพ สมรรถภาพ ซึ่งสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน มีการปฏิบัติกัมมัฏฐานทั้ง ๒ อย่างในสำนัก
ต่าง ๆ ทั่วโลก บางสำนักเน้นสมถกรรมฐานบางสำนักเน้นวิปัสสนากัมมัฏฐาน แต่มีเป้าหมายเดียวกันคือจิตมี
สมาธิคือคุณภาพ สุขภาพ และสมรรถภาพ^{๑๗} มี ๔ ประเภท คือ

(๑) พิจารณาเห็นกายในกายภายในเนื่อง ๆ อยู่ พิจารณาเห็นกายในกาย ภายนอกเนื่อง ๆ อยู่ พิจารณา
เห็นกายในกายทั้งภายในและภายนอกเนื่อง ๆ อยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติกำจัดอภิชฌาและโหม่นัสเสียได้
ได้ในโลก

(๒) พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาภายในเนื่อง ๆ อยู่ พิจารณาเห็นเวทนา ในเวทนาภายนอกเนื่อง ๆ
พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งภายในและภายนอกเนื่อง อยู่มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติกำจัดอภิชฌาและ
โหม่นัสเสียได้ในโลก

(๓) พิจารณาเห็นจิตในจิตภายในเนื่อง ๆ อยู่ พิจารณาเห็นจิตในจิต ภายนอกเนื่อง ๆ อยู่ พิจารณาเห็น
จิตในจิตทั้งภายในและภายนอกเนื่อง ๆ อยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติกำจัดอภิชฌาและโหม่นัสเสียได้
ในโลก

^{๑๔} ดุราละเยียดใน ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๗๓/๓๐๑.

^{๑๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม (ฉบับเดิม), พิมพ์ครั้งที่ ๑๙, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา,
๒๕๔๕), หน้า ๓๑๐-๓๒๐

^{๑๖} ดุราละเยียดใน ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๗๓/๓๐๑.

^{๑๗} พระธรรมวัชรบัณฑิต, ศ.ดร. แก่นพุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑ , พระนครศรีอยุธยา: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย, ๒๕๖๖, หน้า ๒๑๐.

(๔) พิจารณาเห็นธรรมในธรรมภายในเนื่อง ๆ อยู่ พิจารณาเห็นธรรมในธรรมภายนอกเนื่อง ๆ อยู่ พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งภายในและภายนอกเนื่อง ๆ อยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติกำจัดอภิชฌาและ โทมนัสเสียได้ในโลก^{๑๘}

ประเภทที่ ๒ : จุดประสงค์ของการปฏิบัติตามแนวสติปัฏฐาน ๔

เพื่อให้พระธรรมทูตสายต่างประเทศในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้มีสติและสมาธิเพื่อพิจารณาให้ เข้าใจในกาย เวทนา จิต และพระธรรมคำสั่งสอนอย่างถูกต้องตามความเป็นจริงก็เพื่อนำไปใช้ปฏิบัติจริงกับการ ออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยการสอน การปฏิบัติในขณะที่ดำรงชีวิตประจำวัน ไม่ใช่การเจริญสติปัฏฐาน ๔ ในขณะที่พิจารณาด้วยสมาธิเท่านั้น การมีสติตั้งมั่นพิจารณากายเวทนาจิตธรรมนี้มีจุดประสงค์จำแนกได้เป็น ๒ ทาง คือ (๑) สติตั้งมั่นในการพิจารณาบัญญัติเพื่อให้จิตสงบ ซึ่งเรียกว่า สมถกัมมัฏฐาน มีอานิสงส์ให้บรรลุฌาน สมาบัติ (๒) สติตั้งมั่นในการพิจารณารูปนาม เพื่อให้เกิดปัญญาเห็นไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ซึ่งเรียกว่า วิปัสสนากัมมัฏฐาน มีอานิสงส์ให้บรรลุถึง มรรค ผล นิพพาน^{๑๙}

ประเภทที่ ๓ การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔

สติปัฏฐานเป็นทางสายเอกและเป็นทางสายเดียวที่ทำให้ผู้ดำเนินตามทางนี้ถึงความบริสุทธิ์ หมดจดจน บรรลุพระนิพพาน ดังนั้น ผู้ที่ปรารถนาจะบรรลุมรรคผลนิพพาน ต้องเริ่มต้นด้วยสติปัฏฐาน ประกอบด้วย

๓.๑ กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน

หลักปฏิบัติการพิจารณากำหนดรู้อาการที่ปรากฏทางกาย คือเอาสติไปตั้งไว้ที่กายในอริยาบถต่าง ๆ การตั้งสติกำหนดพิจารณากาย หรือ การติดตามดูกายเนื่อง ๆ ให้เห็นความเป็นจริงว่าเป็นที่รวมแห่งอวัยวะน้อย ใหญ่ไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวตนเราเขา มีลักษณะแตกดับเป็นอนิจจัง เมื่อกล่าวโดยนัยแห่งพระสูตร หมายถึง เป็นที่ รวมแห่งอาการ ๓๒ มีผมเป็นต้น การพิจารณาตั้งแต่ลมหายใจเข้าจนถึงลมหายใจออก ผู้ที่พิจารณาเห็นกายไม่ เที่ยงย่อมละความสำคัญผิดคิดว่าเที่ยงเสียได้ ผู้ที่พิจารณาเห็นกายเป็นทุกข์ย่อมละความเห็นผิดว่าเป็นสุขเสียได้ ผู้ ที่พิจารณาเห็นกายว่าเป็นอนัตตา ย่อมละความสำคัญผิดคิดว่า เป็นอัตตาเสียได้ เมื่อเบื่อหน่าย ย่อมละความ เพลิดเพลินเสียได้^{๒๐}

๓.๒ เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน

การสังเกตเวทนารู้เวทนาสุข ทุกข์ ตามความเป็นจริงความไม่เที่ยง ทุกเวทนาเกิดขึ้นแล้วดับไปไม่ ยึดติดหรือผลักไล่เวทนาใดๆ เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือ สภาวะที่เสวยอารมณ์เป็นสุขบ้าง ทุกข์บ้าง และไม่ ทุกข์ ไม่สุขบ้าง ลักษณะของเวทนามี ๓ อย่าง คือ สุขเวทนา คือความรู้สึกรับเป็นสุขทางกาย ทุกขเวทนา คือ ความรู้สึกเป็นทุกข์ทางกาย อุเบกขาเวทนา คือ ความรู้สึกเป็นกลาง ไม่สุขไม่ทุกข์^{๒๑} การพิจารณาเวทนา มี ๕ อย่าง คือ สุขเวทนา ได้แก่ ความรู้สึกเป็นสุขทางกาย ทุกขเวทนา ได้แก่ ความรู้สึกเป็นทุกข์ทางกาย โสมนัส เวทนา ได้แก่ ความรู้สึกเป็นสุขทางใจ โทมนัสเวทนา ได้แก่ ความรู้สึกเป็นทุกข์ทางใจ อุเบกขาเวทนา ได้แก่ ความรู้สึกไม่สุขไม่ทุกข์ คือ เฉยๆ^{๒๒} การพิจารณาเวทนา ๔ อย่างคือ เวทนาอิงกามคุณ (สามิสสุข) หมายถึง ความ พอใจและไม่พอใจกับกามคุณ ๕ คือ รูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส เวทนาเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอยู่กับกายและใจ ตลอดเวลา ทั้งที่เป็นสุขเวทนา ทุกขเวทนา และอุทุกขมสุขเวทนา หรือ อุเบกขาเวทนา สุขเวทนามีอามิสสุขเวทนา

^{๑๘} คุรยละเอียดใน อภ.วิ. (ไทย) ๓๕/๔๓๑/๒๑๑.

^{๑๙} คุรยละเอียดใน ม.ม. (บาลี) ๑๒/๑๓๑/๑๐๓.

^{๒๐} คุรยละเอียดใน ที.ม. ๑๐/๓๗๘/๒๘๙.

^{๒๑} คุรยละเอียดใน ส.สพ. ๑๘/๒๗๐/๓๐๔-๓๐๖.

^{๒๒} คุรยละเอียดใน ส.สพ. ๑๘/๒๐/๓๐๒-๓๐๓.

ไม่มีอาภิส ทุกขเวทนาไม่มีอาภิส อทุกขมสุขเวทนาไม่มีอาภิส การที่ผู้ปฏิบัติสามารถรู้เท่าทันเวทนาดังกล่าว เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานให้รู้หน้าต่อไป^{๒๓}

๓.๓ จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน

การตั้งสติในจิตหรือการสังเกตจิตเพื่อให้รู้จิตที่มีราคะ โทสะ โมหะ หรือไม่มีสังเกตจิตที่กระจัดกระจาย หรือไม่กระจัด เห็นความไม่เที่ยงของสภาวะจิตทั้งหลาย มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ กำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสียได้ โดยการกำหนดรู้อาการที่ปรากฏทางจิตอย่างหนึ่ง ในบรรดาอาการของจิตที่ปรากฏอยู่ในจิต มโน หรือวิญญาณอันเป็นนามซึ่งเป็นอารมณ์ประณีตละเอียดอ่อนมากที่สุดรู้เห็นได้ยากขอบตกไปในอารมณ์ที่น่าปรารถนาและไม่น่าปรารถนา ในพระพุทธศาสนามีวิธีที่รู้ความเป็นของนาม ด้วยการกำหนด ความตั้งใจ เมื่อตั้งสติตามกำหนดแล้วกิเลสก็ไม่สามารถเข้ามาเจือจิตได้ ก็นำความสุขมาสู่ผู้ปฏิบัติ^{๒๔}

๓.๔ ธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน เป็นการพิจารณาใคร่ครวญหัวข้อธรรมทั้งหลายที่ได้ยินได้ฟัง และได้รับรู้ ถ้าภิกษุพิจารณาอยู่รู้อย่างนี้ว่า “เราได้ความสงบแห่งจิต ภายในแต่ไม่ได้ความเห็นแจ้งธรรมด้วยปัญญาอันยิ่ง” ภิกษุนั้นควรตั้งมั่นในความสงบแห่งจิตภายในแล้วทำความเพียรเพื่อความเห็นแจ้งธรรมด้วยปัญญาอันยิ่ง เกิดสมัยต่อมาภิกษุนั้นได้ทั้งความสงบแห่งจิตภายในและความเห็นแจ้งธรรมด้วยปัญญาอันยิ่ง

๒.๓ การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของพระธรรมทูตสายต่างประเทศในการเผยแผ่

การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ เป็นหนึ่งในแนวทางสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในต่างประเทศ โดยเฉพาะในสังคมตะวันตกจะต้องอธิบายวิปัสสนาเป็น "Mindfulness Meditation" หรือ "Insight Meditation" เพื่อให้เชื่อมโยงกับจิตวิทยาสมัยใหม่และ Neuroscience ด้วยการเน้นประโยชน์ทางสุขภาพจิตและการลดความเครียด สำหรับชาวเอเชียจะต้องเชื่อมโยงกับปรัชญาและวัฒนธรรมดั้งเดิมมีการอธิบายผ่านแนวคิดเรื่องกรรมและผลกรรมเพื่อนำการพัฒนาจิตใจและคุณธรรมวิธีการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานที่ผสมผสานระหว่างความเป็นสากลของหลักการปฏิบัติกับการปรับตัวให้เข้ากับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละประเทศ แต่การเผยแผ่วิปัสสนากัมมัฏฐานในต่างประเทศยังเผชิญกับความท้าทายหลายประการ ทั้งด้านภาษา ด้านการสื่อสาร ด้านศิลปวัฒนธรรมและความเชื่อของแต่ละประเทศที่ไม่เหมือนกันด้วย ข้อจำกัดด้านทรัพยากรและบุคลากร ซึ่งจำเป็นต้องมีการพัฒนาแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถรักษาความเป็นพระพุทธศาสนาที่แท้จริงไว้ได้ ในขณะเดียวกันก็สามารถตอบสนองต่อความต้องการและบริบทของสังคมโลกที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว

๒.๓.๑ การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔

สมัยหนึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ในแคว้นกुरु ทรงอาศัยนิคมหนึ่งของชาวกुरुชื่อว่า กัมมาสธัมมะ ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า...ทางนี้เป็นทางเอก เพื่อความบริสุทธิ์ของเหล่าสัตว์เพื่อก้าวล่วงความโศกและปริเทวะ เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์และโทมนัสเพื่อบรรลุธรรมที่ถูกต้อง เพื่อทำพระนิพพานให้แจ้งทางนี้คือ สติปัฏฐาน ๔ ประการ ๔ ประการเป็นไฉน ? คือ....ภิกษุในพระธรรม วินัยนี้ พิจารณาเห็น ภายในกาย...เวทนาในเวทนา...จิตในจิตอยู่.....พิจารณา เห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติกำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสียได้”^{๒๕}

ข้อสำคัญของการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ หลักการพื้นฐาน

^{๒๓} คุรยละเอียดใน อภ.วิ. ๓๕/๓๖๓/๓๑๐.

^{๒๔} พระปลัดสมภาร สมภาโร, *คู่มือการพัฒนาจิตตามแนวสติปัฏฐาน ๔* สำหรับผู้ปฏิบัติใหม่, (กรุงเทพมหานคร: ๒๕๔๗), หน้า ๑๓๒.

^{๒๕} คุรยละเอียดใน ม.ม. ๑๗/๑๓๑-๑๓๒/๖๐.

๑. สติเป็นหัวใจหลัก จะต้องตั้งสติให้มั่นคงตลอดเวลา ไม่ให้หลุดไปคิดเรื่องอื่นให้การรับรู้อยู่ในปัจจุบัน หนึ่งไม่หลงไปในอดีตหรืออนาคตเมื่อสติหลุด ให้รับนำกลับมาโดยไม่โทษตัวเอง

๒. สัมปชัญญะ (ความรู้สึกตัวชัดเจน) จะต้องรู้ว่าตัวเองกำลังทำอะไร คิดอะไร รู้สึกอย่างไร ไม่ปล่อยให้การกระทำเป็นไปโดยอัตโนมัติ มีสติสัมปชัญญะในทุกกิจกรรม

จุดสำคัญในแต่ละสติปัฏฐาน

กายานุปัสสนา เริ่มจากการหายใจ เพราะเป็นสิ่งที่อยู่กับเราตลอดเวลา สังเกตร่างกายอย่างเป็นกลาง ไม่ชอบหรือไม่ชอบ รู้ว่ากายเป็นเพียงธาตุ ไม่ใช่ตัวตนของเรา

เวทนานุปัสสนา แยกแยะเวทนาสุข ทุกข์ อเสสาสมณให้ชัดเจน ไม่ยึดติดเวทนาสุข ไม่หนีเวทนาทุกข์ เห็นว่าเวทนาทุกชนิดไม่เที่ยง เกิดแล้วดับไป

จิตตานุปัสสนา สังเกตสภาวะจิตโดยไม่ตัดสิน ไม่ปรุงแต่ง รู้จิตที่มีกิเลส รู้จิตที่ปราศจากกิเลส เห็นความไม่เที่ยงของสภาวะจิตทั้งหมด

ธัมมานุปัสสนา สังเกตธรรมอริยสัจ ๔ ในประสบการณ์ตรง เห็นการทำงานของกฎแห่งเหตุผล เข้าใจหลักไตรลักษณ์อย่างลึกซึ้ง

จุดสำคัญที่สุดคือการทำให้สติปัฏฐาน ๔ เป็นวิถีชีวิต ไม่ใช่เพียงการนั่งสมาธิ แต่เป็นการมีสติตลอดเวลาในทุกกิจกรรม

๒.๓.๒ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตตามแนวสติปัฏฐาน ๔

สติปัฏฐาน ๔ เป็นหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนาที่มุ่งเน้นการฝึกสติและปัญญาผ่านการพิจารณา กาย เวทนา จิต และธรรม การประยุกต์ใช้หลักการนี้ในงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตมีความสำคัญอย่างยิ่งในการเข้าถึงพุทธศาสนิกชนในบริบทที่หลากหลาย มีหลักการเผยแผ่ ดังนี้

๑. เป็นแบบอย่างก่อนสอนพระธรรมทูตต้องปฏิบัติสติปัฏฐาน ๔ จนเกิดเป็นนิสัย แสดงการมีสติในทุกกิจกรรม เดิน นั่ง ยืน นอนให้ผู้คนเห็นความสงบและปัญญาในตัวพระ

๒. สอนตามลำดับขั้น เริ่มจากสิ่งง่ายที่ปฏิบัติได้จริง ไม่เร่งรีบสอนลึกเกินกว่าผู้ฟังจะรับได้ปรับวิธีสอนตามวัฒนธรรมและความเข้าใจของแต่ละพื้นที่

วิธีการเผยแผ่แต่ละสติปัฏฐาน

๑. กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน การสอนการหายใจ คือ การสาธิตการนั่งหายใจอย่างเป็นธรรมชาติ สอนให้สังเกตลมหายใจโดยไม่ควบคุม เน้นว่าเป็นวิธีง่ายๆ ที่ทำได้ทุกที่ทุกเวลา การสอนอิริยาบถ พระธรรมทูตจะต้องสาธิตการเดินจงกรมอย่างช้าๆ มีสติ สอนให้รู้ตัวในการเคลื่อนไหวทุกอย่าง เชิญชวนให้ปฏิบัติร่วมกันในกิจกรรมประจำวัน

๒. เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน การสอนความรู้สึก คือ การใช้ตัวอย่างจากการกิน การฟังเสียง การสัมผัสให้แยกแยะความรู้สึกสุข ทุกข์ เฉยๆ เน้นการไม่ยึดติดหรือหลีกเลี่ยงความรู้สึกใดๆ การประยุกต์ในชีวิตจริงสอนในขณะกินอาหารร่วมกัน ใช้เสียงธรรมชาติ เช่น เสียงลม น้ำ นก สอนผ่านการฟังดนตรีหรือบทสวดท่องถีน

๓. จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน การสอนความรู้จิต คือ สอนให้สังเกตอารมณ์โกรธ โสภ หลง อธิบายด้วยภาษาเข้าใจง่าย หลีกเลี่ยงศัพท์เทคนิค ใช้การเล่าเรื่อง นิทาน เป็นสื่อการสอนการให้คำปรึกษา ฟังปัญหาของผู้คนด้วยความเมตตา ช่วยวิเคราะห์สาเหตุของความทุกข์ แนะนำวิธีจัดการอารมณ์ด้วยสติ

๔. ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน การสอนหลักธรรม คือ อธิบายไตรลักษณ์ผ่านตัวอย่างในธรรมชาติ สอนอริยสัจ ๔ จากประสบการณ์ชีวิตจริง เชื่อมโยงกับปรัชญาและความเชื่อท้องถิ่น การสร้างความเข้าใจ ใช้การเปรียบเทียบที่คนท้องถิ่นเข้าใจ หลีกเลี่ยงการขัดแย้งกับความเชื่อเดิม เน้นหลักสากลที่ทุกคนยอมรับได้

กลยุทธ์การเผยแผ่ พระธรรมทูตจะต้องสร้างสัมพันธ์ด้วยเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนอย่างจริงจัง สร้างความไว้วางใจผ่านการช่วยเหลือสังคม รวมถึงการใช้สื่อสมัยใหม่ด้วยการสร้างแอปพลิเคชันสมาธิภาษาท้องถิ่นโดยใช้โซเชียลมีเดียแชร์เทคนิคง่ายๆ และจัดกิจกรรมออนไลน์และออฟไลน์

จุดสำคัญในการเผยแผ่ คือ ความจริงใจกับการเผยแผ่ด้วยความจริงใจ ไม่มีผลประโยชน์แอบแฝง ยอมรับข้อจำกัดของตนเอง เปิดใจเรียนรู้จากผู้อื่น มีความอดทนด้วยการไม่เร่งรีบให้ผลเร็วพร้อมทั้งยอมรับการต่อต้านหรือความไม่เข้าใจมีมุ่งมั่นในระยะยาว และมีความเหมาะสมกับการปรับวิธีการตามแต่ละบุคคลและสถานการณ์โดยไม่ยึดติดกับรูปแบบเดียวรวมถึงเน้นสาระสำคัญมากกว่ารูปแบบ

ฉะนั้น เป้าหมายสูงสุดคือให้ผู้คนได้รับประโยชน์จากการปฏิบัติสติปัฏฐาน ๔ ในการพัฒนาชีวิตให้มีความสุขและปัญญา ไม่ใช่เพื่อเปลี่ยนศาสนาเท่านั้น

การดำเนินงานของโครงการจัดอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศที่ดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๘ จนถึงปัจจุบัน โดยระบุไว้ ๓ ประการว่า

๑. เพื่อฝึกอบรมพระธรรมทูตให้มีความรู้ความสามารถ จริยวัตรอันงดงาม และความมั่นใจ ในการปฏิบัติศาสนกิจในต่างประเทศยิ่งขึ้น

๒. เพื่อเตรียมพระธรรมทูตผู้มีความรู้คุณสมบัติเหมาะสมส่งไปต่างประเทศ และ

๓. เพื่อสนองงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศของคณะสงฆ์ไทย

พระธรรมทูตในฐานะเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่า เป็นบุคลากรที่มีคุณภาพต่อการฝึกอบรมเพื่อให้มีคุณสมบัติที่เหมาะสมภายใต้กฎเกณฑ์ระเบียบ ข้อบังคับที่ผู้ดำเนินงานจัดอบรมโครงการกำหนดขึ้นมีความที่ชัดเจน มีความเป็นมาตรฐานเช่นเดียวกันกับการสร้างสมรรถนะพระธรรมทูตหรือการพัฒนาความเจริญในตัวบุคคลอันเป็นการพัฒนาความเป็นผู้มีจิตอาสาต่อการออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนายังต่างประเทศซึ่งถือเป็นการสร้างคุณภาพหรือสมรรถนะให้เกิดขึ้นซึ่งคุณประโยชน์นั้นเป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้เพื่อลดละภาวะความทุกข์ทั้งปวงอันจะก่อให้เกิดความสงบในใจเพราะพระธรรมทูตจะย่อมจะต้องเผชิญกับสภาวะและปัญหาต่าง ๆ มากมายที่จะเข้ามากระทบต่อการดำเนินการในชีวิตแต่ละวันที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ผู้นำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทยไปประกาศให้ชาวโลกได้เรียนรู้และได้ประโยชน์จะต้องเป็นพระธรรมทูตที่มีคุณสมบัติ ๔ ประการ ดังนี้

๑. มั่นใจในคุณงามความดีของพระพุทธศาสนามั่นใจว่าเป็นสิ่งประเสริฐและสามารถเป็นประโยชน์ช่วยเหลือเขาได้

๒. ต้องเป็นผู้เข้าใจปัญหาและความต้องการของถิ่นฐานที่พระธรรมทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศนั้น ๆ รู้จักเท่าทันความเป็นจริง เช่น รู้ว่าเขามีปัญหาอะไร ขาดอะไร ต้องการอะไร

๓. มีวิธีที่จะสื่อสารรู้จักปัญหาและความต้องการของคนที่นี่ที่พระธรรมทูตจะไปช่วยเหลือเขาและ (๔) มุ่งมั่นแน่วแน่ในอุดมการณ์ของพระพุทธศาสนา^{๒๖}

๒.๓.๓ บทบาทหน้าที่การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตตามแนวสติปัฏฐาน ๔

การเผยแผ่หลักธรรมคำสั่งสอนเพื่อยังประโยชน์เกื้อกูลและความผาสุกแก่มหาชนโดยทั่วกันนั้นพระพุทธองค์ทรงได้พระสาวกผู้เป็นกำลังหลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อทำให้พระพุทธศาสนาแพร่หลายไปทั่วชมพูทวีป จึงนับได้ว่าพระสงฆ์สาวกเป็นผู้มีบทบาทสำคัญยิ่งในระยะแรก ๆ การเผยแผ่ได้กระทำกันหลายรูปแบบ เช่น การแสดงธรรม การอบรมสั่งสอนหลักธรรม เป็นต้น^{๒๗} ในสมัยพุทธกาลพระสาวกถือว่า เป็นกำลังสำคัญใน

^{๒๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎก หมวดสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎก หมวดสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๓), ๒๒.

^{๒๗} ดูรายละเอียดใน วิ.ม. (ไทย) ๔/๒๐/๒๗.

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาพระสาวกแต่ละองค์มีเทคนิควิธีสร้างศรัทธาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อพุทธศาสนิกชนแตกต่างกันออกไป เช่น พระอัสสชิ ท่านใช้ลักษณะบุคลิกภาพเรียบง่าย สร้างศรัทธาเป็นผู้พูดน้อย ตรงประเด็นทำให้อุบัติสละขึ้นชอบและเกิดศรัทธาเลื่อมใส^{๒๘} บทบาทหน้าที่การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตตามแนวสติปัฏฐาน ๔ บทบาทหลักของพระธรรมทูต ประกอบด้วย

๑. บทบาทในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณ คือการเป็นแบบอย่าง (Role Model) พระธรรมทูตจะต้องแสดงการปฏิบัติสติปัฏฐาน ๔ ในชีวิตประจำวัน มีความสงบ เมตตา และปัญญาที่เป็นที่ประจักษ์แล้วดำรงชีวิตตามหลักศีล สมาธิ ปัญญา อย่างสมบูรณ์ การเป็นครูผู้สอน (Teacher) พระธรรมทูตจะต้องถ่ายทอดหลักสติปัฏฐาน ๔ อย่างถูกต้องและเข้าใจง่าย รู้วิธีปรับวิธีสอนให้เหมาะกับระดับความเข้าใจของผู้ฟัง ด้วยการใช้ภาษาท้องถิ่นและตัวอย่างที่เข้าใจง่าย

๒. บทบาทในฐานะผู้เผยแผ่ คือการสร้างความเข้าใจ (Bridge Builder) พระธรรมทูตจะต้องเชื่อมโยงหลักพระพุทธศาสนากับวัฒนธรรมท้องถิ่น อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างสติปัฏฐาน ๔ กับชีวิตประจำวัน แสดงให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาไม่ขัดแย้งกับความเชื่อดี ส่วนการปลูกฝังการปฏิบัติ (Practice Developer) พระธรรมทูตสร้างกิจกรรมที่ส่งเสริมการปฏิบัติสติปัฏฐาน ๔ จัดโปรแกรมฝึกอบรมและปฏิบัติธรรม พัฒนาสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสม

หน้าที่เฉพาะในแต่ละสติปัฏฐาน

๑. หน้าที่ในกายนุปัสสนา คือสอนการหายใจสาธิตวิธีการนั่งสมาธิที่ถูกต้องแนะนำการตั้งสติกับลมหายใจในสถานการณ์ต่าง ๆ สอนการใช้ลมหายใจเป็นเครื่องมือจัดการความเครียดส่งเสริมสติในกิจกรรมนำการเดินจงกรมมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน สอนการกินอย่างมีสติ การทำงานอย่างมีสติ สร้างกิจกรรมกลุ่มที่เน้นการมีสติร่วมกัน

๒. หน้าที่ในเวทนานุปัสสนา คือ การให้การปรึกษาช่วยผู้คนเข้าใจและจัดการกับอารมณ์สอนการแยกแยะเวทนาสุข ทุกข์ อเสสาสมณฺญ์ แนะนำวิธีการไม่ยึดติดกับความรู้สึกต่างๆ การสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ จัดกิจกรรมที่ช่วยให้เข้าใจเวทนา เช่น การกินอาหาร การฟังเพลง สอนผ่านการสัมผัสธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ใช้ศิลปะและวัฒนธรรมเป็นสื่อการสอน

๓. หน้าที่ในจิตตานุปัสสนา คือ การพัฒนาสุขภาพจิตสอนการสังเกตและเข้าใจสภาวะจิตต่างๆ ช่วยพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ แนะนำวิธีจัดการกับความโกรธ ความกลัว ความเศร้า การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ จัดกลุ่มสนทนาธรรมและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ สร้างเครือข่ายผู้ปฏิบัติที่ช่วยเหลือกันเอง ส่งเสริมการปฏิบัติธรรมแบบครอบครัวและชุมชน

๔. หน้าที่ในธัมมานุปัสสนา คือ การสอนหลักธรรมอธิบายหลักไตรลักษณ์และอริยสัจ ๔ ให้เข้าใจง่าย เชื่อมโยงหลักธรรมกับประสบการณ์ชีวิตจริงมองเห็นความจริงของชีวิตอย่างลึกซึ้ง การพัฒนาปัญญาส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ตามหลักเหตุผล สอนการแก้ปัญหาด้วยหลักธรรมพัฒนาความเข้าใจในหลักกรรมและผลของกรรม

หน้าที่ตามบริบทสังคม

๑. ในสังคมพหุวัฒนธรรม คือการสร้างความเข้าใจระหว่างศาสนา เน้นจุดร่วมระหว่างพระพุทธศาสนา กับศาสนาอื่นแสดงให้เห็นว่าสติปัฏฐาน ๔ ช่วยพัฒนาคุณธรรมสากล ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมสังคม เข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชน ช่วยเหลือผู้ประสบภัย และผู้ด้อยโอกาสส่งเสริมการศึกษาและสุขภาพของประชาชน

^{๒๘} คุรยละเอียดใน วิ.ม. (ไทย) ๔/๖๐/๕๒.

๒. ในสังคมสมัยใหม่ คือการใช้เทคโนโลยี พัฒนาแอปพลิเคชันและสื่อดิจิทัลสำหรับการปฏิบัติสติใช้ โซเชียลมีเดียเผยแผ่หลักธรรมอย่างสร้างสรรค์ จัดกิจกรรมออนไลน์และการเรียนรู้ทางไกล คุณสมบัติที่ต้องมี คือ

๑. ความรู้และทักษะ คือเข้าใจสติปัฏฐาน ๔ อย่างลึกซึ้งและปฏิบัติได้จริง มีทักษะการสื่อสาร และการสอนที่ดี เรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง

๒. คุณธรรมและจริยธรรม คือมีความเมตตากรุณาและความอดทนสูง รักษาศีลธรรมและเป็นแบบอย่างที่ดี มีความจริงใจและไม่หวังผลประโยชน์ส่วนตน

๓. ความสามารถในการปรับตัว คือ ยืดหยุ่นในการปรับวิธีการตามสถานการณ์ เปิดใจเรียนรู้จากผู้อื่นและจากประสบการณ์ มีความเพียรและไม่ท้อถอยต่ออุปสรรค

พระธรรมทูตที่ประสบความสำเร็จได้ตั้งมั่นรุ่งเรืองอยู่ในหลายแคว้นของชมพูทวีประยะเวลาเพียง ๔๕ ปีเท่านั้นปรากฏชัดแจ้งก่อนพระพุทธเจ้าปลงอายุสังขารกำหนดระยะเวลาปรินิพพาน ภายใน ๓ เดือนดังคำกล่าวที่ว่า “บัดนี้พรหมจรรย์ของพระผู้มีพระภาคเจ้านี้สมบูรณ์แล้ว กว้างขวาง แพร่หลายรู้กันโดยมากเป็นปึกแผ่นจนกระทั่งเทวดาและมนุษย์ประกาศได้ดีแล้วขอพระผู้มีพระภาคเจ้าปรินิพพานในบัดนี้เถิด”^{๒๙}

๒.๓.๔ การปฏิบัติตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ

การปฏิบัติตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของพระธรรมทูตที่ได้พัฒนาศักยภาพจนเกิดเป็นผู้มีปัญญารู้ชัดแจ่มแจ้งอย่างละเอียดเป็นผู้มีลักษณะเป็นอนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา ไม่มีแก่นสารยั่งยืน ตามความเป็นจริง ก้าวล่วงความเห็นผิดไม่ให้หลงติดอยู่ในความยินดียินร้าย อันจะให้ถึงหนทางดับทุกข์ทั้งปวง ในการปฏิบัติต้องทำให้มีสละสลวยเป็นพื้นฐาน ซึ่งในเบื้องต้นให้ระลึกถึงสละสลวยทั้ง ๓ ด้วยการสำรวมกายวาจาให้เป็นศีลและเลือกข้อปฏิบัติให้มีฐานที่จะทำจิตให้เป็นสมาธิ การตั้งสติกำหนดพิจารณาสิ่งทั้งหลายให้รู้เห็นตามความเป็นจริง แบ่งพิจารณาได้เป็นสองแนวทาง คือ พิจารณาความหมาย โดยสัททนต์และอรรถนัย ดังนี้

(๑) ความหมายโดยอรรถนัย คำว่า สติปัฏฐาน มาจากคำว่า สติ คือการระลึกรู้ ส่วนคำว่า ปฏฐาน คือเข้าไปตั้งไว้ เมื่อรวมคำทั้งสองจึงหมายถึงการระลึกรู้ที่เข้าไปตั้งไว้ในกองรูป เวทนา จิต และสภาวะธรรม อีกนัยหนึ่งหมายถึง การระลึกรู้อย่างมั่นคงในรูปกอง เวทนา จิตและสภาวะธรรม

(๒) ความหมายโดยอรรถนัย มาจากคำว่า สติ คือการระลึกรู้ และปฏฐาน คือการเข้าไปตั้งไว้ รวมความเป็นการระลึกรู้ที่เข้าไปตั้งไว้ในกองรูป เวทนา จิตและสภาวะธรรม เมื่อพิจารณาถึงศัพท์ภายในสามารถแบ่งความหมายออกเป็น ๓ ประการ ได้แก่ (๑) ที่ตั้งของสติ (๒) สภาวะที่พึงตั้งไว้ด้วยสติ และ (๓) สติที่เข้าไปตั้งไว้หรือสติที่ตั้งไว้มั่น

หลักคำสอนเกี่ยวกับการปฏิบัติตามแนวสติปัฏฐาน ๔ โดยมีคำอธิบาย ดังนี้

๑. กายานุปัสสนา สติปัฏฐาน คือการตั้งสติกำหนดพิจารณากายให้รู้เห็นตามความเป็นจริงว่า เป็นเพียงแต่กาย ไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตนเราเขา จำแนกวิธีปฏิบัติไว้หลายอย่าง คือ อานาปานสติ กำหนดลมหายใจ ๑ อิริยาบถกำหนดรู้ทันอิริยาบถ ๑ สัมปชัญญะ สร้างสัมปชัญญะในการกระทำเคลื่อนไหวทุกอย่าง ๑ ปฏิกุลมณสิการ พิจารณาส่วนประกอบอันไม่สะอาดทั้งหลายที่ประชุมเป็นร่างกายนี้ ๑ ธาตุมนสิการ พิจารณาเห็นร่างกายของตนโดยสักว่าเป็นธาตุอย่างหนึ่งๆ ๑ นวสีวธิกา พิจารณาซากศพในสภาพต่าง ๆ อันแปลกกันไปเป็น ๙ ระยะเวลา ให้เห็นธรรมดาร่างกายของผู้อื่นเช่นใดของตนก็จักเป็นเช่นนั้น

๒. เวทนานุปัสสนา สติปัฏฐาน คือการตั้งสติกำหนดพิจารณาเวทนา ให้รู้เห็นตามความเป็นจริงว่า เป็นแต่เพียงเวทนา ไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตนเราเขา มีสติอยู่พร้อมด้วยความรู้ชัดเวทนาอันเป็นสุขก็ดี ทุกข์ก็ดี เฉยๆก็ดี ทั้งที่เป็นสามีส และเป็นนิรามิสตามที่เป็นไปอยู่ในขณะนั้น ๆ

^{๒๙} คุรยละเอียดใน ที.มหา.(ไทย)๑๐/๑๖๘/๑๒๐.

๓. จิตตานุปัสสนา สติปัฏฐาน คือการตั้งสติกำหนดพิจารณาจิต ให้รู้เห็นตามเป็นจริงว่า เป็นแต่ เพียงจิต ไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตนเราเขา มีสติอยู่พร้อมด้วยความรู้ชัดจิตของตนที่มีราคะ ไม่มีราคะโทสะ ไม่มีโทสะ ไม่มีโมหะ ไม่มีโมหะ เศร้าหมองหรือผ่องแผ้ว พุ่งชานหรือเป็นสมาธิ ฯลฯ ตามที่เป็นอยู่ขณะนั้น ๆ

๔. อัมมานุปัสสนา สติปัฏฐาน คือการตั้งสติกำหนดพิจารณาธรรม ให้รู้เห็นตามเป็นจริงว่า เป็นแต่เพียงธรรม ไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตนเราเขา มีสติอยู่พร้อมด้วยความรู้ชัดธรรมทั้งหลาย ได้แก่ นิเวรณ ๕ ชั้น ๕ อายตนะ ๑๒ โพชฌงค์ ๗ อริยสัจ ๔ ว่าคืออะไร เป็นอย่างไร มีในตนหรือไม่เกิดขึ้นเจริญบริบูรณ์และดับไปได้อย่างไร

อานิสงค์ของการเจริญสติปัฏฐานในอรัญญิก ในมหาสติปัฏฐานสูตรว่า เป็นทางสายเดียว เพื่อความบริสุทธิ์ของเหล่าสัตว์ เพื่อระงับความเศร้าโศกและคร่ำครวญ เพื่อดับความทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุอริยมรรคเพื่อรู้แจ้งพระนิพพาน”^{๓๐} ดังนี้

๑. ในแง่ของความบริสุทธิ์ เมื่อจิตได้รับการฝึกพัฒนาย่อมทำให้จิตใจละซึ่งกิเลส ส่งผลให้จิตใจปราศจากซึ่งความกระวนกระวาย เคร่งเครียด

๒. ในแง่ความเป็นอิสระ จิตใจหลุดพ้นจากการถูกบังคับด้วยกิเลสแล้วส่งผลให้มีจิตใจที่ปลอดโปร่งไร้ความกังวลเพราะหลุดออกจากความโลภ โกรธ เป็นต้น

๓. ในแง่ของปัญญา เมื่อจิตได้รับการพัฒนาในขั้นตอนนี้ สติปัญญาเกิดขึ้น มีผลต่อการศึกษา เล่าเรียนที่ง่ายขึ้น เพราะจิตใจและสติปัญญาถูกฝึกให้เห็นสิ่งต่าง ๆ ตามจริง

๔. ในแง่ของความพ้นทุกข์ สภาวะจิตบังเกิดความสงบ ช่วยบรรเทาคลายความทุกข์ในจิตใจ สามารถช่วยให้เห็นสภาพต่างตามความเป็นจริง ส่งผลให้เปิดใจ ยอมรับ และเข้าใจ

๕. ในแง่ของร่างกายท่านกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า “เป็นสภาพของจิตที่มีสุขภาพสมบูรณ์ร่างกายเพราะอวัยวะทุกส่วนปฏิบัติหน้าที่ได้คล่องเต็มที่ตามปกติของมัน ในเมื่อไม่มีโรคเป็นข้อบกพร่องอยู่เลย”^{๓๑}

๒.๔ กระบวนการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของพระธรรมทูตสายต่างประเทศในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๒.๔.๑ การพัฒนาสมรรถนะองค์ความรู้การสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔

การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานจะเป็นการตั้งสติกำหนดไปที่กาย เวทนา จิต และธรรม ผลของวิปัสสนากัมมัฏฐานทำให้จิตรู้ชัดแจ่มแจ้งและเข้าใจในไตรลักษณ์ คืออนิจจัง คือความไม่เที่ยงมีการแปรเปลี่ยนไปเป็นธรรมดา ทุกขัง คือไม่สามารถคงอยู่ในสภาพเดิมตลอดไปและอนัตตา คือไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตน ไม่สามารถบังคับให้เป็นไปตามปรารถนาได้ซึ่งสามารถทำความเข้าใจ ในกายและจิตของตนได้ดียิ่งขึ้นและรู้เท่าทันกับโรคต่าง ๆ ที่เข้ามาเบียดเบียนกายและจิตของตนได้เป็นอย่างดี

การพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานอันเป็นหลักปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นเข้าสู่ภาวะสุขสงบเย็นคือพระนิพพาน การทำกุศลขึ้นพิเศษในพระพุทธศาสนา ที่เรียกว่า วิวัฏฏคามินีกุศล คือการทำความดีที่ทำให้ออกจากวัฏฏะเกิดขึ้นเพื่อเป็นแนวทางไปสู่ความหลุดพ้นหมดกิเลสเข้าสู่พระนิพพาน แต่วิปัสสนากัมมัฏฐานเป็นพื้นฐานที่จะทำให้เข้าใจและยอมรับในเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดทำให้เห็นทุกข์ภัยที่เกิดขึ้นจากชีวิตที่วนเวียนอยู่ในสังสารวัฏและเข้าใจถึงความเป็นไปแห่งวงจรสังสารวัฏรู้ต้นเหตุของสังสารวัฏและ ทำให้ขจัดกิเลสอันเป็นต้นเหตุของการเวียนว่ายตายเกิดได้

^{๓๐} ดูรายละเอียดใน ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๗๓/๓๐๑) อ

^{๓๑} ดูรายละเอียดใน ที.ม. (ไทย) ๑๐-๔๐๔-๓๓๘-๓๔๐ อ้างถึงใน พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุง พิมพ์ครั้งที่ ๓๕, (กรุงเทพมหานคร : พลิติมม์, ๒๕๕๕), หน้า ๘๐๖.

การเรียนรู้กัมมัฏฐานในคัมภีร์วิสุทธิมรรคได้กล่าวไว้ว่า การถวายเป็นศิษย์แก่พระพุทธเจ้าและอาจารย์ผู้สอนกัมมัฏฐานถือเป็นกิจลักษณะที่ผู้เข้าเรียนต้องทำเพราะเป็นการแสดงความตั้งใจที่จะศึกษาเล่าเรียน กัมมัฏฐานของผู้ปฏิบัติอันจะส่งผลให้ผู้เรียนเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายพร้อมที่จะรองรับคำแนะนำในการปฏิบัติทำให้ได้รับการสงเคราะห์ทั้งอามิสและธรรมะคือการสั่งสอนจากอาจารย์ หากไม่ได้ถวายเป็นศิษย์ปฏิบัติก็จะประพฤติดุกปฏิบัติไปตามใจตนเองโดยการถวายเป็นศิษย์ที่อาจารย์จะบอกกัมมัฏฐานให้จะต้องแสดงความตั้งใจในการเรียนรู้กัมมัฏฐานถึงขนาดยอมสละแม้ชีวิตตัวเองให้แก่อาจารย์ได้จึงจะใช้ได้^{๓๒}

การฝึกกัมมัฏฐานจำเป็นต้องชำระตนให้สะอาดด้วยการรักษาศีล คือ การอบรมกายวาจาของตนให้บริสุทธิ์ผ่องแผ้วก่อน เพราะการฝึกกัมมัฏฐานเป็นการกระทำกุศลกรรมชนิดหนึ่ง โดยเฉพาะมโนกรรมที่ต่างจากกรรมทั่วไปตรงที่เป้าหมายสูงสุดเป็นการกระทำเพื่อความสันภาพชาติสันทุกข์ไม่ต้องไปเกิดในแหล่งภพชาติกำเนิดใดอีกต่อไปกรรมฐานแบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. สมถกรรมฐาน (Concentration Development) คือ กรรมฐานเป็นที่ตั้งแห่งความสงบทางใจ การฝึกอบรมจิตให้เกิดความสงบที่ใช้ทั่วไปหมายถึงวิธีทำให้สงบจนตั้งมั่นเป็นสมาธิถึงขั้นได้ฌานระดับต่าง ๆ ซึ่งหมายถึงสมาธิขั้นสูงที่ทำให้เกิดฌานหลักการของสมถะคือกำหนดใจไว้กับสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้แน่วแน่งนิจน้อมตั้งอยู่ในสิ่งนั้นสิ่งเดียวความแน่วแน่งนิจของจิตนี้ เรียกว่า สมาธิ เมื่อสมาธิแนบสนิทเต็มที่แล้วก็เกิดภาวะจิตที่เรียกว่า ฌาน

๒. วิปัสสนากรรมฐาน (Insight development) คือ กรรมฐานอันเป็นที่ตั้งแห่งการเจริญทางปัญญา การฝึกฝนปัญญาให้เกิดการรู้แจ้งเห็นจริงตามความเป็นจริงของสิ่งต่าง ๆ หรือการรู้เท่าทันโลกแห่งชีวิตตามสภาวะสามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระบริสุทธิ์จากกิเลสเครื่องผูกมัดและหลุดพ้น จากความทุกข์

วิธีปฏิบัติกัมมัฏฐานทางพระพุทธศาสนาที่เรียกว่าการปฏิบัติกัมมัฏฐานว่า การบริหารจิตซึ่งมีความหมายให้เรา รู้จักการรักษาคัมภีร์จิตด้วยวิธีการฝึกอบรมอย่างสม่ำเสมอ เพื่อลดละความวุ่นวายและความเครียดที่เกิดกับร่างกายและจิตของเราให้เกิดความเข้มแข็งนำมาใช้ในการปฏิบัติงานทุกอาชีพก่อให้เกิดสุขภาพจิตที่ดีมีความมั่นใจและมีความสุขทางด้านสุขภาพใจเพราะจิตที่พัฒนาดีแล้วย่อมมีความสุขและมีความสุขเกษมสำราญในการทำงานประกอบกรรมดีและเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม เพราะว่าการฝึกกัมมัฏฐานเป็นกรรมวิธีในการฝึกอบรมจิตเป็นหน้าที่ที่ควรปฏิบัติเป็นงานของจิตที่ยกระดับให้จิตสูงขึ้น^{๓๓}

ส่วนวิปัสสนาที่ปรากฏในพระไตรปิฎก คือ ปัญญา กริยาที่รู้ชัด ปัญญาเหมือนแผ่นดิน เป็นเครื่องทำลายกิเลสและเครื่องนำทางความเห็นแจ้ง รู้ชัด ปัญญาเหมือนศาตราเป็นเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือปัญญา ปัญญาเหมือนประทับ ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลง ความวิจยธรรมชื่อว่า สัมมาทิฐิ เรียกว่า ปัญญินทรีย์หรือ วิปัสสนา^{๓๔}

๒.๔.๒ สมรรถนะการพัฒนาทักษะการสอนปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ๔ ของพระธรรมทูตสายต่างประเทศในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

หลักการสอนและการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานที่จะให้บรรลุถึงเป้าหมายได้จะต้องอาศัยการปฏิบัติกัมมัฏฐานอันเป็นที่ตั้งแห่งการงานของจิตวิธีปฏิบัติเพื่อใช้สติให้บังเกิดผลดีที่สุดการเจริญสติปัฏฐาน ถือว่ามีพร้อมทั้งสมถะและวิปัสสนาในตัวสติปัฏฐานสมรรถนะการพัฒนาทักษะการสอนปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ๔ คือ

^{๓๒} อ่างแล้ว, “ระบบการเรียนการสอนกัมมัฏฐานในคัมภีร์วิสุทธิมรรค” ๒๕๖๔, หน้า ๑๗๗.

^{๓๓} วริยา ชินวรรณ และคณะ, สมาธิในพระไตรปิฎกวิวัฒนาการการตีความการสอนเรื่องสมาธิใน พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทในประเทศไทย (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๗.

^{๓๔} ดุราละเอียดใน อภ.สง. (ไทย) ๓๔/๓๑/ ๓๐.

๑. สมรรถนะหลัก (Core Competencies)

๑.๑ ความรู้เชิงลึก (Deep Knowledge) ประกอบด้วย (๑) ด้านหลักธรรมเข้าใจหลักสติปัฏฐาน ๔ ในทุกมิติ ทั้งทฤษฎีและปฏิบัติรู้เนื้อหาหลักสติปัฏฐานสูตรและอรรถกถาต่างๆ อย่างถ่องแท้เชื่อมโยงสติปัฏฐาน ๔ กับหลักธรรมอื่นๆ เช่น อริยมรรค ๘ ไตรลักษณ์เข้าใจความแตกต่างของวิธีปฏิบัติตามแต่ละสำนัก (๒) ด้านการปฏิบัติปฏิบัติสติปัฏฐาน ๔ ได้อย่างมั่นคงและต่อเนื่องมีประสบการณ์ตรงในการพัฒนาสติ สมาธิ ปัญญาเข้าใจขั้นตอนการพัฒนาจิตตามลำดับรู้จักจัดการกับอุปสรรคและปัญหาในการปฏิบัติ

๑.๒ ความเข้าใจผู้เรียน (Learner Understanding) ประกอบด้วย (๑) ด้านจิตวิทยาการเรียนรู้ เข้าใจระดับพัฒนาการของผู้เรียนในแต่ละช่วงวัยรู้วิธีการจูงใจและสร้างแรงบันดาลใจเข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคลในการเรียนรู้รู้จักประเมินความพร้อมของผู้เรียน (๒) ด้านความหลากหลายของผู้เรียนปรับการสอนตามวัฒนธรรมและภูมิหลังเข้าใจผู้เรียนที่มีความต้องการพิเศษรู้จักแก้ไขปัญหาการเรียนรู้เฉพาะบุคคลสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้

๒. สมรรถนะการสอน (Teaching Competencies)

๒.๑ การออกแบบการเรียนรู้ คือ (๑) การวางแผนบทเรียนกำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่ชัดเจนและวัดได้จัดลำดับเนื้อหาจากง่ายไปยาก จากรูปธรรมไปนามธรรมเลือกวิธีการสอนที่หลากหลายและเหมาะสมเตรียมสื่อการสอนและกิจกรรมที่สนับสนุนการเรียนรู้ (๒) ด้านการปรับหลักสูตร คือ ปรับเนื้อหาให้เหมาะกับกลุ่มเป้าหมาย สร้างโมดูลการเรียนรู้แบบยืดหยุ่น พัฒนาสื่อการเรียนรู้หลากหลายรูปแบบ ออกแบบการประเมินผลที่เหมาะสม

๒.๒ เทคนิคการสอนเฉพาะ ประกอบด้วย (๑) การสอนกายานุปัสสนาสาธิตท่าทางการนั่งสมาธิที่ถูกต้องแนะนำเทคนิคการหายใจหลากหลายวิธีสอนการเดินจงกรมในสถานการณ์ต่างๆ นำเสนอการมีสติในกิจกรรมประจำวัน (๒) การสอนเวทนานุปัสสนา ใช้กิจกรรมประสาทสัมผัสในการสอนสอนการแยกแยะเวทนาอย่างละเอียดสร้างประสบการณ์การรับรู้ที่หลากหลายแนะนำการจัดการกับอารมณ์และความรู้สึก (๓) การสอนจิตตานุปัสสนาใช้เทคนิค "noting" หรือการตั้งชื่อสอนการสังเกตกระบวนการคิดแนะนำวิธีจัดการกับอารมณ์รบกวนพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ (๔) การสอนธัมมานุปัสสนา คือ ใช้ตัวอย่างจากชีวิตจริงในการอธิบายหลักธรรมสอนการมองเห็นไตรลักษณ์ในสรรพสิ่งแนะนำการประยุกต์หลักธรรมในชีวิตประจำวันพัฒนาการคิดวิเคราะห์ตามหลักธรรม

๓. สมรรถนะการสื่อสาร (Communication Competencies)

๓.๑ ทักษะการสื่อสารพื้นฐาน คือ การพูดและการนำเสนอ ประกอบด้วยการใช้ น้ำเสียงและ จังหวะที่เหมาะสมมีความชัดเจนในการอธิบายใช้ภาษาที่สื่อความหมายควบคุมความกังวลในการพูดต่อหน้าสาธารณะ ส่วนการฟังและการให้คำปรึกษาจะต้องฟังอย่างตั้งใจและเข้าใจผู้อื่นถามคำถามที่กระตุ้นการคิดให้คำแนะนำที่สร้างสรรค์และรักษาความลับและสร้างความไว้วางใจ

๓.๒ การสื่อสารเฉพาะด้าน คือ การใช้คำศัพท์ธรรมจะต้องอธิบายคำศัพท์เทคนิคให้เข้าใจง่ายใช้การเปรียบเทียบและตัวอย่างที่เหมาะสมหลีกเลี่ยงการใช้ศัพท์ที่ทำให้เกิดความเข้าใจผิดและปรับภาษาให้เข้ากับระดับของผู้ฟัง ส่วนการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้จะต้องสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและเปิดกว้างส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้เรียนจัดการกับความขัดแย้งและปัญหาต่างๆ และรักษาความสมดุลระหว่างการสอนและการปฏิบัติ

๔. สมรรถนะการจัดการชั้นเรียน (Classroom Management)

๔.๑ การสร้างสภาพแวดล้อม คือ การจัดพื้นที่การเรียนรู้จัดห้องเรียนให้เอื้อต่อการปฏิบัติสมาธิเตรียมอุปกรณ์และสื่อการสอนอย่างเพียงพอสร้างบรรยากาศที่เงียบสงบและเป็นสมาธิรักษาความสะอาดและเป็น

ระเบียบมีการจัดการเวลาด้วยการมีการวางแผนการใช้เวลาในแต่ละกิจกรรมรักษางานการเรียนการสอนให้สมดุลปรับเวลาตามความต้องการของผู้เรียนและสร้างกิจวัตรที่สม่ำเสมอ

๔.๒ การจัดการพฤติกรรม คือ การกำหนดข้อตกลงจะต้องร่วมกันกำหนดกฎเกณฑ์ในการปฏิบัติ อธิบายเหตุผลของข้อกำหนดต่างๆ ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการสร้างวินัยรักษาความยืดหยุ่นในการบังคับใช้

๕. สมรรถนะการพัฒนาตนเอง (Professional Development)

๕.๑ การเรียนรู้ต่อเนื่อง คือ การศึกษาด้วยตนเองอ่านค้นคว้าและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมการฝึกอบรมและสัมมนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับครูผู้สอนอื่นปฏิบัติธรรมเพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องมีการวิจัยและพัฒนาด้วยศึกษาวิธีการสอนใหม่ ๆ ทดลองและประเมินผลเทคนิคการสอนสร้างนวัตกรรมในการเรียนการสอนเผยแพร่ผลงานและประสบการณ์

๕.๒ การสร้างเครือข่าย คือการให้ความร่วมมือกับเพื่อนร่วมงานมีการแบ่งปันประสบการณ์และความรู้ร่วมกันแก้ไขปัญหาการเรียนการสอนสนับสนุนและให้กำลังใจซึ่งกันและกัน รวมถึงการสร้างชุมชนการเรียนรู้ระหว่างครูส่วนการมีส่วนร่วมในองค์กรจะต้องเข้าร่วมกิจกรรมของสถาบันและองค์กรมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายการศึกษาเป็นแกนนำในการพัฒนาการศึกษาธรรมและมีการส่งเสริมการยอมรับในวิชาชีพ

การพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน ๔ เป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ต้องอาศัยการปฏิบัติจริง การเรียนรู้จากประสบการณ์ และการพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้สามารถถ่ายทอดหลักธรรมอันประเสริฐนี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน

สาระสำคัญของสติปัฏฐาน ๔ ทำให้พบว่าชีวิตของเรานี้มีจุดที่ควรใช้สติคอยกำกับดูแลทั้งหมดเพียง ๔ แห่งเท่านั้นคือ (๑) ร่างกายและพฤติกรรมของมัน (๒) เวทนาคือความรู้สึกสุขทุกข์ต่าง ๆ (๓) ภาวะจิตที่เป็นไปต่าง ๆ (๔) ความคิดนึกไตร่ตรองการดำเนินชีวิตโดยมีสติคุ้มครอง ซึ่งจุดทั้งสี่นี้ได้แล้วก็จะช่วยให้เราเป็นอยู่อย่างปลอดภัยไร้ทุกข์มีความสุขผ่องใสและเป็นปฏิปทานำไปสู่ความรู้อย่างแจ่มแจ้งอริยสัจธรรม สรุปรวมเป็นองค์ประกอบ ๔ ประการ คือ วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา ทำหน้าที่กำหนดปัจจุบันอารมณ์การกำหนดแต่ละครั้งเป็นการกีดกร่อนบั่นทอนกิเลสที่เกาะกุมจิตใจที่ละนิดทีละน้อยเบาบางจนหายไป

การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานในทางพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทมีความเชื่อและยอมรับแนวทางปฏิบัติตามที่ปรากฏหลักฐานอยู่ในพระไตรปิฎกและอรรถกถาว่าเป็นวิธีที่ถูกต้องตามคำสอนของพระพุทธเจ้าซึ่งแบ่งเป็น ๒ วิธี คือ สมถกัมมัฏฐานและวิปัสสนากัมมัฏฐานส่วนในมหาสติปัฏฐานสูตรมีกัมมัฏฐาน ๒๑ วิธี สำหรับให้ผู้ปฏิบัติได้กำหนดตามสมควรทั้งสมถกัมมัฏฐานและวิปัสสนากัมมัฏฐาน การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน จิตจะมีสมาธิเกิดขึ้นมาเองได้โดยไม่ต้องกังวลกับสมถกัมมัฏฐานใช้ได้กับบุคคลทุกชนิดซึ่งเป็นเครื่องวัดถึงความเจริญก้าวหน้าของการปฏิบัติ โดยสรุปแล้วประกอบด้วยสิ่งที่ถูกกำหนดคืออารมณ์สำหรับกำหนดมี ๒ อย่างคือลมหายใจและอิริยาบถ

ตารางกิจกรรมประจำวันสำหรับการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานในโครงการอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแต่ละรุ่น จะกำหนดตารางปฏิบัติมีดังต่อไปนี้

๑. ตารางกิจกรรมประจำวันภาคปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน

เวลา	กิจกรรม
๐๔.๐๐ น.	สัณญานระฆัง/ภาระกิจส่วนตัว
๐๔.๑๐ น.	ลงทะเบียนเข้ากิจกรรม
๐๔.๓๐ น.	ทำวัตรเช้า
๐๕.๐๐ น.	ผู้เข้าอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศ ได้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ดังนี้

๒. กิจเบื้องต้นที่ควรรู้และควรทำก่อนเข้าสู่การปฏิบัติ ก่อนการปฏิบัติในเกือบทุกช่วงของแต่ละวัน
- สสนาจารย์จะแสดงธรรมหรือปาราภธรรมเพื่อช่วยเสริมความรู้ ความเข้าใจ และช่วยสร้างศรัทธาวิริยะ ในการปฏิบัติของผู้เข้าอบรม ดังนี้
- (๑) แนะนำกำหนดการกราบแบบกำหนดสติที่เรียกว่า “กราบสติปัฏฐาน” ด้วยอันเป็นการกราบ ๆ กำหนดให้ละเอียด ตั้งแต่หงายมือ ยกมือ ประคบมือ ก้มกราบ เงยขึ้น และวางมือลงในท่าจบ
- (๒) แนะนำวิธีปฏิบัติการให้นั่งท่าเทพบุตร คือวางมือไว้บนขาทั้งสองกำหนดหายใจเข้าว่า หายใจออกว่า หายใจเข้าสามครั้งหรือหลายครั้งก็ได้แล้วกำหนดยกมือว่า ยกหนอ กำหนดหลายๆ ครั้งมาเรื่อย ๆ จนมือสัมผัสที่ ก็กำหนดว่า ถูกหนอ แล้วกำหนดยกมือขวาเหมือนกับมือซ้าย เมื่อประนมมือที่หน้าอกแล้ว

(๓) แนะนำวิธีการกำหนดยกขึ้นไปที่ระหว่างคิ้วว่า ยก หนอ หลายๆ ครั้งจนถึงคิ้ว โดยให้หัวแม่มืออยู่ตรงกลางระหว่างคิ้วแล้วกำหนดก้มกราบลงซ้ำๆ ว่าก้มหนอหลายๆ ครั้ง โดยแนบหัวแม่มือชิดกับระหว่างคิ้วตลอด

(๔) แนะนำวิธีการกำหนดท่าประนมมือก็กำหนดว่า ถูกหนอ จากนั้นก็กำหนดเงยหัวขึ้นนิดหน่อยว่าเงยหนอ แล้วกำหนดแยกมือขวาว่า แยกหนอ หรือเคลื่อนหนอก็ได้ ตามด้วยกำหนดความร่วมมือลงไปว่า คำว่าหนอ สามครั้งหรือหลายๆ ครั้ง

(๕) แนะนำวิธีการกำหนดแยกมือซ้ายเหมือนกันกับ มือขวา เพื่อให้มีช่องว่างพอที่จะเอาน้ำผากลงแตะพื้นได้ แล้วก็กำหนดเอาน้ำผากลงว่า ก้มหนอหรือลง หนอ พอหน้าผาสัมผัสพื้นก็กำหนดว่า ถูกหนอ

(๖) แนะนำวิธีการกำหนดน้อมระลึกนึกถึงพระพุทธสักครูหนึ่ง จากนั้นก็กำหนด เงยหัวขึ้นนิดหน่อยว่าเงยหนอ จากนั้นให้กำหนดหงายมือขวาว่า หงายหนอ สามครั้งหรือหลายๆ ครั้ง

(๗) แนะนำวิธีการกำหนดเคลื่อนมือขวามาจุดที่จะประกบกันว่าเคลื่อนหนอหลายๆ ครั้งแล้วก็ให้กำหนดหงายและเคลื่อนมือซ้ายเช่นเดียวกันกับมือขวาเพื่อให้มือมาประกบกันเมื่อมือสัมผัสกันก็ให้กำหนดว่าถูกหนอ

(๘) แนะนำวิธีการกำหนดก้มหัวลงแตะมือโดยให้หัวแม่มือแตะที่ระหว่างคิ้วว่า ก้มหนอ เมื่อหัวกับ มือสัมผัสกันก็กำหนดว่า ถูกหนอแล้วก็กำหนดเงยขึ้นโดยที่มืออยู่ในท่าประกบกันแนบชิดกับระหว่างคิ้วว่า เงยหนอ ซ้ำๆ หลายๆ ครั้งจนตัวตั้งตรงแล้วก็กำหนดก้มกราบลงครั้งที่สองและครั้งที่สามให้เหมือนครั้งแรกทุกขั้นตอน

(๙) แนะนำวิธีการกำหนดกราบพระธรรมและพระสงฆ์เมื่อกราบครั้งที่สามเสร็จแล้วโดยที่มือยังประกบกันที่ระหว่างคิ้ว ก็ให้กำหนดเอามือในท่าประกบกันลงมาที่หน้าอกว่า ลงหนอ หลายๆ ครั้ง จนมือมาสัมผัส หน้าอกก็ให้กำหนดว่า ถูกหนอ จากนั้นก็ให้กำหนดเอามือลงมาวางไว้ที่หน้าขาที่ละข้าง โดยเริ่มที่มือขวา ก่อนว่า ลงหนอ หลายๆ ครั้ง จนมือขวาแตะหน้าขาก็กำหนดว่าถูกหนอตามด้วยกำหนดคว่ำมือว่า คว่ำหนอ สามครั้งหรือหลายๆ ครั้ง แล้วก็กำหนดเอามือซ้ายลงเหมือนเช่นกับมือขวา

อันเป็นเสร็จการกราบสติปัฏฐาน ในการกราบนี้อาจเพิ่มการกำหนดตันจิตในหลาย ๆ จังหวะได้ และให้ใช้เวลาอย่างน้อย ๑๐ นาที สามารถกำหนดกราบให้ละเอียดมากกว่านั้นได้เช่น เพิ่มเวลาเป็น ๑๕ นาที ๒๐ นาที ๓๐ นาที หรือเป็น ชั่วโมง

๓. ข้อปฏิบัติในภาคปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน เพื่อให้การฝึกอบรมภาคปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานของผู้เข้ารับการอบรมโครงการพระธรรมทูตสายต่างประเทศ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพ และบรรลุวัตถุประสงค์ตามนโยบายของการเข้าอบรมความเห็นชอบจากคณะพระวิปัสสนาจารย์และคณะอนุกรรมการกิจกรรมวิปัสสนากัมมัฏฐาน จึงออกประกาศ เรื่องข้อปฏิบัติในภาคปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ผู้เข้ารับการฝึกอบรมต้องถือปฏิบัติ ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑. ห้ามเก็บโทรศัพท์ กล้องถ่ายรูป คอมพิวเตอร์ไว้ในที่พักปกติของตน หรือที่อื่นใดที่ทางโครงการไม่ได้กำหนด

ข้อ ๒. ห้ามพูดคุยโทรศัพท์ ดูทีวี ฟังวิทยุ รวมทั้ง MP 3 และเครื่องสื่อสารทุกชนิด

ข้อ ๓. ห้ามถ่ายรูป และอ่านหนังสือทุกชนิด ยกเว้นหนังสือสวดมนต์

ข้อ ๔. ห้ามพูดคุย หรือจับกลุ่มคุยกัน ในที่พักปกติของตน หรือในที่อื่น ๆ เว้นไว้แต่อาหาร

ข้อ ๕. ห้ามก่อไฟในที่ปกติของตนหรือบริเวณศูนย์ปฏิบัติธรรมไม่ว่ากรณีใด ๆ ก็ตาม

ข้อ ๖. ห้ามฝากหรือสั่งซื้อของทุกชนิดกับพนักงานศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน หรือบุคคลอื่นใดก็ตาม หากมีความจำเป็นให้แจ้งสำนักงานเลขานุการโครงการฯ เท่านั้น

ข้อ ๗. ห้ามส่งสอและบอกอารมณ์กรรมฐานแก่เพื่อนร่วมปฏิบัติธรรม ยกเว้นพระวิปัสสนาจารย์

ข้อ ๘. ห้ามเดินผ่านและเข้าไปในบริเวณโรงครัว ตลอดจนการล้างบาตรในบริเวณโรงครัว

ข้อ ๙. ห้ามเข้าไปในกุฏิที่พักรงษ์ ไม่ว่ากรณีใด ๆ ก็ตาม

ข้อ ๑๐. ห้ามครอบครองและเสพลสิ่งเสพลิตใด ๆ เช่น ยาบ้า บุหรี่ กาแฟ กระทั่งแดง ลิโพ

ข้อ ๑๑. ห้ามออกนอกสถานที่ปฏิบัติโดยไม่ได้รับอนุญาต โดยถือเอาเขตดังต่อไปนี้

ทิศตะวันออก ถือเอาสระน้ำเป็นเขต

ทิศตะวันตก ถือเอาถนนกุฏิพระธรรมทูต ฯ รุ่นที่ ๕ เป็นเขต

ทิศใต้ ถือเอารั้วศูนย์พัฒนาศาสนาเป็นเขต

ทิศเหนือ ถือเอาแนวถนนด้านตึกแดงเป็นเขต

ข้อ ๑๒. ให้ฝากโทรศัพท์ กล้องถ่ายรูป เครื่องสื่อสารทุกชนิด คอมพิวเตอร์ ไว้กับพระเจ้าหน้าที่
ที่สำนักงานเลขานุการโครงการ ฯ ส่วนกระเป๋าทิ้งไว้ในห้องชั้นบนของหอฉัน
และห้องเก็บของที่ตึกแดง

ข้อ ๑๓. ขณะปฏิบัติธรรมรวมไม่ควรใส่เสื้อ ผ้าคลุมไหล่ สวมหมวก และถุงเท้า
ให้นุ่งห่มเป็นปริณทล ห่มดองรัดอก นอกนั้นตามอัธยาศัย

ข้อ ๑๔. กรณีเจ็บป่วย ให้แจ้งต่อพระวิปัสสนาจารย์ อาจารย์ที่ปรึกษาและเจ้าหน้าที่ ได้ทันที

ข้อ ๑๕. เวลาดฉันภัตตาหารและดื่มน้ำปานะให้นั่งฉัน/อาการอันสำรวมและงดการพูดคุยกัน

ข้อ ๑๖. การลงทะเบียนเข้ากิจกรรมให้ตรงตามเวลาที่กำหนด เลยเวลาได้ ๕ นาที
ช้ากว่านั้นถือว่าขาด

ข้อ ๑๗. การเจริญสติเดินรับบิณฑบาต ฉันเช้า-เพล ระหว่างหอประชุมพร รัตนสุวรรณ
และหอพระธรรม คัมภีร์ ให้เดินด้วยอาการอันสำรวมและงดการพูดคุยกัน

ข้อ ๑๘. ให้วางของใช้ส่วนตัว เช่น รองเท้า-ร่ม ไว้ตามกลุ่ม ณ จุดที่กำหนดไว้ให้เท่านั้น

ข้อ ๑๙. กรณีต้องการของใช้ที่จำเป็นส่วนตัว ให้แจ้งต่อเจ้าหน้าที่

ข้อ ๒๐. ขณะเดินไปทำกิจส่วนตัวให้เจริญสติ และกำหนดอิริยาบถย่อยตลอดเวลา
นับแต่ตื่นนอนเป็นต้นไปจนเข้าที่พักจำวัด

ทั้งนี้ ในกรณีที่ปฏิบัติตามประกาศนี้ ให้หัวหน้าพระวิปัสสนาจารย์และหัวหน้าบุคลากร ณ สถานที่
ปฏิบัติพร้อมคณะพระวิปัสสนาจารย์ และคณะอนุกรรมการกิจกรรมวิปัสสนากัมมัฏฐานเป็นผู้ว่ากล่าวตักเตือน
ภาคทัณฑ์หรือตักเตือนแล้วแต่กรณีและให้บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรนำเสนอต่อคณะกรรมการดำเนินงาน ทั้งนี้
การพิจารณาของคณะกรรมการดำเนินงานถือเป็นอันยุติ

๔. ข้อที่ควรปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ผู้เข้าอบรมโครงการพระธรรมทูตสายต่างประเทศนอกจาก
จะต้องปฏิบัติตามนัยที่ตรงกันข้ามกับข้อที่ควรเว้นแล้วผู้เข้าอบรมจะต้องปฏิบัติตาม ดังนี้

๑. ผู้เข้าอบรมจะต้องประกอบแต่กิจกรรมการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานโดยไม่ประกอบกิจอื่น
ตั้งใจกำหนดโดยไม่คุยกับผู้อื่น การตั้งสติที่สำคัญอันควรยกขึ้นมากล่าวในที่นี้ได้ทั้งนี้

๒. ผู้เข้าอบรมในการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานจะต้องทำการปกกลดสำหรับการปฏิบัติ
วิปัสสนากัมมัฏฐาน โดยให้ยึดหลักสัปปายะ ๗ นำมาประยุกต์ใช้ คือ สัปปายะสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมที่มาเกื้อกูล
ให้การประพฤติปฏิบัติธรรมเป็นไปด้วยความสบายกาย สบายใจ ประกอบด้วย

(๑) พื้นที่อยู่เหมาะสม สงบ พื้นที่สะอาดสะอาด ไม่ พลุกพล่านจอแจ

(๒) การเดินทางเหมาะสม ไปมาสะดวก ไม่ซับซ้อนวกไปวกมา

(๓) การพูดคุยเหมาะสม สร้างประโยชน์ให้ตัวเอง ไม่มอมเมาไปในทางที่ผิด

(๔) มีสธรรมมิกที่เหมาะสม มีผู้รู้ครูบาอาจารย์ คอยชี้แนะชักนำไปในทางที่ถูกที่ควร

(๕) มีอาหารเหมาะสม โดยไม่ยึดติดกับเรื่องอาหารการฉัน

(๖) สถานที่มีอากาศเหมาะสม สดชื่น ร่มรื่น ร่มเย็น ไม่ร้อน ไม่หนาวเกินไป

(๗) จัดการพื้นที่ให้ ยืน นั่ง เดิน ได้อย่างสะดวกสบาย ไม่อึดอัดระหว่างการปฏิบัติธรรม

๕. การปฏิบัติในอิริยาบถย่อยต่าง ๆ ข้อที่ควรเว้นในการเจริญกัมมัฏฐานของผู้เข้าอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศ ดังนี้

(๑) ผู้เข้าอบรมต้องไม่ เขียนหนังสือ อ่านหนังสือ อันไม่ใช้กิจในการเจริญกัมมัฏฐาน

(๒) ผู้เข้าอบรมต้องไม่ นั่งพูดคุย สนทนากัน ไม่ตั้งใจกำหนด

(๓) ผู้เข้าอบรมต้องไม่ มัวแต่เห็นการนอนมาก ทำความเพียรน้อย โยคีบุคคล ต้องนอนแต่น้อย เพียงคนละ กลางวันห้ามนอน

(๔) ผู้เข้าอบรมต้องพอใจคลุกอยู่กับหมู่คณะ ไม่ชอบอยู่ตามลำพัง

(๕) ผู้เข้าอบรมต้องรู้จักพอประมาณในการบริโภค

(๖) ผู้เข้าอบรมต้องมีจิตจับจ้องอารมณ์ใด ไม่กำหนดอารมณ์นั้นหรือจิตตกไปโดยอาการใด ไม่กำหนดรู้โดยอาการนั้น

๖. การปฏิบัติในอิริยาบถยืนและอิริยาบถเดินจงกรม เพื่อให้สติได้ปัจจุบันและเกิดความต่อเนื่องให้ผู้เข้าอบรมกำหนดในทุกอิริยาบถ นอกเหนือจาก ยืน เดิน นั่ง โดยให้กำหนดอย่างละเอียดทุกขณะที่จิตทำงานการเดินเรียกว่าเดินจงกรม เป็นการตั้งสติรู้การเดินด้วยการกำหนดรู้ความเคลื่อนไหวเคลื่อนไปของเท้า ซึ่งแบ่งเป็น ๖ ระยะ คือ ระยะที่ ๑ ขว้างหนอ ซ้ายย่างหนอ ระยะที่ ๒ ยกหนอ เขยิบหนอ ระยะที่ ๓ ยกหนอ ย่างหนอ เขยิบหนอ ระยะที่ ๔ ยกส้นหนอ ยกหนอ ย่างหนอ เขยิบหนอ ระยะที่ ๕ ยกส้น หนอ ยกหนอ ย่างหนอ ลงหนอ ถูกหนอ ระยะที่ ๖ ยกส้นหนอ ยกหนอ ย่างหนอ ลงหนอ ถูกหนอ กดหนอ

ในการเดินนั้นให้ยืนเท้าเสมอกัน เขยิบพื้นให้มั่นคง จากนั้นให้กำหนดยืนหนอ ๓ ครั้ง แล้วกำหนด ตัน จิตว่า อยากเดินหนอ ๓ ครั้ง แล้วก็กำหนดเดินไปตามระยะทางที่กำหนดไว้ ไม่ยาวไม่สั้นจนเกินไป หรือ ตามแต่สถานที่ที่จะเอื้ออำนวยโดยกัมมมทางเดินแต่พอดี เมื่อเดินถึงที่หมายแล้วให้กำหนดเดินก้าวสุดท้ายแล้วทำเท้าให้เสมอกันจากนั้นกำหนดยืนหนอ ๓ ครั้ง กำหนดตันจิตอยากกลับหนอ ๓ ครั้ง แล้วก็กำหนดกลับหนอทางขวามือ โดยกลับทีละเท้าแบ่งเป็น ๓ คูให้ได้กลับหลังหันพอดีแล้วกำหนดยืนหนอ ๓ ครั้ง กำหนดตันจิตอยากเดินหนออีก ๓ ครั้ง แล้วก็เดินกลับไปกลับมาอย่างนั้นจนครบเวลา

๗. การปฏิบัติในอิริยาบถนั่งสมาธิ เมื่อให้กำหนดการเดินได้ระยะเวลาแล้วก็ให้กำหนดนั่ง โดยกำหนดเบื้องต้นผู้เข้าอบรมจะต้องกำหนดจิตว่าอยากนั่งหนอ ๓ ครั้งแล้วก็นั่งลงช้า ๆ อย่างมีสติพร้อมกำหนดรู้ว่า นั่งหนอ ๆ ไปจนกว่าจะนั่งเรียบร้อย โดยในการนั่งนี้ให้นั่งตัวตรงและเลือกนั่งในท่าใดท่าหนึ่งในสามท่า คือท่าที่หนึ่ง เท้าราบกับพื้นเรียงกันให้เท้าซ้ายอยู่ข้างใน เท้าขวาอยู่ข้างนอก ท่าที่สอง ท่าขัดสมาธิเท้าซ้อนกัน คือเท้าขวาทับเท้าซ้าย ท่าที่สาม ท่าขัดสมาธิเพชร ให้เท้าแต่ละข้างวางบนขาแต่ละข้าง คือเท้าซ้ายวางบนขาขวา เท้าขวาวางบนขาซ้าย เมื่อนั่งเรียบร้อยแล้วให้กำหนด นั่งหนอ สักสองสามครั้งแล้วก็เอาสติไปกำหนดรู้อาการของท้อง ในตำแหน่งเหนือสะดือ ประมาณ ๒ นิ้ว เมื่อหายใจเข้า ท้องพองก็ให้กำหนดว่า “พองหนอ” หายใจออกท้องยุบก็ให้กำหนดว่า “ยุบ หนอ” ปฏิบัติไปอย่างนี้จนครบเวลาแล้วก็กลับไปนั่ง นั่งครบเวลาก็กลับไปเดิน สลับกันไปอย่างนี้จนกว่าจะ ได้เวลาหยุดพัก และในการปฏิบัติเดินจงกรมและนั่งวิปัสสนานี้เริ่มต้นที่เวลา ๓๐ นาที และได้เพิ่มเวลาขึ้น โดยลำดับเป็น ๔๐ นาที ๕๐ นาที จนถึง ๖๐ นาที และให้ปฏิบัตินานแค่ ๖๐ นาทีนี้เท่านั้น

ส่วนอิริยาบถการยืนผู้เข้าอบรมสามารถกำหนดรู้ยืนต่างหากได้ตามระยะเวลาที่กำหนดหรือถือปฏิบัติในระหว่างการเดินก็ได้ นอกจากจะกำหนดอิริยาบถใหญ่แล้วยังต้องกำหนดอิริยาบถย่อยคือให้กำหนดรู้ทุกกิจกรรมทุกอาการ ทุกการเคลื่อนไหว ทุกความเป็นไป เดินไปไหนมาไหน ก็กำหนดว่า ขว้างหนอ ซ้ายย่าง หนอ จะทำ

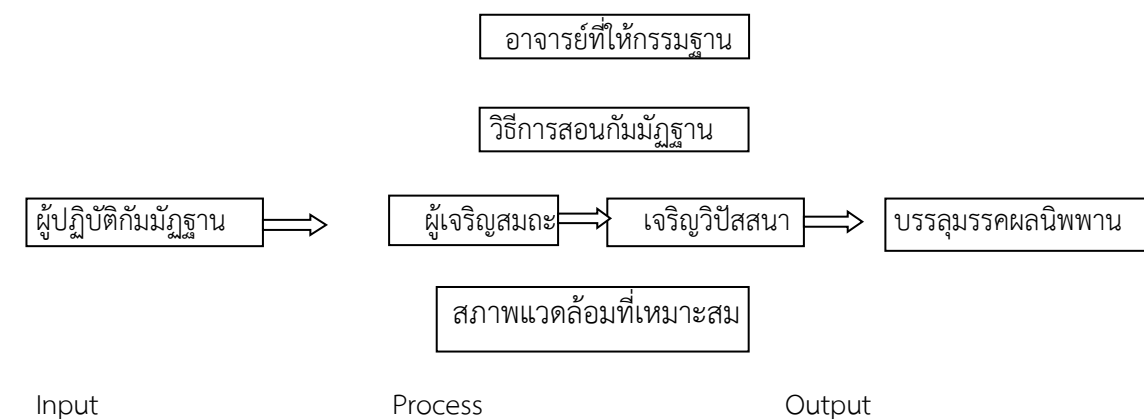
อะไรที่กำหนดรู้การนั้นๆ การกำหนดอิริยาบถย่อนี้พระวิปัสสนาจารย์ถือว่า เป็นเรื่องสำคัญมาก เพราะจะทำให้การปฏิบัติต่อเนื่อง เป็นอิริยาบถที่มีมากโยคืออยู่กับอิริยาบถย่อนี้มากกว่า อิริยาบถใหญ่

๘. การสังเกตและสอบอารมณ์ การสอบอารมณ์มีความสำคัญต่อความก้าวหน้าของการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานอย่างยิ่ง เมื่อผู้ปฏิบัติเกิดสภาวะอารมณ์มีนิตยอย่างใดอย่างหนึ่งก็อาจจะเกิดคำถามกับผู้ปฏิบัติขึ้นว่า การปฏิบัติของตนเองถูกทางหรือไม่สภาวะทางอารมณ์ที่เกิดขึ้นนั้นเป็นตัวบ่งชี้ความก้าวหน้าหรืออุปสรรค หากมีความก้าวหน้าอยู่ในระดับไหนอย่างไร ปัญหาเหล่านี้ผู้ปฏิบัติตัดสินวินิจฉัยเองได้ยากหากจะคาดเดาหรือตัดสินด้วยตนเองก็อาจผิดพลาดได้ ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานจึงควรมีพระวิปัสสนาจารย์เป็นกัลยาณมิตรคอยสังเกตควบคุมให้กำลังใจให้คำปรึกษาสร้างแรงจูงใจและแนะนำฝึกหัดทั้งระหว่างการปฏิบัติหรือขณะมาเล่าการปฏิบัติในช่วงการสอบอารมณ์

การสังเกตและสอบอารมณ์สามารถแบ่งได้เป็น ๓ ขั้นตอน คือ (๑) การกำหนดอารมณ์ของรูปและนามที่เกิดขึ้น (๒) การกำหนดอารมณ์ที่เกิดขึ้นทางใจต่างๆ (๓) การกำหนดลักษณะของรูปนามที่เกิดขึ้น เช่น จำนวนระยะของอาการฟอง อาการยุบ หรือความเร็วของฟองและยุบ ผู้เข้าอบรมจะต้องมาส่งอารมณ์กับพระวิปัสสนาจารย์ทุกวัน โดยรายงานให้พระวิปัสสนาจารย์ทราบถึงผลการปฏิบัติในแต่ละวันในสิ่งต่าง ๆ

๙. ประโยชน์ของการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค กล่าวถึงแนวทางการปฏิบัติวิปัสสนาไว้ เป็นระบบ โดยมีขั้นตอน คือ อาศัยการเล่าเรียนและสอบถามในธรรมที่เป็นภูมิของวิปัสสนา อยู่ ๖ ประการ คือ ขั้น ๕ อายุตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘ อินทรีย์ ๒๒ อริยสัจ ๔ และปฏิจลสมุปบาท เมื่อได้ศึกษาโดยทางปริยัติ จนแตกฉาน และอาศัยการรักษาศีล การทำสมาธิให้เกิดขึ้นเป็นฐานรากแล้วก็นำไปสู่ตัวปัญญา

ในองค์ประกอบสำคัญของการเรียนการสอนกัมมัฏฐาน ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคนั้น กระบวนการสำคัญในการทำให้ผู้ปฏิบัติกัมมัฏฐานบรรลุมรรคผลนิพพาน ซึ่งถือเป็นเป้าหมายของระบบคือ ผู้ปฏิบัติกัมมัฏฐานจะต้องผ่านกระบวนการฝึกปฏิบัติสมถะและวิปัสสนา จึงจะนำไปสู่ผลคือการบรรลุหลุดพ้น โดยมีวิธีการเรียนการสอนสภาพแวดล้อมและอาจารย์ผู้สอนกัมมัฏฐานเป็นองค์ประกอบแวดล้อมในการช่วยผู้ปฏิบัติกัมมัฏฐานให้บรรลุผลแห่งการปฏิบัติ ตามแผนภาพแสดงความสัมพันธ์ของระบบได้ดังนี้

แผนภาพที่ ๑: แสดงระบบการเรียนการสอนกัมมัฏฐานในวิสุทธิมรรค^{๓๕}

^{๓๕} อ่างแล้ว, “ระบบการเรียนการสอนกัมมัฏฐานในคัมภีร์วิสุทธิมรรค”, ๒๕๖๔, หน้า ๑๘๓.

๒.๕ การสร้างเครือข่ายการสอนและการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ในระยะเวลาประมาณ ๓๐ ปี คนในซีกโลกตะวันตกนำโดยประเทศสหรัฐอเมริกาได้หันมาสนใจภูมิปัญญาทางพุทธศาสนาและได้นำวิธีเจริญสติ (Mindfulness Meditation) หรือวิปัสสนากัมมัฏฐาน (Vipassana Meditation) หรือ ปัญญาภาวนา (Insight Meditation) มาใช้ในการแก้ปัญหาความทุกข์อันเกิดขึ้นจากสุขภาพกายและจิตโดยจัดเป็นการฝึกอบรม เรียกว่า "การเจริญสติเพื่อลดความเครียด" (Mindfulness-Based Stress Reduction หรือ MBSR) รวมทั้งการฝึกอบรมในรูปแบบอื่นที่คล้ายกัน โดยปรับให้ไม่มีรูปแบบทางศาสนา (non-religious) และไม่ทำให้เป็นเรื่องที่ลึกลับ (non-esoteric) ให้แก่ทั้งผู้ที่เจ็บป่วยทางกายและจิต และผู้ที่มิได้เจ็บป่วย

การเปิดสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานเป็นนโยบายหลักของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในงานพระธรรมทูตสายต่างประเทศมาตั้งแต่รุ่นแรกสิ่งทีแสดงถึงความสำเร็จของคณะสงฆ์ไทยและเป็นหน้าต่างให้แก่ประเทศไทยที่สำคัญวัดไทยในต่างประเทศเกือบทุกวัดมีการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของการประพฤติปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนาให้ทั้งคนไทยและชาวต่างชาติได้เรียนรู้ซึ่งสอดคล้องกับสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกาทำให้นโยบายดังกล่าวสัมฤทธิ์ผลมากยิ่งขึ้นจะเห็นได้กับพัฒนาการของพระธรรมทูตที่ประสบผลสำเร็จหลายเรื่อง เช่น งานสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน มีทั้งคนไทยและท้องถิ่นมาร่วมฝึกปฏิบัติ ในส่วนของการเผยแผ่ประสบความสำเร็จโดยมีเครื่องชี้วัดคือคนท้องถิ่นเข้าวัดมากยิ่งขึ้น ขณะเดียวกันสถาบันการศึกษาที่เข้ารับบริการมากขึ้น นอกจากนี้มีการสร้างเครือข่ายพระธรรมทูตให้เข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

การสร้างเครือข่ายการสอนและการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ เป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งสามารถดำเนินการได้หลายวิธี ประกอบด้วย

๑. การสร้างโครงสร้างเครือข่าย คือ การจัดตั้งศูนย์กลางการประสานงานที่มีหน้าที่ในการเชื่อมโยงพระธรรมทูตในแต่ละประเทศ พัฒนาระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ และสร้างฐานข้อมูลกิจกรรมและผลงานร่วมกัน นอกจากนี้ควรมีการแต่งตั้งพระธรรมทูตหัวหน้าเขตหรือประเทศเพื่อดูแลและประสานงานในระดับท้องถิ่น

๒. การพัฒนาหลักสูตรและวิธีการสอน คือการจัดทำหลักสูตรวิปัสสนากัมมัฏฐานที่เป็นมาตรฐานสากลแต่สามารถปรับประยุกต์ให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น การแปลจัดทำเอกสารธรรมะในภาษาต่างๆ รวมถึงการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการสอน เช่น แอปพลิเคชัน วิดีโอออนไลน์ มีระบบการเรียนการสอนทางไกล

๓. การฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากร คือ การจัดอบรมพระธรรมทูตให้มีความรู้และทักษะในการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน การพัฒนาทักษะการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม และการเรียนรู้ภาษาท้องถิ่น นอกจากนี้ควรมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างพระธรรมทูตในประเทศต่างๆ

๔. การสร้างความร่วมมือกับองค์กรท้องถิ่น คือ การทำงานร่วมกับวัด สถาบันการศึกษา และองค์กรพุทธศาสนาในประเทศเป้าหมาย การสร้างความเข้าใจและการยอมรับจากชุมชนท้องถิ่น รวมถึงการจัดกิจกรรมร่วมกับองค์กรสาธารณะประโยชน์

๕. การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ คือ การพัฒนาแพลตฟอร์มออนไลน์สำหรับการเรียนการสอนและปฏิบัติธรรม การจัดสัมมนาและการปฏิบัติธรรมผ่านระบบออนไลน์ และการสร้างชุมชนออนไลน์ของผู้ปฏิบัติธรรม

๖. การติดตามและประเมินผล คือ การกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จ การรายงานผลและแลกเปลี่ยนประสบการณ์อย่างสม่ำเสมอ และการปรับปรุงวิธีการทำงานอย่างต่อเนื่อง การดำเนินงานเหล่านี้จะช่วยให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานมีประสิทธิภาพมากขึ้น และสามารถเข้าถึงผู้คนในวงกว้างมากขึ้น โดยยังคงรักษาหลักธรรมที่แท้จริงไว้

๒.๕.๑ การสร้างเครือข่ายการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ

คำว่า เครือข่าย (Network) คือ การเชื่อมโยงของคนกลุ่มของคนหรือกลุ่มองค์กรที่สมัครใจที่จะแลกเปลี่ยนข่าวสารร่วมกันหรือทำกิจกรรมร่วมกันภายใต้เป้าหมายและวิธีการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ มีการจัดระเบียบโครงสร้างของคนในเครือข่ายด้วยความเป็นอิสระเท่าเทียมกันภายใต้พื้นฐานเคารพสิทธิเชื่อถือ เอื้ออาทรซึ่งกันและกัน การสร้างเครือข่ายวิปัสสนากัมมัฏฐานกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาคือการมาสร้างวัดอยู่ในประเทศต่าง ๆ แต่ละวัดอาจมีเป้าหมายแตกต่างกันบ้าง เหมือนกันบ้าง เพื่อให้คนไทยมีวัดสำหรับทำบุญกุศลต่าง ๆ เหมือนอยู่เมืองไทยอันเป็นการให้การสงเคราะห์คนไทยโดยตรงอีกทางหนึ่ง อันที่สองก็เพื่อให้ชาวต่างประเทศหันมานับถือหรือได้รู้จักพระพุทธศาสนา รู้จักพระสงฆ์และรู้จักวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมของไทยอีกทางหนึ่งด้วย อันจะเป็นประโยชน์ทั้งแก่คนไทยที่อาศัยอยู่ในต่างประเทศรวมถึงคนทั่วไปได้เหมือนกัน การสร้างวัดในต่างประเทศขึ้นมาจึงนิยมให้มีพระสงฆ์ที่เป็นพระธรรมทูตเดินทางมาอยู่จำพรรษามาปฏิบัติศาสนกิจกันมากการสร้างเครือข่ายอันเป็นวิธีการสร้างสานความสัมพันธ์เพื่อการมีส่วนร่วมได้ดีประการหนึ่ง เมื่อมีการบริหารจัดการเครือข่ายที่ดี มีกิจกรรมร่วมกันย่อมจะทำให้ความเป็นเครือข่ายมีความแข็งแกร่งมากขึ้นไปด้วย ดังนั้น สิ่งสำคัญที่เป็นประโยชน์ของการมีเครือข่ายจะทำให้วัดไทยและชุมชนชาวไทยในต่างประเทศได้ช่วยเหลือ เกื้อกูล สนับสนุน ส่งเสริมกันและกันการสร้างความปลอดภัยที่ง่ายขึ้น

เครือข่ายที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติมีประชาชนเป็นผู้ริเริ่มเป็นเครือข่ายที่ประชาชนตระหนัก ตื่นตัวในปัญหาที่เกิดขึ้นแล้วลงมือริเริ่มรวมตัวกันเข้าเป็นกลุ่มเป็นเครือข่ายเพื่อแก้ไขปัญหาภาคประชาชน การจัดตั้งเครือข่ายเป็นระยะของการเริ่มรวมตัวกันเป็นเครือข่าย ประกอบด้วย

๑. สร้างพันธมิตรสัญญาสู่เป้าหมายร่วมกันสร้างความผูกพันร่วมกันโดยการตกลงในการที่จะทำงานร่วมกันเพื่อตอบสนองความต้องการแก้ปัญหาในกลุ่มองค์กรจะต้องมีความรู้ที่จำเป็นซึ่งอาจจะทำโดยการแลกเปลี่ยนความรู้และอาจเรียกขั้นตอนนี้ว่ากลุ่มศึกษาเรียนรู้ (Learning group) และจะส่งผลให้ทุกภาคีอยากเข้าไปมีส่วนร่วมกันเป็นเครือข่ายความรู้ใน ๒ มิติที่เครือข่ายต้องมีคือความรู้เชิงประเด็นที่ดำเนินการและความรู้เชิงพื้นที่ชุมชนที่จะนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินงานของเครือข่าย

๒. การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมและการสร้างจุดร่วมของผลประโยชน์เครือข่ายเกิดจากการรวมตัวกันของสมาชิกที่แต่ละคนมีความต้องการของตนเองการรวมตัวกันของสมาชิกมาจากเหตุผลของผลประโยชน์ร่วมที่มากพอจะดึงดูดใจให้รวมกันเป็นเครือข่ายผลประโยชน์นี้อาจเป็นตัวเงินชื่อเสียงการได้รับการยอมรับโอกาสในความก้าวหน้าความสุขหรือความพึงพอใจ

การเข้าร่วมเป็นเครือข่ายจุดร่วมหรือประเด็น (issues) อาจเป็นรูปธรรมหรือนามธรรมมาจากความต้องการเฉพาะของประชาชนที่มีความเดือดร้อนของชุมชน เช่น ภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจในช่วงการระบาดของโควิดที่ทุกคนในชุมชนรับรู้และสัมผัสได้ ซึ่งทุกคนต้องการแก้ปัญหาแต่มีข้อจำกัดของกลุ่มในการแก้ปัญหาจุดร่วมของผลประโยชน์จะนำไปสู่การกำหนดเป็นเป้าหมายร่วมและวิสัยทัศน์ที่เป็นรูปธรรมชัดเจน

๒.๕.๒ ผลสัมฤทธิ์การสร้างเครือข่ายการสอนและการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อยู่ภายใต้ร่วมกับสำนักงานกำกับดูแลพระธรรมทูตไปต่างประเทศ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม สมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกา พระธรรมทูตสายประเทศอินเดีย-เนปาล สหภาพพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป สมัชชาสงฆ์ไทยในประเทศสิงคโปร์ สหภาพพระธรรมทูตไทยในโอเชียเนีย องค์การพระธรรมทูตไทยในสหราชอาณาจักรและไอร์แลนด์ สหภาพพระธรรมทูตไทยในอินโดนีเซีย-แอฟริกา สมัชชาสงฆ์ไทยในประเทศญี่ปุ่นและองค์การพระธรรมทูตไทยในประเทศต่าง ๆ ได้ดำเนินการจัดโครงการอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศภายใต้สำนักงานกำกับดูแลพระธรรม

ทูตไปต่างประเทศ มาแล้ว ๒๙ รุ่น ตั้งแต่ปี ๒๕๓๘ จนถึงปัจจุบัน รวมเป็นปีที่ ๒๙ มีผู้ผ่านการอบรมเป็นพระธรรมทูตสายต่างประเทศ ได้ออกเผยแผ่พระพุทธศาสนาอยู่ทั่วโลกทำหน้าที่พัฒนาสังคมสันติสุขและนำพุทธปัญญาสู่สากล รวมจำนวนทั้งสิ้น ๒,๔๘๑ รูป

จำนวนพระภิกษุผู้ผ่านการอบรมเป็นพระธรรมทูตสายต่างประเทศ

โครงการอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ร่วมกับองค์กรความร่วมมือ

รุ่นที่ ๑	ปี พ.ศ. ๒๕๓๘	จำนวน ๔๙ รูป
รุ่นที่ ๒	ปี พ.ศ. ๒๕๓๙	จำนวน ๗๖ รูป
รุ่นที่ ๓	ปี พ.ศ. ๒๕๔๐	จำนวน ๗๓ รูป
รุ่นที่ ๔	ปี พ.ศ. ๒๕๔๑	จำนวน ๕๓ รูป
รุ่นที่ ๕	ปี พ.ศ. ๒๕๔๒	จำนวน ๕๗ รูป
รุ่นที่ ๖	ปี พ.ศ. ๒๕๔๓	จำนวน ๖๒ รูป
รุ่นที่ ๗	ปี พ.ศ. ๒๕๔๔	จำนวน ๗๓ รูป
รุ่นที่ ๘	ปี พ.ศ. ๒๕๔๕	จำนวน ๖๕ รูป
รุ่นที่ ๙	ปี พ.ศ. ๒๕๔๖	จำนวน ๖๙ รูป
รุ่นที่ ๑๐	ปี พ.ศ. ๒๕๔๗	จำนวน ๖๗ รูป
รุ่นที่ ๑๑	พ.ศ. ๒๕๔๘	จำนวน ๗๕ รูป
รุ่นที่ ๑๒	ปี พ.ศ. ๒๕๔๙	จำนวน ๗๗ รูป
รุ่นที่ ๑๓	ปี พ.ศ. ๒๕๕๐	จำนวน ๘๐ รูป
รุ่นที่ ๑๔	ปี พ.ศ. ๒๕๕๑	จำนวน ๗๗ รูป
รุ่นที่ ๑๕	ปี พ.ศ. ๒๕๕๒	จำนวน ๘๔ รูป
รุ่นที่ ๑๖	ปี พ.ศ. ๒๕๕๓	จำนวน ๗๖ รูป
รุ่นที่ ๑๗	ปี พ.ศ. ๒๕๕๔	จำนวน ๘๕ รูป
รุ่นที่ ๑๘	ปี พ.ศ. ๒๕๕๕	จำนวน ๘๙ รูป
รุ่นที่ ๑๙	ปี พ.ศ. ๒๕๕๖	จำนวน ๙๕ รูป
รุ่นที่ ๒๐	ปี พ.ศ. ๒๕๕๗	จำนวน ๖๘ รูป
รุ่นที่ ๒๑	ปี พ.ศ. ๒๕๕๘	จำนวน ๙๘ รูป
รุ่นที่ ๒๒	ปี พ.ศ. ๒๕๕๙	จำนวน ๑๑๑ รูป
รุ่นที่ ๒๓	ปี พ.ศ. ๒๕๖๐	จำนวน ๑๑๒ รูป
รุ่นที่ ๒๔	ปี พ.ศ. ๒๕๖๑	จำนวน ๑๒๔ รูป
รุ่นที่ ๒๕	ปี พ.ศ. ๒๕๖๒	จำนวน ๑๑๓ รูป
รุ่นที่ ๒๖	ปี พ.ศ. ๒๕๖๓	จำนวน ๑๑๐ รูป
รุ่นที่ ๒๗	ปี พ.ศ. ๒๕๖๔	จำนวน ๑๓๐ รูป
รุ่นที่ ๒๘	ปี พ.ศ. ๒๕๖๕	จำนวน ๑๑๖ รูป
รุ่นที่ ๒๙	ปี พ.ศ. ๒๕๖๖	จำนวน ๑๑๗ รูป

รวมผู้ผ่านการอบรมเป็นพระธรรมทูตสายต่างประเทศทั้งสิ้น จำนวน ๒,๔๘๑ รูป ^{๓๖}

^{๓๖} [ออนไลน์], สถิติพระธรรมทูตสายต่างประเทศ.pdf (mcu.ac.th), สืบค้น ๒๐ สิงหาคม ๒๕๖๖.

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ปณณธร เขียรชัยพฤกษ์, พระมหาบุญรอด มหาวิโร (สืบดั่ง), ดร. และทองอินทร์ มন্ত্রী ได้ศึกษางานวิจัย เรื่อง “การเจริญวิปัสสนากรรมฐานตามหลักสติปัฏฐาน ๔ เส้นทางพ้นทุกข์” พระพุทธศาสนามีหลักคำสอนให้รู้จักทุกข์และวิธีการดับทุกข์เพื่อให้พ้นจากวัฏสงสาร คือ เกิด แก่ เจ็บ ตาย อันเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ จากกิเลสทั้งปวง คือ ความโลภ ความโกรธ ความหลง เน้นการทำความเข้าใจด้วย ปัญญาและพิสูจน์ข้อเท็จจริงจนเห็นว่าทุกสรรพสิ่งเป็นไปตามกฎไตรลักษณ์ ได้แก่ อนิจจัง คือความ ไม่แน่นอน ทุกขัง คือความไม่เที่ยงแท้และอนัตตา คือความไม่มีตัวตนรวมทั้งหลักการที่ว่า สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกฎแห่งกรรมสอนหลักความจริงที่เป็นประโยชน์และเป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้ในปัจจุบัน ให้ดำเนินชีวิตโดยยึด ทางสายกลางอย่างมีสติเพื่อบรรลุดุติประสงคอันสูงสุดคือนิพพาน โดยปรัชญาของพระพุทธศาสนามีลักษณะ เป็น “สัจนิยม” หรือ “ธรรมชาตินิยม” ที่ถือว่า ธรรมชาติทั้งหลายต้องเป็นไปตามหลักแห่งธรรมชาติและ หลักแห่งความจริง โดยเน้นหนักที่ต้องเชื่ออย่างมีเหตุผลและมีวิจารณ์ญาณ

การเจริญวิปัสสนากรรมฐานตามหลักสติปัฏฐาน ๔ เป็นการปฏิบัติธรรมโดยมีกระบวนการฝึกและพัฒนาตนเองให้รู้แจ้งเห็นจริง เพื่อให้เกิดปัญญาให้รู้เท่าทันธรรมชาติของชีวิตที่มีความไม่เที่ยงและบังคับไม่ได้ อันเป็นทุกข์ซึ่งเกิดกับกายและจิตผู้ที่นำมาปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอและถูกต้องจะทำให้เกิดปัญญา เกิดความรู้ความเข้าใจในรูป-นามตามความเป็นจริง ไม่หลงใหลลงมายุไปตามอำนาจกิเลสอันเป็นเหตุให้ทำอกุศล สามารถพัฒนาสติปัญญาเพื่อการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องและนำไปสู่การขจัดกิเลส เพื่อการบรรลุมรรค ผล นิพพาน อันเป็นเส้นทางแห่งการพ้นทุกข์ได้ในที่สุด^{๓๗}

พระมหาวิวัฒน์ ฅานเสโก (ศิริรัตน์) และคณะ ได้ศึกษางานวิจัย เรื่อง “การพัฒนาเครือข่ายการบริหารงานของคณะสงฆ์ไทยในทวีปยุโรป” มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอการพัฒนาเครือข่ายการบริหารงานของคณะสงฆ์ไทยในทวีป ยุโรป เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี โดยมีขั้นตอนการวิจัย ๓ ขั้นตอน ได้แก่ขั้นตอนที่ ๑ การศึกษาสภาพเครือข่าย การบริหารงานของคณะสงฆ์ไทยในทวีปยุโรป ขั้นตอนที่ ๒ การพัฒนาเครือข่ายการบริหารงานของคณะสงฆ์ไทยในทวีปยุโรป ด้วยการสนทนากลุ่ม ขั้นตอนที่ ๓ การตรวจสอบและนำเสนอการพัฒนาเครือข่ายการบริหารงานของคณะสงฆ์ไทยในทวีปยุโรป ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาเครือข่ายการบริหารงานของคณะสงฆ์ไทยในทวีปยุโรป ประกอบด้วย

๑. หลักการ คือพัฒนาระบบการสื่อสารระหว่างสมาชิกให้มีความสะดวกรวดเร็วมีความถูกต้องแม่นยำมีการพัฒนาการมีส่วนร่วมให้เกิดความเข้มแข็งทั้งระหว่างสมาชิกภายในและภายนอกองค์กร รวมถึงพัฒนาความมั่นคงให้คณะสงฆ์ไทยดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืนและยึดมั่นในหลักพระธรรมวินัยและกฎหมายของสหภาพยุโรป

๒. เป้าหมายสร้างความเป็นเอกภาพของคณะสงฆ์ไทยตามคติที่ว่าพุทธบุตรต้องเป็นหนึ่งเดียวกันเหมือนตะวันที่มีดวงเดียว ไม่แบ่งแยกนิกาย ยึดหลักการเป็นเป้าหมายในการทำงานร่วมกัน

๓. จุดมุ่งหมาย มุ่งสร้างเครือข่ายในการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่กิจการคณะสงฆ์ ๖ ด้าน ประกอบด้วยเครือข่ายด้านการปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ การสาธารณสงเคราะห์

^{๓๗} ปณณธร เขียรชัยพฤกษ์, พระมหาบุญรอด มหาวิโร (สืบดั่ง), ดร. และทองอินทร์ มন্ত্রী รายงานวิจัย “การเจริญวิปัสสนากรรมฐานตามหลักสติปัฏฐาน ๔ เส้นทางพ้นทุกข์” วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์ ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๓ (กันยายน – ธันวาคม ๒๕๖๔), หน้า ๒๒๗.

๔. เตรียมการพัฒนา เตรียมการก่อนการพัฒนา ระหว่างการพัฒนา และหลังการพัฒนา

๕. กระบวนการพัฒนา คือหลักพุทธธรรม แนวทางการจัดการเครือข่าย องค์ประกอบการพัฒนา บริบทคณะสงฆ์ไทยในทวีปยุโรปและการประเมินผลการพัฒนา การประเมินเชิงพุทธิพิสัย การประเมินเชิงทักษะ พิสัย และการประเมินเชิงจิตพิสัย^{๓๘}

แม่ชีนวลรัตน์ ไชยวงศ์สา ได้ศึกษางานวิจัย เรื่อง “แนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ วัดพระธาตุศรีจอมทองวรวิหาร ตำบลบ้านหลวง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่” ผลการศึกษาพบว่า ขั้นตอนและวิธีการวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของวัดพระธาตุศรีจอมทองวรวิหารนั้นแบ่งเป็น ๓ ขั้นตอน คือ (๑) ขั้นตอนการฝึกซึ่งเป็นการฝึกกราบสติปัฏฐานสี่ การเดินจงกรม การนั่ง และการนอน (๒) ขั้นตอนการฝึกอย่างเข้มงวดเรียกว่า การเข้าอธิษฐาน และ (๓) ขั้นตอนการทวนญาณ

สำหรับปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของวัดพระธาตุศรีจอมทองวรวิหาร พบว่า ผู้ปฏิบัติขาดความอดทนและความเพียรต่อเนื่องในการกำหนดอาการพองยุบ และสภาวะธรรมอื่น ๆ ไม่สามารถกำหนดอารมณ์ขณะปัจจุบันได้ ซึ่งทำให้เห็นผลช้าและไม่สามารถสัมผัสอารมณ์ที่ละเอียดอ่อนในการปฏิบัติได้ บางรายถึงกับเกิดความท้อแท้ในการปฏิบัติ บางรายก็ยังติดคั้งชินกับวิธีปฏิบัติเดิมก่อนเข้ามาปฏิบัติแบบสติปัฏฐาน ๔ ถึงพระวิปัสสนาจารย์พยายามให้คำแนะนำปรับแก้การปฏิบัติให้เหมาะสมกับผู้ปฏิบัติอยู่คอยให้กำลังใจตลอดเวลาที่ตามส่งผลให้ผู้ปฏิบัติมีความเข้าใจหลักการปฏิบัติแบบสติปัฏฐาน ๔ และสามารถกำหนดทันอารมณ์กรรมฐานได้ดีมากขึ้นรู้ทันต่อสภาวะธรรมที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

แนวทางพัฒนาการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของวัดพระธาตุศรีจอมทองวรวิหารนั้น พบว่า คู่มือหลักสูตรที่ใช้อยู่เป็นคู่มือที่ดี เป็นประโยชน์ต่อผู้สอนและผู้ปฏิบัติแต่ที่ผ่านมามีคู่มือหลักสูตรนี้มีแจกให้เฉพาะพระวิปัสสนาจารย์เท่านั้น ดังนั้น ควรพิมพ์แจกให้กับบุคคลทั่วไป นำไปศึกษาและปฏิบัติด้วยตนเอง เพื่อเป็นประโยชน์ในการเผยแผ่หลักการปฏิบัติแบบสติปัฏฐาน ๔ ให้แพร่หลายมากยิ่งขึ้น^{๓๙}

พระมหาบุญทิน ปุณฺณโช (เทศิรี) ได้ศึกษางานวิจัย เรื่อง “กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป” ผลการวิจัยพบว่า (๑) พระสงฆ์และองค์กรพุทธยังไม่มีมีการวิจัยประเมินผลการเผยแผ่ธรรมะ เพื่อปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ของสังคมที่อาศัยอยู่หรือพื้นฐานของผู้ฟังแต่ละกลุ่มเป้าหมายประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจพื้นฐานทางศีลธรรมเยาวชนไทยถูกครึ่งทางเห็นพระพุทธศาสนาผู้คนส่วนใหญ่ไม่ทราบวิธีการเผยแผ่กิจกรรมของพระสงฆ์ไทยการทำงานลักษณะเช่นนี้ถือว่าการเผยแผ่เชิงรุกและได้มีการตอบรับจากประชาชนในทวีปยุโรปเป็นอย่างดี (๒) ผลการพัฒนากลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป มีกลไกของกลยุทธ์ ๓ ประการ คือ วิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์ และกลยุทธ์ ๔ ประการ คือ ๑) กลยุทธ์ด้านอัตถปฏิสัมพันธ์ ๒) กลยุทธ์ด้านธัมมปฏิสัมพันธ์ ๓) กลยุทธ์ด้านนิรุตติปฏิสัมพันธ์ ๔) กลยุทธ์ด้านปฏิภาณปฏิสัมพันธ์

กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป ประกอบด้วย ๑) วิสัยทัศน์ คือ เผยแผ่พุทธธรรมด้วยปัญญาแตกฉานในอรรถเข้าใจในธรรมชาของในภาษาแก้ปัญหาด้วยความคิดทันการ ๒) พันธกิจ คือ (๑) เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มั่นคงในทวีปยุโรป (๒) พัฒนาพระธรรมทูตสายต่างประเทศให้เป็นผู้มีปัญญาแตกฉานในทักษะในอรรถเข้าใจในธรรมชาของในภาษาแก้ปัญหาด้วย

^{๓๘} พระมหาวิวัฒน์ ฌานโสโก (ศิริรัตน์) และคณะ รายงานวิจัย “การพัฒนาเครือข่ายการบริหารงานของคณะสงฆ์ไทยในทวีปยุโรป” วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน) ๒๕๖๔, หน้า ๓๓๖.

^{๓๙} แม่ชีนวลรัตน์ ไชยวงศ์สา รายงานวิจัย “แนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ วัดพระธาตุศรีจอมทองวรวิหาร ตำบลบ้านหลวง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่” บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑, หน้าบทคัดย่อ.

ความคิดค้นการ ๓) วัตถุประสงค์ (๑) พระธรรมทูตสายต่างประเทศมีความสามารถในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (๒) พระธรรมทูตสายต่างประเทศมีทักษะการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ ๔) กลยุทธ์คือ กลยุทธ์ การสร้างปัญญาให้แตกฉาน, กลยุทธ์เชี่ยวชาญในหลักธรรม, กลยุทธ์ใช้ถ้อยคำชี้แจงแสดง เหตุผลและกลยุทธ์สร้างปฏิภาณชำนาญ ไหวพริบ^{๔๐}

พระมหาสมาน ชาติวิริโย (ศศิสุวรรณพงศ์), ได้ศึกษางานวิจัย เรื่อง “การศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศสหรัฐอเมริกา” ผลการวิจัย พบว่า ๑) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาสมัยพุทธกาล เมื่อพระพุทธเจ้าทรงให้การอุปสมบทแก่พระภิกษุรวมเป็น ๖๐ รูป แล้วรับสั่งให้แยกย้ายไปประกาศพระพุทธศาสนา นับเป็นพระธรรมทูตชุดแรกในพระพุทธศาสนา คุณลักษณะคือล้วนเป็นพระอรหันต์ สมัยหลังพุทธกาลเมื่อพระเจ้าอโศกมหาราช จัดส่งพระสมณะทูต ๙ สายไปต่างประเทศ คุณลักษณะพระธรรมทูตคือมีวิชาและจรณะ มีปัญญา มีพรหมวิหารธรรม เคร่งครัดในพระ ธรรมวินัย ๒) พระธรรมทูตในประเทศสหรัฐอเมริกาควรมีคุณลักษณะดังนี้ มีวัตรปฏิบัติตามพระวินัย มีปัญญา มีวิชาความรู้ต่าง ๆ ไม่ตำหนิไม่ติเตียนใคร ไม่เบียดเบียนใคร สำรวม รู้จัก พอประมาณในอาหาร ยินดีพอใจอยู่ในสถานที่สงบสงัด มีความรู้ทางด้านภาษาท้องถิ่น มีความรู้ด้านกัมมัฏฐาน มีจิตอาสา มีความอดทนต่อความลำบาก มีความมุ่งมั่น รู้จักการทำงาน เป็นทีม มีความสามัคคี มีวาจาพูด ไม่ก่อการทะเลาะวิวาท รู้จักการใช้เทคโนโลยีในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา รู้ศาสตร์สมัยใหม่ รู้จักการใช้สื่อสารมวลชน มีฝีมือการช่างการสาธารณูปการ มีการวางแผนหรือการบริหารจัดการที่ดี^{๔๑}

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “สมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ องค์ประกอบการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน ตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของพระธรรมทูตสายต่างประเทศและเสนอกระบวนการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ เพื่อให้ได้ข้อมูลในประเทศที่ต้องการศึกษา ผู้วิจัยจึงได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ พื้นที่การวิจัย
- ๓.๓ กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- ๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล

^{๔๐} พระมหาบุญหิน ปุณฺณธโช (เทาศิริ), รายงานวิจัย “กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป” มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วารสารมหาจุฬานาครทรรค ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๖ (สิงหาคม ๒๕๖๒), ๒๕๖๒, หน้า ๓๑๕-๔.

^{๔๑} พระมหาสมาน ชาติวิริโย (ศศิสุวรรณพงศ์), รายงานวิจัย “การศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของพระธรรมทูตในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาในประเทศสหรัฐอเมริกา” วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๗ (กรกฎาคม ๒๕๖๓) , หน้า ๑๑๒.

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

มีรายละเอียดการออกแบบการวิจัย ดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ออกแบบโดยใช้การวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) โดยการศึกษาทั้งเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลการสัมภาษณ์ การแสดงความคิดเห็น ข้อมูลที่ได้มาจากการวิจัยเชิงคุณภาพนำไปสู่การวิเคราะห์สังเคราะห์สมรรถนะการสอนและวิธีการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด ทั้งนี้มีการศึกษาใน ๓ ลักษณะ ได้แก่

๑. การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Research) การศึกษาในเชิงเอกสาร ผู้วิจัยทำการศึกษาข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากพระไตรปิฎก ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี พ.ศ.๒๕๓๙ หนังสือ รายงานวิจัย ที่แสดงให้เห็นแนวความคิดที่ผู้วิจัยมุ่งศึกษาวิปัสสนากัมมัฏฐาน การสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน ตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ในพระไตรปิฎกแล้วนำเสนอสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๒. การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นแบบสัมภาษณ์ คำถามปลายเปิด (Open-ended questions) ได้ข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร แบบสำรวจ การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และการสนทนากลุ่มย่อยแล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนา โดยมีประเด็นคำถามเกี่ยวกับสมรรถนะการสอนและการปฏิบัติตามหลักวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๓. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยเป็นกระบวนการชุดความรู้ตัวชี้วัด สมรรถนะการสอนและการปฏิบัติตามหลักวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ในพระไตรปิฎก

๓.๒ พื้นที่การวิจัย

สำหรับการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มย่อย เวทีแสดงความคิดเห็นและเวทีผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร โดยมีประเด็น ดังนี้

๑. แนวความคิดสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มย่อยกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วย พระวิปัสสนาจารย์ พระธรรมทูตสายต่างประเทศ ผู้บริหาร คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ออยุธยา

๒. ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาวิเคราะห์ โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมจากการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระวิปัสสนาจารย์ พระธรรมทูตสายต่างประเทศ ผู้บริหาร คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ออยุธยา

๓. สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้จากการศึกษาในเชิงเอกสารและภาคสนามโดยนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นที่สำคัญ คือ สมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศในการเผยแผ่

พระพุทธศาสนาและการเรียนรู้วิปัสสนากัมมัฏฐานในมิติต่าง ๆ เน้นการศึกษานำไปเผยแพร่ในต่างประเทศ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้รับทราบ

๓.๓ กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง การสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยมีการจำแนกประชากรตามลักษณะการเก็บข้อมูล โดยแยกออกเป็น ๓ กลุ่ม ได้แก่ พระวิปัสสนาจารย์ พระธรรมทูตสายต่างประเทศ ผู้บริหาร วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างได้จากการคำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้การเปิดตารางประชากรของ เครจซี่ และมอร์แกน (krejcie and Morgan) ดังนี้

ตารางแผนภาพที่ ๓.๑ : แสดงจำนวนกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์

๑. พระธรรมวชิรมณี วิ.	กรรมการมหาเถรสมาคม เจ้าคณะกรุงเทพมหานคร วัดมหาธาตุ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร
๒. พระปลัดสมภาร สมภาโร	พระวิปัสสนาจารย์ วัดมหาธาตุ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร
๓. พระครูวิมลธรรมรังสี	พระวิปัสสนาจารย์ วัดมหาธาตุ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร
๔. พระครูธรรมธรรมสัมพันธ์	พระวิปัสสนาจารย์ เจ้าอาวาสวัดจันทรสุน ตำบลประชาติปัตย์ อำเภอดงเจริญ จังหวัดปทุมธานี
๕. พระอาจารย์สว่าง ดิถีวิโช	พระวิปัสสนาจารย์ วัดวิปัสสนาธิกขาราม อำเภอดงเจริญ จ.นครราชสีมา
๖. พระครูสมุห์ชัยพล โสภโณ	พระวิปัสสนาจารย์ วัดมหาธาตุ เขตพระนคร กรุงเทพฯ
๗. พระครูพิบูลกิจจารักษ์ (ทองมาก ขาครปญโญ)	พระวิปัสสนาจารย์ วัดศิริพงษ์ธรรมนิมิต เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร
๘. พระราชวิเทศปัญญาคุณ	พระธรรมทูตสายต่างประเทศ วัดพุทธประทีป ลอนดอน สหราชอาณาจักร
๙. พระวิเทศรัตนภรณ์ (ถนัด อุตถาจารย์)	พระธรรมทูตสายต่างประเทศ เจ้าอาวาสวัดป่าธรรมรัตน์ เลขาธิการสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกา
๑๐. พระวิมลศาสนวิเทศ	พระธรรมทูตสายต่างประเทศ รองประธานสหภาพพระธรรมทูต ไทยในทวีปยุโรป เจ้าอาวาสวัดไทยนอร์เวย์ ถนนวิโฮลาสติงกูร์ ซอย ๒๑ ออสโล นอร์เวย์
๑๑. พระมหาจำเริญ เขมวีโร	พระธรรมทูตสายต่างประเทศ วัดพุทธวิหาร อัมสเตอร์ดัม เนเธอร์แลนด์
๑๒. พระครูภาวนาวิธาน วิ.	พระธรรมทูตสายต่างประเทศ วัดสังฆปทีป สหราชอาณาจักร
๑๓. พระครูปริยัติโพธิวิเทศ	พระธรรมทูตสายต่างประเทศ วัดไทยเขตวันมหาวิหาร อินเดีย
๑๔. พระมหาธีรโชติ ธีรปญโญ ป.ธ.๙	ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร
๑๕. พระวิมลศาสนวิเทศ	พระธรรมทูตสายต่างประเทศ รองประธานสหภาพพระธรรมทูต ไทยในทวีปยุโรป เจ้าอาวาสวัดไทยนอร์เวย์ ถนนวิโฮลาสติงกูร์ ซอย ๒๑ ออสโล นอร์เวย์
๑๖. พระครูภาวนาวรรณศาสน์ (อุไร อาตาทิโก)	พระวิปัสสนาจารย์ วัดข่อยสังฆาราม ตำบลหัวไผ่ อำเภอมะเอยีร์ จังหวัดสิงห์บุรี

๑๗. พระครูพิบูลกิจจารักษ์,ดร.
(ทองมาก ชาครปญโญ)
๑๘. พ.อ.สุธี สุสาสกล

พระวิปัสสนาจารย์ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดใหม่พิเรนทร์
กรุงเทพมหานคร
อนุศาสนาจารย์ ทหารเรือ

ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ตามจำนวนผู้เชี่ยวชาญที่เหมาะสม คือจำนวน ๑๗ รูป/คน ขึ้นไป เพราะอัตราการขาดของความคลาดเคลื่อนจะมีน้อยมากคือประมาณ ๐.๐๒
ดังนั้น จำนวนผู้เชี่ยวชาญที่ผู้วิจัยกำหนดไว้จำนวน ประมาณ ๒๐ รูป/คน ถือว่าเหมาะสมในการเป็นกลุ่มประชากรของการวิจัยครั้งนี้

การวิจัยเชิงปฏิบัติการ ประชากรผู้ให้ข้อมูลสำคัญการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ของผู้เชี่ยวชาญทางด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระธรรมทูตสายต่างประเทศ และประชาชนโดยทั่วไป โดยการเปิดตารางประชากรของ เครจซี่ และมอร์แกน (krejcie and Morgan) เพื่อนำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนา ได้แบ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๒ ส่วน

ตารางที่ ๓.๒ : แสดงจำนวนกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสนทนากลุ่ม

ที่	พื้นที่ใน วัดมหาธาตุ กรุงเทพมหานคร	รูป/คน	กลุ่มตัวอย่าง %
๑.	วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร	๑๐	พระวิปัสสนาจารย์ พระธรรมทูตสายต่างประเทศ
๒.	ประชาชนโดยทั่วไปผู้เข้าร่วมเสวนา	๑๐๐	ประชาชนผู้เข้าร่วมเสวนาการ เผยแผ่พระพุทธศาสนา

รวมประชากรกลุ่มตัวอย่าง ๑๑๐ รูป/คน

ตารางแผนภาพที่ ๓.๒ : แสดงจำนวนกลุ่มผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่มย่อย

ณ พื้นที่พระอุโบสถ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

วันที่ ๓๑ ธันวาคม-๑ มกราคม ๒๕๖๗ เวลา ๑๓.๐๐ น.เป็นต้นไป

วิทยากรผู้เข้าร่วมเสวนา

๑. พระธรรมวชิรมุนี วิ.	กรรมการมหาเถรสมาคม เจ้าคณะกรุงเทพมหานคร วัดมหาธาตุ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร
๒. พระธรรมราชานุวัตร	เจ้าอาวาสวัดโมลีโลกยาราม เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร
๓. พระราชวิเทศปัญญาคุณ	วัดพุทธประทีป ลอนดอน สหราชอาณาจักร
๔. พระครูภาวนาวิธาน วิ.	วัดสังฆปทีป สหราชอาณาจักร
๕. พระมหาจำเริญ เขมวีโร	วัดพุทธวิหาร อัมสเตอร์ดัม เนเธอร์แลนด์
๖. พระครูปริยัติโพธิวิเทศ	วัดไทยเขตวันมหาวิหาร อินเดีย
๗. พระมหาธีรโชติ อธิปญโญ ป.ธ.๙	วัดมหาธาตุ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร
๘. ศ.ดร.อุทิศ สิริวรรณ	
๙. พ.อ.สุธี สุสาสกล	วิทยากร ประจำวันที่ ๓๐ ธันวาคม ๒๕๖๗
๑๐. ผศ.ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม	วิทยากร ประจำวันที่ ๑ มกราคม ๒๕๖๗

๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๔.๑ ประเภทเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพแบบกรณีศึกษา (case study) เครื่องมือที่ใช้การเก็บรวบรวมข้อมูล คือแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ในประเด็นแนวคิดและหลักการศึกษามรรคานุภาพการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของ

พระธรรมทูตสายต่างประเทศในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสนทนากลุ่มย่อย เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎี หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สมรรถนะการออกไปเผยแผ่ของพระธรรมทูต การสอนและวิธีการปฏิบัติวิปัสสนา กัมมัฏฐานของพระธรรมทูต โดยใช้วิธีจดบันทึก บันทึกภาพ และบันทึกเสียง โดยวิธีการสร้างและหาคุณภาพ เครื่องมือการวิจัย คือ แบบการสัมภาษณ์ และแบบการสนทนากลุ่ม ด้วยขั้นตอนการศึกษา ดังนี้

(๑) แบบสัมภาษณ์ จัดทำขึ้นเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับ พระวิปัสสนาจารย์ พระธรรมทูตสาย ต่างประเทศ พระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผู้บริหาร คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) มีการกำหนดโครงสร้างประเด็นเนื้อหาออกเป็น ๓ ส่วน (๑) การสอนและวิธีปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ (๒) พัฒนสมรรถนะการสอนปฏิบัติ วิปัสสนากัมมัฏฐานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ และ (๓) ข้อเสนอแนะแนวทางการสร้างเครือข่ายการสอน ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

(๒) การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) เพื่อทราบถึงทิศทางและแนวคิดการสร้างสมรรถนะการ สอนปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของพระธรรมทูตสายต่างประเทศในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา โดยมีเนื้อหาสาระสำคัญการมีสมรรถนะการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตสาย ต่างประเทศ การออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาพระธรรมทูตสายต่างประเทศ และการมีแนวทางปฏิบัติวิปัสสนา กัมมัฏฐานของพระธรรมทูต

(๓) วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ผู้วิจัยได้ใช้เทปบันทึกเสียง วีดีโอ และกล้องถ่ายรูปเป็นเครื่องมือในการศึกษา จึงขออนุญาตผู้สัมภาษณ์ขณะทำการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม แบบบันทึกการสังเกตไม่เป็นทางการ โดยผู้วิจัย บันทึกภาพกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเป็นหลักฐานเครื่องมือในการวิจัย

๓.๑.๔.๒ การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การสร้างและการตรวจสอบคุณภาพแบบสัมภาษณ์ชนิดกึ่งโครงสร้างนั้นผู้วิจัยจะนำ ความสำคัญ (Keyword) ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัยโดยเฉพาะอย่างยิ่ง “สมรรถนะการสอนวิปัสสนา กัมมัฏฐานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” มาใช้ในการสร้างคำถามหรือคำถาม เบื้องต้นและคำถามเหล่านั้นจะสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมขึ้นอยู่กับสถานการณ์การทำการสม ภาษณ์จริง ดังนี้

ขั้นตอนการสร้างและการตรวจสอบเครื่องมือการใช้ในการวิจัย

๑. การกำหนดเนื้อหาแบบสัมภาษณ์ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยการศึกษาข้อมูล จากแนวคิด ทฤษฎี หนังสือพระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒. ร่างเครื่องมือการวิจัยตามประเด็นที่กำหนดให้ครบถ้วนทุกขั้นตอน

๓. นำเครื่องมือมาตรวจสอบความเที่ยงตรง เนื้อหาของเครื่องมือ และความสอดคล้องกับ วัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยผู้วิจัย

๔. ดำเนินการออกแบบเครื่องมือการวิจัยที่ครอบคลุมและสอดคล้องกับประชากร/กลุ่ม ตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยพิจารณาจากการอธิบายตามทัศนคติของผู้ให้ข้อมูล

๕. การตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย โดยผู้ทรงคุณวุฒิของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๖. แก้ไขเครื่องมือการวิจัยตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ

๗. ปรับปรุงเครื่องมือการวิจัยและจัดทำเครื่องมือการวิจัยฉบับสมบูรณ์

๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการเก็บข้อมูลเป็นไปตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพประกอบด้วย การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่มย่อย และการสังเกตพฤติกรรม โดยเครื่องมือวิจัยที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมาจากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ในการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้นมีขั้นตอนการดำเนินการ ๒ ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ ผู้วิจัยวางแผนก่อนการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งเป็นขั้นตอนการวางแผนเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการลงพื้นที่เก็บข้อมูล เพื่อให้การเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นไปในทิศทางเดียวกันและได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือได้เนื้อหาที่ได้มีความครบถ้วนและตรงกับวัตถุประสงค์การวิจัย การลงพื้นที่ภาคสนามผู้วิจัยก็จะร่วมสังเกตการเก็บข้อมูลและลงพื้นที่ทำความรู้จักและสร้างความคุ้นเคยกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักแต่ละกลุ่ม ผลที่ได้ของระยะที่ ๑ คือ ๑) แผนการเก็บข้อมูลภาคสนาม ๒) สร้างความคุ้นเคยกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก และ ๓) มีความสัมพันธ์กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

ขั้นตอนที่ ๒ การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ผู้วิจัยลงพื้นที่จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นกรณีศึกษา ทั้ง ๓ กลุ่มหลัก คือ พระวิปัสสนาจารย์ พระธรรมทูตสายต่างประเทศ ผู้บริหาร คณาจารย์ วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สอนวิธีการศึกษาเพื่อเก็บข้อมูล ประกอบด้วย การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มย่อย ทำการเก็บข้อมูลโดยผู้วิจัยเองและผู้ช่วยนักวิจัย

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

เนื่องจากข้อมูลที่ได้จากงานวิจัยเป็นข้อการศึกษาทั้งเอกสาร (Documentary Research) และข้อมูลเชิงประจักษ์จากการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย เป็นกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์ที่ได้จากการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา ตามประเด็นหัวข้อ ดังนี้

๑) ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารเนื้อหา (Content Analysis) นำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา การตรวจสอบด้านข้อมูล คือการพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้นำนั้นถูกต้องหรือไม่ มีวิธีการตรวจสอบคือ การตรวจสอบแหล่งข้อมูล

๒) ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ (Interview) ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัยนำเอาข้อมูลมาเรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ เมื่อประเด็นใดวิเคราะห์แล้วไม่มีความชัดเจนก็จะตามไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นต่าง ๆ เหล่านั้น เพื่อตอบสนองคำถามหลักการตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อมูลเชิงคุณภาพได้นำมาวิเคราะห์เพื่อหาความเชื่อมโยง ความสัมพันธ์เชิงทฤษฎี

๓) การตรวจสอบด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล คือการใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ กัน เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน เช่น ใช้วิธีการสังเกตควบคู่กับการสัมภาษณ์พร้อมกัน นั่นก็คือการศึกษาข้อมูลจากแหล่งเอกสารประด้วยกันนั่นเอง

(๔) สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง “สมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาความต้องการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ องค์ประกอบการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน ตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของพระธรรมทูตสายต่างประเทศข้อเสนอกระบวนการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ โดยแบ่งผลการวิจัย มีรายละเอียด ดังนี้

๔.๑ สภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑

๔.๑.๑ สภาพปัจจุบัน และปัญหา พระธรรมทูตสายต่างประเทศ

สภาพปัญหาสาระสำคัญเกิดจากผู้ที่มีจิตอาสาจะเดินทางไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ บางรูปท่านยังไม่ได้ศึกษาทำความเข้าใจกับภาษาวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีของเทศานั้น ๆ แม้กระทั่งหลักธรรมคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาต่อการประพฤติปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ แก่พุทธศาสนิกชนชาวพุทธในพื้นที่ของชุมชนที่พระธรรมทูตจะไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาเท่าที่ควรจึงทำให้เกิดการสื่อสารกับพุทธศาสนิกชนในท้องถิ่นนั้น ๆ ไม่รู้ ไม่เข้าใจ จึงทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาไม่บรรลุเป้าหมายที่ดี

จากปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือองค์กรคณะสงฆ์ซึ่งเป็นองค์กรขนาดใหญ่ที่มีส่วนในการกำกับดูแลพระธรรมทูตเดินทางไปเผยแผ่พระพุทธศาสนายังไม่เข้มแข็งพอพร้อมกับการสนับสนุนผู้มีจิตอาสาเดินทางไปเผยแผ่พระพุทธศาสนายังต่างประเทศมีการดูแลได้ไม่ทั่วถึง เพราะว่า ปัจจุบันมีหลายหน่วยงานที่กำกับดูแลโดยตรงแต่ยังครอบคลุมได้ไม่ทั่วถึงจึงเกิดการดำเนินการที่มีความแตกต่างกันพร้อมกับปัญหาเกิดจากพระธรรมทูตผู้เข้าอบรมโครงการที่ผ่านเกณฑ์แล้วจึงเกิดปัญหาการคัดเลือกผู้มีจิตอาสาหรือผู้มีสมรรถนะรูปใดรูปหนึ่งที่จะได้เดินทางไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาประเทศไหนได้บ้าง บางรูปก็มีพระเถระส่งไปปฏิบัติศาสนกิจที่ท่านเป็นผู้กำกับดูแลบางรูปก็มีปัญหาบ้างเช่นกันเกิดจากปัญหาที่กล่าวมาข้างต้นคือปัญหาด้านภาษา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมของเทศานั้น ๆ อีกส่วนหนึ่งต้องผ่านขั้นตอนในการขอหนังสือเดินทาง ขอวีซ่าเข้าประเทศด้วยบางประเทศขอวีซ่าเดินทางยากมาก จากปัญหาที่เกิดขึ้นจึงทำให้เกิดความไม่ต่อเนื่องในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตสายต่างประเทศได้มากเท่าที่ควร

ส่วนความต้องการพัฒนาสมรรถนะในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ สิ่งสำคัญหน่วยงานที่กำกับดูแลพระธรรมทูตสายต่างประเทศจะต้องให้ความสำคัญกับการดำเนินการ อำนวยความสะดวกกับการส่งพระธรรมทูตสายต่างประเทศเดินทางไปในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศพร้อมกับการดูแลเรื่องสวัสดิการ เรื่องสุขภาพ รวมถึงมีการพิจารณาให้ความดีความชอบและมีมาตรการบทลงโทษอย่างสมเหตุสมผลพร้อมกับจัดสรรงบประมาณให้เพียงพอต่อการเดินทางไปในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ^{๔๒}

ในสมัยพุทธกาลสมเด็จพระสัมมาสัมมาพุทธเจ้าหลังจากที่พระองค์ได้ตรัสรู้แล้วทรงพิจารณาเวไนยสัตว์ เพื่อที่จะแสดงธรรมเผยแผ่ความรู้ที่พระองค์ทรงค้นพบและประกาศให้ชาวโลกได้รับรู้จนสามารถนำไปประพฤติปฏิบัติให้พ้นจากความทุกข์ได้ ด้วยเหตุผลนี้ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงเป็นปัจจัยสำคัญต่อการ

^{๔๒} สัมภาษณ์,พระธรรมทูตสายต่างประเทศ A1, ๑ มกราคม ๒๕๖๗.

ปฏิบัติการเผยแพร่ต่อสถานการณ์โลกปัจจุบันเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ผู้เผยแพร่พระพุทธศาสนาจะต้องคำนึงถึง ขนบธรรมเนียมประเพณี ความถูกต้อง ความมีจริยธรรมและมีความเสมอภาคกัน ในยุคสมัยแห่งการเปลี่ยนแปลง ความก้าวหน้าของเทคโนโลยี การสื่อสารสมัยใหม่มากยิ่งขึ้น การบริหารจะต้องพัฒนาและปรับตัวให้ก้าวทันกับการเปลี่ยนแปลงและความเจริญก้าวหน้าของสังคมเป็นอย่างมากเพื่อที่จะให้การบริหารการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ในต่างประเทศให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

การปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์ไปตามยุคสมัยของบ้านเมืองและสังคมปัจจุบัน เพราะว่าผู้คนจำนวนมาก กำลังเข้าสู่โลกยุคสมัยโลกาภิวัตน์อันเป็นโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงแตกต่างไปจากโลกยุคในอดีตกาลเป็นอันมาก เพราะว่าในอดีตกาลนั้นอาจเป็นโลกที่ชื่อ ว่าปราศจากการแข่งขันที่รุนแรง เป็นโลกแห่งความยับยั้งชั่งใจ มี คุณธรรมและจริยธรรมรองรับสูง เป็นโลกที่ตั้งอยู่บนการพึ่งพาอาศัยและความเอื้ออาทรระหว่างกันและกันอันเป็น หลักการที่มีความแตกต่างจากโลกยุคหลังสมัยโลกาภิวัตน์ที่เต็มไปด้วยการแข่งขัน การเอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและ กัน การชิงไหวชิงพริบกันเพื่อให้เป็นผู้ได้เปรียบซึ่งนำทรัพยากรการใช้เทคโนโลยีมาใช้แทนกำลังแรงงาน ด้วยการ นำเอาความรู้และเทคโนโลยีต่าง ๆ เพื่อที่จะแข่งขันกันต่อไปอย่างไม่รู้จบสิ้น^{๔๓}

สรุปได้ว่า จากสภาพปัจจุบัน ปัญหาและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาสมรรถนะของพระธรรมทูตในการ ออกไปเผยแพร่พระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาผู้เข้าอบรมได้เข้าใจวิธีการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ให้เล็งเห็น ความสำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการพัฒนาสมรรถนะพระธรรมทูตผู้ผ่านการอบรมไปแล้ว เพื่อ การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในต่างแดนต่อไป

๔.๑.๒ ความต้องการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า การสอนวิธีปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานให้แก่ พุทธศาสนิกชนที่อาศัยอยู่ในต่างประเทศได้เข้าใจหลักการประพจน์ปฏิบัติ เนื่องจากสังคมปัจจุบันมีการ เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุกด้านทำให้คนในสังคมมีทักษะและเจตคติที่ต่างไปจากเดิมตลอดจนความก้าวหน้า ทางเทคโนโลยีการเข้าถึงความรู้ทำได้ง่ายขึ้น ดังนั้น การเรียนรู้จึงต้องปรับรูปแบบจากเดิมที่เคยเน้นถ่ายทอด เนื้อหาความรู้ ไปสู่รูปแบบการมุ่งเน้นใช้ฐานความรู้และระบบความคิดที่บูรณาการมีความเชื่อมโยงความรู้สู่ชีวิต แนวใหม่ให้ทันสมัยกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมเพื่อหล่อหลอมผู้เรียนให้มีทักษะมีความคิดสร้างสรรค์สามารถ นำเอาความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในอนาคตพร้อมกับมีทักษะการดำเนินคุณภาพชีวิตยุคใหม่การปรับเปลี่ยน บทบาทจากพระผู้สอนให้เป็นโค้ชหรือผู้สนับสนุนการเรียนการสอนเพื่อทำหน้าที่กระตุ้นสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้ เข้าอบรมเข้าถึงการเรียนรู้วิธีการปฏิบัติ มีแนวความคิดที่สามารถบูรณาการความรู้สมัยใหม่ให้เชื่อมโยงความรู้สู่ ชีวิตประจำวันได้^{๔๔}

การพัฒนาสมรรถนะพระธรรมทูตสายต่างประเทศก็เพื่อให้เป็นนักเผยแพร่พระพุทธศาสนาโดยการ วางเป้าหมายที่ชัดเจนจนสามารถจัดการเรียนรู้วิธีปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานได้อย่างเหมาะสม เพราะว่าการพัฒนา เพื่อให้พระธรรมทูตยุคใหม่มีสมรรถนะทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลกการเข้าถึงประชาชนได้ดีขึ้นมีการจัดการ เรียนรู้การสอนวิธีปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานถือว่า เป็นตัวบ่งชี้ที่สำคัญยิ่งถึงความสามารถในการใช้ความรู้ความ เข้าใจและทักษะปฏิบัติในการจัดการเรียนรู้โดยใช้กลวิธีการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมและหลากหลาย มี ความสามารถในการใช้สื่อแหล่งเรียนรู้แนวประพจน์ปฏิบัติตลอดจนมีการวัดและประเมินผลการเรียนการสอนว่ามี คุณลักษณะที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้หรือไม่ ดังนั้น การพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนการสอนของพระธรรม

^{๔๓} สัมภาษณ์,พระธรรมทูตสายต่างประเทศ A2, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๖.

^{๔๔} สัมภาษณ์,พระธรรมทูตสายต่างประเทศ A 8, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๖.

ทูตสายต่างประเทศ จึงเป็นความสามารถในเชิงพฤติกรรมที่เกิดจากการประยุกต์ใช้ความรู้ทักษะและคุณลักษณะในการจัดการเรียนการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานได้อย่างมีประสิทธิภาพตามมาตรฐานที่ได้กำหนดไว้^{๔๕}

การเจริญปฏิบัติตามแนวสติปัฏฐาน ๔ เพื่อให้ผู้สนใจให้เข้าใจการประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องตามวิธีปฏิบัติตามแนวสติปัฏฐาน ๔ การเรียนรู้การเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานนั้นเป็นอย่างไรอารมณ์ของวิปัสสนาเป็นอย่างไร การเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน คือวิปัสสนากัมมัฏฐานทั้ง ๖ ประการย่อลงเหลือแค่รูปกับนาม เมื่อกล่าวถึงการสอนของพระพุทธเจ้ากับการเจริญสติปัฏฐาน ๔ การปฏิบัติตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ทรงมีพุทธวิธีในการสอนที่มีความลุ่มลึกมีความหลากหลายทั้งในด้านเนื้อหาหลักการสอนและกลวิธีประกอบการสอน มีการปรับให้เหมาะกับระดับสติปัญญาและช่วงวัยของกลุ่มบุคคลนั้น ๆ เช่น เมื่อสอนเด็กผู้เยาว์วัยพระองค์จะเลือกใช้วิธีการสอนแบบบรรยายเปรียบเทียบให้เห็นภาพได้ง่ายอธิบายขยายความแบบลึกซึ้งจากหลักธรรมเข้าสู่ภูมิหลังและประสบการณ์ของเด็กเพื่อให้ฟังสามารถเข้าใจในหลักธรรมได้อย่างถูกต้องอย่างเช่นที่สอนราหุลสามเณรให้รู้จักส่วนประกอบต่าง ๆ ในร่างกายมนุษย์ว่าอะไรคือ ขันธ์ ๕ และธาตุ ๕ เมื่อเรียนรู้จักสิ่งเหล่านั้นแล้วทรงสอนให้พิจารณาว่าทั้งขันธ์ ๕ และธาตุ ๕ นั้นไม่ใช่ของเรานั้นไม่ใช่ตัวตนของเรา ทรงสอนหลักธรรมโดยวิธีบรรยายอย่างละเอียดปรากฏในมหาราหุลวาทสูตร^{๔๖}

สรุปได้ว่า พระธรรมทูตสายต่างประเทศ ถือได้ว่าเป็นนักเผยแผ่ นักพัฒนาเพื่อสร้างคุณงามความดีแนวประพฤติปฏิบัติต่อการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานให้เป็นแนวทางหรือแบบอย่างดีต่อชุมชนหรือในท้องถิ่นพื้นที่นั้น ๆ ซึ่งการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานมีสิ่งที่เกี่ยวข้องกัน ๒ ฝ่ายคือ ฝ่ายทำหน้าที่รู้หรือผู้กำหนดรู้ ฝ่ายที่ทำหน้าที่รู้คือมีสติสัมปชัญญะ เป็นต้น ในการสอนของพระธรรมทูตจะต้องมีความลุ่มลึกและหลากหลายในเนื้อหาการสอนและมีการปรับให้เหมาะกับระดับสติปัญญาของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลนั้น ๆ ด้วย

๔.๑.๒ การสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระธรรมทูตในอดีต

พระพุทธเจ้าทรงเป็นแบบอย่างที่พระสาวกควรนำมาเป็นแบบแผนในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระพุทธองค์มีคุณสมบัติภายนอกประกอบด้วยมหาบุรุษลักษณะ ๓๒ อนุพยัญชนะ ๘๐ เป็นคุณสมบัติที่เนื่องอยู่ในตัวของพระองค์ทรงมีกำลังกายและกำลังประสาทสัมผัสดี ทรงมีพระพักตร์ที่อิมเอบอยู่เสมอ ทรงมีพระสุรเสียงไพเราะ ชัดเจน กังวาน และนุ่มนวล ทรงมีพระจริยาวัตรในการเผยแผ่ที่ชัดเจนแจ่มแจ้งชักจูงให้เห็นจริงเข้าใจให้แจ่มแจ้งบ้างเกิดกำลังใจปลุกให้มีอุตสาหะแข็งขัน มั่นใจว่าจะทำให้สำเร็จได้ไม่หวั่นระย่อต่อความเหนื่อยยาก ขโลมจิตใจให้เข้มขึ้น ราเริงเบิกบาน ฟังไม่เบื่อและเปรี้ยวด้วยความหวัง เพราะมองเห็นคุณประโยชน์ที่ตนจะพึงได้รับจากการปฏิบัติทรงสร้างบรรยากาศในการสนทนาธรรมโดยผู้ฟังไม่รู้สึกละอาย พระสาวกที่ได้รับการยกย่องว่ามีคุณสมบัติควรเป็นพระธรรมทูตตัวอย่างเช่น พระลูกนกทกภททิยะ ถือว่าเป็นประโยชน์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน

วิปัสสนากัมมัฏฐาน เป็นคำบาลีที่ประกอบด้วย ๒ ส่วน คือ **วิปัสสนา (Vipassanā)** แปลว่า "การเห็นแจ้ง" หรือ "การเห็นตามความเป็นจริง" วิ = พิเศษ, ปัสสนา = การเห็น หมายถึงปัญญาที่เห็นสภาวะตามความเป็นจริง คือ เห็นความไม่เที่ยง ทุกข์ และไม่ใช่อัตถวน

กัมมัฏฐาน (Kammaṭṭhāna) แปลว่า "ที่ทำงาน" หรือ "วิธีการปฏิบัติ" กัมมะ = การงาน, ฐาน = ที่, สถานที่ หมายถึงวิธีการฝึกจิตหรือการปฏิบัติธรรม

ความหมายรวม วิปัสสนากัมมัฏฐาน หมายถึง วิธีการฝึกปฏิบัติเพื่อพัฒนาปัญญาให้เห็นแจ้งในความจริงของชีวิต

^{๔๕} สัมภาษณ์,พระธรรมทูตสายต่างประเทศ A 9, ๓๐ ธันวาคม ๒๕๖๖.

^{๔๖} ดูรายละเอียด ในม.ม.(บาลี) ๑๓/๑๑๓/๙๑, ม.ม.(ไทย)๑๓/๑๑๓/๑๒๕.

จุดประสงค์หลัก เพื่อเห็นความจริงของร่างกาย จิตใจ และปรากฏการณ์ต่างๆ เพื่อเข้าใจกฎธรรมชาติ ๓ ประการ คือ อนิจจัง (ไม่เที่ยง) ทุกขัง (เป็นทุกข์) อนัตตา (ไม่ใช่ตัวตน) เพื่อดับกิเลส และบรรลุลหุตพ้นจากทุกข์

วิธีการปฏิบัติพื้นฐาน เริ่มจากการตั้งสติ สังเกตการเปลี่ยนแปลงของร่างกายและจิตใจ เห็นความเป็นไปตามธรรมชาติ ไม่ยึดติดในสิ่งที่เกิดขึ้น

ความแตกต่างจากสมถกัมมัฏฐาน

สมถกัมมัฏฐาน เน้นการตั้งจิตให้สงบและมีสมาธิ

วิปัสสนากัมมัฏฐาน เน้นการใช้ปัญญาเพื่อเห็นความจริง

การสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานจึงเป็นการถ่ายทอดวิธีการฝึกปฏิบัติเพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาปัญญา และบรรลุเป้าหมายสูงสุดของการปฏิบัติธรรม คือ การหลุดพ้นจากทุกข์ได้^{๔๗}

พระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้าที่ได้ศึกษาวิปัสสนากัมมัฏฐานสืบต่อกันมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาลการสอนและการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานยังคงสืบเนื่องมาจนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้ พระพุทธองค์ทรงสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานให้กับบุคคลประเภทต่าง ๆ ตามความถนัดของแต่ละบุคคลโดยที่พระพุทธองค์ทรงมีความสามารถพิเศษเหนือมนุษย์ธรรมดาที่สามารถเข้าใจข้อจำกัดและความถนัดของแต่ละบุคคลนั้น ๆ จึงทำให้การสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระพุทธองค์มีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังทรงวางแผนหลักสูตรและรูปแบบการศึกษาวิปัสสนาธุระตามลำดับความสามารถของแต่ละบุคคลไว้ด้วย^{๔๘}

การปฏิบัติตามหลักวิปัสสนากัมมัฏฐานเป็นอุบายที่ทำให้เกิดปัญญาเป็นการสอนให้บุคคลใช้สติปัญญาความเพียรพยายามเพ่งพินิจดูแลตนเองที่เรียกว่า ชันธ ๕ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ หลักสูตรการปฏิบัติกัมมัฏฐานที่ปรากฏในพระไตรปิฎกได้กำเนิดที่บริเวณต้นอชปาลนิโครธ (ต้นไทร) ภายหลังทรงตรัสรู้ ๔๙ วัน พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงวางแผนหลักสูตรและรูปแบบ การศึกษาวิปัสสนาธุระตามลำดับความสามารถของแต่ละบุคคลไว้ในพระวินัยปิฎก^{๔๙} การสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานได้สืบทอดกันมาเป็นเวลานานแต่ครั้งพุทธกาลทั้งภายในประเทศอินเดียและกระจายไปสู่นานาชาติประเทศ เช่น ประเทศเนปาล ประเทศศรีลังกา ประเทศพม่า และประเทศไทย สำหรับในประเทศไทย สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พระองค์ทรงมีพระราชประสงค์ให้จัดรูปแบบการศึกษาของคณะสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย โดยแบ่งหลักสูตรออกเป็นวิปัสสนาธุระและคันถธุระ เพื่อให้สมบูรณแบบตรงตามคำสอนของพระพุทธเจ้า ได้ทรงฝากพระราชประสงค์นี้ไว้กับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและทรงรับสั่งให้เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร บุญนาค) ซึ่งดำรงตำแหน่งเสนาบดีธรรมการในขณะนั้นประสานงานร่วมกับสมเด็จพระสังฆราชและกับสมเด็จพระราชาคณะบางรูปเพื่อจัดรูปแบบการศึกษาวิปัสสนาธุระขึ้นมาให้จงได้ แต่เนื่องจากขาดผู้ทรงความรู้ที่เป็นแบบแผน จึงไม่สามารถทำได้ในขณะนั้น

ต่อมาคณะสงฆ์และรัฐบาลประเทศสหภาพเมียนมาได้ส่งคณะพระวิปัสสนาจารย์ โดยมีพระอาจารย์ภักทันทะ อาสภะมหาเถระ อัคคมหากัมมัฏฐานาจารย์ เป็นประธานให้เป็นสมณะทูตมาเจริญสัมพันธไมตรี ด้านการศาสนาด้วยการเผยแผ่วิปัสสนากัมมัฏฐานในประเทศไทย โดยการติดต่อประสานงานของ สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ) ประธานสภานายก มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สมัยที่ยังดำรงตำแหน่งพระพิมลธรรม สังฆมนตรีการปกครอง คณะสงฆ์ไทยพร้อมด้วยรัฐบาลไทยในสมัยนั้น ได้นิมนต์พระอาจารย์ภักทันทะเป็นทางการให้มาเป็นสมณะทูตมาประดิษฐานวิปัสสนาวัด ณ ประเทศไทย ต่อมาได้เกิดวิกฤตการณ์แก่คณะสงฆ์ผู้

^{๔๗} สัมภาษณ์,พระธรรมทูตสายต่างประเทศ A 10, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๖๖.

^{๔๘} ุรยละเอียดใน อภ.ป. (ไทย) ธาตุกถา-บุคคลบัญญัติ ๓/๑๐/๓๓๖-๓๓๗.

^{๔๙} ุรยละเอียดใน วิ.ม. (ไทย) ๔/๙/๑๔.

ทำงานวิปัสสนากัมมัฏฐานทำให้งานวิปัสสนากัมมัฏฐานจะงักงั้นด้วยขาดผู้รู้และผู้ให้การสนับสนุนอย่างจริงจัง งานจัดรูปแบบการศึกษาและการทำหลักสูตรจึงยังไม่มีผู้ทำมีเพียงแต่การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานโดยพระอาจารย์ภททันตะ อาสภมหาเถระ เป็นผู้สอนและจะสอนวิชาครูแก่ผู้ที่ปฏิบัติได้ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้และมีคุณสมบัติที่เหมาะสมเท่านั้น^{๕๐}

สรุปได้ว่า เทคนิควิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์มาตั้งแต่พุทธกาล พระสงฆ์ผู้เป็นศาสนทายาทโดยสืบเชื้อสายมาจากพระพุทธเจ้า เป็นผู้ปฏิบัติตามและดำรงไว้ซึ่งหลักคำสอนตลอดถึงไปเผยแผ่ให้ประชาชนได้รับประโยชน์สุขครบวงจรทั้งตนเอง สังคม และประเทศชาติ การศึกษาและปฏิบัติตามหลักคำสอนนั้นๆอย่างเคร่งครัด งานเผยแผ่พระพุทธศาสนาถือเป็นภาระสำคัญยิ่งของคณะสงฆ์ซึ่งปัจจุบันได้ขยายการปฏิบัติตามหลักวิปัสสนากรรมฐานเป็นอุบายที่ทำให้มีสติและเรื่องปัญญาเป็นการสอนให้บุคคลใช้สติปัญญาความเพียรพยายามเพ่งพินิจดูแลตนเองที่เรียกว่า ขั้น ๕

๔.๑.๓ การสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานในปัจจุบัน

การสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานในปัจจุบันมีการพัฒนาที่หลากหลายขึ้นอย่างมาก มีทั้งการสืบทอดจากอดีตและการปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัยการสืบทอดจากพระอาจารย์รุ่นบิดาสืบทอดจากพระธรรมทูตพระอาจารย์รุ่นใหม่ได้นำวิธีการเหล่านี้มาปรับปรุงและพัฒนาต่อมีการบันทึกจัดระบบการสอนให้เป็นหลักสูตรที่ชัดเจนมีการขยายตัวสู่สังคมเมืองจากเดิมที่เป็นการปฏิบัติในป่าและในชนบท ได้ขยายมาสู่เมืองใหญ่เกิดศูนย์การสอนวัดที่เน้นการปฏิบัติวิปัสสนาในเมืองมีการปรับรูปแบบให้เหมาะกับคนทำงานและครอบครัว

แนวทางการสอนในปัจจุบัน

๑. แนวทางดั้งเดิมยังคงใช้วิธีการแบบพระอาจารย์รุ่นเก๋เน้นการปฏิบัติในป่าช้าหรือสถานที่เงียบสงบ การปฏิบัติแบบเข้มข้นและต่อเนื่อง

๒. แนวทางปรับสมัย มีการจัดคอร์สระยะสั้น (๑-๑๐ วัน) มีการสอนผ่านสื่อออนไลน์และแอปพลิเคชันมีการจัดกิจกรรมสำหรับคนทำงานและเยาวชน

๓. การผสมผสานกับวิทยาศาสตร์ มีการอธิบายผลของการฝึกต่อสมองและร่างกายการใช้เทคโนโลยีช่วยในการฝึกปฏิบัติการศึกษาวิจัยเพื่อพิสูจน์ประสิทธิภาพของการปฏิบัติ

รูปแบบการสอนหลัก คือ การสอนแบบกลุ่มจัดเป็นคอร์สหรือคลาสเรียนมีการแบ่งระดับตามความสามารถเน้นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์

การสอนแบบส่วนตัว คือ การให้คำแนะนำเฉพาะบุคคลการปรับวิธีให้เหมาะกับแต่ละคนการติดตามความก้าวหน้าอย่างใกล้ชิด

การสอนออนไลน์ การถ่ายทอดสดผ่านแพลตฟอร์มต่าง ๆ แอปพลิเคชันสำหรับฝึกปฏิบัติชุมชนออนไลน์สำหรับผู้ปฏิบัติ

ศูนย์การสอนที่สำคัญ คือ วัดและสำนักสงฆ์ที่เน้นวิปัสสนา ศูนย์ปฏิบัติธรรมสำหรับฆราวาส มูลนิธิและองค์กรที่เผยแผ่การปฏิบัติ โรงเรียนและมหาวิทยาลัยที่มีหลักสูตรการปฏิบัติ

ดังนั้น การสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานในปัจจุบันจึงเป็นการสมดุลระหว่างการรักษาความแท้จริงของธรรมและการปรับตัวให้เข้ากับสังคมสมัยใหม่ เพื่อให้คนมากขึ้นได้รับประโยชน์จากการปฏิบัติธรรมนี้ การอบรมการแสดงธรรม การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานได้มีการพัฒนาไปอย่างหลากหลายมาจวบจนกระทั่งถึงในยุคปัจจุบันนี้ ส่วนใหญ่จะเป็นไปในรูปแบบของแต่ละสำนักที่มีความคิดเห็นไม่เหมือนกัน เช่น มีรูปแบบการบรรยายเป็นกลุ่มเป็นคณะ จะมีผู้ฟังหรือผู้เข้าอบรมจะมีอาชีพหลากหลายทั้งด้านพื้นฐานความรู้ มีทักษะการปฏิบัติธรรม มีลักษณะ

^{๕๐} สัมภาษณ์, พระธรรมทูตสายต่างประเทศ A 10, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๖๖.

ภูมิหลังของแต่ละคนที่เข้ามาฝึกอบรมการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน การมีผู้ฟังที่มีช่วงอายุที่แตกต่างกัน ผู้ที่จะสอนวิธีการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานให้ได้ผลดีนั้น ผู้สอนจำเป็นที่จะต้องเข้าใจธรรมชาติและความแตกต่างของผู้เข้าอบรมแต่ละกลุ่มเป็นอย่างดี^{๕๑}

วิธีการสอนนั่งสมาธิอาจจะสอนให้ใช้คำบริกรรมว่า “พอง-ยุบ” หรือบริกรรมว่า “พุท-โธ” บางอาจารย์สอนให้ไม่นั่งหลับตาทำสมาธิแต่ให้เจริญสติเป็นจังหวะต่าง ๆ ของการเคลื่อนไหวและวิธีการสอนเดินจงกรม บางสำนักให้มีสติสัมปชัญญะในขณะเดินโดยไม่ต้องมีคำบริกรรมใด ๆ แต่บางสำนักให้ฝึกเดินจงกรมด้วยการใช้คำบริกรรมให้ตรงกับก้าวเท้าเดินในปัจจุบันขณะนั้น ๆ วิธีการสอนปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานทั้งในเนื้อหาสาระการปฏิบัติแล้วนำไปปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักวิธีการสอน ดังนี้

๑. สอนจากเรื่องที่รู้เห็นเข้าใจง่าย เข้าใจอยู่แล้วไปหาสิ่งที่เห็นเข้าใจได้ยาก ยังไม่รู้ไม่เห็นไม่เข้าใจ ตัวอย่างที่เห็นชัดคืออริสัจ ซึ่งทรงเริ่มสอนจากความทุกข์ ความเดือดร้อน ปัญหาชีวิตที่คนมองเห็น โดยธรรมดารูเห็นประจักษ์กันอยู่ทุกคนแล้วต่อจากนั้นจึงสาวหาเหตุที่ยากลึกซึ้งและทางแก้ไขต่อไป

๒. สอนเนื้อเรื่องที่ค่อยย่นยากลงไปตามลำดับขั้นและต่อเนื่องกันเป็นสายลงไปอย่างที่เรียกว่าสอนเป็นอนุพุทธานุสสติ ตัวอย่างคือ อนุพุทธานุสสติ ไตรสิกขา พุทธโอวาท ๓ เป็นต้น

๓. ถ้าสิ่งที่สอนเป็นสิ่งที่แสดงได้ต้องสอนด้วยความจริงให้ผู้เรียนได้ดูได้เห็นได้ฟังเองอย่างที่เรียกว่าประสบการณ์ตรง เช่น ทรงสอนพระนันทะที่คิดถึงคูรักคนงามด้วยการทรงพาไปชมนางพ้านางอัปสรเทพธิดาให้เห็นกับตา เรื่องอาจารย์ติศาปาโมกข์ให้หม้อชีวิตทดสอบตัวเอง^{๕๒}

สรุปได้ว่า พระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้าได้ศึกษาวิปัสสนากัมมัฏฐานสืบต่อกันมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาล การสอนและการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานยังคงสืบเนื่องมาจนกระทั่งปัจจุบันนี้ พระพุทธองค์ทรงสอนให้กับบุคคลประเภทต่าง ๆ ตามความถนัดของแต่ละบุคคล ส่วนการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานในปัจจุบันหลังจากที่พระพุทธเจ้าดับขันธปรินิพพาน การอบรมสั่งสอนมีการพัฒนาการไปอย่างมากจนกระทั่งถึงในยุคปัจจุบันการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานที่ส่วนใหญ่จะเป็นไปในรูปแบบการบรรยาย การปฏิบัติไปตามรูปแบบของแต่ละสำนักมีเทคนิคที่ต่างกันแต่มีจุดมุ่งหมายเดียวกันให้ผู้ปฏิบัติสามารถมีสติดับทุกข์ได้

๔.๑.๔ การพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔

การแสดงธรรมให้คนอื่นฟังไม่ใช่สิ่งที่กระทำได้ง่าย ผู้แสดงธรรมแก่คนอื่นฟังตั้งธรรม ๕ อย่างไว้ในใจ (๑) เราจักกล่าวชี้แจงไปตามลำดับ (๒) เราจักกล่าวชี้แจงยกเหตุผลมาแสดงให้เข้าใจ (๓) เราจักแสดงด้วยอาศัยเมตตา (๔) เราจักไม่แสดงด้วยเห็นแก่อาภิส (๕) เราจักแสดงไปโดยไม่กระทบตนและผู้อื่น” การสอนในรูปแบบนี้ให้รู้สึว่าผู้เรียนกับผู้สอนมีบทบาทร่วมกันในการแสวงหาความจริงให้มีการแสดงความคิดเห็นโต้ตอบเสริม หลักนี้เป็นข้อสำคัญในวิธีการแห่งปัญญา ผู้เรียนจะรู้สึกได้ว่า ตนได้มองเห็นความจริงด้วยตนเอง ผู้สอนอาจแยกลักษณะการสอนแบบโน้มน้าวให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นของตนออกมาชี้ข้อคิดให้แก่เขาส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์เป็น เพราะว่าผู้สอนเป็นเพียงผู้ชี้แนะชี้ช่องทางแก่ผู้เรียนเพื่อให้เข้าไปสู่แนวคิด แนวปฏิบัติให้ถูกต้องและเข้าใจในหลักการประพฤติปฏิบัติ^{๕๓}

พระธรรมทูตสายต่างประเทศและพระวิปัสสนาจารย์ท่านให้แนวคิดและความสำคัญต่อความต้องการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ พบว่า พระธรรมอันเป็นองค์ความรู้ที่พระธรรมทูตจะต้องเข้าใจและศึกษาเล่าเรียนให้เข้าถึงวิธีการ

^{๕๑} สัมภาษณ์, พระธรรมทูตสายต่างประเทศ A 3, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๖.

^{๕๒} ตูรายละเอียดใน วิ.ม.(ไทย) ๕/๑๒๙.

^{๕๓} สัมภาษณ์, พระธรรมทูตสายต่างประเทศ A 5, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๖.

ปฏิบัติต่อพุทธศาสนิกชนในต่างประเทศให้นำเอาไปประพจน์ปฏิบัติอย่างถูกต้องการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตาม
แนวสติปัฏฐาน ๔ ประกอบด้วย

๑. กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือการพิจารณากายไม่ว่าจะอยู่ในอิริยาบถยืน เดิน นั่ง นอน อิริยาบถ
เคลื่อนไหวซ่ายแลขวานั้นคือ กายหรือรูป มีการผันแปรกลับกลอกหลอกหลวงได้โดยง่าย คลอนแคลนได้ เป็นการทำงานให้
มีสติรู้ในการเฝ้าอย่างโยกคลอนแปรปรวน เปลี่ยนแปลง ภาวะ เรียกว่า ตัว นาม ต้องกำหนดจิต มีทั้งรูปทั้งนามใน
ข้อนี้พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า “ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้พิจารณาเห็นกองปฐวีธาตุโดยความไม่เที่ยง ไม่พิจารณา
เห็นโดยความเที่ยง พิจารณาเห็นโดยความเป็นทุกข์ ไม่พิจารณาเห็นโดยความเป็นสุข พิจารณาเห็นโดยความเป็น
อนัตตา ไม่พิจารณาเห็นโดยความเป็นอัตตา ย่อมเบื่อหน่าย ไม่ยินดี ย่อมคลายกำหนด ไม่กำหนดย่อมทำราคะให้
ดับ ไม่ให้เกิด ย่อมสละคืน ไม่ยึดถือ ภิกษุพิจารณาเห็นกายด้วยอาการ ๗ อย่าง นี้ กายย่อมปรากฏไม่ใช่สติ สติ
ปรากฏด้วยเป็นตัวระลึกด้วย ภิกษุพิจารณาเห็นกายนั้นด้วยสตินั้นและด้วยญาณนั้น เพราะเหตุนี้จึงเรียกรการ
พิจารณาเห็นกายในกายว่าสติปัฏฐานภาวนา”^{๕๔}

๒. เวทนानุปัสสนาสติปัฏฐาน คือการพิจารณาถึงเวทนาทั้งหลายภายใน พิจารณาเห็นเวทนาใน
เวทนาทั้งหลาย เป็นเหตุเกิดในเวทนาทั้งหลายอยู่ พิจารณาเห็นธรรมเป็นเหตุดับในเวทนาทั้งหลายอยู่หรือ
พิจารณา เห็นทั้งธรรมเป็นเหตุเกิดทั้งธรรมเป็นเหตุดับในเวทนาทั้งหลายอยู่ ซึ่งเวทนาเป็นสิ่งที่มาเสวย อารมณ์ที่
เกิดขึ้นหลังจากเกิดการสัมผัสและการปรุงแต่ง เมื่ออารมณ์ที่น่าปรารถนาเป็นสุขเวทนา เมื่ออารมณ์ที่ไม่น่า
ปรารถนาเป็นทุกข์เวทนา เมื่อมีอารมณ์ที่ไม่สุขไม่ทุกข์เป็นอุเบกขาเวทนา “ความดีใจ และความ เสียใจมีต้นเหตุมา
จากผัสสะคือมีผัสสะเป็นเหตุเกิด มีผัสสะเป็นกำเนิดมีผัสสะเป็นแดนเกิด รวมความ ว่าความดีใจและความเสียใจมี
ต้นเหตุมาจากผัสสะ”^{๕๕}

๓. จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือการพิจารณาจิตการที่รู้เท่าทันวาระของจิตในแต่ละขณะ โดย
ธรรมชาติของจิต จะซัดส่ายไม่หยุดนิ่งจะไวต่อความรู้สึกไวต่อสิ่งที่มากระทบ เมื่อจิตมีภาวะอย่างไรท่านให้
พิจารณา อย่างนั้นด้วยความรู้เท่าทัน เรียกว่า รู้จิตในธรรมวินัยนี้ ภิกษุพิจารณาเห็นจิตในจิตภายในอยู่ พิจารณา
เห็นจิตในจิตภายนอกอยู่หรือพิจารณาเห็นจิตในจิตทั้งภายในทั้งภายนอกอยู่ พิจารณาเห็นธรรมเป็นเหตุเกิดในจิต
อยู่ พิจารณาเห็นธรรมเป็นเหตุดับในจิตอยู่ หรือพิจารณาเห็นทั้งธรรมเป็นเหตุเกิดทั้งธรรมเป็นเหตุดับในจิตอยู่^{๕๖}

๔. ธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือส่วนที่สำคัญเพราะว่าเป็นการพิจารณาใคร่ครวญห้วงข้อธรรม
ทั้งหลายที่ได้ยินได้ฟังและได้รับรู้ ในข้อนี้พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า “ถ้าภิกษุพิจารณาอยู่รู้อย่างนี้ว่าเราได้ความสงบ
แห่งจิตภายในแต่ไม่ได้ความเห็นแจ้งธรรมด้วยปัญญาอันยิ่ง ภิกษุนั้นควรตั้งมั่นในความสงบแห่งจิตภายในแล้วทำ
ความเพียรเพื่อความเห็นแจ้งธรรมด้วยปัญญาอันยิ่งเกิดสมัยต่อมาภิกษุนั้นได้ทั้งความสงบแห่งจิตภายในและ
ความเห็นแจ้งธรรมด้วยปัญญาอันยิ่ง”^{๕๗}

สรุปได้ว่า องค์ประกอบการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของ
พระธรรมทูตสายต่างประเทศที่พระธรรมทูตจะต้องได้เข้าใจและศึกษาเล่าเรียนให้เข้าถึงวิธีการปฏิบัติอันจะเป็น
การนำไปประพจน์ปฏิบัติต่อพุทธศาสนิกชนในต่างประเทศให้นำเอาไปประพจน์ปฏิบัติอย่างถูกต้อง ได้แก่ กายา
นุปัสสนาสติปัฏฐาน เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน และธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน

^{๕๔} ดุราลละเอียด ใน ข.ป. (ไทย). ๓๑/๓๕/๕๙๒

^{๕๕} ดุราลละเอียด ใน ข.ม. (ไทย) ๒๙/๑๐๕/๓๒๓.

^{๕๖} ดุราลละเอียด ใน ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๑๔/๑๑๑

^{๕๗} ดุราลละเอียด ใน อ.ทสก. (ไทย) ๒๔/๕๔/๑๑๖.

๔.๑.๕ สมรรถนะการจัดการเรียนรู้วิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔

การเจริญวิปัสสนาเรียนรู้ตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ซึ่งเป็นทางสายเอกตามแนวประพฤติปฏิบัติถึงความบริสุทธิ์หมดจดต้องเริ่มต้นด้วยการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน เพื่อความบริสุทธิ์หมดจดแห่งสัตว์ทั้งหลาย เพื่อความก้าวล่วงเสียได้ด้วยความสะดวกเพื่อดับทุกข์และโศกอันบรรลุนิพพานให้แจ้งซึ่งพระนิพพาน ดังนี้

๑. หลักการจัดการเรียนรู้สำหรับบุคคลต่างสถานภาพ

ในสมัยพุทธกาลการใช้ความรู้ความสามารถการประพฤติปฏิบัติของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไม่ใช่เพียงแต่ผู้ที่มีวัยวุฒิมากเท่านั้นสามารถจะทำความเข้าใจและปฏิบัติตามหลักวิปัสสนาจนสามารถบรรลุธรรมขั้นสูงได้แต่ในความเป็นจริง คือ บุคคลทุกเพศ ทุกช่วงวัยอายุสามารถเข้าใจและปฏิบัติตามบรรลุนิพพานเป็นจำนวนมาก ครั้นเมื่อพระองค์จะสอนผู้ที่มีอายุมากขึ้นหรือผู้ที่มีทิวทัศน์ตาสูงก่อนที่จะสอนบุคคลเหล่านั้น พระองค์เลือกใช้วิธีทำให้ผู้เรียนเกิดการยอมรับนับถือและเชื่อมั่นในตัวพระองค์ก่อนแล้วจะทรงเลือกใช้วิธีการสอนที่แตกต่างออกไป ดังพุทธพจน์ที่ว่า “เราย่อมฝึกคนด้วยวิธีละมุนละไมบ้าง ด้วยวิธีเคร่งครัดบ้างด้วยวิธีที่ทั้งอ่อนละมุนละไมและทั้งเคร่งครัดผสมผสานกันไปบ้าง”^{๕๘}

การจัดการเรียนการสอนวิธีปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศจะต้องศึกษาเรียนรู้ระดับความสามารถของบุคคลแต่ละคนก่อนลงมือปฏิบัติอย่างที่ได้ทรงพิจารณาจนเสด็จออกประกาศพระศาสนาว่า “เหล่าสัตว์บางจำพวกที่มีธุลีในดวงตาน้อย (กิเลสน้อย) บางจำพวกมีธุลีในดวงตามาก (หนาด้วยกิเลส) บางจำพวกมีอินทรีย์แก่กล้า บางจำพวกมีอินทรีย์อ่อน บางจำพวกมีอาการบางจำพวกมีอาการทรมาน บางจำพวกที่จะสอนให้รู้ได้ง่ายก็มี บางจำพวกที่จะสอนให้รู้ได้ยากก็มี บางพวกที่ตระหนกถึงโทษภัยในปรโลกอยู่ก็มี ทั้งนี้อุปมาเหมือนดังในกอบอกอุปมาหรือกอบุณทริก” ต่อจากนั้นได้ทรงยกบัว ๓ เหล่าขึ้นมาเปรียบในที่นี้จะนำไปเทียบกับบุคคล ๔ ประเภท ที่พระองค์ตรัสไว้ในที่อื่น^{๕๙}

การสอนวิธีปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานสำหรับบุคคลต่างสถานภาพนอกจากคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลแล้วผู้สอนยังจะต้องคำนึงถึงความพร้อม ความสุกงอม ความแกรอบแห่งอินทรีย์ที่บาลีเรียกว่า ปริปากะของผู้เรียนแต่ละบุคคลเป็นราย ๆ ไป ในแต่ละคราวหรือเมื่อถึงเวลานั้นเขาควรจะได้เรียนอะไร เรียนได้แค่ไหนเพียงไร แต่สิ่งที่ต้องการให้เขารู้นั้นผู้สอนควรให้เขาเรียนได้หรือยัง เรื่องนี้จะเห็นได้ชัดในพุทธวิธีสอน พระพุทธเจ้าทรงพิจารณาปริปากะของบุคคล เช่นคราวหนึ่งพระพุทธเจ้าประทับหลีกเร้นอยู่ในที่สงัด ทรงดำริว่า “ธรรมเครื่องบ่มวิมุตติของราหุลสุกงอมดีแล้ว ถ้ากระไรเราพึงช่วยชักนำเธอในการกำจัดอาสวะให้ยิ่งขึ้นไปอีก” เมื่อเสด็จไปบิณฑบาตเสวยเสร็จแล้วจึงตรัสชวนพระราหุลให้โดยเสด็จไปพักผ่อนกลางวันในป่าอันรื่นรมย์ เมื่อถึงโคนไม้แห่งหนึ่งก็ได้ประทับนั่งลงและทรงสอนธรรมด้วยวิธีสนทนาวันนั้นพระราหุลได้บรรลุอรหัตตผล^{๖๐}

๒. การพัฒนาสมรรถนะการเผยแผ่พระพุทธศาสนาพระธรรมทูตสายต่างประเทศ

พระสงฆ์ถือว่าเป็นหน้าที่หลักที่กล่าวไว้ในสังคาลสูตรว่า พระสงฆ์จะต้องทำคือการห้ามปรามให้เว้นจากความชั่วแนะนำสั่งสอนให้ตั้งอยู่ในความดี อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดีให้ได้ฟังได้รู้สิ่งที่ยังไม่เคยรู้ ไม่เคยฟัง ต้องชี้แจงอธิบายทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้งบอกทางสวรรค์ให้สอนวิธีดำเนินชีวิตให้มีความสุขความเจริญ^{๖๑} ในช่วงเริ่มต้นทรงพิจารณาเจาะจงกลุ่มเป้าหมายจากชนชั้นปกครองและชนชั้นนำทางสังคม เพื่อเป็นแรงจูงใจให้มวลชนหันมาสนใจพระพุทธศาสนามากขึ้น เพื่อให้เป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

^{๕๘} ดูรายละเอียด ใน อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๑๑.

^{๕๙} ดูรายละเอียด ใน วิ.ม. (ไทย) ๔/๙.

^{๖๐} ดูรายละเอียด ใน ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๑๘๗-๘.

^{๖๑} ดูรายละเอียดใน ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๒/๑๙๙, ๑๑/๒๓๒/๒๑๖

ขณะเดียวกันพระพุทธองค์ได้ให้แนวทางการออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่พระอรหันต์ ๖๐ รูป เพื่อมุ่งประโยชน์สุขแก่พุทธศาสนิกชนจำนวนมาก

วิธีการเผยแผ่พุทธธรรมในครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีการเผยแผ่แบบประยุกต์เข้ากับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ประวัติศาสตร์ทางสังคม จารีต ประเพณีในแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกันไม่ว่าจะทรงใช้วิธีไหนก็ตาม เช่น ทรงใช้อุบายในการเลือกบุคคล รोजังหะ หรือโอกาส เป็นต้น พระองค์ทรงประสบผลสำเร็จเสมอมาเพราะความสำเร็จเช่นว่านี้ไม่ใช่เป็นเหตุผลเฉพาะยุคสมัยเท่านั้น แต่ยังอาศัยการมีธรรมที่ทรงสร้างมาเพื่อทำหน้าที่ของพระศาสดาโดยเฉพาะ ตามที่พระองค์ได้แสดงไว้ในที่ต่าง ๆ ความว่า “ พระผู้เป็นที่พึ่งของโลกทรงบำเพ็ญการมีให้บริบูรณ์เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่สิ่งมีชีวิตทั้งหลาย พระองค์ได้ตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้วเอกบุคคล เมื่อบังเกิดขึ้นในโลกย่อมบังเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่คนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์ต่อชาวโลก เอกบุคคลนั้นคือพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า”^{๖๒}

เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสมรรถนะการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตสายต่างประเทศจะต้องมีหลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เกิดประโยชน์ต่อคณะสงฆ์ไทยจะต้องกำหนดเป้าหมายหลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ชัดเจนและประชาสัมพันธ์การเผยแผ่ให้ทั่วถึงต่อชุมชนนั้น ๆ สิ่งสำคัญจะต้องมีการพัฒนาตัวเองด้วยการรู้จักการวิเคราะห์ตนเองให้ทันสมัยกับการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมในท้องถิ่นนั้น ๆ รู้จักการพัฒนาตนเองด้านความรู้ในทางพระพุทธศาสนาทั้งปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ เพื่อให้ถึงพร้อมทั้งความรู้ทางโลกทางธรรมตามความเป็นจริงต่อการประพฤติปฏิบัติหน้าที่ที่สำคัญพระธรรมทูตสายต่างประเทศจะต้องรู้จักชุมชนและสภาพแวดล้อมในประเทศหรือท้องถิ่นที่จะไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วย^{๖๓}

๓. สมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานที่ต้องการพัฒนาของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ

สมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศที่ต้องพัฒนาพบว่า การพัฒนาสมรรถนะของพระธรรมทูตจะต้องเริ่มด้วยความเป็นผู้มีความรู้คุณลักษณะมองกว้างไกลด้วยการนำเอากลยุทธ์การบริหารจัดการมาใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระธรรมทูตจะต้องมีคุณลักษณะมองการณ์ไกล ดังนี้

๑. พระธรรมทูตจะต้องเป็นผู้มีความคิดความเข้าใจในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี
๒. พระธรรมทูตจะต้องเป็นผู้มีความสามารถในการนำเอาปัจจัยต่าง ๆ มากำหนดกลยุทธ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
๓. พระธรรมทูตจะต้องเป็นผู้มีความคาดหวังการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและการสร้างโอกาสสำหรับการเผยแผ่ในอนาคต

๔. พระธรรมทูตจะต้องเป็นผู้มีวิธีคิดเชิงการประพฤติปฏิบัติที่จริงจังสมเหตุสมผลกับการเผยแผ่

๕. พระธรรมทูตจะต้องเป็นผู้มีหน้าที่กำหนดวิสัยทัศน์อย่างกว้างขวางในการเผยแผ่

นอกจากนี้ คุณลักษณะที่ได้รับการพัฒนาสมรรถนะอันเกิดจากการอบรมโครงการต่าง ๆ เพื่อการออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศจะต้องมี ดังนี้

๑. การพัฒนาคุณสมบัติพระธรรมทูตให้เป็นไปตามแนวโอวาทปาฏิโมกข์ให้เป็นผู้มีคุณสมบัติพิเศษที่ปรากฏเฉพาะตนด้วยการมีความอดทน มีเป้าหมายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีความประพฤติปฏิบัติที่ดีด้วยการความละชั่ว มีความตั้งอยู่ในคุณงามความดีทำจิตใจให้บริสุทธิ์ยึดหลักการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

^{๖๒} พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ ลีตญาโณ), พุทธวิธีเผยแผ่พระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๕.

^{๖๓} สัมภาษณ์,พระธรรมทูตสายต่างประเทศ A 13, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๖๖.

๒. จะต้องเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติพื้นฐานอยู่ในตัวอยู่แล้วเป็นข้อปฏิบัติพื้นฐานที่พระธรรมทูตสายต่างประเทศทุกรูปจะต้องทำให้ปรากฏขึ้นในตน เช่น มีสัปปริสธรรม ๗ มีหลักกัลยาณมิตรในความเป็นผู้นำชุมชน ให้คำแนะนำสั่งสอนการดำเนินชีวิตด้วยดี และมีหลักเมตตาธรรม มีน้ำใจต่อทุกคนทุกสังคม

๓. จะต้องมีความสมบัติจำเพาะ ๘ ประการ ที่พระพุทธเจ้าทรงวางไว้เป็นแบบอย่างแก่พระธรรมทูต ได้แก่ รู้จักฟัง พูดให้ผู้อื่นฟังได้ ใฝ่ศึกษา มีความจำดี เป็นผู้รู้ชัดแจ้ง สามารถอธิบายให้คนอื่นเข้าใจได้ รู้ประโยชน์ และไม่ใช้ประโยชน์และไม่ก่อความทะเลาะวิวาท

ส่วนความต้องการพัฒนาสมรรถนะพระธรรมทูตสายต่างประเทศในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อนำเสนอพุทธศาสนิกชนในต่างแดนให้เข้าใจอย่างลึกซึ้ง

๑. พระธรรมทูตสายต่างประเทศจะต้องมีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ จะต้องมีความรู้ มีวิชา มีจิตอาสา และมีจริยธรรมที่ดีงามเพื่อประโยชน์สุขของพุทธศาสนิกชนและเกิดประโยชน์ต่อคณะสงฆ์ไทย

๒. พระธรรมทูตสายต่างประเทศจะต้องมีความรู้ ความสามารถใช้หลักการพัฒนา ได้แก่ การเรียนรู้ และเข้าใจทั้งปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ เพื่อเป็นการพัฒนาฝึกอบรมสั่งสอนพุทธศาสนิกชนหรือชาวพุทธที่อาศัยอยู่ในต่างแดน ได้เข้าใจวิธีการฝึกอบรมการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน

๓. พระธรรมทูตสายต่างประเทศจะต้องมีการประเมินผลการปฏิบัติงาน การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างแดนผลการเรียนการสอนตามสภาพความเป็นจริงเพื่อสะท้อนให้เห็นการประเมินผลการปฏิบัติงานและการสร้างความร่วมมือการสร้างคุณประโยชน์ให้เกิดขึ้นในหมู่คณะสงฆ์^{๒๔}

๔. บทบาทหน้าที่ของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ

บทบาทหน้าที่ของพระธรรมทูตสายต่างประเทศมีความเป็นมาที่ยาวนานและเป็นส่วนสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาความเป็นมาในสมัยพุทธกาลจุดเริ่มต้นพระพุทธเจ้าทรงส่งพระสาวกไปเผยแผ่ธรรมยังดินแดนต่างๆ ตั้งแต่เริ่มแรกพระราหุล พระอานันท และพระสาวกองค์อื่นๆ ได้เดินทางไปสอนในเมืองต่าง ๆ การส่งพระสงฆ์ ๖๐ รูปแรกไปเผยแผ่ธรรมเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญ โดยหลักการพื้นฐาน "จรถ ภิกขเว จาริกัง" จึงเดินทางไปเพื่อประโยชน์แก่ชนหลายคน เน้นการนำความสุขและความหลุดพ้นไปสู่ผู้คนที่ปรารถนาจะพ้นทุกข์ให้เหมาะสมกับวัฒนธรรมและภาษาท้องถิ่น

การพัฒนาในสมัยต่างๆ ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชทรงส่งพระธรรมทูตไปยัง ๙ ประเทศทั่วโลกเป็นการขยายพระพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบครั้งแรกมีพระมหินทเถระไปเผยแผ่ที่ประเทศศรีลังกา เป็นต้นแบบสำคัญยุคแพร่กระจายในเอเชียพระธรรมทูตจีนและญี่ปุ่นที่เดินทางมาศึกษาและกลับไปเผยแผ่มีการแลกเปลี่ยนพระธรรมทูตระหว่างประเทศต่างๆ และมีการก่อตั้งวัดและสำนักเรียนในต่างแดน

บทบาทและหน้าที่หลักของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ

๑. การเผยแผ่คำสอน สอนพระธรรมวินัยตามหลักพระพุทธศาสนาแก่ประชากรสอนให้เหมาะสมกับวัฒนธรรมท้องถิ่น แปลและถ่ายทอดคัมภีร์สำคัญ

๒. การสร้างชุมชนพุทธ ก่อตั้งวัดและศูนย์ปฏิบัติธรรม พัฒนาชุมชนพุทธในท้องถิ่น ฝึกอบรมพระสงฆ์และผู้นำท้องถิ่น

๓. การทำงานด้านสังคม คือการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสและผู้ประสบปัญหาส่งเสริมการศึกษาและสุขภาพเป็นสะพานเชื่อมวัฒนธรรมระหว่างประเทศ

^{๒๔} สัมภาษณ์, พระธรรมทูตสายต่างประเทศ A 13, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๖๖.

๔. การอนุรักษ์วัฒนธรรมพุทธ คือการสืบทอดประเพณีและพิธีกรรมทางพุทธศาสนาเก็บรักษาและศึกษาคัมภีร์โบราณถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมพุทธ
ความท้าทายและการปรับตัว

กิจกรรมหลักของพระธรรมทูตในปัจจุบัน คือมีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศต่างๆ ทั่วโลก เพื่อไปสร้างและดูแลวัดไทยในต่างประเทศพร้อมกับการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานและการปฏิบัติธรรมเพื่อให้บริการทางศาสนาแก่ประชาชนไทยในต่างแดน ผลงานที่เห็นได้ชัดจะเห็นได้จากวัดไทยในหลายประเทศมีบทบาทสำคัญในชุมชนพุทธท้องถิ่นมีการแพร่หลายของการปฏิบัติวิปัสสนาในตะวันตกพร้อมทั้งการเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเถรวาท

บทบาทของพระธรรมทูตสายต่างประเทศจึงเป็นการสืบทอดพระประสงค์ของพระพุทธเจ้าในการเผยแผ่ธรรมเพื่อประโยชน์สุขของมหาชนและเป็นสะพานเชื่อมความเข้าใจระหว่างวัฒนธรรมและศาสนาต่างๆ ในโลกปัจจุบัน เพราะว่า ในสมัยพุทธกาลมีความเป็นมาเกี่ยวข้องกับงานพระธรรมทูตสำคัญมากแต่ในสมัยปัจจุบันทำให้มองเห็นความสำคัญต่อบทบาทหน้าที่ของพระธรรมทูตมากขึ้นเนื่องจากพระธรรมทูตคือทูตธรรมะ หมายถึง ผู้นำธรรมะไปเผยแผ่เทียบได้กับทางฝ่ายบ้านเมืองที่มีราชทูต หรือ มีรัฐทูต แต่ว่าทูตในทางธรรมะมีความหมายต่างจากทูตอื่น ๆ ทูตในทางบ้านเมืองไปทำหน้าที่เพื่อผลประโยชน์ของประเทศชาติ เป็นเรื่องของโลกมนุษย์ที่มีการแบ่งกันเป็นกลุ่มชนเป็นชนชาติต่าง ๆ แต่ละชนชาติย่อมพิทักษ์รักษาผลประโยชน์ของตนเองเอาไว้ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของประเทศนั้น ๆ มีหน้าที่รักษาผลประโยชน์ประเทศของตนเองไปเจรจากับประเทศที่ตนเองไปทำหน้าที่นั้น ต่างจากพระธรรมทูตที่ว่า พระธรรมทูตนั้นเป็นทูตธรรมะนำธรรมะไปเผยแผ่แก่ประชาชนเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน^{๒๕}

๔.๒ ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน ตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒

๔.๒.๑ องค์ประกอบการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน

การพัฒนาศักยภาพด้านการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ พบว่า การฝึกอบรมในช่วงภาควิปัสสนากัมมัฏฐานของโครงการอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศโดยมีพระวิปัสสนาจารย์ที่มีความชำนาญพิเศษด้านวิปัสสนากัมมัฏฐานเป็นพระวิปัสสนาจารย์ที่ผ่านการอบรมหรือหลักสูตรมาอย่างต่อเนื่องเป็นที่รู้จักกันในวงการพระวิปัสสนาจารย์ ซึ่งในช่วงของการปฏิบัติภาควิปัสสนากัมมัฏฐานนั้น พระวิปัสสนาจารย์จะเป็นผู้สอนให้รู้ทำให้ดู อยู่ให้เห็น เป็นกำลังใจ ให้ทำตลอดเวลา ในการฝึกภาควิปัสสนากัมมัฏฐานใช้การเจริญสติปัฏฐานหรือการเจริญวิปัสสนาแนวพองยุบ

การพัฒนาศักยภาพด้านวิปัสสนากัมมัฏฐานแก่พระธรรมทูตสายต่างประเทศในแต่ละวันมีการเดินจงกรม ซึ่งมี ๖ ระยะ สลับกับการนั่ง โดยในช่วงเริ่มแรกพระวิปัสสนาจารย์จะกำหนดให้เริ่ม จากการเดินจงกรม ๔๕ นาทีและนั่ง ๔๕ นาทีสลับกันไปตลอดทั้งวัน และจะเพิ่มเวลาเป็นเดินจงกรม หนึ่งชั่วโมงและนั่งหนึ่งชั่วโมง ซึ่งในช่วงค่ำจะมีการฟังธรรมโดยพระวิปัสสนาจารย์ให้อารมณ์กัมมัฏฐานเป็นเวลาประมาณ ๓๐ นาที หลังจากฟังธรรมแล้วจะเดินจงกรมและนั่งอีกหนึ่งรอบก่อนที่จะถึงเวลาให้กำหนดสติเข้าที่ที่พักผ่อน ที่มีการกำหนดพื้นที่ในการให้ปกกลดโดยจะไม่ชิดติดกัน เพื่อเป็นการป้องกันการคลุกคลีด้วยหมู่คณะและการพูดคุย ซึ่งในช่วงปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานไม่อนุญาตให้ออกนอกพื้นที่ โดยจะมีการบอกพื้นที่ให้ผู้ปฏิบัติทราบ ไม่อนุญาตให้ใช้โทรศัพท์มือถือและ

^{๒๕} พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) งานพระธรรมทูต,ในพระธรรมทูตในต่างประเทศ,พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๔๓),หน้า ๓๖

เครื่องมือสื่อสารทุกชนิด ไม่อนุญาตให้ พุดคุยกัน ไม่อนุญาตให้สูบบุหรี่และเสพสิ่งเสพติดทุกชนิด ไม่อนุญาตให้อาหารและเครื่องดื่มไปฉ้น ที่ปีกกลด และให้อยู่ในโอวาทคำแนะนำของผู้บริหาร พระวิปัสสนาจารย์ คณาจารย์ และเจ้าหน้าที่ ผู้ดูแล ซึ่งในช่วงของการปฏิบัติเข้าสู่วันที่ ๓ จะมีการกำหนดให้พระธรรมทูตทุกรูปได้ส่งสอบ-อารมณ์ ต่อพระวิปัสสนาจารย์เพื่อรับคำแนะนำให้การปฏิบัติได้พัฒนาการเพิ่มมากขึ้น และเมื่อการปฏิบัติดำเนินมาถึง ๑๕ วัน คือครั้งหนึ่งของจำนวนเต็มของการปฏิบัติจะมีการประเมินผลพิจารณาความก้าวหน้า ในการปฏิบัติ และสรุปพฤติกรรมของพระธรรมทูตแต่ละรูป จากนั้นถ้าพระธรรมทูตรูปที่ยังไม่ก้าวหน้า ในการปฏิบัติ พระวิปัสสนาจารย์จะกระตุ้นให้เร่งความเพียร และถ้าพระธรรมทูตรูปใดประพฤติตนขัดกับระเบียบจะมีการส่งเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลโครงการให้คำแนะนำและกำชับให้อยู่ในระเบียบ

ในการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน ครูผู้สอนวิปัสสนากัมมัฏฐานเป็นผู้มีความรู้และความเข้าใจที่แน่นอน ในหลักการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานมากรวมถึงหลักธรรมที่สอนตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา ซึ่งช่วยให้ผู้สอนสามารถอธิบายตอบคำถามได้อย่างถูกต้องและชัดเจน ควรมีทักษะในการสื่อสารอย่างชัดเจนและเข้าใจได้ รวมถึงการใช้การสื่อสารที่เหมาะสม เช่น การใช้ภาพประกอบ หรือการจัดการกลุ่มผู้ฟัง เพื่อให้ผู้ปฏิบัติเข้าใจและได้รับความรู้จากการสอนอย่างถูกต้อง ควรสามารถวางแผนการสอนที่เหมาะสมและมีลำดับที่ชัดเจน ซึ่งจะช่วยให้ผู้ปฏิบัติเข้าใจและรับรู้ได้ง่ายขึ้น ควรใช้สื่อการสอนเพื่อช่วยในการสื่อสารและเพิ่มความเข้าใจของผู้ปฏิบัติ เช่น การใช้สื่อต่าง ๆ เช่น ภาพถ่าย ภาพแสดง หรือวิดีโอ ควรสร้างการปฐมนิเทศที่เหมาะสมให้กับผู้ปฏิบัติ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติทุกคนเข้าใจและรับรู้ความสำคัญของวิปัสสนากัมมัฏฐาน

อีกทั้ง พระวิปัสสนาจารย์หรือครูผู้สอนวิปัสสนากัมมัฏฐานควรมีความเข้าใจและความสามารถในการรับฟังผู้ปฏิบัติ สามารถตอบคำถาม สนับสนุน และสร้างสรรค์คำตอบที่เหมาะสมให้กับผู้ปฏิบัติ ควรมีความสามารถในการสร้างสภาพแวดล้อมที่สร้างสรรค์และเต็มไปด้วยความเป็นกันเอง เช่น การจัดสถานที่ให้เหมาะสม การให้ความสะดวกสบาย และการสร้างความสงบเรียบร้อยในห้องปฏิบัติมีการสนับสนุนการเรียนรู้ที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้ปฏิบัติ เช่น ให้ผู้ปฏิบัติมีโอกาสสัมผัสกับการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้ปฏิบัติ วิปัสสนากัมมัฏฐานนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันสร้างความเข้าใจและสัมพันธ์ภาพระหว่างวิปัสสนากัมมัฏฐานกับความเป็นจริงของชีวิตผู้ปฏิบัติด้วยอีกอย่างผู้สอนให้ผู้ปฏิบัติสามารถใช้ประโยชน์จากการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานในชีวิตประจำวันได้^{๖๖}

พระวิปัสสนาจารย์หรือครูผู้สอนวิปัสสนากัมมัฏฐานควรใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการสอนและการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานของผู้ปฏิบัติ เพื่อที่จะสามารถปรับปรุงศักยภาพการสอนได้อย่างต่อเนื่อง ควรมีความยืดหยุ่นในการปรับการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานให้เหมาะสมกับผู้ปฏิบัติจนสามารถปรับตัวและปรับเปลี่ยนขั้นตอนการปฏิบัติตามสถานการณ์ความสามารถของผู้ปฏิบัติอีกอย่างควรใช้วิธีการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานที่เหมาะสมกับความต้องการรูปแบบการเรียนรู้ของผู้ปฏิบัติ^{๖๗}

สรุปได้ว่า การพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ ด้วยการฝึกอบรมในช่วงภาควิปัสสนากัมมัฏฐาน พระวิปัสสนาจารย์จะเป็นผู้สอนให้รู้ทำให้ดู อยู่ให้เห็น เป็นกำลังใจ ให้ทำตลอดเวลา ในการฝึกภาควิปัสสนากัมมัฏฐานใช้การเจริญสติปัฏฐานหรือการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน ถ้าพระธรรมทูตรูปที่ยังไม่ก้าวหน้า ในการปฏิบัติพระวิปัสสนาจารย์จะกระตุ้นให้เร่งความเพียร

^{๖๖} สัมภาษณ์, พระธรรมทูตสายต่างประเทศ A 1, ๑ มกราคม ๒๕๖๗.

^{๖๗} สัมภาษณ์, พระธรรมทูตสายต่างประเทศ A 8, ๓๐ ธันวาคม ๒๕๖๖.

๔.๒.๒ องค์ประกอบการพัฒนาตามแนวสติปัฏฐาน ๔

สติปัฏฐานเป็นหลักสำคัญในพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางการปฏิบัติด้วยการเจริญสติจนเกิดผลเป็นวิปัสสนาปัญญาที่สอนให้ปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน การเจริญวิปัสสนานั้นต้องอาศัยรูปนามขั้นต้นซึ่งเป็นอารมณ์ของวิปัสสนาในการกำหนดรู้รูปนามที่เป็นปรมาัตถ์อารมณ์จนเห็นไตรลักษณ์ต้องอาศัยปริยัติมีความเข้าใจปริยัติแล้วนำไปปฏิบัติ ฉะนั้นผู้เจริญวิปัสสนาและเข้าใจรูปนามกำหนดรู้ได้โดยลงมือปฏิบัติด้วยการกำหนดรู้รูปนามอันเป็นปรมาัตถ์อารมณ์จึงจะสามารถทำได้อย่างถูกต้องตามหลักสติปัฏฐาน ๔ การเจริญสติปัฏฐานไม่ใช่เพียงแต่สติอย่างเดียวต้องมีธรรมอื่นประกอบไปด้วย ได้แก่ วิริยะและปัญญา เมื่อกล่าวโดยสรุป องค์ประกอบการพัฒนาตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ประกอบด้วย

๑. กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน พิจารณาเห็นกายภายในกายเนื่อง ๆ อยู่ พิจารณาเห็นกายภายนอกเนื่อง ๆ อยู่ พิจารณาเห็นกายในกายทั้งภายในและภายนอกเนื่อง ๆ อยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติกำจัดอภิชฌาและโทมนัสเสียได้ในโลก

๒. เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาภายในเนื่อง ๆ อยู่ พิจารณาเห็น เวทนาในเวทนาภายนอกเนื่อง ๆ อยู่ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งภายในและภายนอกเนื่อง ๆ อยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสเสียได้ในโลก

๓. จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน พิจารณาเห็นจิตในจิตภายในเนื่อง ๆ อยู่ พิจารณาเห็นจิตในจิตภายนอกเนื่อง ๆ อยู่ พิจารณาเห็นจิตในจิตทั้งภายในและภายนอกเนื่อง ๆ อยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติกำจัดอภิชฌา และโทมนัสเสียได้ในโลก

๔. ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน พิจารณาเห็นธรรม ในธรรมภายนอกเนื่อง ๆ อยู่ พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งภายในและภายนอกเนื่อง ๆ อยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสเสียได้ในโลก

ผลของการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานในโครงการอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศ โดยมีองค์ประกอบกับการพัฒนาให้เป็นไปตามหลักการที่กำหนด พองยุบ ในระยะแรกนั้น เนื่องด้วย พอง-ยุบ นี้-เกิดขึ้นด้วยอำนาจของวาโยธาตุ คือ ลมหายใจ เข้าออกที่ทำให้เกิดความเคร่งตึง และเคลื่อนไหวแก่ร่างกายของผู้เข้าอบรมโครงการอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศ การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานยังส่งผลให้ ร่างกายมีสุขภาพแข็งแรง มีกล้ามเนื้อแข็งแรง รับรู้ได้ด้วยอาการตึงของกล้ามเนื้อเมื่อดิ้นนอนตอนเช้า มีความอดทนต่อสภาพทางสังคม มีการเคลื่อนไหวอย่างมีสติ เคลื่อนไหวช้าๆ และให้กำหนดรู้อาการเจ็บปวดที่เกิดขึ้นให้อดทนและกำหนดรู้เฉย ๆ โดยไม่เคลื่อนไหว และกายมีระเบียบวินัยมากขึ้นทำให้ทุกส่วนของร่างกายได้รับการฝึกจิต สมาธิ ไม่ว่าจะเป็นการเดิน ยืน นั่ง ถือว่าเป็นการทำกายภาพอย่างหนึ่ง ^{๒๘}

ฉะนั้น การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ๔ จะทำให้พระธรรมทูตได้ตั้งสติกำหนดลมหายใจเข้าออก โดยอาการต่าง ๆ เป็นการกำหนดอิริยาบถ คือเมื่อยืน เดิน นั่ง นอน หรือร่างกายอยู่ในอาการอย่างไร ก็รู้ชัดในอาการที่เป็นอยู่นั้น เป็นการกำหนด สัมปชัญญะ คือสัมปชัญญะในการกระทำทุกอย่าง และความเคลื่อนไหวทุกอย่าง เช่น การก้าวเดิน การเหลียวมอง การพูด การนั่ง เป็นต้น

สรุปได้ว่า องค์ประกอบการพัฒนาตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ในการเจริญสติปัฏฐานนั้น ไม่ใช่เพียงสติอย่างเดียวต้องมีธรรมอื่นประกอบร่วมด้วยอันได้แก่ วิริยะและปัญญา การพัฒนาตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ประกอบด้วย กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน และ ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน

^{๒๘} สัมภาษณ์, พระธรรมทูตสายต่างประเทศ A 10, ๓๐ ธันวาคม ๒๕๖๖.

๔.๒.๓ องค์ประกอบการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน

การปฏิบัติกัมมัฏฐานในพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท มีความเชื่อและยอมรับแนวปฏิบัติกัมมัฏฐานตามที่มีปรากฏหลักฐานอยู่ในพระไตรปิฎกและอรรถกถาว่า เป็นวิธีการที่ถูกต้องตาม คำสอนของพระพุทธเจ้าสามารถทำให้พุทธศาสนิกชน ได้พัฒนาศักยภาพจิตตนจากระดับปุถุชนธรรมดาเป็นพระอริยบุคคลซึ่งเป็นบุคคลในอุดมคติของพระพุทธศาสนา การกำหนดพฤติกรรมดำรงชีวิตอยู่ด้วยความไม่ประมาท หมายถึง การมีชีวิตอยู่อย่างไม่ขาดสติมีการใช้สติอย่างสม่ำเสมอในการดำเนินวิถีชีวิตด้วยความประมาทอยู่เสมอ ๆ มีความระมัดระวัง ป้องกันไม่ให้พลาดตกไปในทางชั่ว เตือนสติไม่ให้เพลิดเพลินมัวเมาหลุ่มหลงคอยกระตุ้นจิตใจไม่ให้หยุดอยู่กับที่คอยเร่งเร้าให้ขะมักเขม้นที่จะเดินรุดหน้าอยู่เรื่อยไปโดยตระหนักถึงสิ่งที่ควรทำไม่ควรทำ ดังนั้น จะเห็นได้ว่า การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานทำให้ร่างกายและจิตใจอยู่ในสภาพที่เรียกว่า มีสติที่มีความสมบูรณ์เป็นตัวของตัวเอง

การเจริญสติปัฏฐานเป็นการปฏิบัติธรรมที่ครบถ้วนสมบูรณ์ที่สุดเพราะเป็นทั้งสมถะและวิปัสสนากล่าวคือ เมื่อจิตสงบจนเกิดสมาธิถึงขั้นได้ฌานแล้ว ขณะเดียวกันเป็นการพิจารณาอาการเกิดดับของรูปนาม ตามอาการที่เป็นจริง จนเกิดปัญญาเข้าใจสภาวะธรรมและเกิดวิปัสสนาญาณในที่สุด พระพุทธองค์ทรงยกย่องและตรัสถึงความสำคัญของสติปัฏฐาน ๔ เมื่อบุคคลปฏิบัติดีแล้วย่อมได้รับอานิสงส์เป็นความบริสุทธิ์ทำให้พ้นไปจากความโศกเศร้าเสียใจดับความทุกข์โศกได้ เข้าใจอริยสัจ ๔ ด้วยปัญญามุ่งตรงสู่พระนิพพาน^{๖๙} ประกอบด้วย

๑. การพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานจะทำให้เกิดโพธิปักขิยธรรม คือธรรมเป็นเครื่องตรัสรู้เป็นธรรมเกื้อหนุนแก่อริยมรรคทำให้รู้แจ้งอริยสัจ ๔ จัดว่าเป็นแนวปฏิบัติที่บริบูรณ์ เพื่อความดับทุกข์มี ๓๗ ประการคือ สติปัฏฐาน ๔ สัมมัปปธาน ๔ อธิวิปาธ ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ อริยมรรคมีองค์ ๘ บรรดาโพธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการนั้น สติปัฏฐาน ๔ เป็นหลักธรรมในการเจริญวิปัสสนา การเจริญสัมมัปปธาน ๔ กล่าวคือ ไม่เปิดโอกาสให้อกุศลเกิดขึ้น นอกจากนี้ ยังเป็นการกำจัดอกุศลที่เกิดขึ้นแล้วให้หมดไปอีกด้วย ซึ่งได้แก่ (๑) พยายามป้องกันไม่ให้อกุศลเกิดขึ้น (๒) พยายามขจัดอกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว (๓) พยายามทำกุศลที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น (๔) พยายามทำกุศลที่เกิดขึ้นแล้วให้ตั้งมั่นและพัฒนาบริบูรณ์

๒. การพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน ด้วยการเจริญตามหลักสติปัฏฐาน ๔ ผู้พัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน ในการปฏิบัติวิปัสสนาจะต้องได้กำหนดรู้รูปนามหรือขั้น ๕ จนจิตมีความสงบนิ่งอยู่กับอารมณ์ใดอารมณ์หนึ่ง จนเกิดปัญญาหยั่งรู้เห็นพระไตรลักษณ์ว่า สังขารชั้นนี้ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่มีตัวตน หาแก่นสารไม่ได้จนถอนอึดติดตัวตนเสียได้และหลุดพ้นจากกองกิเลสกองทุกข์ทั้งปวงจนกระทั่งบรรลุมรรคผลนิพพาน^{๗๐}

สรุปได้ว่า การเจริญสติปัฏฐานเป็นการปฏิบัติธรรมที่ครบถ้วนสมบูรณ์ที่สุดเพราะเป็นทั้งสมถะและวิปัสสนา จนเกิดปัญญาเข้าใจสภาวะธรรมและเกิดวิปัสสนาญาณ ประกอบด้วย ๑. ทำให้เกิดโพธิปักขิยธรรม คือธรรมเป็นเครื่องตรัสรู้ เป็นธรรมเกื้อหนุนแก่อริยมรรคทำให้รู้แจ้งอริยสัจ ๔ และ ทำให้ผู้พัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน ในการปฏิบัติวิปัสสนาได้กำหนดรู้รูปนามหรือขั้น ๕ จนจิตมีความสงบนิ่งอยู่กับอารมณ์ใดอารมณ์หนึ่ง จนเกิดปัญญาหยั่งรู้เห็นพระไตรลักษณ์ว่า สังขารชั้นนี้ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่มีตัวตน

^{๖๙} ดูรายละเอียดใน ที.ม.อ. (ไทย) ๓๗๓/๓๕๔

^{๗๐} สัมภาษณ์, พระธรรมทูตสายต่างประเทศ A 10, ๓๐ ธันวาคม ๒๕๖๖.

๔.๓ ข้อเสนอกระบวนการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๓

๔.๓.๑ ข้อเสนอกระบวนการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน

ข้อเสนอกระบวนการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานในปัจจุบันมีการนำเสนอที่หลากหลายและเป็นระบบมากขึ้นกรอบแนวคิดการพัฒนาสมรรถนะ

๑. การพัฒนาความรู้และความเข้าใจ (Knowledge) พระธรรมทูตจะต้องศึกษาพระไตรปิฎกและคัมภีร์ที่เกี่ยวข้องเพื่อการเรียนรู้หลักการและวิธีการปฏิบัติวิปัสสนาอย่างลึกซึ้งด้วยการทำความเข้าใจจิตวิทยาและประสาทวิทยาสมัยใหม่ซึ่งการศึกษาวិธีการสอนและการเรียนรู้ของผู้ใหญ่

๒. การพัฒนาทักษะการปฏิบัติ (Skills) คือ การฝึกปฏิบัติวิปัสสนาด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนาทักษะการสื่อสารและการนำเสนอสิ่งสำคัญการเรียนรู้วิธีการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าเพื่อฝึกทักษะการฟังและการให้คำปรึกษา

๓. การพัฒนาคุณลักษณะส่วนบุคคล (Attitude) คือการเสริมสร้างความเมตตากรุณาและความอดทนเพื่อพัฒนาปัญญาและสติปัญญาสร้างความมั่นใจในการสอนและเสริมสร้างความยืดหยุ่นและการปรับตัว

ขั้นตอนการพัฒนาสมรรถนะ

ระยะที่ ๑: การเตรียมความพร้อม ด้วยการประเมินความรู้และประสบการณ์พื้นฐานมีการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ที่ชัดเจนรวมถึงมีการจัดแผนการศึกษาและปฏิบัติระยะยาวสิ่งสำคัญหาที่เลี้ยงหรือที่ปรึกษาที่มีประสบการณ์

ระยะที่ ๒ : การเรียนรู้พื้นฐาน ด้วยการศึกษาทฤษฎีและหลักการสำคัญมีการฝึกปฏิบัติเบื้องต้นภายใต้การแนะนำให้เข้าร่วมการอบรมและสัมมนาและมีการสังเกตการสอนของผู้เชี่ยวชาญ

ระยะที่ ๓ : การปฏิบัติภายใต้การควบคุม คือจุดเริ่มต้นการสอนในกลุ่มเล็กหรือสถานการณ์ที่ควบคุมได้พร้อมทั้งรับคำแนะนำและข้อเสนอแนะจากที่เลี้ยงเพื่อปรับปรุงและพัฒนาวิธีการสอนและจะต้องบันทึกและวิเคราะห์ประสบการณ์

ระยะที่ ๔ : การปฏิบัติอย่างอิสระ คือการสอนในสถานการณ์จริงอย่างเต็มรูปแบบมีการพัฒนาสไตล์การสอนที่เป็นเอกลักษณ์แลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้สอนคนอื่นและติดตามผลและปรับปรุงอย่างต่อเนื่องวิธีการพัฒนาสมรรถนะ

ข้อเสนอแนะ

จัดตั้งสถาบันการฝึกอบรมผู้สอนที่เป็นมาตรฐานมีการพัฒนาหลักสูตรและสื่อการเรียนรู้ที่ทันสมัยพร้อมกับสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างผู้สอนโดยใช้เทคโนโลยีสนับสนุนการเรียนรู้และการสอนรวมถึงมีการสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ดังนั้น การพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานจึงต้องเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง มีระบบและสมดุลระหว่างการเรียนรู้ทางทฤษฎีและการปฏิบัติจริง เพื่อให้ผู้สอนสามารถถ่ายทอดธรรมะได้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับผู้เรียนในยุคปัจจุบัน^{๗๑}

นอกจากนี้พระธรรมทูตที่ผ่านกระบวนการพัฒนาเป็นผู้มีจิตอาสา นำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนา รวมถึงและวัฒนธรรมไทยไปประกาศให้ชาวต่างประเทศได้รู้และได้รับประโยชน์ ซึ่งถือว่าเป็นคุณสมบัติอันดีงามของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ คือ

^{๗๑} สัมภาษณ์, พระธรรมทูตสายต่างประเทศ A 11, ๓๐ ธันวาคม ๒๕๖๖.

๑. มั่นใจในคุณค่า ความดีงามของพระพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นพระธรรมทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างแดนจะต้องมีความมั่นใจว่าเรามีดีที่จะให้แก่ชนจำนวนมาก หมายความว่าพระธรรมทูตต้องมั่นใจในสิ่งที่มีว่าเป็นสิ่งที่ดีแท้เป็นสิ่งที่เลิศ เป็นสิ่งที่ประเสริฐและเป็นประโยชน์ที่จะช่วยเหลือพวกเขา ได้เป็นข้อสำคัญอันดับแรก

๒. ต้องเป็นผู้เข้าใจปัญหาและความต้องการของถิ่นฐานที่พระธรรมทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือไปในถิ่นของเขา ถ้าไม่รู้จักขนบธรรมเนียมอย่างเขาอย่างเพียงพอ จะรู้สึกหวั่นไหวได้ง่าย จึงต้องรู้เท่าทันเขาตามความเป็นจริง เช่น รู้ว่าเขามีปัญหาอะไร ขาดอะไรต้องการอะไร โดยการสังเกตสังคมของเขาทั้งจุดเด่นและจุดด้อย พร้อมรู้จักภูมิหลังของเขาด้วยว่าเจริญด้านไหน อะไรเป็นเหตุปัจจัยแห่งความเจริญและไม่เจริญ เพื่อช่วยเขาได้อย่างถูกต้อง

๓. มีวิธีการที่จะสื่อสารทั้งรู้จักปัญหาและความต้องการของคนที่พระธรรมทูตจะไปช่วยต้องมีวิธีที่จะช่วยเขา เนื่องจากงานพระธรรมทูตคือการนำเอาธรรมไปให้มหาชน ด้วยการพัฒนาวีธีการ คือ เพื่อจะนำสิ่งที่ดีไปให้แก่มหาชนและไปสนองความต้องการของมหาชนนำเขาไปสู่ทางที่ดีงามมีความสุขได้สำเร็จ^{๗๒}

สรุปได้ว่า พระธรรมทูตที่ผ่านกระบวนการพัฒนาเป็นผู้นำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทยไปประกาศให้ชาวต่างประเทศได้รู้และได้รับประโยชน์ซึ่งถือว่าเป็นคุณสมบัติอันดีงามของพระธรรมทูตเข้าใจปัญหาและความต้องการของถิ่นฐานที่จะไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในถิ่นของเขา เพราะถ้าไม่รู้จักเขาไม่เพียงพอ จะรู้สึกหวั่นไหวได้ง่าย จึงต้องรู้เท่าทันเขาตามความเป็นจริง รวมถึงพระธรรมทูตต้องมีวิธีการที่จะสื่อสารทั้งรู้จักปัญหาและความต้องการของคนที่พระธรรมทูตจะไปช่วยและรู้วิธีที่จะช่วยเขา

๔.๓.๒ ข้อเสนอการพัฒนาสมรรถนะในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

หลังจากที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ทรงเป็นพระธรรมราชาและทรงมีพระมหากรุณาทำหน้าที่แสดงธรรมแก่สาวกให้ตรัสรู้ตามแล้วพระองค์ทรงแต่งตั้งพระธรรมทูตเป็นครั้งแรกด้วยพระองค์เอง เพื่อให้ออกไปประกาศพระศาสนาเช่นเดียวกับพระองค์ให้ชาวโลกได้รู้จักให้เกิดประโยชน์สร้างความสุขแก่ชาวโลกอย่างแท้จริงในปัจจุบันผู้ที่มีบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นจะต้องผ่านการฝึกอบรมเข้าร่วมโครงการอบรมและได้รับการแต่งตั้งจากมหาเถรสมาคมให้เป็นผู้ออกเผยแผ่พระพุทธศาสนายังต่างประเทศตามวัตถุประสงค์ของสำนักงานกำกับดูแลพระธรรมทูตไปต่างประเทศ พระธรรมทูตในฐานะนักเผยแผ่หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาแล้วยังถือได้ว่า ท่านเป็นบุคคลากรที่สำคัญในฐานะทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าเป็นบุคคลากรที่มีคุณภาพที่ได้ผ่านการฝึกอบรมมาแล้วและมีประสบการณ์จริง ๆ มีคุณสมบัติมีความเหมาะสมภายใต้กรอบกำหนดที่ชัดเจน การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของพระธรรมทูตสายต่างประเทศในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขึ้นอยู่กับตัวของพระธรรมทูตเองเพราะถือว่า ท่านเป็นผู้ทำหน้าที่ถ่ายทอดพระธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนาไปสู่ผู้ที่สนใจจึงต้องมีความสามารถรอบด้านเปิดโอกาสให้ผู้สงสัยซักถามและสามารถอธิบายให้ผู้สนใจคลายความสงสัยได้ทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับหลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา เพราะว่า ในปัจจุบันนี้ ธรรมะที่มีประโยชน์และเป็นที่น่าสนใจของชาวต่างประเทศมากคือการเจริญกรรมฐาน ซึ่งพระธรรมทูตต้องประกอบพร้อมทั้งความรู้ด้านปริยัติและปฏิบัติ หากมีความรู้ด้านปริยัติเพียงอย่างเดียวจะได้รับความสนใจจากคนบางกลุ่มเท่านั้น คนที่ปฏิบัติได้แต่อธิบายไม่ได้เป็นเรื่องที่ยากต่อการเผยแผ่ให้คนอื่นได้รู้วิธีการและผลแห่งการปฏิบัติพระธรรมทูตที่จะไปเผยแผ่ ในต่างประเทศต้องพยายามสร้างความสัมพันธ์กับทุกศาสนา ในประเทศนั้น ๆ เพื่อเป็นการสร้างสันติภาพ^{๗๓}

^{๗๒} สัมภาษณ์, พระธรรมทูตสายต่างประเทศ A 12, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๖.

^{๗๓} สัมภาษณ์, พระธรรมทูตสายต่างประเทศ A 8, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๖.

ข้อเสนอกระบวนการพัฒนาสมรรถนะของพระธรรมทูตสายต่างประเทศในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สามารถประมวลได้ ดังนี้

๑. การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ จะต้องเป็นผู้มีคุณสมบัติสำคัญคือมีความมั่นใจในคุณค่า ความดีงามของพระพุทธศาสนา รู้เข้าใจปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นที่จะไปเผยแผ่ว่ามีวิธีการที่จะสื่อสารกับคนท้องถิ่นอย่างได้ผลและมุ่งมั่นต่ออุดมการณ์ของพระพุทธศาสนาอย่างจริงจังจะทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีประสิทธิภาพและประสิทธิผลขึ้นจะประสบความสำเร็จหรือไม่ขึ้นขึ้นอยู่กับพระธรรมทูตที่มีความพร้อมสมบูรณ์ทั้งภูมิธรรมและภูมิปัญญา

๒. การส่งพระธรรมทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในภูมิภาคต่าง ๆ ในต่างประเทศนั้นก็เพื่อให้พระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรืองในประเทศนั้น ๆ มีการพัฒนาศาสนวัตถุ ศาสนบุคคลพร้อมทั้งการเผยแผ่หลักธรรมคำสั่งสอนเข้าสู่พุทธศาสนิกชนที่อยู่ในต่างแดนประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับการส่งพระธรรมทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังต่างประเทศมาตั้งแต่สมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศกษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา โดยทรงแต่งตั้งมอบหมายให้พระอุปาลิมหาเถระพร้อมด้วยคณะพระธรรมทูตเดินทางไปอุปสมบทให้ชาวศรีลังกาจนทำให้ภิกษุสยามวงศ์เกิดขึ้นตั้งแต่นั้นมาพระสงฆ์ไทยได้เผยแผ่ในศรีลังกาจนเป็นปึกแผ่นมั่นคงถึงปัจจุบัน

๓. การเผยแผ่ของพระสงฆ์ในปัจจุบัน มีทั้งแบบเชิงรับคือแบบที่ยึดถือกันมาเป็นประเพณีเช่น การเทศน์สอนโยมที่วัดแบบเชิงรุกใช้ปรับรูปแบบให้เหมาะสมกับสภาพปัจจุบันตรงกับความต้องการของผู้ฟัง นอกจากนั้นงานพระธรรมทูตยุคเริ่มแรกในประเทศไทยกรมการศาสนาได้ฟื้นฟูจัดให้มีงานพระธรรมทูตขึ้นในปี ค.ศ.๒๕๐๗ โดยมีจุดมุ่งหมายให้ประชาชนยึดมั่นในพระพุทธศาสนาให้มีศีลธรรมประจำใจมีความเคารพรักต่อประเทศชาติ พระมหากษัตริย์และเพื่อความเข้าใจอันดีต่อศาสนาอื่นๆ ที่ประชาชนนับถือ

๔. การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลนั้น ได้กระทำกันหลายรูปแบบคือ การแสดงธรรม การสนทนาธรรม การแนะนำสั่งสอน การปฏิบัติตนให้เป็นที่น่าเลื่อมใส มีข้อเสนอกระบวนการพัฒนาสมรรถนะของพระธรรมทูตสายต่างประเทศในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาซึ่งพระธรรมทูตจะต้องมีเทคนิคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้พุทธศาสนิกชนที่อยู่ต่างแดนยึดถือปฏิบัติ การแสดงธรรมก็เพื่อให้ผู้ฟังเป็นผู้มีคุณธรรม มีเหตุผลสัมพันธ์ต่อเนื่องกันไปชี้แจงให้เข้าใจชัดเจนในแต่ละประเด็นแสดงธรรมด้วยจิตเมตตา โดยมุ่งให้เป็นประโยชน์แก่ผู้ฟัง ไม่แสดงธรรมเพราะเห็นแก่ลาภ สักการะไม่แสดงธรรมยกตนข่มท่าน และไม่เสียดสีข่มขู่ผู้อื่น

จะเห็นได้ว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในพุทธกาลในปัจจุบันนั้นมีหลายอย่างที่แตกต่างกันออกไปคือในสมัยพุทธกาลมีการเผยแผ่ศาสนาใช้สื่อบุคคลเสียเป็นส่วนใหญ่โดยจะมีพระพุทธเจ้าและพระสาวกทั้งที่เป็นภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์เป็นผู้ส่งสารการสื่อสารจะเป็นรูปแบบในการพูดหรือการบรรยายการสนทนาการตอบคำถามตอบปัญหาต่อหน้าผู้รับสารดังในที่ปรากฏในพระสูตรต่างๆ แต่ในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างในด้านการสื่อสารที่ผ่านช่องทางของการสื่อสารเช่น วิทยุ โทรทัศน์ เทป วีซีดีและดีวีดีหนังหรือภาพยนตร์และสื่อออนไลน์ต่างๆ ตลอดถึงสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ อย่างไรก็ตามการสื่อสารในทั้งอดีตและปัจจุบันมีสิ่งที่เหมือนกันคือการสื่อสารที่มีบุคคลเป็นสื่อสำคัญในการเผยแผ่หลักธรรมนั้นก็คือพระธรรมทูตหรือพุทธบริษัทโดนผ่านช่องทางสื่อสารดังกล่าวมาแล้ว^{๗๔}

ประโยชน์การสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔

หลักวิธีที่ภิกษุสงฆ์ใช้ในการเผยแผ่ธรรมะในปัจจุบัน มีหลายวิธีเช่น การเทศนาปาฐกถา ธรรมอภิปรายธรรม สนทนาธรรม การสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานและการใช้สื่อประกอบการสอนธรรมะจะเลือกใช้วิธีใดขึ้นอยู่กับลักษณะของผู้รับการเทศนาสั่งสอนประชาชนเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่พระสงฆ์และคณะสงฆ์ถือเป็นกิจการที่สำคัญที่สุด

^{๗๔} สัมภาษณ์, พระธรรมทูตสายต่างประเทศ A 11, ๓๐ ธันวาคม ๒๕๖๖.

(๑) พระสงฆ์ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาจะต้องมีการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมเพระจุดหมายของการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรม คือความรู้ความสามารถในการที่จะนำพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปสู่ประชาชน

(๒) พระสงฆ์เคยจัดให้มีโรงเรียนพระธรรมกถา ภิกษุสงฆ์ที่เทศน์ดีจะได้รับการยกย่องมากและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาถือว่าเป็นหน้าที่อันสำคัญของพระสงฆ์

(๓) พระสงฆ์ที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นจะต้องมีความรู้ความสามารถและเทคนิควิธีการนอกเหนือจากความรู้ด้านหลักพุทธธรรม

(๔) พระสงฆ์มีความจำเป็นต่อการแนะแนวทางตามหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาไว้ว่าหน้าที่ของการแนะแนวคือการช่วยให้คนให้พึ่งตนเองได้และสอดคล้องกับหลักการสำคัญทางพระพุทธศาสนา^{๗๕}

สิ่งสำคัญของประโยชน์การสอนการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานของสำนักต่าง ๆ ที่มีอยู่ในประเทศไทยส่วนใหญ่เกือบทั้งหมดที่ยึดถือแนวปฏิบัติตามหลักสติปัฏฐาน ๔ โดยมีฐานในการปฏิบัติคือ กาย เวทนา จิต และธรรม แต่ละสำนักจะมีแนวทางการปฏิบัติเป็นการเฉพาะของแต่ละสำนักของตนเองตามสภาพธรรมที่เกิดขึ้นทั้งหมด แต่อาจมีวิธีการสอนพิเศษตามประสบการณ์ของอาจารย์ต้นสาย ทั้งนี้ เพื่อเอื้อต่อจริตของผู้ปฏิบัติเองและกลวิธีเพื่อเสริมสร้างความก้าวหน้าในการปฏิบัติของผู้ปฏิบัติที่เป็นลูกศิษย์ เพราะฉะนั้น ผู้เจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานจึงควรรู้จักและควรที่จะเข้าใจในเรื่องของวิปัสสนาโดยถูกต้องเสียก่อน หลักการที่ควรทำความเข้าใจจึงจะทำให้เกิดประโยชน์ต่อการสอนการปฏิบัติตามแนวทางของการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ๔ เมื่อมีความเข้าใจแน่นอนในวิปัสสนากัมมัฏฐานว่าคืออะไรแล้วจะเป็นประโยชน์อันสำคัญจะช่วยป้องกันและคุ้มครองผู้นั้นไม่ให้ตกไปในความเห็นผิด หลงมกมาย และคลี่คลายความสงสัยได้อย่างถูกต้อง^{๗๖}

สรุปได้ว่า ประโยชน์การสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ การใช้สื่อประกอบการสอนธรรมะจะเลือกใช้วิธีใดขึ้นอยู่กับลักษณะของผู้รับการเทศนาสั่งสอนคณะสงฆ์ถือเป็นกิจการที่สำคัญที่สุด พระสงฆ์ที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นจะต้องมีความรู้ความสามารถและเทคนิควิธีการ นอกเหนือจากความรู้ด้านหลักพุทธธรรมแล้วการแนะแนว คือ การช่วยให้คนให้พึ่งตนเองได้และสอดคล้องกับหลักการสำคัญทางการเจริญวิปัสสนานั้น จะต้องปฏิบัติโดยอาศัยหลักฐานตามคำสอนในสติปัฏฐาน ๔ และมีธรรมะอันเป็นอุปการะที่จะต้องเข้าร่วมประกอบไปด้วยกับวิปัสสนา คือ วิปัสสนาภูมิ ๖ ญาณ ๑๖ วิปัสสนาญาณ ๙ และวิสุทธิ ๗

๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

ในปัจจุบันจะต้องพยายามสร้างความสัมพันธ์กับทุกศาสนาในประเทศนั้นๆ ถือเป็นคุณสมบัติสำคัญของพระธรรมทูตที่จะต้องมีความมั่นใจในคุณค่าความดีงาม รู้เข้าใจปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นที่จะเดินทางไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระธรรมทูตได้มีวิธีการที่จะสื่อสารกับเขาอย่างได้ผลและมุ่งมั่นต่ออุดมการณ์ของพระพุทธศาสนา จึงจะทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลตลอดทั้งมีการฝึกอบรมพระธรรมทูตเพื่อเพิ่มพูนความรู้ทักษะ ประสบการณ์และทัศนคติ ในด้านการประกาศและเผยแผ่พระพุทธศาสนาแล้วจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่จะช่วยให้พระธรรมทูตสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยเรื่องสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศในการเผยแผ่พระพุทธศาสนามีความหลากหลายและครอบคลุมหลายมิติ

องค์ความรู้ด้านสมรรถนะหลัก

^{๗๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธศาสนกับการแนะแนว, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว, ๒๕๔๔), หน้า ๖-๗.

^{๗๖} สัมภาษณ์, พระธรรมทูตสายต่างประเทศ A 10, ๓๐ ธันวาคม ๒๕๖๖.

๑. สมรรถนะด้านเนื้อหาธรรม (Content Knowledge) คือมีความเข้าใจลึกซึ้งในหลักธรรมและวิปัสสนากัมมัฏฐาน มีความสามารถในการตีความและอธิบายคำสอนให้เหมาะสมกับบริบทวัฒนธรรมการเชื่อมโยงหลักธรรมกับปัญหาชีวิตจริงของผู้เรียนต่างวัฒนธรรมรวมถึงมีความรู้ในประวัติศาสตร์และพัฒนาการของวิปัสสนากัมมัฏฐาน

๒. สมรรถนะด้านการสอน (Pedagogical Knowledge) คือมีการปรับวิธีการสอนให้เหมาะสมกับวัฒนธรรมและภาษาท้องถิ่นการใช้เทคนิคการสอนที่หลากหลายเพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจง่ายการจัดการชั้นเรียนและการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้และมีการประเมินผลและการติดตามความก้าวหน้าของผู้เรียน

๓. สมรรถนะด้านการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม (Intercultural Communication) คือมีความสามารถในการสื่อสารภาษาต่างประเทศมีความเข้าใจและความเคารพต่อความแตกต่างทางวัฒนธรรมมีการปรับการสื่อสารให้เหมาะสมกับบริบทสังคมท้องถิ่นและมีการสร้างความไว้วางใจและความเข้าใจอันดีกับชุมชนท้องถิ่น

องค์ความรู้ด้านกลยุทธ์การเผยแผ่

๑. การปรับตัวตามบริบท (Contextualization) คือ การศึกษาและเข้าใจสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นการปรับภาษาและตัวอย่างให้เข้ากับประสบการณ์ของผู้เรียนการใช้สื่อและเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับแต่ละพื้นที่การสร้างเชื่อมโยงระหว่างธรรมะกับความเชื่อดั้งเดิม

๒. การสร้างชุมชนการเรียนรู้ (Community Building) คือการพัฒนาเครือข่ายผู้ปฏิบัติธรรมในท้องถิ่นการฝึกอบรมผู้นำท้องถิ่นให้สามารถสอนต่อได้การสร้างควมยั่งยืนของการปฏิบัติในชุมชนการเชื่อมโยงกับสถาบันการศึกษาและองค์กรท้องถิ่น

๓. การผสมผสานกับกิจกรรมสังคม (Social Integration) คือการเชื่อมโยงการปฏิบัติธรรมกับการช่วยเหลือสังคมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนและการแก้ไขปัญหาสังคมการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีของพระพุทธศาสนาในสังคมท้องถิ่นการทำงานร่วมกับองค์กรศาสนาและสังคมอื่นๆ

องค์ความรู้ด้านความท้าทายและการแก้ไข

๑. อุปสรรคด้านภาษาและวัฒนธรรม คือปัญหาการแปลคำศัพท์ทางธรรมที่ไม่มีในภาษาท้องถิ่นความเข้าใจผิดเกี่ยวกับหลักธรรมเนื่องจากความแตกต่างทางวัฒนธรรมการปรับตัวของพระธรรมทูตในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างวิธีการแก้ไขและการปรับกลยุทธ์การสอน

๒. ปัญหาด้านการยอมรับจากสังคมอคติและความเข้าใจผิดเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาการแข่งขันกับศาสนาและแนวคิดอื่นๆการสร้างควมน่าเชื่อถือและความไว้วางใจกลยุทธ์การสร้างการยอมรับและความเข้าใจองค์ความรู้ด้านผลกระทบและประสิทธิผล

นอกจากนี้ องค์ความรู้ที่ได้จากการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่จะต้องช่วยกันทำให้สำเร็จโดยพระพุทธเจ้าได้กำหนดคุณสมบัติจำเพาะของพระธรรมทูตไว้เพื่อให้พระสาวกใช้เทียบเคียงเป็นแนวทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยมีพรหมวิหารธรรมอันมีต่อพระธรรมทูตผู้มีจิตใจที่ยิ่งใหญ่ กว้างขวางพระพรหม อันเป็นหลักความประพฤติปฏิบัติของพระธรรมทูตที่จะต้องมิตลอดใจเสมอ ประกอบด้วย (๑) เมตตา มีความรัก คือ มีความปรารถนาดีไม่มีตรีต้องการช่วยเหลือผู้ที่อยู่ในต่างแดนและประชาชนทุกหมู่เหล่า (๒) กรุณา คือ มีความสงสารอยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ พระธรรมทูตมีความความใส่ใจที่จะปลดเปลื้องบำบัดทุกข์จากความเดือดร้อนของประชาชนทุกหมู่เหล่า (๓) มุทิตา คือ มีความเบิกบานพลอยยินดีเมื่อเห็นประชาชนอยู่ในต่างแดนอยู่มีมีสุข และพลอยยินดีส่งเสริมสนับสนุน (๔) อุเบกขา คือมีความดีใจเป็นกลาง มองตามความเป็นจริง โดยวางจิตเรียบสม่ำเสมอมั่นคงเที่ยงตรงพร้อมที่จะวินิจฉัยวางตนเป็นกลางปฏิบัติตามหลักการด้วยเหตุผลและผล

องค์ความรู้ที่ได้จากบทบาทหน้าที่ของพระธรรมทูตที่จะเป็นนักเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้เป็นพระธรรมทูตที่มีแบบอย่างที่ดี มีเป้าหมาย มีอุดมการณ์ในการเผยแผ่ เป็นผู้ที่มีความรอบรู้ทั้งภาคทฤษฎีและการปฏิบัติ

มีวิธีการสอนผู้อื่นอย่างไรมีการปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีเช่นนั้น ดังพระพุทธรูปของพระพุทธเจ้าทั้ง ๓ ประการ คือพระปัญญาคุณ พระบริสุทธิคุณ และพระกรุณาคุณ อันได้เป็นแบบอย่างในการศึกษาและการปฏิบัติตลอดมา เพราะฉะนั้นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ดีพระธรรมทูตจะต้องมีคุณสมบัติที่เป็นองค์คุณของกัลยาณมิตร ๗ ประการ คือ (๑) ปิโย เป็นที่รักที่พอใจ (๒) ครุ เป็นที่เคารพ ประพฤติตนเหมาะสมแก่ฐานะ (๓) ภาวนิโย เป็นที่ยกย่องมีความรู้จริง รู้ที่ได้ฝึกฝนและพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ (๔) วัตตะตา เป็นนักพูดที่ดี รู้จักอธิบายให้ผู้อื่นได้เข้าใจง่าย (๕) วัจจะนิกะโม มีความอดทนต่อถ้อยคำ ไม่เบื่อง่าย ไม่เป็นผู้มีอารมณ์เสีย พร้อมทั้งจะรับฟังคำวิจารณ์ (๖) คุมภีรญจะ เก่งกล้ากล้าหาญ ฉลาดในวิธีการรู้จักใช้ถ้อยคำให้ผู้ฟังเข้าใจง่าย และ (๗) โน ฐัญฐานะ นิโยชเย ไม่ชักนำให้ผู้ฟังเข้าใจผิดต้องรู้จักชักจูง แนะนำไปในทางที่ถูกต้อง

บทที่ ๕

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง “สมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ องค์ประกอบการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน ตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ และเสนอกระบวนการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ

งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยการวิจัยเชิงคุณภาพ ๒ แบบ คือ การวิจัยเอกสาร (documentary research) และการวิจัยแบบกรณีศึกษา (case study research) กรณีศึกษาเป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีความเกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาการวิจัยจำนวน ๓ กลุ่มหลักคือ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้แก่ พระธรรมทูตสายต่างประเทศ พระวิปัสสนาจารย์ และผู้บริหาร คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ

การสัมภาษณ์และการจัดประชุมกลุ่มย่อยเสวนาพระธรรมกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยการสัมภาษณ์พระธรรมทูตสายต่างประเทศ พระวิปัสสนาจารย์ ผู้บริหาร คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อทราบสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ พบว่า

สภาพปัญหาสาระสำคัญเกิดจากผู้ที่มีจิตอาสาจะเดินทางไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ บางรูปท่านยังไม่ได้ศึกษาทำความเข้าใจกับภาษาวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีของประเทสนั้น ๆ แม้กระทั่ง หลักธรรมคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาต่อการประพฤติปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ แก่ พุทธศาสนิกชนชาวพุทธในพื้นที่ของชุมชนที่พระธรรมทูตจะไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาเท่าที่ควรจึงทำให้เกิดการ สื่อสารกับพุทธศาสนิกชนในท้องถิ่นนั้น ๆ ไม่รู้ ไม่เข้าใจ จึงทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาไม่บรรลุเป้าหมายที่ดี

จากปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือองค์กรคณะสงฆ์ซึ่งเป็นองค์กรขนาดใหญ่ที่มีส่วนในการกำกับ ดูแลพระธรรมทูตเดินทางไปเผยแผ่พระพุทธศาสนายังไม่เข้มแข็งพอพร้อมกับการสนับสนุนผู้มีจิตอาสาเดินทางไป เผยแผ่พระพุทธศาสนายังต่างประเทศมีการดูแลได้ไม่ทั่วถึง เพราะว่า ปัจจุบันมีหลายหน่วยงานที่กำกับดูแล โดยตรงแต่ยังครอบคลุมได้ไม่ทั่วถึงจึงเกิดการดำเนินการที่มีความแตกต่างกันพร้อมกับปัญหาเกิดจากพระธรรมทูต ผู้เข้าอบรมโครงการที่ผ่านเกณฑ์แล้วจึงเกิดปัญหาการคัดเลือกผู้มีจิตอาสาหรือผู้มีสมรรถนะ รูปใดรูปหนึ่งที่จะได้ เดินทางไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาประเทศไหนได้บ้าง บางรูปก็มีพระเถระส่งไปปฏิบัติศาสนกิจที่ท่านเป็นผู้กำกับ ดูแลบางรูปก็มีปัญหาบ้างเช่นกันเกิดจากปัญหาที่กล่าวมาข้างต้นคือปัญหาด้านภาษา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ของประเทสนั้น ๆ อีกส่วนหนึ่งต้องผ่านขั้นตอนในการขอหนังสือเดินทาง ขอวีซ่าเข้าประเทศด้วยบางประเทศขอวีซ่าเดินทางยากมาก จากปัญหาที่เกิดขึ้นจึงทำให้เกิดความไม่ต่อเนื่องในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตสายต่างประเทศได้มากเท่าที่ควร

ส่วนความต้องการพัฒนาสมรรถนะในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ สิ่งสำคัญหน่วยงานที่กำกับดูแลพระธรรมทูตสายต่างประเทศจะต้องให้ความสำคัญกับการดำเนินการ อำนวยความสะดวกกับการส่งพระธรรมทูตสายต่างประเทศเดินทางไปในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศพร้อมกับการดูแลเรื่องสวัสดิการ เรื่องสุขภาพ รวมถึงมีการพิจารณาให้ความดีความชอบและมีมาตรการบทลงโทษอย่าง สมเหตุสมผลพร้อมกับจัดสรรงบประมาณให้เพียงพอต่อการเดินทางไปในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาใน ต่างประเทศ

สภาพปัญหาสำคัญที่มีความการพัฒนาสมรรถนะความต้องการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระ ธรรมทูตสายต่างประเทศ สิ่งสำคัญผู้ควบคุมหรือหน่วยงานที่กำกับดูแลพระธรรมทูตสายต่างประเทศควรมีการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการบริหารจัดการและการปกครองสำหรับผู้เกี่ยวข้องทุกระดับ โดยให้ความสำคัญกับ การดำเนินการ อำนวยความสะดวกกับการส่งพระธรรมทูตสายต่างประเทศเดินทางไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาใน ต่างประเทศพร้อมกับการดูแลเรื่องสวัสดิการ เรื่องสุขภาพต่อการเดินทางไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา การพิจารณา ให้ความดีความชอบ และมีมาตรการบทลงโทษอย่างสมเหตุสมผลพร้อมกับจัดสรรงบประมาณให้เพียงพอต่อการ เดินทางไปในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ

สรุปได้ว่า จากสภาพปัจจุบัน ปัญหาและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาสมรรถนะของพระธรรมทูตในการ ออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาผู้เข้าอบรมได้เข้าใจวิธีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ให้เล็งเห็นความสำคัญ และมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการพัฒนาสมรรถนะพระธรรมทูตผู้ผ่านการอบรมในแต่ละโครงการไปแล้ว เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างแดนต่อไป

ความต้องการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระธรรมทูต

การพัฒนาพระธรรมทูตสายต่างประเทศให้มีความรู้ความสามารถในการจัดการสอนวิธีปฏิบัติ วิปัสสนากัมมัฏฐานให้พุทธศาสนิกชนที่อยู่ในต่างแดนได้เข้าใจกับหลักการประพฤติการปฏิบัติ เนื่องจากสังคม ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุกด้านทำให้คนในสังคมมีทักษะและเจตคติที่ต่างไปจากเดิมตลอดจน ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีจึงทำให้การเข้าถึงความรู้ทำได้ง่ายขึ้น ดังนั้น การเรียนรู้จึงต้องปรับรูปแบบจากเดิมที่ เคยเน้นถ่ายทอดเนื้อหาความรู้ ไปสู่รูปแบบการมุ่งเน้นใช้ฐานความรู้และระบบความคิดที่บูรณาการและเชื่อมโยง

ความรู้ชีวิตแนวใหม่ให้ทันสมัยกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมเพื่อหล่อหลอมผู้เรียนให้มีทักษะการเรียนรู้และความคิดสร้างสรรค์ สามารถนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองในอนาคตและทักษะการดำเนินคุณภาพชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

พระธรรมทูตยุคใหม่จะต้องเปลี่ยนบทบาทจากพระผู้สอนให้เป็นโค้ชหรือผู้สนับสนุนการเรียนการสอนทำหน้าที่เพื่อกระตุ้นสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้เข้าอบรมหรือผู้เรียนเข้าใจเรียนรู้วิธีคิดที่สามารถบูรณาการความรู้สมัยใหม่ให้เชื่อมโยงความรู้ชีวิตประจำวันให้แก่ผู้เรียน การพัฒนาสมรรถนะพระธรรมทูตสายต่างประเทศก็เพื่อให้พระธรรมทูตเป็นนักเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยการช่วยให้เป็นกำลังหลักที่สำคัญของคณะสงฆ์ไทยเพื่อผลักดันการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ก้าวไปข้างหน้าและบรรลุสัมฤทธิ์ผล เพื่อวางเป้าหมายการพัฒนาให้พระธรรมทูตสามารถจัดการเรียนรู้วิธีปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานได้อย่างเหมาะสม

แนวคิดการพัฒนาสมรรถนะพระธรรมทูตกับการจัดการเรียนรู้การสอนวิธีปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานถือเป็นตัวบ่งชี้ที่สำคัญยิ่งที่บ่งชี้ถึงความสามารถในการใช้ความรู้ความเข้าใจและทักษะปฏิบัติในการจัดการเรียนรู้โดยใช้กลวิธีการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมและหลากหลาย มีความสามารถในการใช้สื่อแหล่งเรียนรู้แนวประพจน์ปฏิบัติตลอดจนมีการวัดและประเมินผลการเรียนการสอนของพระธรรมทูตมีคุณลักษณะที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้หรือไม่ดังนั้นการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนการสอนของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ จึงเป็นความสามารถในเชิงพฤติกรรมของพระธรรมทูตที่เกิดจากการประยุกต์ใช้ความรู้ทักษะและคุณลักษณะในการจัดการเรียนการสอนวิธีวิปัสสนากัมมัฏฐานได้อย่างมีประสิทธิภาพ บรรลุผลสำเร็จตามมาตรฐานที่ได้กำหนดไว้

แนวคิดพุทธวิธีในการสอนของพระพุทธเจ้าท่านมีความลุ่มลึกและหลากหลายทั้งในด้านเนื้อหาหลักการสอน และกลวิธีหรืออุปมาประกอบการสอน มีการปรับให้เหมาะกับระดับสติปัญญาและช่วงวัยของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลนั้น ๆ เช่น เมื่อสอนเด็ก หรือผู้เยาว์วัยพระองค์ก็จะเลือกใช้วิธีการสอนแบบบรรยายเปรียบเทียบให้เห็นภาพได้ง่าย สบายๆ อธิบาย ขยายความแบบลึกซึ้งหลักธรรมที่มีประเด็นซับซ้อนยากต่อการทำความเข้าใจมีการเชื่อมโยง จากหลักธรรมเข้าสู่ภูมิหลังและประสบการณ์ของเด็กเพื่อให้คนฟังสามารถเข้าใจในหลักธรรมได้อย่างถูกต้องอย่างเช่นที่สอนราหุลสามเณรให้รู้จักส่วนประกอบต่าง ๆ ในร่างกายมนุษย์ว่าอะไรคือ ขันธ์ ๕ และธาตุ ๕ เมื่อเรียนรู้จักสิ่งเหล่านั้นแล้วทรงสอนให้พิจารณาว่าทั้งขันธ์ ๕ และธาตุ ๕ นั้นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นมัน มันไม่ใช่ชีวิตของเรา ทรงสอนหลักธรรมนั้นโดยวิธีบรรยายอย่างละเอียด ซึ่งปรากฏในมหาภารตโศกนาฏกรรม

สรุปได้ว่า ถือได้ว่าพระธรรมทูตสายต่างประเทศเป็นนักเผยแผ่ นักพัฒนาเพื่อสร้างคุณงามความดีแนวประพจน์ปฏิบัติต่อการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานให้เป็นแนวทางหรือแบบอย่างดีต่อชุมชนหรือในท้องถิ่นพื้นที่นั้น ๆ พุทธวิธีในการสอนของพระธรรมทูตจะต้องมีความลุ่มลึกและหลากหลายในเนื้อหาการสอนและมีการปรับให้เหมาะกับระดับสติปัญญาของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลนั้น ๆ ด้วย

การสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานพระธรรมทูตในอดีต

พระพุทธเจ้าทรงเป็นแบบอย่างที่ว่าพระสาวกควรนำมาเป็นแบบแผนในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาพระพุทธองค์มีคุณสมบัติภายนอกประกอบด้วยมหาบุรุษลักษณะ ๓๒ อนุพยัญชนะ ๘๐ เป็นคุณสมบัติที่เนื่องอยู่ในตัวของพระองค์ทรงมีกำลังกายและกำลังประสาทสัมผัสดี ทรงมีพระพักตร์ที่อัมเอบอยู่เสมอ ทรงมีพระสุรเสียงไพเราะ ชัดเจน กังวาน และนุ่มนวล ทรงมีพระจริยาวัตรในการเผยแผ่ที่ชัดเจนแจ่มแจ้งชักจูงให้เห็นจริงเข้าใจให้แล้วกล่าบบังเกิดกำลังใจปลุกให้มอดสาหะแข็งขัน มั่นใจว่าจะทำให้สำเร็จได้ไม่หวั่นระย่อต่อความเหนื่อยยาก ขิลมจิตใจให้เข้มแข็ง ร่าเริงเบิกบาน ฟังไม่เบื่อและเปี่ยมด้วยความหวัง เพราะมองเห็นคุณประโยชน์ที่ตนจะพึงได้รับจากการปฏิบัติทรงสร้างบรรยากาศในการสนทนาธรรมโดยผู้ฟังไม่รู้สึกลำบากหน่าย พระสาวกที่ได้รับการยกย่องว่ามีคุณสมบัติควรเป็นพระธรรมทูตตัวอย่างเช่น พระลูกนกทกภททียะ ถือว่าเป็นประโยชน์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน

วิปัสสนากัมมัฏฐาน เป็นคำบาลีที่ประกอบด้วย ๒ ส่วน คือ **วิปัสสนา (Vipassanā)** แปลว่า "การเห็นแจ้ง" หรือ "การเห็นตามความเป็นจริง" วิ = พิเศษ, ปัสสนา = การเห็น หมายถึงปัญญาที่เห็นสภาวธรรมตามความเป็นจริง คือ เห็นความไม่เที่ยง ทุกข์ และไม่ใช่อัตน

กัมมัฏฐาน (Kammaṭṭhāna) แปลว่า "ที่ทำงาน" หรือ "วิธีการปฏิบัติ" กัมมะ = การงาน, ภูฐาน = ที่, สถานที่ หมายถึงวิธีการฝึกจิตหรือการปฏิบัติธรรม

ความหมายรวม วิปัสสนากัมมัฏฐาน หมายถึง วิธีการฝึกปฏิบัติเพื่อพัฒนาปัญญาให้เห็นแจ้งในความจริงของชีวิต

จุดประสงค์หลัก เพื่อเห็นความจริงของร่างกาย จิตใจ และปรากฏการณ์ต่างๆ เพื่อเข้าใจกฎธรรมชาติ 3 ประการ คือ อนิจจัง (ไม่เที่ยง) ทุกขัง (เป็นทุกข์) อนัตตา (ไม่ใช่ตัวตน) เพื่อดับกิเลส และบรรลुความหลุดพ้นจากทุกข์

วิธีการปฏิบัติพื้นฐาน เริ่มจากการตั้งสติ สังเกตการเปลี่ยนแปลงของร่างกายและจิตใจ เห็นความเป็นไปตามธรรมชาติ ไม่ยึดติดในสิ่งที่เกิดขึ้น

ความแตกต่างจากสมถกัมมัฏฐาน

สมถกัมมัฏฐาน เน้นการตั้งจิตให้สงบและมีสมาธิ

วิปัสสนากัมมัฏฐาน เน้นการใช้ปัญญาเพื่อเห็นความจริง

การสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานจึงเป็นการถ่ายทอดวิธีการฝึกปฏิบัติเพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาปัญญาและบรรลุเป้าหมายสูงสุดของการปฏิบัติธรรม คือ การหลุดพ้นจากทุกข์ได้

พระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้าที่ได้ศึกษาวิปัสสนากัมมัฏฐานสืบต่อกันมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาลการสอนและการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานยังคงสืบเนื่องมาจนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้ พระพุทธองค์ทรงสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานให้กับบุคคลประเภทต่าง ๆ ตามความถนัดของแต่ละบุคคลโดยที่พระพุทธองค์ทรงมีความสามารถพิเศษเหนือมนุษย์ธรรมดาที่สามารถเข้าใจข้อจำกัดและความถนัดของแต่ละบุคคลนั้น ๆ จึงทำให้การสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระพุทธองค์มีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังทรงวางแผนหลักสูตรและรูปแบบการศึกษาวิปัสสนาธุระตามลำดับความสามารถของแต่ละบุคคลไว้ด้วย

การปฏิบัติตามหลักวิปัสสนากัมมัฏฐานเป็นอุบายที่ทำให้เกิดปัญญาเป็นการสอนให้บุคคลใช้สติปัญญาความเพียรพยายามเพ่งพินิจดูแลตนเองที่เรียกว่า **ขันธ ๕** คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ หลักสูตรการปฏิบัติกัมมัฏฐานที่ปรากฏในพระไตรปิฎกได้กำเนิดที่บริเวณต้นอชปาลนิโครธ (ต้นไทร) ภายหลังทรงตรัสรู้ ๔๙ วัน พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงวางแผนหลักสูตรและรูปแบบ การศึกษาวิปัสสนาธุระตามลำดับความสามารถของแต่ละบุคคลไว้ในพระวินยปิฎก

การสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานได้สืบทอดกันมาเป็นเวลานานแต่ครั้งพุทธกาลทั้งภายในประเทศอินเดียและกระจายไปสู่นานาชาติประเทศ เช่น ประเทศเนปาล ประเทศศรีลังกา ประเทศพม่า และประเทศไทย สำหรับในประเทศไทย สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พระองค์ทรงมีพระราชประสงค์ให้จัดรูปแบบการศึกษาของคณะสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย โดยแบ่งหลักสูตรออกเป็นวิปัสสนาธุระและคันถธุระ เพื่อให้สมบูรณ์แบบตรงตามคำสอนของพระพุทธเจ้า ได้ทรงฝากพระราชประสงค์นี้ไว้กับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและทรงรับสั่งให้เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร บุญนาค) ซึ่งดำรงตำแหน่งเสนาบดีธรรมการในขณะนั้นประสานงานร่วมกับสมเด็จพระสังฆราชและกับสมเด็จพระราชาคณะบางรูป เพื่อจัดรูปแบบการศึกษาวิปัสสนาธุระขึ้นมาให้จงได้ แต่เนื่องจากขาดผู้ทรงความรู้ที่เป็นแบบแผน จึงไม่สามารถทำได้ในขณะนั้น

ต่อมาคณะสงฆ์และรัฐบาลประเทศสหภาพเมียนมาได้ส่งคณะพระวิปัสสนาจารย์ โดยมีพระอาจารย์ภททันตะ อาสภะมหาเถระ อัคมหากัมมัฏฐานาจารย์ เป็นประธานให้เป็นสมณะทูตมาเจริญสัมพันธไมตรี

ด้านการศึกษาด้วยการเผยแผ่วิปัสสนากัมมัฏฐานในประเทศไทย โดยการติดต่อประสานงานของ สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) ประธานสภานายก มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สมัยที่ยังดำรงตำแหน่งพระพิมลธรรม สังฆมนตรีการปกครอง คณะสงฆ์ไทยพร้อมด้วยรัฐบาลไทยในสมัยนั้น ได้มีมติพระอาจารย์ภททันตะเป็นทางการให้มาเป็นสมณะทูตมาประดิษฐานวิปัสสนาวงศ์ ณ ประเทศไทย ต่อมาได้เกิดวิกฤตการณ์แก่คณะสงฆ์ผู้ทำงานวิปัสสนากัมมัฏฐานทำให้งานวิปัสสนากัมมัฏฐานชะงักงันด้วยขาดผู้รู้และผู้ให้การสนับสนุนอย่างจริงจัง งานจัดรูปแบบการศึกษาและการทำหลักสูตรจึงยังไม่มีผู้ทำมีเพียงแต่การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานโดยพระอาจารย์ภททันตะ อาสภมหาเถร เป็นผู้สอนและจะสอนวิชาครูแก่ผู้ที่ปฏิบัติได้ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้และมีคุณสมบัติที่เหมาะสมเท่านั้น

การสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานในปัจจุบัน

การสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานในปัจจุบันมีการพัฒนาและหลากหลายขึ้นอย่างมาก มีทั้งการสืบทอดจากอดีตและการปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัยการสืบทอดจากพระอาจารย์รุ่นบิดาสืบต่อจากพระธรรมทูตพระอาจารย์รุ่นใหม่ได้นำวิธีการเหล่านี้มาปรับปรุงและพัฒนาต่อมีการบันทึกและจัดระบบการสอนให้เป็นหลักสูตรที่ชัดเจนมีการขยายตัวสู่สังคมเมืองจากเดิมที่เป็นการปฏิบัติในป่าและชนบท ได้ขยายมาสู่เมืองใหญ่เกิดศูนย์การสอนและวัดที่เน้นการปฏิบัติวิปัสสนาในเมืองมีการปรับปรุงแบบให้เหมาะกับคนทำงานและครอบครัว

แนวทางการสอนในปัจจุบัน

๑. แนวทางดั้งเดิมยังคงใช้วิธีการแบบพระอาจารย์รุ่นเก่าเน้นการปฏิบัติในป่าช้าหรือสถานที่เงียบสงบ การปฏิบัติแบบเข้มข้นและต่อเนื่อง

๒. แนวทางปรับสมัย มีการจัดคอร์สระยะสั้น (๑-๑๐ วัน) มีการสอนผ่านสื่อออนไลน์และแอปพลิเคชันมีการจัดกิจกรรมสำหรับคนทำงานและเยาวชน

๓. การผสมผสานกับวิทยาศาสตร์ มีการอธิบายผลของการฝึกต่อสมองและร่างกายการใช้เทคโนโลยีช่วยในการฝึกปฏิบัติการวิจัยเพื่อพิสูจน์ประสิทธิผลของการปฏิบัติ

รูปแบบการสอนหลัก คือการสอนแบบกลุ่มจัดเป็นคอร์สหรือคลาสเรียนมีการแบ่งระดับตามความสามารถเน้นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์

การสอนแบบส่วนตัว คือ การให้คำแนะนำเฉพาะบุคคลการปรับวิธีให้เหมาะกับแต่ละคนการติดตามความก้าวหน้าอย่างใกล้ชิด

การสอนออนไลน์ การถ่ายทอดสดผ่านแพลตฟอร์มต่าง ๆ แอปพลิเคชันสำหรับฝึกปฏิบัติชุมชนออนไลน์สำหรับผู้ปฏิบัติ

ศูนย์การสอนที่สำคัญ คือ วัดและสำนักสงฆ์ที่เน้นวิปัสสนา ศูนย์ปฏิบัติธรรมสำหรับฆราวาส มูลนิธิและองค์กรที่เผยแผ่การปฏิบัติ โรงเรียนและมหาวิทยาลัยที่มีหลักสูตรการปฏิบัติ

ดังนั้น การสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานในปัจจุบันจึงเป็นการสมดุลระหว่างการรักษาความแท้จริงของธรรมและการปรับตัวให้เข้ากับสังคมสมัยใหม่ เพื่อให้คนมากขึ้นได้รับประโยชน์จากการปฏิบัติธรรมนี้ การอบรมการแสดงธรรม การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานได้มีการพัฒนาไปอย่างหลากหลายมาจวบจนกระทั่งในยุคปัจจุบันนี้ ส่วนใหญ่จะเป็นไปในรูปแบบของแต่ละสำนักที่มีความคิดเห็นไม่เหมือนกัน เช่น มีรูปแบบการบรรยายเป็นกลุ่มเป็นคณะ จะมีผู้ฟังหรือผู้เข้าอบรมจะมีอาชีพหลากหลายทั้งด้านพื้นฐานความรู้ มีทักษะการปฏิบัติธรรม มีลักษณะภูมิหลังของแต่ละคนที่เข้ามาฝึกอบรมการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน การมีผู้ฟังที่มีช่วงอายุที่แตกต่างกัน ผู้ที่จะสอนวิธีการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานให้ได้ผลดีนั้น ผู้สอนจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเข้าใจธรรมชาติและความแตกต่างของผู้เข้าอบรมแต่ละกลุ่มเป็นอย่างดี

ดังนั้น วิธีการสอนปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานทั้งในเนื้อหาสาระการปฏิบัติแล้วนำไปปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักวิธีการสอน ดังนี้

๑. สอนจากเรื่องที่รู้เห็นเข้าใจง่าย เข้าใจอยู่แล้วไปหาสิ่งที่เห็นเข้าใจได้ยาก ยังไม่รู้ไม่เห็นไม่เข้าใจ ตัวอย่างที่เห็นชัดคืออริสัจ ซึ่งทรงเริ่มสอนจากความทุกข์ ความเดือดร้อน ปัญหาชีวิตที่คนมองเห็น โดยธรรมดารูเห็นประจักษ์กันอยู่ทุกคนแล้วต่อจากนั้นจึงสาวหาเหตุที่ยากลึกซึ้งและทางแก้ไขต่อไป

๒. สอนเนื้อเรื่องที่ค่อยยืดยากลงไปตามลำดับขั้นและต่อเนื่องกันเป็นสายลงไปอย่างที่เรียกว่าสอนเป็นอนุพหุพิภพ ตัวอย่างคือ อนุพหุพิภพ ไตรสิกขา พุทธโอวาท ๓ เป็นต้น

๓. ถ้าสิ่งที่สอนเป็นสิ่งที่แสดงได้ต้องสอนด้วยความจริงให้ผู้เรียนได้ดูได้เห็นได้ฟังเองอย่างที่เรียกว่าประสบการณ์ตรง เช่น ทรงสอนพระนันทะที่คิดถึงคูรักคนงามด้วยการทรงพาไปชมนางฟ้านางอัปสรเทพธิดาให้เห็นกับตา เรื่องอาจารย์ติศาปาโมกข์ให้หม้อชีวกทดสอบตัวเอง

การพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔

พระพุทธเจ้าได้ตรัสเกี่ยวกับองค์แห่งพระธรรม ว่า “อานนท การแสดงธรรมให้คนอื่นฟังมิใช่สิ่งที่กระทำได้ง่าย ผู้แสดงธรรมแก่คนอื่น ฟังตั้งธรรม ๕ อย่างไว้ในใจ (๑) เราจักกล่าวชี้แจงไปตามลำดับ (๒) เราจักกล่าวชี้แจงยกเหตุผลมาแสดงให้เข้าใจ (๓) เราจักแสดงด้วยอาศัยเมตตา (๔) เราจักไม่แสดงด้วยเห็นอาฆิส (๕) เราจักแสดงไปโดยไม่กระทบตนและผู้อื่น” เพราะว่าผู้สอนเป็นเพียงผู้ชี้ช่องทางแก่ผู้เรียนเพื่อให้เข้าไปสู่แนวคิดแนวปฏิบัติให้ถูกต้องและเข้าใจในหลักการประพจน์ปฏิบัติ

พระธรรมทูตอันเป็นองค์ความรู้ที่พระธรรมทูตจะต้องได้เข้าใจและศึกษาเล่าเรียนให้เข้าถึงวิธีการปฏิบัติอันจะเป็นการนำไปประพจน์ปฏิบัติและสอนพุทธศาสนิกชนในต่างประเทศให้นำเอาไปประพจน์ปฏิบัติอย่างถูกต้องซึ่งการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ประกอบด้วย

๑. กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน เป็นการพิจารณากายไม่ว่าจะอยู่ในอิริยาบถยืน เดิน นั่ง นอน อิริยาบถเคลื่อนไหวซ่ายแลขวานั้นคือ กายหรือรูป มันทันแปรกลับกลอกหลอกหลวงได้โยกย้าย คลอนแคลน ได้กายานุปัสสนาสติปัฏฐานเป็นการงานให้มีสติรู้ในการเฝ้าอย่างโยกคลอนแปรปรวน เปลี่ยนแปลง ภาวะ เรียกว่าตัว นาม ต้องกำหนดจิต มีทั้งรูปทั้งนาม

๒. เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน เป็นการพิจารณาถึงเวทนาทั้งหลายภายในพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย เป็นเหตุเกิดในเวทนาทั้งหลายอยู่พิจารณาเห็นธรรมเป็นเหตุดับในเวทนาทั้งหลายอยู่หรือ พิจารณาเห็นทั้งธรรมเป็นเหตุเกิดทั้งธรรมเป็นเหตุดับในเวทนาทั้งหลายอยู่ ซึ่งเวทนาเป็นสิ่งที่มาเสวย อารมณ์ที่ เกิดขึ้นหลังจากเกิดการสัมผัสและการปรุงแต่ง เมื่ออารมณ์ที่น่าปรารถนาเป็นสุขเวทนา เมื่อ อารมณ์ที่ ไม่น่าปรารถนาเป็นทุกข์เวทนา เมื่อมีอารมณ์ที่ไม่สุขไม่ทุกข์เป็นอุเบกขาเวทนา “ความดีใจ และความเสียใจมีต้นเหตุมาจากผัสสะคือมีผัสสะเป็นเหตุเกิดมีผัสสะเป็นกำเนิดมีผัสสะเป็นแดนเกิด รวมความว่าความดีใจและความเสียใจมีต้นเหตุมาจากผัสสะ”

๓. จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน เป็นการพิจารณาจิต คือ การที่รู้เท่าทันวาระของจิตในแต่ละขณะ โดยธรรมชาติของจิต จะซัดส่ายไม่หยุดนิ่งจะไวต่อความรู้สึกไวต่อสิ่งที่มากระทบ เมื่อจิตมีภาวะอย่างไรท่านให้พิจารณา อย่างนั้นด้วยความรู้เท่าทัน เรียกว่า รู้จิตในธรรมวินัยนี้ ภิกษุพิจารณาเห็นจิตในจิตภายในอยู่ พิจารณาเห็นจิตในจิตภายนอกอยู่หรือ พิจารณาเห็นจิตในจิตทั้งภายในทั้งภายนอกอยู่ พิจารณาเห็นธรรมเป็นเหตุเกิดในจิตอยู่พิจารณาเห็นธรรมเป็นเหตุดับในจิตอยู่ หรือพิจารณาเห็นทั้งธรรมเป็นเหตุเกิดทั้งธรรมเป็นเหตุดับในจิตอยู่

๔. ธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน เป็นส่วนที่สำคัญเพราะว่าเป็นการพิจารณาไตร่ตรอง หิวข้อธรรมทั้งหลายที่ได้ยินได้ฟังและได้รับรู้ ถ้าภิกษุพิจารณาอยู่รู้อย่างนี้ว่า “เราได้ความสงบแห่งจิต ภายในแต่ไม่ได้ความเห็นแจ้งธรรมด้วยปัญญาอันยิ่ง” ภิกษุนั้นควรตั้งมั่นในความสงบแห่งจิตภายใน แล้วทำความเพียรเพื่อ

ความเห็นแจ้งธรรมด้วยปัญญาอันยิ่งเกิดสมัยต่อมาภิกษุนั้นได้ทั้งความสงบแห่ง จิต ภายในและความเห็นแจ้งธรรมด้วยปัญญาอันยิ่ง

สมรรถนะการจัดการเรียนรู้และวิธีการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔

การเรียนรู้ตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ซึ่งเป็นทางสายเอกเป็นทางสายเดียวที่ทำให้ผู้ดำเนินตามแนวประพฤติปฏิบัติทางนี้ให้ถึงความบริสุทธิ์หมดจดต้องเริ่มต้นด้วยการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน เพื่อความก้าวล่วงเสียได้ด้วยความสะดวกเพื่อดับทุกข์และโหม่นสเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพาน ดังนี้

๑. หลักการจัดการเรียนรู้สำหรับบุคคลต่างสถานภาพ

การใช้หลักความรู้ความสามารถการประพฤติปฏิบัติของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลไม่ใช่เพียงแต่ผู้ที่มีวิญญูมากเท่านั้น แต่สามารถกระทำความเข้าใจให้ผู้เข้ามาอบรมทุกเพศ ทุกวัย ให้ปฏิบัติตามหลักวิปัสสนาจนสามารถบรรลุธรรมขั้นสูงได้ในความเป็นจริง ครั้นเมื่อพระองค์จะสอนผู้ที่มีอายุมากขึ้นหรือผู้ที่มีทิวะธิดาสูงก่อนที่จะสอนบุคคลเหล่านั้นพระองค์เลือกใช้วิธีทำให้ผู้เรียนเกิดการยอมรับนับถือและเชื่อมั่นในตัวพระองค์ก่อนแล้วก็จะทรงเลือกใช้วิธีการสอนที่แตกต่างออกไปจะเห็นว่าพระองค์มีความยืดหยุ่นในการเลือกใช้วิธีการสอนให้เหมาะสมกับทุกวัย ดังพุทธพจน์ว่า “เราย่อมฝึกคนด้วยวิธีละมุนละไมบ้าง ด้วยวิธีรุนแรงบ้างด้วยวิธีที่ทั้งอ่อนละมุนละไม และทั้งรุนแรงปนกันไปบ้าง”

การจัดการเรียนการสอนวิธีปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานพระธรรมทูตจะต้องศึกษาเรียนรู้ระดับความสามารถของบุคคลแต่ละคนก่อนค่อยสอนหรือลงมือปฏิบัติอย่างที่เราพุทธเจ้าได้ทรงพิจารณาจนเสด็จออกประกาศพระศาสนาว่า “เหล่าสัตว์ที่มีธลีในดวงตาน้อยก็มีที่มีกิเลสในดวงตามากก็มี ที่มีอินทรีย์แก่กล้าก็มี ที่มีอินทรีย์อ่อนก็มี ที่มีอาการดีก็มี มีอาการทรามก็มี ที่จะสอนให้รู้ได้ง่ายก็มีวิธีที่จะสอนให้รู้ได้ยากก็มี บางพวกที่ตระหนกถึงโทษภัยในโลกอยู่ก็มี ทั้งนี้อุปมาเหมือนดังในกอบอลกอบประทุมหรือกอบอุบลกอบ” ต่อจากนั้นได้ทรงยกบัว ๓ เหล่าขึ้นมาเปรียบในที่นี้จะนำไปเทียบกับบุคคล ๔ ประเภทเป็นต้น

การจัดการเรียนรู้สำหรับบุคคลต่างสถานภาพนอกจากคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลแล้วผู้สอนยังจะต้องคำนึงถึงความพร้อม ความสุของม ความแกรอบแห่งอินทรีย์หรือญาณที่บาสีเรียกว่า ปริปากะของผู้เรียนแต่ละบุคคลเป็นราย ๆ ไปด้วยว่า ในแต่ละคราวเมื่อถึงเวลานั้น เขาควรจะได้เรียนอะไรและเรียนได้แค่ไหนเพียงไร หรือว่าสิ่งที่ต้องการให้เขารู้นั้น ควรให้เขาเรียนได้หรือยัง เช่น คราวหนึ่งพระพุทธเจ้าทรงดำริว่า “ธรรมเครื่องบ่มวิมุตติของราหุลสูงงอมดีแล้ว ถ้ากระไรเราพึงช่วยชักนำเธอในการกำจัดอาสวะให้ยิ่งขึ้นไปอีก” เมื่อเสด็จไปบิณฑบาต เสวยเสร็จแล้ว จึงตรัสชวน พระราหุลให้โดยเสด็จไปพักผ่อนกลางวันในป่าอันธวัน เมื่อถึงโคนไม้แห่งหนึ่งก็ได้ประทับนั่งลงและทรงสอนธรรมด้วยวิธีสนทนา วันนั้นพระราหุลก็ได้บรรลุอรหัตตผล

๒. การพัฒนาสมรรถนะการเผยแผ่พระพุทธศาสนาพระธรรมทูตสายต่างประเทศ

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาหรือพุทธธรรมเป็นหน้าที่ของพุทธบริษัทที่จะต้องช่วยกัน พบว่า พระสงฆ์ถือว่าเป็นหน้าที่ของสมณะซึ่งที่กล่าวไว้ในสังคาลสูตร ว่าพระสงฆ์จะต้องทำคือ ห้ามปรามสอนให้เว้นจากความชั่ว แนะนำสั่งสอนให้ตั้งอยู่ในความดี อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดีให้ได้ฟังได้รู้สิ่งที่ยังไม่เคยรู้ ไม่เคยฟัง ต้องชี้แจงอธิบายทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้งบอกทางสวรรค์ให้เข้าใจ

วิธีการเผยแผ่พุทธธรรมในครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีการเผยแผ่แบบประยุกต์เข้ากับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ประวัติศาสตร์ทางสังคม จารีต ประเพณีในแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกันมากมาย ไม่ว่าจะเป็นทรงใช้วิธีไหนก็ตาม เช่น ทรงใช้อุปมาในการเลือกบุคคล รอจังหวะ หรือโอกาส เพราะความสำเร็จเช่นว่านี้ไม่ใช่เป็นเหตุผลเฉพาะยุคสมัยเท่านั้น แต่ยังอาศัยบารมีธรรมที่ทรงสร้างมาเพื่อทำหน้าที่ของพระศาสดาโดยเฉพาะ ตามที่พระองค์ได้แสดงไว้ในที่ต่าง ๆ ความว่า “พระผู้เป็นที่พึ่งของโลกทรงบำเพ็ญบารมีให้บริบูรณ์เพื่อประโยชน์เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่สิ่งมีชีวิตทั้งหลาย”

เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อคณะสงฆ์ไทยจะต้องกำหนดเป้าหมายหลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ชัดเจนและประชาสัมพันธ์ในการเผยแผ่ให้ทั่วถึงต่อชุมชนนั้น ๆ สิ่งสำคัญพระธรรมทูตจะต้องมีการพัฒนาตัวเองด้วยการรู้จักการวิเคราะห์ตนเองให้ทันสมัยกับการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมในท้องถิ่นนั้น ๆ รู้จักการพัฒนาตนเองด้านความรู้ในทางพระพุทธศาสนาทั้งปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ เพื่อให้ถึงพร้อมทั้งความรู้ทางโลกทางธรรมตามความเป็นจริงต่อการประพฤติปฏิบัติหน้าที่พระธรรมทูตสายต่างประเทศและสิ่งสำคัญจะต้องรู้จักชุมชนและสภาพแวดล้อมในประเทศหรือท้องถิ่นที่จะไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วย

๓. สมรรถนะที่ต้องการพัฒนาพระธรรมทูตสายต่างประเทศ

ความเป็นมาของการพัฒนาสมรรถนะพระธรรมทูตสายต่างประเทศ มีวิวัฒนาการจากแนวคิดเดิมของพระพุทธเจ้าที่ต้องการให้พระสาวกเผยแผ่ธรรม มาสู่การปรับให้เข้ากับบริบทโลกาภิวัตน์ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเน้นทักษะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท และเป็นเครื่องมือสำคัญในการเผยแผ่ธรรมะให้เกิดประสิทธิผลในสังคมสมัยใหม่พระธรรมทูตเริ่มมีครั้งแรกเมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมจนมีพระสาวกมารูปแล้วจึงส่งพระสาวกเหล่านั้นไปประกาศธรรมในทิศต่างๆ โดยตรัสว่า "เธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์สุขแก่ปราชญ์"นี้เป็นพื้นฐานของแนวคิดการเป็นพระธรรมทูต ซึ่งเน้นการเผยแผ่ธรรมเพื่อประโยชน์ของมวลมนุษย

คุณลักษณะของพระธรรมทูตที่ได้รับการพัฒนาศักยภาพอันเกิดจากการอบรมโครงการต่าง ๆ เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศจะต้องเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติ ดังนี้

๑. การพัฒนาคุณสมบัติพระธรรมทูตให้เป็นไปตามแนวโอวาทปาฏิโมกข์เป็นคุณสมบัติพิเศษที่ปรากฏเฉพาะตน คือ ความอดทน มีเป้าหมายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีความประพฤติปฏิบัติที่ดีด้วยความละช้า มีความตั้งอยู่ในคุณงามความดี เป็นพระธรรมทูตทำจิตใจให้บริสุทธิ์ และสร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชนอย่างสม่ำเสมอ คือ ไม่ตำหนิเบียดเบียนตนและผู้อื่น สรรวมกาย วาจา ให้เป็นผู้ที่น่ายศพรยกย่อง เป็นต้น

๒. การพัฒนาคุณสมบัติพระธรรมทูตให้เป็นไปตามคุณสมบัติพื้นฐานในตัวอยู่แล้ว เป็นข้อปฏิบัติพื้นฐานที่พระธรรมทูตสายต่างประเทศทุกรูปจะต้องทำให้ปรากฏขึ้นในตน เช่น มีสัปปริยธรรม ๗ มีหลักกลยามมิตรในความเป็นผู้นำชุมชนให้คำแนะนำสั่งสอนการดำเนินชีวิตด้วยดี และมีหลักเมตตาธรรม มีน้ำใจดีต่อทุกคนทุกสังคม

๓. การพัฒนาคุณสมบัติพระธรรมทูตให้เป็นไปตามคุณสมบัติจำเพาะ ๘ ประการ ที่พระพุทธเจ้าทรงวางไว้เป็นแบบอย่างแก่พระธรรมทูต ได้แก่ รู้จักฟัง พูดให้ผู้อื่นฟังได้ ใฝ่ศึกษา มีความจำดี เป็นผู้รู้ชัดแจ้ง สามารถอธิบายให้คนอื่นเข้าใจได้

๕. บทบาทหน้าที่ของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ

บทบาทหน้าที่ของพระธรรมทูตสายต่างประเทศมีความเป็นมาที่ยาวนานและเป็นส่วนสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาความเป็นมาในสมัยพุทธกาลจุดเริ่มต้นพระพุทธเจ้าทรงส่งพระสาวกไปเผยแผ่ธรรมยังดินแดนต่างๆ ตั้งแต่เริ่มแรกพระราหุล พระอานันท และพระสาวกองค์อื่นๆ ได้เดินทางไปสอนในเมืองต่าง ๆ การส่งพระสงฆ์ ๖๐ รูปแรกไปเผยแผ่ธรรมเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญ โดยหลักการพื้นฐาน "จรด ภิกขเว จาริกัง" จึงเดินทางไปเพื่อประโยชน์แก่ชนหลายคน เน้นการนำความสุขและความหลุดพ้นไปสู่ผู้คนการปรับการสอนให้เหมาะสมวัฒนธรรมและภาษาท้องถิ่น

การพัฒนาในสมัยต่างๆ ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชทรงส่งพระธรรมทูตไปยัง ๙ ประเทศทั่วโลกเป็นการขยายพระพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบครั้งแรกมีพระมหินทเถระไปเผยแผ่ที่ประเทศศรีลังกา เป็นต้นแบบสำคัญยุคแพร่กระจายในเอเชียพระธรรมทูตจีนและญี่ปุ่นที่เดินทางมาศึกษาและกลับไปเผยแผ่มีการแลกเปลี่ยนพระธรรมทูตระหว่างประเทศต่างๆ และมีการก่อตั้งวัดและสำนักเรียนในต่างแดน

บทบาทและหน้าที่หลักของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ

๑. การเผยแผ่คำสอน สอนพระธรรมวินัยตามหลักพระพุทธศาสนาแก่ผู้รับการสอนให้เหมาะกับวัฒนธรรมท้องถิ่น แปลและถ่ายทอดคัมภีร์สำคัญ

๒. การสร้างชุมชนพุทธ ก่อตั้งวัดและศูนย์ปฏิบัติธรรม พัฒนาชุมชนพุทธในท้องถิ่น ฝึกอบรมพระสงฆ์และผู้นำท้องถิ่น

๓. การทำงานด้านสังคม คือการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสและผู้ประสบปัญหาส่งเสริมการศึกษาและสุขภาพเป็นสะพานเชื่อมวัฒนธรรมระหว่างประเทศ

๔. การอนุรักษ์วัฒนธรรมพุทธ คือการสืบทอดประเพณีและพิธีกรรมทางพุทธศาสนาแก่รักษาและศึกษาคัมภีร์โบราณถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมพุทธ

ความท้าทายและการปรับตัว

กิจกรรมหลักของพระธรรมทูตไทยในปัจจุบัน คือมีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศต่างๆ ทั่วโลกเพื่อไปสร้างและดูแลวัดไทยในต่างประเทศพร้อมกับการสอนพระวิปัสสนากัมมัฏฐานและการปฏิบัติธรรมเพื่อให้บริการทางศาสนาแก่ประชาชนไทยในต่างแดน ผลงานที่เห็นได้ชัดจะเห็นได้จากวัดไทยในหลายประเทศมีบทบาทสำคัญในชุมชนพุทธท้องถิ่นมีการแพร่หลายของการปฏิบัติวิปัสสนาในตะวันตกพร้อมทั้งการเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเถรวาท

ดังนั้น บทบาทของพระธรรมทูตสายต่างประเทศจึงเป็นการสืบทอดพระประสงค์ของพระพุทธเจ้าในการเผยแผ่ธรรมเพื่อประโยชน์สุขของมหาชน และเป็นสะพานเชื่อมความเข้าใจระหว่างวัฒนธรรมและศาสนาต่างๆ ในโลกปัจจุบัน เพราะว่า ในสมัยพุทธกาลมีความเป็นมาเกี่ยวข้องกับงานพระธรรมทูตในสมัยปัจจุบันทำให้มองเห็นความเป็นมาบทบาทหน้าที่ของพระธรรมทูตเนื่องจากพระธรรมทูต คือทูตธรรมะ หมายถึง ผู้นำธรรมะไปเผยแผ่เทียบได้กับทางฝ่ายบ้านเมืองที่มีราชทูต หรือ มีรัฐทูต แต่ว่าทูตในทางธรรมะมีความหมายต่างจากทูตอื่น ๆ ทูตในทางบ้านเมืองนั้นไปทำหน้าที่เพื่อผลประโยชน์ของประเทศชาติ เป็นเรื่องของโลกมนุษย์ที่มีการแบ่งกันเป็นหมู่ชนเป็นชนชาติต่าง ๆ แต่ละชนชาติย่อมพิทักษ์รักษาผลประโยชน์ของตนเองราชทูตและรัฐทูตทำหน้าที่เป็นตัวแทนของประเทศนั้น ๆ มีหน้าที่รักษาผลประโยชน์ประเทศของตนเองไปเจรจากับประเทศที่ตนเองไปทำหน้าที่นั้น ต่างจากพระธรรมทูตที่ว่า พระธรรมทูตนั้นเป็นทูตธรรมะนำธรรมะไปเผยแผ่แก่ประชาชน เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน

อีกอย่างหนึ่ง การมีจิตอาสาไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตก็เพื่อต้องการมาดูแลญาติโยมให้มีขวัญและกำลังใจการใช้วิถีชีวิตในการดำเนินการในต่างถิ่น ในขณะที่เดียวกันวัดในต่างแดนก็ต้องจัดตั้งเป็นศูนย์กลางในการที่จะเชิญชวนคนไทยที่อยู่ในต่างแดนมาร่วมทำบุญในเทศกาลสำคัญ ๆ เป็นสำคัญเพราะว่าวัดต้องเป็นศูนย์กลางในการฝึกอบรมเด็กและเยาวชนคนไทยให้ได้เรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของประเทศไทยให้เรียนรู้หลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้งรู้ถึงความสำคัญของสถาบันหลักของชาติ คือ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เป็นต้น

๕.๑.๒ ผลการศึกษาองค์ประกอบการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ

การสัมภาษณ์และการจัดประชุมกลุ่มย่อยเสวนาพระธรรมกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยการสัมภาษณ์พระธรรมทูตสายต่างประเทศ พระวิปัสสนาจารย์ ผู้บริหาร คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อทราบองค์ประกอบการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน ตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ พบว่า

องค์ประกอบที่ ๑ : การพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน

พบว่า การฝึกอบรมในช่วงภาควิปัสสนากัมมัฏฐานของโครงการอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศ โดยมีพระวิปัสสนาจารย์ที่มีความชำนาญพิเศษด้านวิปัสสนากัมมัฏฐานเป็นพระวิปัสสนาจารย์ที่ผ่านการอบรมหรือหลักสูตรมาอย่างต่อเนื่องเป็นที่รู้จักกันในวงการพระวิปัสสนาจารย์ ซึ่งในช่วงของการปฏิบัติภาควิปัสสนากัมมัฏฐานนั้น พระวิปัสสนาจารย์จะเป็นผู้สอนให้รู้ทำให้ดู อยู่ให้เห็น เป็นกำลังใจ ให้ทำตลอดเวลา ในการฝึกภาควิปัสสนากัมมัฏฐานใช้การเจริญสติปัฏฐานหรือการเจริญวิปัสสนาแนวพองยุบ

การพัฒนาศักยภาพด้านวิปัสสนากัมมัฏฐานแก่พระธรรมทูตสายต่างประเทศในแต่ละวันมีการเดินจงกรม ซึ่งมี ๖ ระยะ สลับกับการนั่ง โดยในช่วงเริ่มแรกพระวิปัสสนาจารย์จะกำหนดให้เริ่ม จากการเดินจงกรม ๔๕ นาทีและนั่ง ๔๕ นาทีสลับกันไปตลอดทั้งวัน และจะเพิ่มเวลาเป็นเดินจงกรม หนึ่งชั่วโมงและนั่งหนึ่งชั่วโมง ซึ่งในช่วงค่ำจะมีการฟังธรรมโดยพระวิปัสสนาจารย์ให้อารมณ์กัมมัฏฐานเป็นเวลาประมาณ ๓๐ นาที หลังจากฟังธรรมแล้วจะเดินจงกรมและนั่งอีกหนึ่งรอบก่อนที่จะถึงเวลาให้กำหนดสติเข้าที่พักผ่อน ที่มีการกำหนดพื้นที่ในการให้ปักกลดโดยจะไม่ชิดติดกัน เพื่อเป็นการป้องกันการคลุกคลีด้วยหมั่นคณะและการพูดคุย ซึ่งในช่วงปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานไม่อนุญาตให้ออกนอกพื้นที่ โดยจะมีการบอกพื้นที่ให้ผู้ปฏิบัติทราบ ไม่อนุญาตให้ใช้โทรศัพท์มือถือและเครื่องมือสื่อสารทุกชนิด ไม่อนุญาตให้ พูดคุยกัน ไม่อนุญาตให้สูบบุหรี่และเสพสิ่งเสพติดทุกชนิด ไม่อนุญาตให้อาหารและเครื่องดื่มไปฉัน ที่ปักกลด และให้อยู่ในโอวาทคำแนะนำของผู้บริหาร พระวิปัสสนาจารย์ คณาจารย์ และเจ้าหน้าที่ ผู้ดูแล ซึ่งในช่วงของการปฏิบัติเข้าส่วนที่ ๓ จะมีการกำหนดให้พระธรรมทูตทุกรูปได้ส่งสอบ-อารมณฺ์ ต่อพระวิปัสสนาจารย์เพื่อรับคำแนะนำให้การปฏิบัติได้พัฒนาการเพิ่มมากขึ้น และเมื่อการปฏิบัติดำเนินมาถึง ๑๕ วัน คือครึ่งหนึ่งของจำนวนเต็มของการปฏิบัติจะมีการประเมินผลพิจารณาความก้าวหน้า ในการปฏิบัติและสรุปพฤติกรรมของพระธรรมทูตแต่ละรูป จากนั้นถ้าพระธรรมทูตรูปที่ยังไม่ก้าวหน้า ในการปฏิบัติ พระวิปัสสนาจารย์จะกระตุ้นให้แรงความเพียร และถ้าพระธรรมทูตรูปใดประพฤติตนขัดกับระเบียบจะมีการส่งเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลโครงการให้คำแนะนำและกำชับให้อยู่ในระเบียบ

ในการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน พระวิปัสสนาจารย์หรือครูผู้สอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน ควรมีความรู้และความเข้าใจที่แน่นอนในหลักการและหลักวิปัสสนากัมมัฏฐานที่สำคัญ รวมถึงหลักธรรมที่สอนตามพระพุทธศาสนา ซึ่งจะช่วยให้ผู้สอนสามารถอธิบายและตอบคำถามได้อย่างถูกต้องและชัดเจน ควรมีทักษะในการสื่อสารอย่างชัดเจนและเข้าใจได้ รวมถึงการใช้การสื่อสารที่เหมาะสม เช่น การใช้ภาพประกอบ หรือการจัดการกลุ่มผู้ฟัง เพื่อให้ผู้ปฏิบัติเข้าใจและได้รับความรู้จากการสอนอย่างถูกต้อง ควรสามารถวางแผนการสอนที่เหมาะสมและมีลำดับที่ชัดเจน ซึ่งจะช่วยให้ผู้ปฏิบัติเข้าใจและรับรู้ได้ง่ายขึ้น ควรใช้สื่อการสอนเพื่อช่วยในการสื่อสารและเพิ่มความเข้าใจของผู้ปฏิบัติ เช่น การใช้สื่อต่าง ๆ เช่น ภาพถ่าย ภาพแสดง หรือวิดีโอ ควรสร้างการปฐมนิเทศที่เหมาะสมให้กับผู้ปฏิบัติ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติทุกคนเข้าใจและรับรู้ความสำคัญของวิปัสสนากัมมัฏฐาน

พระวิปัสสนาจารย์หรือครูผู้สอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน ควรมีความเข้าใจและความสามารถในการรับฟังผู้ปฏิบัติ สามารถตอบคำถาม สนับสนุน และสร้างสรรค์คำตอบที่เหมาะสมให้กับผู้ปฏิบัติ ควรมีความสามารถในการสร้างสภาพแวดล้อมที่สร้างสรรค์และเต็มไปด้วยความเป็นกันเอง เช่น การจัดสถานที่ให้เหมาะสม การใช้แสงไฟ การให้ความสะดวกสบาย และการสร้างความสงบเรียบร้อยในห้องปฏิบัติหรือสถานที่ปฏิบัติ ควรสนับสนุนการเรียนรู้ที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้ปฏิบัติ เช่น ให้ผู้ปฏิบัติมีโอกาสสัมผัสกับการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ควรสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้ปฏิบัติในการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานในชีวิตประจำวัน ควรสร้างความเข้าใจและสัมพันธ์ภาพระหว่างวิปัสสนากัมมัฏฐานกับความเป็นจริงของชีวิตผู้ปฏิบัติ ควรสอนให้ผู้ปฏิบัติสามารถใช้ประโยชน์จากการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานในชีวิตประจำวัน ควรให้คำแนะนำและการติชมเพื่อเสริมสร้างความเชื่อมั่นและสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน

พระวิปัสสนาจารย์หรือครูผู้สอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน ควรใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานและการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานของผู้ปฏิบัติ ควรอยู่ในกระบวนการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานและพัฒนาการปฏิบัติวิปัสสนาของตนเองอยู่ตลอดเวลา เพื่อที่จะสามารถปรับปรุงศักยภาพการสอนได้อย่างต่อเนื่อง ควรมีความยืดหยุ่นในการปรับการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานให้เหมาะสมกับผู้ปฏิบัติ สามารถปรับตัวและปรับเปลี่ยนขั้นตอนการปฏิบัติตามสถานการณ์และความสามารถของผู้ปฏิบัติ ควรใช้วิธีการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานที่เหมาะสมกับความต้องการและรูปแบบการเรียนรู้ของผู้ปฏิบัติ

องค์ประกอบที่ ๒: การพัฒนาตามแนวสติปัฏฐาน ๔

สติปัฏฐานเป็นหลักสำคัญในพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางการปฏิบัติด้วยการเจริญสติจนเกิดผลเป็นวิปัสสนาปัญญาที่สอนให้ปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน การเจริญวิปัสสนานั้นต้องอาศัยรูปนามขั้นต้นซึ่งเป็นอารมณ์ของวิปัสสนาในการกำหนดรู้รูปนามที่เป็นปรมาัตถ์อารมณ์จนเห็นไตรลักษณ์ต้องอาศัยปริยัติมีความเข้าใจปริยัติแล้วนำไปปฏิบัติ ฉะนั้นผู้เจริญวิปัสสนาและเข้าใจรูปนามกำหนดรู้ได้โดยลงมือปฏิบัติด้วยการกำหนดรู้รูปนามอันเป็นปรมาัตถ์อารมณ์จึงจะสามารถทำได้อย่างถูกต้องตามหลักสติปัฏฐาน ๔ การเจริญสติปัฏฐานไม่ใช่เพียงแต่สติอย่างเดียวต้องมีธรรมะอื่นประกอบไปด้วย ได้แก่ วิริยะและปัญญา เมื่อกล่าวโดยสรุป องค์ประกอบการพัฒนาตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ประกอบด้วย

๑. กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน พิจารณาเห็นกายภายในกายเนื่อง ๆ อยู่ พิจารณาเห็นกายภายนอกเนื่อง ๆ อยู่ พิจารณาเห็นกายในกายทั้งภายในและภายนอกเนื่อง ๆ อยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติกำจัดอภิชฌาและโทมนัสเสียได้ในโลก

๒. เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาภายในเนื่อง ๆ อยู่ พิจารณาเห็น เวทนาในเวทนาภายนอกเนื่อง ๆ อยู่ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งภายในและภายนอกเนื่อง ๆ อยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสเสียได้ในโลก

๓. จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน พิจารณาเห็นจิตในจิตภายในเนื่อง ๆ อยู่ พิจารณาเห็นจิตในจิตภายนอกเนื่อง ๆ อยู่ พิจารณาเห็นจิตในจิตทั้งภายในและภายนอกเนื่อง ๆ อยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติกำจัดอภิชฌา และโทมนัสเสียได้ในโลก

๔. ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน พิจารณาเห็นธรรม ในธรรมภายนอกเนื่อง ๆ อยู่ พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งภายในและภายนอกเนื่อง ๆ อยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสเสียได้ในโลก

ผลของการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานของโครงการอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศ โดยมีองค์ประกอบกับการพัฒนาให้เป็นไปตามหลักการที่ให้กำหนด พองยุบ ในระยะแรกนั้น เนื่องด้วย พอง-ยุบ นี้-เกิดขึ้นด้วยอำนาจของวาโยธาตุ คือ ลมหายใจ เข้าออกที่ทำให้เกิดความเคร่งตึง และเคลื่อนไหวแก่ร่างกายของผู้เข้าอบรมโครงการอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศ การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานยังส่งผลให้ ร่างกายมีสุขภาพแข็งแรง มีกล้ามเนื้อแข็งแรง รับรู้ได้ด้วยอาการตึงของกล้ามเนื้อเมื่อดิ้นนอนตอนเช้า มีความอดทนต่อสภาพทางสังคม มีการเคลื่อนไหวอย่างมีสติ เคลื่อนไหวช้าๆ และให้กำหนดรู้อาการเจ็บปวดที่เกิดขึ้นให้อดทนและกำหนดรู้เฉย ๆ โดยไม่เคลื่อนไหว และกายมีระเบียบวินัยมากขึ้นทำให้ทุกส่วนของร่างกายได้รับการฝึกจิต สมาธิ ไม่ว่าจะเป็นการเดิน ยืน นั่ง ถือว่าเป็นการทำกายภาพอย่างหนึ่ง

ฉะนั้น การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ๔ จะทำให้พระธรรมทูตได้ตั้งสติกำหนดลมหายใจเข้าออก โดยอาการต่าง ๆ เป็นการกำหนดอิริยาบถ คือเมื่อยืน เดิน นั่ง นอน หรือร่างกายอยู่ในอาการอย่างไร ก็รู้ชัดในอาการที่เป็นอยู่นั้น เป็นการกำหนด สัมปชัญญะ คือสัมปชัญญะในการกระทำทุกอย่าง และความเคลื่อนไหวทุกอย่าง เช่น การก้าวเดิน การเหลียวมอง การพูด การนิ่ง เป็นต้น

องค์ประกอบที่ ๓: พัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน

การปฏิบัติกัมมัฏฐานในพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทที่มีความเชื่อยอมรับแนวปฏิบัติกัมมัฏฐานตามที่มีปรากฏหลักฐานอยู่ในพระไตรปิฎกและอรรถกถาว่า เป็นวิธีการที่ถูกต้องตามคำสอนของพระพุทธเจ้าสามารถทำให้พุทธศาสนิกชน ได้พัฒนาศักยภาพจิตตนจากระดับปุถุชนธรรมดาเป็นพระอริยบุคคลซึ่งเป็นบุคคลใน อุดมคติของพระพุทธศาสนา การกำหนดพฤติกรรมดำรงชีวิตอยู่ด้วยความไม่ประมาท หมายถึง การมีชีวิตอยู่อย่างไม่ขาดสติมีการใช้สติอย่างสม่ำเสมอในการดำเนินวิถีชีวิตด้วยความประมาทอยู่เสมอ ๆ มีความระมัดระวัง ป้องกันไม่ให้พลาดตกไปในทางชั่ว เตือนสติไม่ให้เพเลิดเพลินมัวเมาหลุ่มหลงคอยกระตุ้นจิตใจไม่ให้หยุดอยู่กับที่คอยเร่งเร้าให้ขะมักเขม้นที่จะเดินรุดหน้าอยู่เรื่อยไปโดยตระหนักถึงสิ่งที่ควรทำไม่ควรทำ ดังนั้น จะเห็นได้ว่า การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานทำให้ร่างกายและจิตใจอยู่ในสภาพที่เรียกว่า มีสติที่มีความสมบูรณ์เป็นตัวของตัวเอง

การเจริญสติปัฏฐานเป็นการปฏิบัติธรรมที่ครบถ้วนสมบูรณ์ที่สุดเพราะเป็นทั้งสมถะและวิปัสสนา กล่าวคือ เมื่อจิตสงบจนเกิดสมาธิถึงขั้นได้ฌานแล้ว ขณะเดียวกันเป็นการพิจารณาอาการเกิดดับของรูปนาม ตามอาการที่เป็นจริง จนเกิดปัญญาเข้าใจสภาวะธรรมและเกิดวิปัสสนาญาณในที่สุด พระพุทธองค์ทรงยกย่องและตรัสถึงความสำคัญของสติปัฏฐาน ๔ เมื่อบุคคลปฏิบัติดีแล้วย่อมได้รับอานิสงส์เป็นความบริสุทธิ์ทำให้พ้นไปจากความโศกเศร้าเสียใจดับความทุกข์โศกได้ เข้าใจอริยสัจ ๔ ด้วยปัญญามุ่งตรงสู่พระนิพพาน ประกอบด้วย

๑. การพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานจะทำให้เกิดโพธิปักขิยธรรม คือธรรมเป็นเครื่องตรัสรู้เป็นธรรมเกื้อหนุนแก่อริยมรรคทำให้รู้แจ้งอริยสัจ ๔ จัดว่าเป็นแนวปฏิบัติที่บริบูรณ์ เพื่อความดับทุกข์มี ๓๗ ประการคือ สติปัฏฐาน ๔ สัมมัปปธาน ๔ อธิวิปาสน ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ อริยมรรคมีองค์ ๘ บรรดาโพธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการนั้น สติปัฏฐาน ๔ เป็นหลักธรรมในการเจริญวิปัสสนา การเจริญสัมมัปปธาน ๔ กล่าวคือ ไม่เปิดโอกาสให้อกุศลเกิดขึ้น นอกจากนี้ ยังเป็นการกำจัดอกุศลที่เกิดขึ้นแล้วให้หมดไปอีกด้วย ซึ่งได้แก่ (๑) พยายามป้องกันไม่ให้อกุศลเกิดขึ้น (๒) พยายามขจัดอกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว (๓) พยายามทำกุศลที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น (๔) พยายามทำกุศลที่เกิดขึ้นแล้วให้ตั้งมั่นและพัฒนาบริบูรณ์

๒. การพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน ด้วยการเจริญตามหลักสติปัฏฐาน ๔ ผู้พัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน ในการปฏิบัติวิปัสสนาจะต้องได้กำหนดรู้รูปนามหรือขั้น ๕ จนจิตมีความสงบนิ่งอยู่กับอารมณ์ใดอารมณ์หนึ่ง จนเกิดปัญญาหยั่งรู้เห็นพระไตรลักษณ์ว่า สังขารชั้นนี้ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่มีตัวตน หาแก่นสารไม่ได้จนถอนอึดติดตัวตนเสียได้และหลุดพ้นจากกองกิเลสกองทุกข์ทั้งปวงจนกระทั่งบรรลุมรรคผลนิพพาน

โดยสรุปองค์ประกอบการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน ตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ

ศักยภาพการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับพระวิปัสสนาจารย์ผู้สอนวิปัสสนากัมมัฏฐานโดยศักยภาพเหล่านี้สามารถช่วยให้ผู้สอนสามารถสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานได้ดียิ่งขึ้นและเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการสร้างวิปัสสนากัมมัฏฐานของผู้ปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพ ดังนั้น ศักยภาพการสอนวิปัสสนากรรมฐานที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

๑. ความรู้และความเข้าใจในหลักของวิปัสสนากัมมัฏฐาน: พระวิปัสสนาจารย์ครูผู้สอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน ควรมีความรู้และความเข้าใจที่แน่นอนในหลักการและหลักวิปัสสนากัมมัฏฐานที่สำคัญรวมถึงหลักธรรมที่สอนตามพระพุทธศาสนา ซึ่งจะช่วยให้ผู้สอนสามารถอธิบายและตอบคำถามได้อย่างถูกต้องและชัดเจน

๒. สามารถสื่อสารอย่างชัดเจน: พระวิปัสสนาจารย์ครูผู้สอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน ควรมีทักษะในการสื่อสารอย่างชัดเจนและเข้าใจได้ รวมถึงการใช้สื่อสารที่เหมาะสม เช่น การใช้ภาพประกอบ หรือการจัดการกลุ่มผู้ฟัง เพื่อให้ผู้ปฏิบัติเข้าใจและได้รับความรู้จากการสอนอย่างถูกต้อง

๓. การวางแผนการสอน : พระวิปัสสนาจารย์ครูผู้สอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน ควรสามารถวางแผนการสอนที่เหมาะสมและมีลำดับที่ชัดเจน ซึ่งจะช่วยให้ผู้ปฏิบัติเข้าใจและรับรู้ได้ง่ายขึ้น

๔. การใช้สื่อการสอน : พระวิปัสสนาจารย์ครูผู้สอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน ควรใช้สื่อการสอนเพื่อช่วยในการสื่อสารและเพิ่มความเข้าใจของผู้ปฏิบัติ เช่น การใช้สื่อต่าง ๆ เช่น ภาพถ่าย ภาพแสดง หรือวิดีโอ

๕. การสร้างปฐมนิเทศ : พระวิปัสสนาจารย์ครูผู้สอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน ควรสร้างการปฐมนิเทศที่เหมาะสมให้กับผู้ปฏิบัติ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติทุกคนเข้าใจและรับรู้ความสำคัญของวิปัสสนากัมมัฏฐาน

๖. การเข้าใจและรับฟังผู้ปฏิบัติ : พระวิปัสสนาจารย์ครูผู้สอนวิปัสสนากัมมัฏฐานควรมีความเข้าใจและความสามารถในการรับฟังผู้ปฏิบัติสามารถตอบคำถามสนับสนุน และสร้างสรรค์คำตอบที่เหมาะสมให้กับผู้ปฏิบัติ

๗. การสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม : พระวิปัสสนาจารย์ครูผู้สอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน ควรมีความสามารถในการสร้างสภาพแวดล้อมที่สร้างสรรค์และเต็มไปด้วยความเป็นกันเอง เช่น การจัดสถานที่ให้เหมาะสม การให้ความสะดวกสบาย และการสร้างความสงบเรียบร้อยในห้องปฏิบัติหรือสถานที่ปฏิบัติ

๘. การสนับสนุนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม : พระวิปัสสนาจารย์ครูผู้สอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน ควรสนับสนุนการเรียนรู้ที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้ปฏิบัติ เช่น ให้ผู้ปฏิบัติมีโอกาสสัมผัสกับการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน

๙. การสร้างแรงบันดาลใจ : พระวิปัสสนาจารย์ครูผู้สอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน ควรสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้ปฏิบัติในการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานในชีวิตประจำวัน

๑๐. การสร้างความเข้าใจและสัมพันธภาพ : พระวิปัสสนาจารย์ครูผู้สอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน ควรสร้างความเข้าใจและสัมพันธภาพระหว่างวิปัสสนากัมมัฏฐานกับความเป็นจริงของชีวิตผู้ปฏิบัติ

๑๑. การสอนทักษะชีวิต : พระวิปัสสนาจารย์ครูผู้สอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน ควรสอนให้ผู้ปฏิบัติสามารถใช้ประโยชน์จากการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานในชีวิตประจำวัน

๑๒. การให้คำแนะนำและการติชม : พระวิปัสสนาจารย์ครูผู้สอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน ควรให้คำแนะนำและการติชมเพื่อเสริมสร้างความเชื่อมั่นและสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน

๑๓. การใช้เทคโนโลยี : พระวิปัสสนาจารย์ครูผู้สอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน ควรใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานและการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานของผู้ปฏิบัติ

๑๔. การปรับปรุงตนเอง : พระวิปัสสนาจารย์ครูผู้สอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน ควรอยู่ในกระบวนการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานและพัฒนาการปฏิบัติวิปัสสนาของตนเองอยู่ตลอดเวลา เพื่อที่จะสามารถปรับปรุงศักยภาพการสอนได้อย่างต่อเนื่อง

๑๕. ความยืดหยุ่นและแสดงออก : พระวิปัสสนาจารย์ครูผู้สอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน ควรมีความยืดหยุ่นในการปรับการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานให้เหมาะสมกับผู้ปฏิบัติ สามารถปรับตัวและปรับเปลี่ยนขั้นตอนการปฏิบัติตามสถานการณ์และความสามารถของผู้ปฏิบัติ

๑๖. การใช้วิธีการสอนที่เหมาะสม:พระวิปัสสนาจารย์หรือครูผู้สอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน ควรใช้วิธีการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานที่เหมาะสมกับความต้องการและรูปแบบการเรียนรู้ของผู้ปฏิบัติ

ศักยภาพการสอนวิปัสสนากรรมฐานทั้งหมดนี้เป็นศักยภาพที่สำคัญที่พระวิปัสสนาจารย์หรือครูผู้สอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน ควรพัฒนาและสร้างขึ้นเพื่อสร้างการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานที่มีประสิทธิผลให้แก่ผู้ปฏิบัติและสร้างความสุขในการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานให้แก่ผู้ปฏิบัติ

๕.๑.๓ ผลการศึกษาเสนอกระบวนการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ

การสัมภาษณ์และการจัดประชุมกลุ่มย่อยเสวนาพระธรรมกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยการสัมภาษณ์พระธรรมทูตสายต่างประเทศ พระวิปัสสนาจารย์ ผู้บริหาร คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อทราบเสนอกระบวนการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ พบว่า

ข้อเสนอกระบวนการที่ ๑ : การพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน พบว่า

๑. การพัฒนาความรู้และความเข้าใจ (Knowledge) พระธรรมทูตจะต้องศึกษาพระไตรปิฎกและคัมภีร์ที่เกี่ยวข้องเพื่อการเรียนรู้หลักการและวิธีการปฏิบัติวิปัสสนาอย่างลึกซึ้งด้วยการทำความเข้าใจจิตวิทยาและประสาทวิทยาสมัยใหม่ซึ่งการศึกษาวิธีการสอนและการเรียนรู้ของผู้ใหญ่

๒. การพัฒนาทักษะการปฏิบัติ (Skills) คือ การฝึกปฏิบัติวิปัสสนาด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนาทักษะการสื่อสารและการนำเสนอสิ่งสำคัญการเรียนรู้วิธีการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าเพื่อฝึกทักษะการฟังและการให้คำปรึกษา

๓. การพัฒนาคุณลักษณะส่วนบุคคล (Attitude) คือการเสริมสร้างความเมตตากรุณาและความอดทนเพื่อพัฒนาปัญญาและสติปัญญาสร้างความมั่นใจในการสอนและเสริมสร้างความยืดหยุ่นและการปรับตัว

ขั้นตอนการพัฒนาสมรรถนะ

ระยะที่ ๑: การเตรียมความพร้อม ด้วยการประเมินความรู้และประสบการณ์พื้นฐานมีการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ที่ชัดเจนรวมถึงมีการจัดแผนการศึกษาและปฏิบัติระยะยาวสิ่งสำคัญหาพี่เลี้ยงหรือที่ปรึกษาที่มีประสบการณ์

ระยะที่ ๒ : การเรียนรู้พื้นฐาน ด้วยการศึกษาทฤษฎีและหลักการสำคัญมีการฝึกปฏิบัติเบื้องต้นภายใต้การแนะนำให้เข้าร่วมการอบรมและสัมมนาและมีการสังเกตการสอนของผู้เชี่ยวชาญ

ระยะที่ ๓ : การปฏิบัติภายใต้การควบคุม คือจุดเริ่มต้นการสอนในกลุ่มเล็กหรือสถานการณ์ที่ควบคุมได้พร้อมกับรับคำแนะนำและข้อเสนอแนะจากพี่เลี้ยงเพื่อปรับปรุงและพัฒนาวิธีการสอนและจะต้องบันทึกและวิเคราะห์ประสบการณ์

ระยะที่ ๔ : การปฏิบัติอย่างอิสระ คือการสอนในสถานการณ์จริงอย่างเต็มรูปแบบมีการพัฒนาสไตล์การสอนที่เป็นเอกลักษณ์แลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้สอนคนอื่นและติดตามผลและปรับปรุงอย่างต่อเนื่องวิธีการพัฒนาสมรรถนะ

ข้อเสนอแนะ

จัดตั้งสถาบันการฝึกอบรมผู้สอนที่เป็นมาตรฐานมีการพัฒนาหลักสูตรและสื่อการเรียนรู้ที่ทันสมัยพร้อมกับสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างผู้สอนโดยใช้เทคโนโลยีสนับสนุนการเรียนรู้และการสอนรวมถึงมีการสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้พระธรรมทูตที่ผ่านกระบวนการพัฒนาเป็นผู้มีจิตอาสา นำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนา รวมถึงและวัฒนธรรมไทย ไปประกาศให้ชาวต่างประเทศได้รู้และได้รับประโยชน์ ซึ่งถือว่าเป็นคุณสมบัติอันดีงามของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ คือ

๑. มั่นใจในคุณค่า ความดีงามของพระพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นพระธรรมทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างแดนจะต้องมีความมั่นใจว่าเรามีดีที่จะให้แก่นชนจำนวนมาก หมายความว่าพระธรรมทูตต้องมั่นใจในสิ่งที่มีว่าเป็นสิ่งที่ดีแท้เป็นสิ่งที่เลิศ เป็นสิ่งที่ประเสริฐและเป็นประโยชน์ที่จะช่วยเหลือพวกเขา ได้เป็นข้อสำคัญอันดับแรก

๒. ต้องเป็นผู้เข้าใจปัญหาและความต้องการของถิ่นฐานที่พระธรรมทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือไปในถิ่นของเขา ถ้าไม่รู้จักขนบธรรมเนียมอย่างเขาอย่างเพียงพอ จะรู้สึกหัวงวุ่นได้ง่าย จึงต้องรู้เท่าทันเขาตาม

ความเป็นจริง เช่น รู้ว่าเขามีปัญหาอะไร ขาดอะไรต้องการอะไร โดยการสังเกตสังคมของเขาทั้งจุดเด่นและจุดด้อย พร้อมรู้จักภูมิหลังของเขาด้วยว่าเจริญด้านไหน อะไรเป็นเหตุปัจจัยแห่งความเจริญและไม่เจริญ เพื่อช่วยเขาได้อย่างถูกต้อง

๓. มีวิธีการที่จะสื่อสารทั้งรู้จักปัญหาและความต้องการของคนที่จะพระธรรมทูตจะไปช่วยต้องมีวิธีที่จะช่วยเขา เนื่องจากงานพระธรรมทูตคือการนำเอาธรรมไปให้มหาชน ด้วยการพัฒนาวิธีการ คือ เพื่อจะนำสิ่งที่ดีไปให้แก่มหาชนและไปสนองความต้องการของมหาชนนำเขาไปสู่ทางที่ดีงามมี ความสุขได้สำเร็จ

ข้อเสนอกระบวนการที่ ๒ : สมรรถนะการสอนตามแนวสติปัฏฐาน ๔

พระธรรมทูตสายต่างประเทศที่ได้พัฒนาศักยภาพด้านการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานแล้วจะเป็นผู้มีปัญญาที่รู้ชัดแจ่มแจ้ง ตามความเป็นจริง การก้าวล่วงความเห็นผิดไม่ให้หลงติดอยู่ในความยินดียินร้าย อันจะให้ถึงหนทางดับทุกข์ทั้งปวง พระธรรมทูตที่ได้มีการพัฒนาแล้วจะต้องเผชิญกับสภาวะและปัญหาต่าง ๆ ที่เข้ามากระทบในชีวิตเช่นนั้นประโยชน์หลัก ๆ กระบวนการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ คือ

วิธีการสอนการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักสติปัฏฐาน ๔

หลักการปฏิบัติกัมมัฏฐานในประเทศไทยปัจจุบันมีรูปแบบวิธีการปฏิบัติที่หลากหลายตามหลักการที่คณาจารย์ได้คิดค้นพัฒนาขึ้นมาให้เหมาะสมกับจริตนิสัยของบุคคลเพื่อให้ง่ายแก่การปฏิบัติและจุดประสงค์ของผู้ปฏิบัติย่อมแตกต่างกันไปตามสภาพสังคมวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อม แต่สาระสำคัญมีจุดมุ่งหมายเพื่อฝึกปฏิบัติจิตให้เกิดความสงบระงับจากกิเลสตัณหาและเกิดสติปัญญารู้เท่าทันความเป็นจริงวิธีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามหลักสติปัฏฐาน ๔ ประกอบด้วย

๑. กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน หลักปฏิบัติว่าด้วยการพิจารณากำหนดรู้อาการที่ปรากฏทางกาย คือ เอาสติไปตั้งไว้ที่กายใน อิริยาบถต่าง ๆ การตั้งสติกำหนดพิจารณากาย หรือ การติดตามดูกายเนื่อง ๆ ให้เห็นความเป็นจริงว่าเป็นที่รวมแห่งอวัยวะน้อยใหญ่ไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวตนเราเขา มีลักษณะแตกดับเป็นอนิจจัง ตั้งอยู่ไม่ได้ เป็นทุกข์ ทนอยู่ไม่ได้เป็นอนัตตา พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงไว้เพื่อให้เหมาะสมแก่อรรถาธิบายของเวไนยสัตว์ ซึ่งนับเป็นการกำหนดรูปโดยแยกกายคำว่า กาย ได้แก่ รูป กายนั้น เมื่อกล่าวโดยนัยแห่งพระสูตร หมายถึง เป็นที่รวมแห่งอาการ ๓๒ มีผมเป็นต้น

๒. เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือ สภาวะที่เสวยอารมณ์เป็นสุขบ้าง ทุกข์บ้าง และไม่ทุกข์ ไม่สุขบ้าง ลักษณะของเวทนามี ๓ อย่าง คือ สุขเวทนา คือ ความรู้สึกเป็นสุขทางกาย ทุกขเวทนา คือ ความรู้สึกเป็นทุกข์ทางกาย อุเบกขาเวทนา คือ ความรู้สึกเป็น กลาง ไม่สุขไม่ทุกข์ การพิจารณาเวทนา มี ๕ อย่าง คือ สุขเวทนา ได้แก่ ความรู้สึกเป็นสุขทางกาย ทุกขเวทนา ได้แก่ ความรู้สึกเป็นทุกข์ทางกาย โสมนัสเวทนา ได้แก่ ความรู้สึกเป็นสุขทางใจ โทมนัส เวทนา ได้แก่ ความรู้สึกเป็นทุกข์ทางใจ อุเบกขาเวทนา ได้แก่ ความรู้สึกไม่สุขไม่ทุกข์ คือ เฉยๆ การพิจารณา เวทนา ๔ อย่างคือ เวทนาอิงกามคุณ หมายถึง ความพอใจและไม่พอใจกับกามคุณ ๕ คือ รูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส เวทนาเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอยู่กับกายและใจตลอดเวลา ทั้งที่เป็นสุขเวทนา ทุกขเวทนา และอุเบกขาสุขเวทนา หรือ อุเบกขาเวทนา สุขเวทนามีอามิสสุขเวทนา ไม่มีอามิส ทุกขเวทนา มีอามิส อุเบกขาสุขเวทนาไม่มีอามิส การที่ผู้ปฏิบัติสามารถรู้เท่าทันเวทนาดังกล่าว เพื่อประโยชน์ในกาปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานให้รู้หน้าต่อไป

๓. จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน พระพุทธองค์ตรัสว่า จิตเต จิตตานุปัสสี วิหริตี อาตปปี สมปะชาโน สติมา วินยเย โลเก อภิขมา โทมนัสส มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ กำจัดอภิขมาและโทมนัสในโลกเสีย ได้ ฐานที่ตั้งแห่งสติกำหนดรู้จิต โดยการกำหนดรู้อาการที่ปรากฏทางจิตอย่างหนึ่ง ในบรรดาอาการของจิตที่ปรากฏอยู่ จิต มโน หรือวิญญาณเป็นนามซึ่งเป็นอารมณ์ประณีตละเอียดอ่อนมากที่สุด รู้เห็นได้

ยาก ชอบตกไปในอารมณ์ที่น่าปรารถนาและไม่น่า ปรารถนา มีความรวดเร็วมากไม่มีตัวตนหรือเหมือนรูปเห็นได้ ยากกว่าอาการของรูปเพียงสามารถ มองดูได้ว่า นามย่อมมีสภาพนุ่มไปหรือสามารถรับรู้อารมณ์ได้เท่านั้น โดยการนึกคิดในขณะเดียวกัน จิตก็เป็นอารมณ์ของกรรมฐานด้วย คือ จิตฟุ้ง สงสัย โลภ โกรธ หลง อิจฉา ริษยา หดหู่ เชื่องซึม ไม่พอใจ เป็นต้น ในพระพุทธศาสนามีวิธีที่รู้ความเป็นของนาม ด้วยการกำหนด ด้วยความตั้งใจ เมื่อตั้งสติ ตามกำหนดแล้วกิเลสก็ไม่สามารถเข้ามาเจือจิดได้ ก็นำความสุขมาสู่ผู้ปฏิบัติ

๔.ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน วิธีการสอนการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนว ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน พบว่า “ธมเมสุ ธมมานุปัสสี วิหริตี อาตปปี สมปะชาโน สติมา วิเนยย โลเก อภิขมาโท มนสส” มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่กำจัดอภิชฌา และ โทมนัสในโลกเสียได้ เป็นหลักการใช้สติพิจารณาธรรมอันเป็นสภาวะโดยรวมทั้งรูปธรรมและนามธรรม ทั้งภายนอกและภายใน ในการ พิจารณากำหนดรู้สภาวะธรรมนั้น ต้องกำหนดรู้ไปตามลำดับ ตั้งแต่อย่างหยาบไปจนถึงอย่างละเอียดที่สุด ซึ่งเป็น ข้อปฏิบัติที่ลึกซึ้งกว่าการเห็นกาย เวทนา และจิตอย่างใดอย่างหนึ่ง ถ้าหากพิจารณาในข้อปฏิบัตินี้ให้ตรงจุดอัน เป็นการปฏิบัติแบบพิจารณาธรรมคือรู้ความจริงแบบสัจจะ คือ อริยสัจจ การปฏิบัติไม่ใช่แค่ให้กำหนดรู้เรื่อง สภาวะธรรมอันเป็นทุกข์ทั้งปวง เท่านั้น แต่ยังต้องมีการกำหนดรู้ทางแห่งการดับทุกข์รวมไว้ด้วย

ประโยชน์การสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔

หลักวิธีที่ภิกษุสงฆ์ใช้ในการเผยแผ่ธรรมะในปัจจุบัน มีหลายวิธีเช่น การเทศนาปาฐกถาธรรม อภิปรายธรรม สนทนาธรรม การสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานกับการใช้สื่อประกอบการสอนธรรมะจะเลือกใช้วิธีใด ขึ้นอยู่กับลักษณะของผู้รับการเทศนาสั่งสอนประชาชนที่พระสงฆ์และคณะสงฆ์ถือเป็นกิจการที่สำคัญที่ นอกจากนี้ ภิกษุผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาจะต้องมีการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมเพราะจุดหมายของการศึกษาเล่าเรียน พระปริยัติธรรม คือความรู้ความสามารถในการนำพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปสู่ประชาชนนั่นเอง พระสงฆ์ที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นจะต้องมีความรู้ความสามารถและเทคนิควิธีการนอกเหนือจาก ความรู้ด้านหลักพุทธธรรมความจำเป็นของการแนะแนวตามหลักพระพุทธศาสนาไว้ว่าหน้าที่ของการแนะแนวคือ การช่วยให้คนให้พึ่งตนเองได้และสอดคล้องกับหลักการสำคัญทางพระพุทธศาสนา

ประโยชน์ของการสอนการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานของสำนักต่าง ๆ ที่มีอยู่ในประเทศไทยส่วนใหญ่ หรือเกือบทั้งหมดยึดถือแนวปฏิบัติตามหลักสติปัฏฐาน ๔ โดยมีฐานในการปฏิบัติใน ๔ ปฏฐาน คือ กาย เวทนา จิต และธรรม แต่ละสำนักจะมีแนวทางการปฏิบัติเป็นการเฉพาะสำนักของตนเองตามสภาพธรรมที่เกิดขึ้นทั้งหมด แต่ อาจมีวิธีการสอนพิเศษตามประสบการณ์ของอาจารย์ต้นสาย ทั้งนี้ เพื่อเอื้อต่อจริตของผู้ปฏิบัติเองและกลวิธีเพื่อ เสริมสร้างความก้าวหน้าในการปฏิบัติของผู้ปฏิบัติที่เป็นลูกศิษย์ เพราะฉะนั้น ผู้เจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานจึงควร รู้จักและควรที่จะเข้าใจในเรื่องของวิปัสสนาโดยถูกต้องเสียก่อน หลักการที่ควรทำความเข้าใจจึงจะทำให้เกิด ประโยชน์ต่อการสอนและการปฏิบัติตามแนวทางของการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ๔ เมื่อมีความเข้าใจแน่นอน ในวิปัสสนากัมมัฏฐานว่าคืออะไรแล้วจะเป็นประโยชน์อันสำคัญจะช่วยป้องกันและคุ้มครองผู้นั้นไม่ให้ตกไปใน ความเห็นผิด หลงมกมาย และคลี่คลายความสงสัยได้อย่างถูกต้อง

ข้อเสนอกระบวนการพัฒนาสมรรถนะของพระธรรมทูตสายต่างประเทศในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา ประกอบด้วย

๑.การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ โดยเริ่มจากตัวผู้แทนของ พระพุทธศาสนาก่อน พระธรรมทูตต้องมีคุณสมบัติสำคัญคือมีความมั่นใจในคุณค่า ความดีงามของพระพุทธศาสนา รู้เข้าใจปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นที่จะไปเผยแผ่ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตสาย ต่างประเทศ จะประสบความสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับกลยุทธ์ ได้แก่ พระธรรมทูตที่มีความพร้อม สมบูรณ์ทั้งภูมิ ธรรม ภูมิปัญญา

๒. การส่งพระธรรมทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในภูมิภาคต่าง ๆ เพื่อให้พระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรืองในประเทศต่าง ๆ ของโลกมีการพัฒนาศาสนวัตถุและศาสนบุคคล พร้อมทั้งการเผยแผ่หลักธรรมคำสั่งสอนเข้าสู่พุทธศาสนิกชนที่อยู่ในต่างแดน ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการจัดส่งพระธรรมทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังต่างประเทศ ตั้งแต่สมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศกษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา โดยทรงแต่งตั้งและมอบหมายให้พระอุบาลีมหาเถระ พร้อมด้วยคณะพระธรรมทูตมาอุปสมบทให้ชาวศรีลังกาทำให้นิกายสยามวงศ์เกิดขึ้นตั้งแต่นั้นและพระสงฆ์ไทยได้เผยแผ่พระพุทธศาสนาในศรีลังกาจนเป็นปึกแผ่นมั่นคงถึงปัจจุบัน

๓. การเผยแผ่ของพระสงฆ์ในปัจจุบัน มีทั้งแบบเชิงรับคือแบบที่ยึดถือกันมาเป็นประเพณีเช่น การเทศน์สอนโยมที่วัดเป็นต้นและแบบเชิงรุกคือปรับปรุงแบบให้เหมาะสมกับสภาพปัจจุบันตรงกับความต้องการของผู้ฟัง เพื่อความเข้าใจอันดีระหว่างชนที่นับถือ ศาสนาต่างๆ ได้ทดลองดำเนินงานโดยอาราธนาพระเถระผู้ใหญ่เป็นหัวหน้าคณะอำนวยการจัดส่งพระสงฆ์ออกจาริกประกาศพระศาสนาในถิ่นต่าง

๔. การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลนั้น ได้กระทำกันหลายรูปแบบ กล่าวคือ การแสดงธรรม การสนทนาธรรม การแนะนำสั่งสอน การปฏิบัติตนให้เป็นที่น่าเลื่อมใส ข้อเสนอกระบวนการพัฒนาสมรรถนะของพระธรรมทูตสายต่างประเทศในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาซึ่งพระธรรมทูตจะต้องมีเทคนิคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้พุทธศาสนิกชนที่อยู่ต่างแดนยึดถือปฏิบัติ การแสดงธรรมพระธรรมทูตก็แสดงให้เป็นผู้มีคุณธรรม มีเหตุผล สัมพันธ์ต่อเนื่องกันไปโดยลำดับชี้แจงให้เข้าใจชัดเจนในแต่ละประเด็นแสดงธรรมด้วยจิตเมตตา โดยมุ่งให้เป็นประโยชน์แก่ผู้ฟัง ไม่แสดงธรรมเพราะเห็นแก่ลาภ สักการะไม่แสดงธรรมยกตนข่มท่าน และไม่เสียดีสีข่มขู่ผู้อื่น

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

๕.๒.๑ สภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ พบว่า ความคิดเห็นสภาพปัจจุบันปัญหาอุปสรรคเพื่อความต้องการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาซึ่งเกิดจากปัญหาอุปสรรคที่สำคัญในหลายด้านไม่ว่าจะเป็นไปในด้านที่พระธรรมทูตไม่ค่อยเข้าใจภาษาและวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของประเทศนั้น ๆ มากเท่าที่ควรสอดคล้องกับกับงานวิจัยของพระมหาวิวัฒน์ ฌานโสโก (ศิริรัตน์) และคณะ ได้ศึกษางานวิจัย เรื่อง “การพัฒนาเครือข่ายการบริหารงานของคณะสงฆ์ไทยในทวีปยุโรป” มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอการพัฒนาเครือข่ายการบริหารงานของคณะสงฆ์ไทยในทวีป ยุโรป เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี โดยมีขั้นตอนการวิจัย ๓ ขั้นตอน ได้แก่ขั้นตอนที่ ๑ การศึกษาสภาพเครือข่าย การบริหารงานของคณะสงฆ์ไทยในทวีปยุโรป ขั้นตอนที่ ๒ การพัฒนาเครือข่ายการบริหารงานของคณะสงฆ์ไทยในทวีปยุโรป ด้วยการสนทนากลุ่ม ขั้นตอนที่ ๓ การตรวจสอบและนำเสนอการพัฒนาเครือข่ายการบริหารงานของคณะสงฆ์ไทยในทวีปยุโรป

ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาเครือข่ายการบริหารงานของคณะสงฆ์ไทยในทวีปยุโรป ประกอบด้วย

๑. หลักการ ประกอบด้วย (๑) พัฒนาระบบการสื่อสารระหว่างสมาชิกให้มีความสะดวกรวดเร็ว มีความถูกต้องแม่นยำ (๒) พัฒนาการมีส่วนร่วมให้เกิดความเข้มแข็งทั้งระหว่างสมาชิกภายในและภายนอกองค์กร (๓) พัฒนาความมั่นคงให้คณะสงฆ์ไทยดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน (๔) ยึดมั่นในหลักพระธรรมวินัยและกฎหมายของสหภาพยุโรป

๒. เป้าหมายสร้างความเป็นเอกภาพของคณะสงฆ์ไทยตามคติที่ว่าพุทธบุตรต้องเป็นหนึ่งเดียวกันเหมือนตะวันที่มีดวงเดียว ไม่แบ่งแยกนิกาย ยึดหลักการเป็นเป้าหมายในการทำงานร่วมกัน

๓. จุดมุ่งหมาย มุ่งสร้างเครือข่ายในการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่กิจการคณะสงฆ์ ๖ ด้าน ประกอบด้วยเครือข่ายด้านการปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ การสาธารณสงเคราะห์

๔. เตรียมการพัฒนา เตรียมการก่อนการพัฒนา ระหว่างการพัฒนา และหลังการพัฒนา

๕. กระบวนการพัฒนา (๑) หลักพุทธ ธรรม (๒) แนวทางการจัดการเครือข่าย (๓) องค์ประกอบ การพัฒนา (๔) บริบทคณะสงฆ์ไทยในทวีปยุโรป และ (๕) การประเมินผลการพัฒนา การประเมินเชิงพุทธิพิสัย การประเมินเชิงทักษะพิสัย และการประเมินเชิงจิตพิสัย(พระมหาวีรุต ฌาเนสโก (ศิริรัตน์) และคณะ “การพัฒนา เครือข่ายการบริหารงานของคณะสงฆ์ไทยในทวีปยุโรป” ๒๕๖๔, น.๓๓๖.)

๕.๒.๒ องค์ประกอบการพัฒนาสมรรถนะการสนวิปัสสนากัมมัฏฐาน ตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ พบว่า ความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การพัฒนาศักยภาพการสนวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ แก่พระธรรมทูตสายต่างประเทศด้วยการฝึกอบรมในช่วงภาควิปัสสนากัมมัฏฐาน โดยมีพระวิปัสสนาจารย์ที่มีความชำนาญพิเศษด้านวิปัสสนากัมมัฏฐาน ซึ่งเป็นพระวิปัสสนาจารย์ที่ผ่านการทำ วิปัสสนากัมมัฏฐานมาอย่างต่อเนื่องซึ่งในช่วงของการฝึกภาคปฏิบัติภาควิปัสสนากัมมัฏฐานพระวิปัสสนาจารย์จะเป็นผู้สอนให้รู้ทำให้ดู อยู่ให้เห็น เป็นกำลังใจ ให้ทำการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานตลอดเวลา การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ๔ จะทำให้พระธรรมทูตได้ตั้งสติกำหนดลมหายใจเข้าออก โดยอาการต่าง ๆ เป็นการกำหนดอิริยาบถ เมื่อยืน เดิน นั่ง นอน หรือร่างกายอยู่ในอาการอย่างไร ก็รู้ชัดในอาการที่เป็นอยู่เช่นนั้น สอดคล้องกับการวิจัยของ แม่ชีนวลรัตน์ ไชยวงศ์สา ได้ศึกษางานวิจัย เรื่อง “แนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ วัด พระธาตุศรีจอมทองวรวิหาร ตำบลบ้านหลวง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่” พบว่า ขั้นตอนและวิธีการ วิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของวัดพระธาตุศรีจอมทองวรวิหารนั้นแบ่งเป็น ๓ ขั้นตอน คือ ๑) ขั้นตอนการฝึก ซึ่งเป็นการฝึกกราบสติปัฏฐานสี่ การเดินจงกรม การนั่ง และการนอน ๒) ขั้นตอนการฝึกอย่าง เข้มงวดเรียกว่า การเข้าอธิษฐาน และ ๓) ขั้นตอนการทวนญาณ

สำหรับปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของวัดพระธาตุศรี จอมทองวรวิหาร พบว่า ผู้ปฏิบัติขาดความอดทนและความเพียรต่อเนื่องในการกำหนดอาการพองยุบ และ สภาวะธรรมอื่น ๆ และไม่สามารถรู้ทันอารมณ์ขณะปัจจุบันได้ ซึ่งทำให้เห็นผลช้าและไม่สามารถสัมผัสอารมณ์ที่ ละเอียดอ่อนในการปฏิบัติได้ บางรายถึงกับเกิดความท้อแท้ในการปฏิบัติ บางรายก็ยังติดคุ้นชินกับวิธีปฏิบัติเดิม ก่อนเข้ามาปฏิบัติแบบสติปัฏฐาน ๔ ซึ่งพระวิปัสสนาจารย์ก็พยายามให้คำแนะนำปรับแก้การปฏิบัติให้เหมาะกับ ผู้ปฏิบัติและคอยให้กำลังใจตลอดเวลาที่ปฏิบัติส่งผลให้ผู้ปฏิบัติมีความเข้าใจหลักการปฏิบัติแบบสติปัฏฐาน ๔ และสามารถกำหนดทันอารมณ์กรรมฐานได้ดีมากขึ้นรู้ทันต่อสภาวะธรรมที่เกิดขึ้นในปัจจุบันขณะกระทบที่กาย เวทนา จิตและธรรม

ส่วนแนวทางในการพัฒนาการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของวัดพระ ธาตุศรี จอมทองวรวิหารนั้น พบว่า คู่มือหลักสูตรที่ใช้อยู่เป็นคู่มือที่ดี เป็นประโยชน์ต่อผู้สอนและผู้ปฏิบัติ แต่ที่ผ่านมามีคู่มือ หลักสูตรนี้มีแจกให้เฉพาะพระวิปัสสนาจารย์เท่านั้น ดังนั้น ควรพิมพ์แจกให้กับบุคคลทั่วไปนำไปศึกษาและปฏิบัติ ด้วยตนเอง เพื่อเป็นประโยชน์ในการเผยแพร่หลักการปฏิบัติแบบสติปัฏฐาน ๔ ให้แพร่หลายมากยิ่งขึ้น ส่วนอาคาร สถานที่ปฏิบัติที่อยู่อาศัยก็สัปปายะเหมาะแก่การปฏิบัติธรรมยิ่ง (แม่ชีนวลรัตน์ ไชยวงศ์สา “แนวทางการปฏิบัติ วิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ วัดพระธาตุศรีจอมทองวรวิหาร ตำบลบ้านหลวง อำเภอจอมทอง จังหวัด เชียงใหม่” ,๒๕๖๑, น.๒๓๕๑.)

๕.๒.๓ ข้อเสนอกระบวนการพัฒนาสมรรถนะการสนวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ พบว่า ความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พระธรรมทูตไทยที่เดินทางออกไป

เผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศถือได้ว่าเป็นตัวแทนของคณะสงฆ์ไทยที่จะนำเอาวัฒนธรรมขนบธรรมเนียม ประเพณีอันดีงามของประเทศไทยออกไปเผยแผ่แก่ชาวต่างประเทศและพุทธศาสนิกชนชาวไทยที่อยู่ต่างแดนด้วย ซึ่งประเทศไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติมาตั้งแต่เริ่มแรกจนถึงบัดนี้ นับได้ว่าเป็นระยะเวลา ยาวนาน พระพุทธศาสนาย่อมมีส่วนสำคัญที่สุดในการสร้างรากฐานทางวัฒนธรรมในด้านจิตใจและเป็นแนววิถีชีวิต ที่ได้ฝังรากลึกลงในจิตใจของพุทธศาสนิกชนมาในครั้งโบราณกาล โดยมีวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจสอดคล้องกับงานวิจัย ของพระมหาบุญหิน บุญญโซ (เทาศิริ) ได้ศึกษางานวิจัย เรื่อง “กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลัก ปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป” ผลการวิจัยพบว่า (๑) พระสงฆ์และองค์กรพุทธยังไม่มี การวิจัยประเมินผลการเผยแผ่ธรรมะ เพื่อปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ของสังคมที่อาศัยอยู่หรือพื้นฐานของ ผู้ฟังแต่ละกลุ่มเป้าหมายประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจพื้นฐานทางศีลธรรมเยาวชนไทยลูกครึ่งห่างเหิน พระพุทธศาสนาผู้คนส่วนใหญ่ไม่ทราบวิธีการเผยแผ่กิจกรรมของพระสงฆ์ไทยการทำงานลักษณะเช่นนี้ถือว่าการ เผยแผ่เชิงรุกและได้มีการตอบรับจากประชาชนในทวีปยุโรปเป็นอย่างดี (๒) ผลการพัฒนากลยุทธ์การเผยแผ่ พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป มีกลไกของกลยุทธ์ ๓ ประการ คือ วิสัยทัศน์ พันธกิจ และวัตถุประสงค์ และกลยุทธ์ ๔ ประการ คือ ๑) กลยุทธ์ด้านอัตตปฏิสัมพันธ์ ๒) กลยุทธ์ด้าน วัฒนธรรมปฏิสัมพันธ์ ๓) กลยุทธ์ด้านนิเวศปฏิสัมพันธ์ ๔) กลยุทธ์ด้านปฏิสัมพันธ์ปฏิสัมพันธ์

ส่วนกลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป ประกอบด้วย ๑) วิสัยทัศน์ คือ เผยแผ่พุทธธรรมด้วยปัญญาแตกฉานในอรรถเข้าใจในธรรมซ้ำซ้อนในภาษา แก้ปัญหาด้วยความคิดค้นการ ๒) พันธกิจ คือ (๑) เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มั่นคงในทวีปยุโรป (๒) พัฒนาพระ ธรรมทูตสายต่างประเทศให้เป็นผู้มีปัญญาแตกฉานในทักษะในอรรถเข้าใจในธรรม ซ้ำซ้อนในภาษาแก้ปัญหาด้วย ความคิดค้นการ ๓) วัตถุประสงค์ (๑) พระธรรมทูตสายต่างประเทศมีความสามารถในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (๒) พระธรรมทูตสายต่างประเทศมีทักษะการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ ๔) กลยุทธ์คือ กลยุทธ์ การสร้างปัญญาให้ แตกฉาน, กลยุทธ์เชี่ยวชาญในหลักธรรม, กลยุทธ์ใช้ถ้อยคำชี้แจงแสดง เหตุผล และกลยุทธ์สร้างปฏิสัมพันธ์ชำนาญ ไหวพริบ(พระมหาบุญหิน บุญญโซ (เทาศิริ), “กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับ พระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป” , ๒๕๖๒, น. ๓๑๕๔.) และสอดคล้องกับการศึกษางานวิจัยของพระมหาสมาน ชา ตวิริโย (ศศิสุวรรณพงศ์), ได้ศึกษางานวิจัย เรื่อง “การศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศสหรัฐอเมริกา” ผลการวิจัย พบว่า ๑) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาสมัยพุทธกาล เมื่อพระพุทธเจ้าทรงให้การอุปสมบทแก่พระภิกษุรวมเป็น ๖๐ รูป แล้วรับสั่งให้แยกย้ายไปประกาศ พระพุทธศาสนา นับเป็นพระธรรมทูตชุดแรกในพระพุทธศาสนา คุณลักษณะคือล้วนเป็นพระ อรหันต์ สมัยหลัง พุทธกาลเมื่อพระเจ้าอโศกมหาราช จัดส่งพระสมณะทูต ๙ สายไปต่างประเทศ คุณลักษณะพระธรรมทูตคือมีวิชา และจรรยา มีปัญญา มีพรหมวิหารธรรม เคร่งครัดในพระ ธรรมวินัย ๒) พระธรรมทูตในประเทศสหรัฐอเมริกาควรมีคุณลักษณะดังนี้ มีวัตรปฏิบัติตามพระ วินัย มีปัญญา มีวิชาความรู้ต่าง ๆ ไม่ตำหนิไม่ติเตียนใคร ไม่เบียดเบียน ใคร สรรวม รู้จัก พอประมาณในอาหาร ยินดีพอใจอยู่ในสถานที่สงบสงัด มีความรู้ทางด้านภาษาท้องถิ่น มีความรู้ ด้านกัมมัญฐาน มีจิตอาสา มีความอดทนต่อความลำบาก มีความมุ่งมั่น รู้จักการทำงาน เป็นทีม มีความสามัคคี มี วาจาพูด ไม่ก่อการทะเลาะวิวาท รู้จักการใช้เทคโนโลยีในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา รู้ศาสตร์สมัยใหม่ รู้จักการใช้ สื่อสารมวลชน มีฝีมือการช่างการสาธารณูปการ มีการวางแผนหรือการบริหารจัดการที่ดี (พระมหาสมาน ชาตวิริ โย (ศศิสุวรรณพงศ์), “การศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของพระธรรมทูตในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาใน ประเทศสหรัฐอเมริกา” , ๒๕๖๓ , น.๑๑๒.)

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอเชิงนโยบาย

๑. สำนักวิปัสสนากัมมัฏฐานแต่ละสำนักที่ไม่มีประสบการณ์ภาคปฏิบัติควรมีการออกแบบหลักสูตรสำหรับการฝึกอบรมวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ให้ดีนั้นจะต้องคำนึงถึงผู้เข้าอบรม และความแตกต่างพื้นฐานหรือภูมิหลังของแต่ละคนแต่ละกลุ่ม

๒. สำนักวิปัสสนากัมมัฏฐานที่มีประสบการณ์ในการฝึกอบรมตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ให้ดีแล้วต้องมีหลักสูตรสำหรับการฝึกอบรมให้แต่ล่งว้ยเข้ามาอบรมที่ชัดเจนทั้งในส่วนของกลุ่มเยาวชนและกลุ่มผู้ใหญ่

๔. สำนักวิปัสสนากัมมัฏฐาน ที่มีพระวิปัสสนาจารย์เพียบพร้อมแล้วรวมถึงมีพระพี่เลี้ยงแล้วสิ่งสำคัญที่จะขาดไม่ได้ควรศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ได้ อย่างมีประสิทธิภาพและได้ผลลัพธ์ที่ดี

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะสำหรับการทำงานวิจัยในครั้งต่อไป

๑) ผู้ที่สนใจเพื่อศึกษาถึงผลลัพธ์ได้จากการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของการอบรมโครงการอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศ โดยใช้วิธีการวิจัยแบบผสานวิธีระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

๒) ผู้ที่สนใจเพื่อศึกษาพัฒนาการที่เกิดขึ้นกับสมรรถนะผู้เข้าอบรมฝึกวิธีการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามกระบวนการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ สำหรับบุคคลแต่ละช่วงวัย

๓) ผู้ที่สนใจเพื่อศึกษาจุดแข็ง จุดอ่อน และปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของโครงการอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศกับการสอนวิธีการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ สำหรับบุคคลแต่ละช่วงวัย

๔) ผู้ที่สนใจเพื่อศึกษาจุดแข็ง จุดอ่อน และปัจจัยที่ส่งผลต่อผลสำเร็จการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศตามแนวทางการสอนวิธีการปฏิบัติกัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ สำหรับสำหรับพระธรรมทูต

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ขอมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย. พิมพ์ครั้งที่ ๔๕. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์

ผลิฉัณม์,

๒๕๕๙.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). พุทธธรรม (ฉบับเดิม), พิมพ์ครั้งที่ ๑๙.กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์

ธรรมสภา. ๒๕๔๕.

..... บทบาทและหน้าที่ของพระธรรมทูตในต่างแดน, ในอนุสรณ์พระธรรมทูตสาย
ต่างประเทศ, รุ่นที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

..... ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎก หมวดสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์,

ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎก หมวดสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. กรุงเทพมหานคร:

ธรรมสภา, ๒๕๔๓.

พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร). วิมุตติรัตนมาลี. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มิตรสยาม, ๒๕๓๙.

พระธรรมวัชรบัณฑิต,ศ.ดร. แก่นพุทธธรรม,พิมพ์ครั้งที่ ๑. พระนครศรีอยุธยา:โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,

๒๕๖๖.

พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ), พุทธศาสตร์ปริทรรศน์, พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ สุขภาพใจ,๒๕๕๙.

พระสมภาร สมภาโร, คู่มือการพัฒนาจิตตามแนวสติปัฏฐาน ๔ สำหรับผู้ปฏิบัติใหม่, (กรุงเทพมหานคร: ๒๕๔๗).

พระมหาสียาตอ (โสภณมหาเถระ), วิปัสสนาญ้ย เล่ม ๑, แปลโดย พระคันธสาราภิวงศ์. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ซีเอไอ เซ็นเตอร์, ๒๕๔๘.

วิริยา ชินวรรณโณ และคณะ. สมภาธิในพระไตรปิฎกวิวัฒนาการการตีความคาสอนเรื่องสมภาธิใน พระพุทธศาสนา ฝ่ายเถรวาทในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺโน), “พระวรธรรม คติในพระ ธรรมทูตต่างประเทศ รุ่นที่ ๙,” มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

แสง จันทร์งาม. วิธีสอนของพระพุทธเจ้า. กรุงเทพมหานคร : กมลการพิมพ์, ๒๕๒๖.

(๒) รายงานการวิจัย

พระมหาวุฒิชัย วุฑฺฒิชโย. ระบบการเรียนการสอนกัมมัฏฐานในคัมภีร์วิสุทธิมรรค.บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๔.

พระมนตรี อาภาทโร. การพัฒนาคุณภาพจิตตามหลักการวิปัสสนากรรมฐานของพระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิริ). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๖๐.

พระมหาสุเทพ สุวฑฺโน (เหลาทอง). กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตสาย ต่างประเทศ. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๒.

พระมหาวิวัฒน์ ฌานะโสโก (ศิริรัตน์) และคณะ. การพัฒนาเครือข่ายการบริหารงานของคณะสงฆ์ไทยใน ทวีปยุโรป. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๖๔.

พระมหาบุญทิน บุญญะโช (เทาศิริ).กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับ พระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ,๒๕๖๒.

ประกาศิต ประกอบผล. การพัฒนาคุณภาพจิตตามแนววิปัสสนากรรมฐาน. บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัย ราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ๒๕๖๐.

ปิ่นนธร เอียรชัยพฤกษ์ ,พระมหาบุญรอด มหาวิโร (สืบด้วง), ดร. และทองอินทร์ มนตรี . การเจริญ วิปัสสนากรรมฐานตามหลักสติปัฏฐาน ๔ เส้นทางพันทุกซ์. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๔.

แม่ชีนวลรัตน์ ไชยวงศ์สา.แนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ วัดพระธาตุศรี จอมทองวรวิหาร ตำบลบ้านหลวง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.

(๓) เอกสารทั่วไป

พระมหาทองเก็บ ญาณพโล,ดร. สติปัญญา ๔ กับการพัฒนาพระธรรมทูตไทยสู่สังคมพหุวัฒนธรรม”
วารสารมหาจุฬาราชการ ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒, ๒๖๕๖.

http://www.odc.mcu.ac.th/?page_id=35.

ส่องวิถีชีวิต..พระธรรมทูตไทยในต่างแดน (posttoday.com).

<https://www.komchadluek.net/amulet/187198>.

ออนไลน์> paper_1598_5f69ce9304e915f69ce.pdf (psu.ac.th).

ออนไลน์>สถิติพระธรรมทูตสายต่างประเทศ.pdf (mcu.ac.th).

ภาคผนวก ก / หนังสือนำ

ที่ พิเศษ / ๒๕๖๖

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอบางน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๒๗ ธันวาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอเข้าร่วมการจัดเสวนาเพื่อศึกษางานวิจัย

กราบเรียน พระธรรมวชิรมณี วิ.รศ.,ดร. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เจ้าคณะกรุงเทพมหานคร

ตามที่ มหาวิทยาลัยอนุมัติให้ พระมหาไพฑูรย์ ปนตนนโท,ดร. รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ อาจารย์ประจำวิทยาลัยพระธรรมทูต สังกัดส่วนงาน วิทยาลัยพระธรรมทูต จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ให้จัดทำโครงการวิจัย ปิงปม. ๒๕๖๖ ตามสัญญาเลขที่ ว.๑๓๘/๒๕๖๖ เรื่อง "สมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา" ความทราบแล้ว นั้น

บัดนี้ กระบวนการวิจัยถึงขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลการจัดประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ เพื่อให้โครงการวิจัยนี้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและเสร็จสิ้นสมบูรณ์มีผลการศึกษาเป็นไปตามระเบียบวิธีวิจัย "การสัมมนากลุ่มย่อย" ซึ่งจำเป็นต้องได้ข้อมูลการสัมมนา ผู้วิจัยได้เป็นคณะกรรมการจัดงานสัมมนา ๓๓๘ ปี วัดมหาธาตุ เป็น กรรมการฝ่ายจัดเสวนาพระธรรมทูตสายต่างประเทศ ดังกล่าว

ฉะนั้น จึงกราบเรียนมาเพื่อขอเข้าร่วมการเสวนา ดังกล่าว เพื่อศึกษางานวิจัยหวังว่าคงได้รับความอนุเคราะห์เป็นอย่างดียิ่ง และขอความอนุเคราะห์ ณ โอกาสนี้

(พระมหาไพฑูรย์ ปนตนนโท,ดร.)

หัวหน้าโครงการวิจัยฯ

ผู้ติดต่อประสานงาน :

พระมหาไพฑูรย์ ปนตนนโท โทร. ๐๙๗ ๑๒๐๖ ๑๗๖

ที่ พิเศษ / ๒๕๖๖

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๒๗ ธันวาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอสัมภาษณ์เพื่อศึกษางานวิจัย

กราบเรียน พระธรรมวชิรมนี วิ.รศ.,ดร. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เจ้าคณะกรุงเทพมหานคร

ตามที่ มหาวิทยาลัยอนุมัติให้ พระมหาไพฑูรย์ ปนตนนโท,ดร. รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ อาจารย์ประจำวิทยาลัยพระธรรมทูต สังกัดส่วนงาน วิทยาลัยพระธรรมทูต จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ให้จัดทำโครงการวิจัย ปีงบประมาณ ๒๕๖๖ ตามสัญญาเลขที่ ว.๑๓๘/๒๕๖๖ เรื่อง "สมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา" ความทราบแล้ว นั้น

บัดนี้ กระบวนการวิจัยถึงขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งท่านผู้หนึ่งในผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับโครงการวิจัยนี้ และเพื่อให้โครงการวิจัยนี้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและเสร็จสิ้นสมบูรณ์มีผลการศึกษาเป็นไปตามระเบียบวิธีวิจัยจำเป็นต้องได้ข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญในการให้สัมภาษณ์ตามความเป็นจริง

ฉะนั้น จึงกราบเรียนมาเพื่อขอสัมภาษณ์ ตามวัน เวลา ที่สะดวกของท่าน หวังว่าคงได้รับความอนุเคราะห์ให้การสัมภาษณ์เป็นอย่างดี และขอความอนุเคราะห์ ณ โอกาสนี้

(พระมหาไพฑูรย์ ปนตนนโท,ดร.)

หัวหน้าโครงการวิจัยฯ

ผู้ติดต่อประสานงาน :

พระมหาไพฑูรย์ ปนตนนโท โทร. ๐๙๙๗ ๑๒๐๖ ๑๗๖

ที่ พิเศษ / ๒๕๖๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๒๗ ธันวาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอสัมภาษณ์เพื่อศึกษางานวิจัย
กราบเรียน พระราชวิเทศปัญญาคุณ

ตามที่ มหาวิทยาลัยอนุมัติให้ พระมหาไพฑูรย์ ปนตนนโท,ดร. รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ
อาจารย์ประจำวิทยาลัยพระธรรมทูต สังกัดส่วนงาน วิทยาลัยพระธรรมทูต จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ให้จัดทำโครงการวิจัย ปิงม. ๒๕๖๖ ตามสัญญาเลขที่ ว.๑๓๘/
๒๕๖๖ เรื่อง "สมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศในการเผยแผ่
พระพุทธศาสนา" ความทราบแล้ว นั้น

บัดนี้ กระบวนการวิจัยถึงขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งท่านผู้หนึ่งในผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับ
โครงการวิจัยนี้ และเพื่อให้โครงการวิจัยนี้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและเสร็จสิ้นสมบูรณ์มีผลการศึกษาเป็นไป
ตามระเบียบวิธีวิจัยจำเป็นต้องได้ข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญในการให้สัมภาษณ์ตามความเป็นจริง

ฉะนั้น จึงกราบเรียนมาเพื่อขอสัมภาษณ์ ตามวัน เวลา ที่สะดวกของท่าน หวังว่าคงได้รับความ
อนุเคราะห์ให้การสัมภาษณ์เป็นอย่างดี และขอความอนุเคราะห์ ณ โอกาสนี้

(พระมหาไพฑูรย์ ปนตนนโท,ดร.)
หัวหน้าโครงการวิจัยฯ

ผู้ติดต่อประสานงาน :

พระมหาไพฑูรย์ ปนตนนโท โทร. ๐๙๗ ๑๒๐๖ ๑๗๖

ภาคผนวก ข
เครื่องมือวิจัย : แบบสัมภาษณ์/แบบสนทนากลุ่มย่อย
แบบสอบถามการสัมภาษณ์
โครงการวิจัย
เรื่อง “สมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ
ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”

แบบสอบถามสัมภาษณ์เชิงลึกสร้างขึ้นมาจากมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษา สภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ องค์ประกอบการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน ตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ ข้อเสนอกระบวนการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ โดยมีข้อคำถามประกอบด้วย ๒ ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลสำคัญการสัมภาษณ์เชิงลึก

ชื่อ..... ฉายา/นามสกุล..... อายุ..... ปี.....

ตำแหน่ง.....

หน่วยงาน/สังกัด.....

วุฒิการศึกษาทางธรรม.....

วุฒิการศึกษาทางโลก.....

ส่วนที่ ๒ เป็นคำถามสัมภาษณ์เชิงลึกที่แสดงถึงเหตุผลเกี่ยวกับผลกระทบ แนวทางแก้ไขอย่างไรกับสภาพ ปัญหาและความต้องการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ อย่างไร จำนวน ๓ ข้อ ดังนี้

๑. แนวความคิดการมีความต้องการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ อย่างไร

๒. แนวความคิดกับองค์ประกอบต้องการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน ตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ ได้อย่างไร

๓. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ ท่านมีข้อเสนอกระบวนการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ

ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเป็นความลับผู้วิจัยไม่สามารถนำมาเปิดเผยในที่สาธารณะได้

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณมาผู้ให้ข้อมูลสำคัญมา ณ โอกาสนี้

พระมหาไพฑูรย์ ปนตนนโท,ผศ.ดร.

หัวหน้าโครงการวิจัย

แบบสอบถามการวิจัยเชิงปฏิบัติการ
เรื่อง “สมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ
ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”

แบบสอบถามการวิจัยเชิงปฏิบัติการสร้างขึ้นมาโดยมีวัตถุประสงค์ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษา สภาพ
ปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ
องค์ประกอบการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน ตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของพระธรรมทูตสาย
ต่างประเทศ ข้อเสนอกระบวนการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของพระ
ธรรมทูตสายต่างประเทศ โดยมีข้อความประกอบด้วย ๒ ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลสำคัญเข้าร่วมการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลสำคัญการสัมภาษณ์เชิงลึก

ชื่อ.....นามสกุล.....อายุ.....ปี.....

ตำแหน่ง.....

หน่วยงาน/สังกัด.....

วุฒิการศึกษาทางธรรม.....

วุฒิการศึกษาทางโลก.....

ส่วนที่ ๒ เป็นคำถามแสดงถึงความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของ
พระธรรมทูตสายต่างประเทศพร้อมกับองค์ประกอบการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน ตามแนวสติ
ปัฏฐาน ๔ ของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ อย่างไร จำนวน ๓ ข้อ

๑. สภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระ
ธรรมทูตสายต่างประเทศ เป็นอย่างไร

๒. แนวทางองค์ประกอบการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน และกระบวนการพัฒนา
สมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน ตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ เป็นอย่างไร

๓. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ (เพิ่มเติม)

ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเป็นความลับผู้วิจัยไม่สามารถนำมาเปิดเผยในที่สาธารณะได้
ผู้วิจัยขอขอบพระคุณมาผู้ให้ข้อมูลสำคัญมา ณ โอกาสนี้
พระมหาไพฑูริย์ ปนตนนโท,ดร.
หัวหน้าโครงการวิจัย

ภาคผนวก ค

ภาพการลงพื้นที่ภาคสนาม / การสัมภาษณ์พระธรรมทูตสายต่างประเทศ
และพระวิปัสสนาจารย์

ภาพจัดประชุมเสวนาเชิงปฏิบัติการ
ณ วัดมหาธาตุ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

ในวันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๖๖-๑ มกราคม ๒๕๖๗ เวลา ๑๓.๐๐-๑๕.๓๐ น.

เวทีเสวนาและบรรยาย สมโภชพระอาราม

ปณิธานการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในแผ่นดินพุทธภูมิ

เสวนา โดย พระธรรมโพธิวงศ์ และคณะ

วันที่ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๖๖ : ๑๓.๐๐ น. - ๑๕.๐๐ น.

มหาธาตุวิทยาลัย สู่ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เส้นทางการศึกษาของคณะสงฆ์สู่สากล

เสวนาโดย พระราชวัชรสารบัณฑิต และคณะ

วันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๖๖ : ๑๓.๐๐ น. - ๑๕.๐๐ น.

พระอภิธรรม ธรรมชั้นสูงในวัดมหาธาตุ

เสวนา โดย พระมหาไพโรจน์ ญาณกุลโส ป.ธ.๙ และคณะ

วันที่ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๖๖ : ๑๓.๐๐ น. - ๑๕.๐๐ น.

ศิลปกรรมสกุลช่างวังหน้า

บรรยายโดย ศ.ดร.ศักดิ์ชัย สายสิงห์

วันที่ ๓๐ ธันวาคม ๒๕๖๖ : ๑๓.๐๐ น. - ๑๕.๐๐ น.

พระธรรมทูตในสายงานวัดมหาธาตุ กับ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ

เสวนาโดย พระราชวิเทศปัญญาคุณ, พระมหาจำเริญ เขมวีโร,

พระครูภาวนาวิธาน วิ., พระครูปริยัติโพธิวิเทศ ดร.

วันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๖๖ : ๑๓.๐๐ น. - ๑๕.๐๐ น.

ต้นตระกูล วิปัสสนาธุระ งานหลักของพระพุทธศาสนาในวัดมหาธาตุ

เสวนาโดย พระธรรมวชิรมณี วิ ป.ธ.๙ รศ.ดร. , พระธรรมราชานุวัตร ป.ธ.๙, Ph.D

พระมหาธีรโชติ อธิปญโญ ป.ธ.๙ , ศ.ดร. อุทิศ ศิริวรรณ (ป.ธ.๙ นาคหลวง)

วันที่ ๑ มกราคม ๒๕๖๗ : ๑๓.๐๐ น. - ๑๕.๐๐ น.

สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท

บรรยายโดย ศาสตราจารย์พิเศษ ธงทอง จันทรางศุ

วันที่ ๑ มกราคม ๒๕๖๗ : ๑๕.๓๐ น. - ๑๖.๓๐ น.

จากวัดสลักสู่วัดมหาธาตุ ในหลักฐานประวัติศาสตร์

และวรรณกรรมสมัยรัตนโกสินทร์

บรรยายโดย รศ.ดร.ตานติ ภักดีคำ ราชบัณฑิต

วันที่ ๒ มกราคม ๒๕๖๗ : ๑๓.๐๐ น. - ๑๕.๐๐ น.

งานสมโภชพระอารามหลวง ๓๓๘ ปี วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์

สถานที่ : ภายในพระอุโบสถ , สอบถามข้อมูลเพิ่มเติม : 081-695-4519

คณะกรรมการจัดประชุมเสวนาเชิงปฏิบัติการ

คำสั่งวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์

ที่ ๑๐ / ๒๕๖๖

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการจัดงานสมโภชพระอารามครบ ๓๓๘ ปี

เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ๓๒ พรรษา

ระหว่างวันที่ ๒๗ ธันวาคม ๒๕๖๖ - ๒ มกราคม ๒๕๖๗

วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เดิมชื่อว่าวัดสลัก สันนิษฐานว่าวัดสลักสร้างขึ้นตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เป็นราชธานีโดยมีศิลาจารึกติดไว้ใต้ฐานหลวงพ่อหินซึ่งเป็นพระประธานในอุโบสถวัดสลัก ซึ่งอักษรที่จารึกนั้นเป็น อักษรในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช หรือสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๓ ซึ่งเป็นพระมหากษัตริย์องค์ที่ ๒๗ แห่งกรุง ศรีอยุธยา ประมาณ พ.ศ.๒๒๒๘ และได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นพระอารามหลวงโดยสมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท กรมพระราชวังบวรสถานมงคล พระอนุชาธิราชในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช และได้เปลี่ยนนามจากวัดสลักเป็นวัดนิพพานาราม วัดพระศรีสรรเพชญ์ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ มีความเจริญรุ่งเรืองสืบมาถึงปัจจุบัน

นับจาก พ.ศ. ๒๒๒๘ ถึง พ.ศ.๒๕๖๖ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ มีอายุครบ ๓๓๘ ปี เพื่อเป็นการรำลึกถึงคุณูปการ คุณงามความดีที่บูรพมหากษัตริย์และบูรพาจารย์ได้สร้างวัดมหาธาตุ สร้างสรรค์ผลงานไว้มากมาย และได้อนุรักษ์ต่อยอดทำให้วัดมหาธาตุมีความเจริญรุ่งเรืองมาถึงปัจจุบันนับเป็นแหล่งเรียนรู้เป็นที่อยู่อาศัยเป็นที่ศึกษาเล่าเรียนของอนุชนคนรุ่นหลังทำให้มีความรู้ความสามารถตั้งตนในทางที่ชอบได้ และเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว องค์เอกอัครศาสนูปถัมภก ในโอกาสมหามงคลวันเฉลิมพระชนมพรรษา ครบ ๖ รอบ ๓๒ พรรษา ในวันที่ ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๖๗ คณะสงฆ์วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์และทายาททายาทิกษยานุศิษย์ ได้มีความเห็นตรงกัน พร้อมใจกันให้มีการจัดงานสมโภชพระอารามขึ้น ในระหว่างวันที่ ๒๗ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๖๖ - ๒ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๗

เพื่อให้การจัดงานสมโภชพระอาราม ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยบรรลุตามวัตถุประสงค์เป็นการอนุสรณ์ถึงบูรพาจารย์ในอดีต อีกทั้งเพื่อให้พระเถรานุเถระและพระภิกษุสามเณรภายในสำนักได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติศาสนกิจส่วนนี้ด้วยอันสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันจึงแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการจัดงาน ดังต่อไปนี้ :-

ประธานอำนวยการ

พระพรหมวชิราธิบดี

กรรมการอำนวยการ

๑. พระธรรมวชิรมณี วิ.
๒. พระธรรมโพธิวงศ์
๓. พระธรรมราชานุวัตร
๔. พระเทพวรจารย์

ประธานกรรมการ

รองประธานกรรมการ

รองประธานกรรมการ

รองประธานกรรมการ

๕. พระเทพวิสุทธิโสภณ	รองประธานกรรมการ
๖. พระราชสุรวาที	กรรมการ
๗. พระราชวิเทศปัญญาคุณ	กรรมการ
๘. พระราชวัชรบัณฑิต	กรรมการ
๙. พระราชวัชรสารบัณฑิต	กรรมการ
๑๐. พระเมธีวราญาณ	กรรมการ
๑๑. พระอุดมปัญญาภรณ์	กรรมการ
๑๒. พระศรีรัตโนบล	กรรมการ
๑๓. พระวิสุทธิพงษ์เมธี	กรรมการ
๑๔. พระอุดมวราญาณ	กรรมการ
๑๕. พระศรีโพธิวิเทศ	กรรมการ
๑๖. พระมงคลสุตาคม	กรรมการ
๑๗. พระวชิรสิกขการ	กรรมการ
๑๘. พระวิเทศวชิรญาณ วิ.	กรรมการ
๑๙. พระสรภานกวี	กรรมการ
๒๐. พระสิทธิธินิธาดา	กรรมการ
๒๑. พระมหาสภสกรณ ปิโยภาโส ป.ธ.๙	กรรมการ
๒๒. พระมหาจำรัส ออโล ป.ธ.๙	กรรมการ
๒๓. พระมหาธีรโชติ ธีรปญโญ ป.ธ.๙	กรรมการ
๒๔. พระมหาบุญธรรม ปณณวฑฺฒโน ป.ธ.๙	กรรมการ
๒๕. พระมหาบุญลือ ปุณณโก ป.ธ.๙	กรรมการ
๒๖. พระมหาวินัย วชิรเมธี ป.ธ.๙	กรรมการ
๒๗. พระมหาสัญญา ขนตธมโม ป.ธ.๙	กรรมการ
๒๘. พระมหาธีรวิสิฐ วิสิฐเวที ป.ธ.๙	กรรมการ
๒๙. พระมหาไพโรจน์ ญาณกุสโล ป.ธ.๙	กรรมการ
๓๐. พระครูวิมลธรรมรังสี	กรรมการ
๓๑. พระครูวิเทศญาณวิมล	กรรมการ
๓๒. พระครูศรีปริยัตินิเทศก์	กรรมการ
๓๓. พระครูศรีภัทราภรณ์	กรรมการ
๓๔. พระครูกิตติปัญญารัตน์	กรรมการ
๓๕. พระครูปริยัติโพธิวิเทศ	กรรมการ
๓๖. พระครูศรีปริยัติวงศ์	กรรมการ
๓๗. พระครูภาวนาวีธาน วิ.	กรรมการ
๓๘. พระครูมงคลคีลัตถ วิ.	กรรมการ
๓๙. พระครูวิสุทธิปริยัติคุณ	กรรมการ
๔๐. พระครูสรภานพิสุทธิ์	กรรมการ

๒๙. พระมหากษัตริย์ กล้วยานธโม ป.ธ.๓	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๓๐. สามเณรพิรุณ เขียวหอม ป.	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

มีหน้าที่ :

: ให้การต้อนรับพระมหาเถรานุเถระที่มาเจริญพระพุทธมนต์-ฉันภัตตาหารเพลที่พระอุโบสถ ในเวลา ๑๐.๐๐-๑๒.๐๐ น. /จัดที่รับรองพระเถระด้านหลังพระประธาน/จัดโต๊ะฉันเพลสำหรับพระเถระในพระอุโบสถ/ต้อนรับผู้มาร่วมงานฝ่ายคฤหัสถ์/ให้เจ้าคณะที่ได้รับมอบหมายเชิญญาติโยมมาร่วมงานในแต่ละวัน

กรรมการฝ่ายจัดเสวนาพระธรรมทูตสายต่างประเทศ

๑. พระธรรมโพธิวงศ์	ประธานกรรมการ
๒. พระราชวิเทศปัญญาคุณ	รองประธานกรรมการ
๓. พระราชวัชรสารบัณฑิต	กรรมการ
๔. พระเมธีวราญาณ	กรรมการ
๕. พระศรีโพธิวิเทศ	กรรมการ
๖. พระวิเทศวชิรญาณ วิ.	กรรมการ
๗. พระมหาภัสสกรณ ปิโยภาโส ป.ธ.๙	กรรมการ
๘. พระครูปริยัติโพธิวิเทศ	กรรมการ
๙. พระครูวรปัญญาคุณ	กรรมการ
๑๐. พระมหาจำเริญ เขมวีโร ป.ธ.๗	กรรมการ
๑๑. พระมหานันทน์ ญาณวีโร ป.ธ.๗	กรรมการ
๑๒. พระมหาสุรศักดิ์ ปัจจนตเสน ป.ธ.๗	กรรมการ
๑๓. พระมหาไพฑูรย์ ปนตนนโท ป.ธ.๗	กรรมการ
๑๔. พระมหาประยูร โชติวีโร ป.ธ.๔	กรรมการ
๑๕. นายสาคร ธรรมที	กรรมการ
๑๖. พระประวิทย์ ญาณวิโร	กรรมการ
๑๗. พระมหาสมชาย ปณณาวชิโร ป.ธ.๔	กรรมการ
๑๘. พระครูภาวนาวิธาน วิ.	กรรมการและเลขานุการ
๑๙. พระมหาสุรรัฐ อธิราชโน ป.ธ.๙	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๒๐. นายอาวิชัย บัวศรี	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

มีหน้าที่ :

: ดำเนินการจัดกิจกรรมการเสวนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศสายประเทศอินเดีย-เนปาล
สายยุโรป สายอเมริกา

กรรมการฝ่ายจัดเตรียมวัดถุ่มมงคลสำหรับเข้าบูชา

๑. พระราชวชิราธิบดี	ประธานกรรมการ
๒. พระเมธีวราญาณ	รองประธานกรรมการ

สำนักอนามัย กรุงเทพมหานคร

มีหน้าที่ :

: ให้การปฐมพยาบาลแก่สาธุชนทั่วไป

จิตอาสาวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ๕๐ คน

มีหน้าที่ :

: จัดเตรียมสถานที่และอำนวยความสะดวกภายในบริเวณงาน

ขอให้ผู้ได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการดำเนินการสมโภชพระอารามครบรอบ ๓๓๘ ปี พ.ศ.๒๕๖๖ ได้ตั้งใจปฏิบัติงานในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายด้วยความวิริยะอุตสาหะโดยคำนึงถึงความเรียบร้อยของการจัดงาน ชื่อเสียงของสำนักวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์และงานพระศาสนาเป็นสำคัญ

สั่ง ณ วันที่ ๙ เดือน ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๖

พระพรหมอริราชธรรมาภรณ์

(พระพรหมวชิราภรณ์)

อธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์

ภาคผนวก ง

รับรองงานผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑. จากการศึกษาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทำให้ประชาชน นิสิต นักศึกษา มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง ๒ แห่ง รวมทั้งมหาวิทยาลัยของภาครัฐและเอกชนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน ทางด้านพระพุทธศาสนา ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านสังคมศาสตร์ กับการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน และการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ เพื่อให้ได้ตระหนักเห็นถึงความสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๒. วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการจัดการเรียนการสอน การจัดอบรมโครงการ เพื่อให้พระภิกษุผู้เข้ารับการอบรมและบุคลากรได้ทุกระดับมีการรับรู้ วิธีการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานได้อย่างเป็นรูปธรรมกับการวางความต้องการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศพร้อมกบอ ่งค์ประกอบการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน ตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของพระธรรมทูตสายต่างประเทศได้อย่างต่อเนื่องเสมอต้นเสมอปลาย

๓. การนำไปใช้ประโยชน์ด้วยการสร้างเครือข่ายศูนย์วิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ เพื่อให้พระภิกษุหรือองค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศของพระธรรมทูตให้มีความตระหนักถึงการวางแผน การร่วมมือ การสร้างความร่วมมือกับองค์กรต่างประเทศ เพื่อเป็นการสร้างความร่วมมืออย่างเสมอต้นเสมอปลาย เพราะว่า จากการศึกษาวิเคราะห์แล้วมีความสัมพันธ์กับการวางแผนเพื่อสร้างสมรรถนะการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ สิ่งสำคัญคือการการนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการสร้างสมรรถนะการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อพุทธศาสนิกชนที่อยู่ต่างแดนให้คงไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรมไทยอย่างมีประสิทธิภาพ

ภาคผนวก จ

ผลลัพธ์ ผลผลิต และผลกระทบจากงานวิจัย

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ	บรรลุวัตถุประสงค์	โดยทำให้
๑. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	ทราบการสอนการปฏิบัติวิปัสสนา	ข้อที่ ๑	ความต้องการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน

เรื่องสมรรถนะการสอน วิปัสสนากัมมัฏฐานของ พระธรรมทูตสาย ต่างประเทศในการเผย แผ่พระพุทธศาสนา	กัมมัฏฐาน ตามแนวสติ ปัฏฐาน ๔	๑. เพื่อศึกษาสภาพ ปัจจุบัน ปัญหา และ ความต้องการพัฒนา สมรรถนะการสอน วิปัสสนากัมมัฏฐาน ของพระธรรมทูตสาย ต่างประเทศ	ของ พระธรรมทูตสาย ต่างประเทศ ทำให้บทบาทของ พระสงฆ์ พระธรรมทูต ศูนย์ วิปัสสนากัมมัฏฐาน และ วิทยาลัยพระธรรมทูต รวมทั้ง ประชาชนที่อยู่ต่างแดน มีส่วน ร่วมทำให้เกิดการเผยแผ่ พระพุทธศาสนามีประสิทธิภาพ ยิ่งขึ้น
๒. การเก็บรวบรวม ข้อมูล ด้วยการ สัมภาษณ์ และการ สนทนากลุ่มย่อย	ทราบถึงข้อมูลความ คิดเห็นเกี่ยวกับ สมรรถนะการสอน วิปัสสนากัมมัฏฐาน ของพระธรรมทูตสาย ต่างประเทศในการเผย แผ่พระพุทธศาสนา	ข้อที่ ๑-๒-๓ ๑. เพื่อศึกษาสภาพ ปัจจุบัน ปัญหา และ ความต้องการพัฒนา สมรรถนะการสอน วิปัสสนากัมมัฏฐาน ของพระธรรมทูตสาย ต่างประเทศ ๒. เพื่ อ ศี ก ษ า องค์ประกอบการ พัฒนาสมรรถนะการ สอน วิ ป ัส ส น า กัมมัฏฐาน ตามแนว สติปัฏฐาน ๔ ของ พระธรรมทูตสาย ต่างประเทศ ๓. เพื่ อ เสน อ กระบวนการพัฒนา สมรรถนะการสอน วิปัสสนากัมมัฏฐาน ตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของพระธรรมทูต สายต่างประเทศ	การดำเนินการจัดเก็บข้อมูล/ การลงพื้นที่จัดสนทนากลุ่มย่อย เป็นการบริการจัดการที่มีความ ร่วมมือของเจ้าอาวาสวัด มหาธาตุ วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัยด้วยดีอย่างมีประ สิทธิภาพเพราะเกิดการสร้าง ความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันและกัน
๓. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ	จากผลการศึกษาทำ ให้ ท ร า บ ถึง ข้อเสนอแนะเชิง นโยบายและการวาง แผนการเผยแผ่	ข้อที่ ๑-๒-๓ ๑. เพื่อศึกษาสภาพ ปัจจุบัน ปัญหา และ ความต้องการพัฒนา สมรรถนะการสอน วิปัสสนากัมมัฏฐาน	จากผลการศึกษาทำให้ได้ ข้อเสนอแนะแนวทางต่อ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับแผนการ เผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระ ธรรมทูตสายต่างประเทศ พร้อมกับประชาชนชาวไทยที่

	พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ	ของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ ๒. เพื่อศึกษาองค์ประกอบการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ ๓. เพื่อเสนอกระบวนการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ	อยู่ต่างแดนเพื่อไม่ให้หลงลืมศิลปะวัฒนธรรมไทย
--	--------------------------	---	--

ภาคผนวก จ

แบบสรุปโครงการวิจัย

สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สัญญาเลขที่: ว.๑๓๘/๒๕๖๖

ชื่อโครงการวิจัย: “สมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”

หัวหน้าโครงการวิจัย พระมหาไพฑูรย์ ปนตนนโท,ผศ.,ดร. วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอมโนรมย์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โทรศัพท์ ๐๓๕ ๒๔๙๐๖๕

E-mail :

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่อยู่คู่กับสังคมไทยมายาวนาน นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน หลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนานั้นมีทั้งภาคทฤษฎีที่เป็นการเรียนรู้วิชาการ (ปริยัติสัทธรรม) ภาคปฏิบัติคือ การลงมือทดลองทำตามหลักทฤษฎี (ปฏิบัติสัทธรรม) และภาคปฏิเวธ คือ การได้รับผลตอบแทนตามสมควรการปฏิบัติ (ปฏิเวธสัทธรรม) ปริยัติสัทธรรมนั้นเป็นทางการศึกษาเรียนรู้ กฎ ระเบียบ ขนบธรรมเนียม ประเพณีที่ดีงาม และข้อบังคับสำหรับฝึกหัดอบรมกายและวาจาให้สะอาดปราศจากโทษ (ศีล) การศึกษาเรียนรู้เรื่องจิตและวิธีการฝึกฝนอบรมจิตให้สงบเป็นสมาธิมีพลังสร้างสรรค์ประโยชน์สุขให้แก่ตนเองและสังคมโลก (สมาธิ) และการศึกษาเล่าเรียนพุทธปรัชญาคือวิธีการอบรมใจให้เกิดปัญญารู้แจ้งเห็นจริงตามความเป็นจริงของสรรพ

สิ่งทั้งหลายทั้งปวง การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ มีเพียงการปฏิบัติตามแนวอานาปานสติ กสิณบ้าง กายคตาสติบ้าง และแนวพุทธานุสสติผสมกับอานาปานสติบ้าง

หลังจากที่พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณทรงดำริที่จะประกาศพระศาสนา พระองค์ทรงระลึกถึงพระปัญจวัคคีย์จึงเสด็จไปที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน พระองค์ได้ แสดงปฐมเทศนาคือ พระธัมมจักกัปปวัตตนสูตรเป็นครั้งแรกในโลกทำให้ท่านอัญญาโกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรมเป็นรูปแรก และได้ขอบรรพชาอุปสมบทเป็นพระภิกษุ พระองค์ทรงประทานอนุญาต ให้การอุปสมบท ถือว่าท่านเป็นพระภิกษุรูปแรกในพระพุทธศาสนาต่อมาพระองค์ทรงแสดงพระธรรม เทศนาอนัตตลักขณสูตรแก่พระปัญจวัคคีย์จนได้บรรลุปะระอรหันต์หมดทุกรูปและจากนั้นไม่นาน ได้ทรงแสดงธรรมแก่ยสกุลบุตรพร้อมเพื่อนอีก ๕๔ คน ได้บรรลอรหัตผลในกาลต่อมา จึงมีพระอรหันต์ เกิดขึ้นในขณะนั้น ๖๑ รูป รวมทั้งพระพุทธองค์ด้วย พระองค์ทรงส่งพระภิกษุสงฆ์ทั้ง ๖๐ รูป^{๗๗} ซึ่งปัจจุบันเรียกว่าพระธรรมทูต หรือพระสมณทูต ออกไปประกาศเผยแผ่พระศาสนาโดยให้แยกกันไปใน ทิศทางต่าง ๆ ให้ไปเพียงรูปเดียว ซึ่งพระอรหันต์สาวกทั้งหมดได้ผ่านวิปัสสนากัมมัฏฐานถึงที่สุดแห่ง วิปัสสนาญาณแล้ว ส่วนพระองค์เองทรงเสด็จไปเผยแผ่พระศาสนาที่ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม^{๗๘}

ก่อนที่พระพุทธเจ้าจะทรงออกประกาศศาสนาเป็นเหตุให้ได้พระสาวกหรือพระธรรมทูต ที่ทรงส่งออกไปทิศละรูปในช่วยการประกาศพระศาสนานั้น ตามประวัติศาสตร์ศาสนา กล่าวว่า เมื่อพระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว ทรงพิจารณาธรรมที่ตรัสรู้เพื่อหาผู้ที่จะตามได้ ทรงทราบชัดว่าผู้ที่รู้ตามพระองค์นั้นไม่ใช่จะได้ทุกคน แต่เมื่อพิจารณาเห็นว่ามหาชนเปรียบเหมือนกับบัว ๔ เหล่า คือ อุคฆฏิตัญญูผู้สามารถรู้ได้อย่างฉับพลัน เพียงแต่ยกหัวขึ้นแสดง จะสามารถรู้ได้ทันทีวิปจิตัญญูผู้สามารถรู้ได้เมื่ออธิบายความอย่างละเอียด เนยยะ ผู้สามารถเข้าใจได้ เมื่ออธิบายความอย่างละเอียดแล้วซักถาม ทบทวนและปทปรมะ ผู้ที่เข้าใจอะไรได้ยากต้องอธิบายความอย่างละเอียดและซักถามทบทวนหลายครั้งแต่บางรายมีความเห็นผิดอย่างรุนแรงยากที่จะบรรลุธรรมตามได้^{๗๙} ด้วยเหตุนี้การประกาศพระศาสนาจึงต้องพิจารณาจริตนิสัยของบุคคลแล้วจึง แสดงธรรมให้เหมาะสมซึ่งตรงนี้เป็นจุดที่พระธรรมทูตผู้ออกเผยแผ่พระศาสนาจะต้องทำความเข้าใจไว้ด้วย

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งสันติภาพมุ่งส่งเสริมการพัฒนาจิตให้เกิดปัญญาและสร้างสันติสุข เพื่อพัฒนาตนเองและสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขให้เกิดประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่มวลมนุษยชาติตามอุดมการณ์ของพระพุทธศาสนาปัจจุบันการเผยแผ่พระพุทธศาสนามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งตามพันธกิจของคณะสงฆ์ไทยทั้งในด้านการปกครอง การศึกษา การเผยแผ่ การสาธารณูปการ การศึกษา สงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์โดยมีเป้าหมายเพื่อการสงเคราะห์อนุเคราะห์ประชาชนทั้งในประเทศและต่างประเทศงานอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศเป็นอีกงานหนึ่งของคณะสงฆ์ไทยที่มีพัฒนาการมาทั้งหลักสูตรและการดำเนินการมาโดยลำดับเพื่อสนองงานดังกล่าวตั้งแต่พุทธศักราช ๒๕๐๙

คณะสงฆ์ไทยได้ดำเนินการส่งพระธรรมทูตไปปฏิบัติศาสนกิจในต่างประเทศติดต่อกันมาเป็นเวลานานหัวใจสำคัญของงานพระธรรมทูต คือการเผยแผ่พระพุทธศาสนานับตั้งแต่พระธรรมทูตไทยชุดแรกได้มาปฏิบัติงานในสหรัฐอเมริกา ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๕ เป็นต้นมา งานเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ปรากฏเริ่มเป็นที่ยอมรับของชาวไทยในต่างประเทศและชาวต่างชาติต่อมาได้มีการจัดส่งพระธรรมทูตมาประจำในวัดต่าง ๆ เพิ่มขึ้นพระธรรมทูตที่ไปปฏิบัติงานส่วนใหญ่เป็นพระที่ผ่านการอบรมหลักสูตรพระธรรมทูตแล้ว และไป

^{๗๗} ุรยละเอียดใน วิ.ม.(บาลี) ๔/๓๒/๔๐.

^{๗๘} ุรยละเอียดใน วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๒-๔๓/๑๒-๔๑, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๒-๔๓/๑๘-๔๘.

^{๗๙} ุรยละเอียดใน อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๓๓/๑๘๓.

ประจำตามวัดต่าง ๆ ซึ่งชาวไทยในต่างประเทศและชาวต่างชาติให้ความสนใจพระพุทธศาสนามากขึ้น โดยเฉพาะการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานที่มีความต้องการพระธรรมทูตผู้มีสมรรถนะการสอนวิปัสสนากรรมฐานตามหลักสติปัฏฐาน ๔ ที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในลักษณะที่พระธรรมทูตมีทักษะอันเป็นความรู้เกี่ยวกับวิปัสสนากัมมัฏฐานสามารถในการปฏิบัติได้ด้วยตนเองในการแก้ไขสภาวะอารมณ์ที่เกิดขึ้น สอนผู้อื่นให้ปฏิบัติได้และเมื่อเกิดข้อติดขัดในการปฏิบัติสามารถที่จะแก้ไขอารมณ์ที่เป็นสภาวะอันเกิดจากขณะปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานทำให้การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานผ่านพ้นอารมณ์ที่เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติให้มีความก้าวหน้าต่อไปได้

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตสายต่างประเทศกับการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานการแนะนำแนวทางการปฏิบัติกัมมัฏฐานให้สาธุชนเข้าใจอย่างไรวินั้น ซึ่งพระธรรมทูตจะมีสมรรถนะในการสอนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ผู้อื่นได้เข้าใจมากขึ้นเพียงใดนั้นเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง ในขณะที่ผู้บริหารวัดไทยในต่างประเทศยังมีความต้องการพระธรรมทูตที่มีสมรรถนะในการสอนวิปัสสนากรรมฐานให้แก่ประชาชนในต่างประเทศเป็นจำนวนมาก ในส่วนนี้พระธรรมทูตที่จะออกไปปฏิบัติศาสนกิจจำเป็นต้องมีสมรรถนะเกี่ยวกับการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานเป็นเบื้องต้น ซึ่งจะส่งผลให้สามารถสอนผู้อื่นได้ผลดีและสามารถเกื้อกูลต่อประชาชนในต่างประเทศที่ต้องการพระธรรมทูตผู้มีความสามารถในการสอนวิปัสสนากรรมฐานได้

การฝึกอบรมจิตจึงสำคัญต่อทุกคน เพราะจิตที่ได้รับการฝึกอบรมรักษาคุ้มครองดีแล้วเหล่านั้นย่อมนำสุขมาให้และสามารถพ้นจากอาสวะกิเลสทั้งหลายได้ ในพุทธศาสนายังได้สอนแนวทางการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาที่เป็นไปตามลำดับแห่งศีล สมาธิ ปัญญา “สมาธิอันบุคคลอบรมโดยมีศีลเป็นฐานย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก มีปัญญามากอันบุคคลอบรมโดยมีสมาธิเป็นฐานย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์ จิตอันบุคคลอบรมโดยมีปัญญาเป็นฐานย่อมหลุดพ้นโดยชอบจากอาสวะทั้งหลาย”^{๔๐} การสอนหรือการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเป็นการช่วยฝึกฝนพัฒนาสติปัญญาความรู้แจ้งเห็นจริงต่อโลกและชีวิต อันเป็นบริบทแห่งวิถีชีวิตของบุคคล เช่น รู้เรื่องหลักไตรลักษณ์หรือสามัญลักษณ์ ว่าชีวิตและสรรพสิ่งต่างมีเหตุปัจจัยเกื้อหนุนให้เกิดขึ้นมาเป็นธรรมดาตามกาลเวลาที่เหมาะสมดำรงตั้งอยู่ชั่วขณะและเสื่อมสลายไปในที่สุดการรู้เท่าทันสภาวะดังกล่าวเป็นการฝึกฝนให้เตรียมใจยอมรับกับสิ่งที่จะเกิดขึ้นรู้ความเป็นเหตุเป็นผลย่อมส่งผลให้จิตใจเสื่อมคลายจากความทุกข์ ความยึดติดหรืออุปาทานข้อปฏิบัติต่าง ๆ ในการฝึกฝนอบรมปัญญาให้เกิดความเห็นแจ้งรู้ชัดสิ่งทั้งหลายตรงต่อสภาวะของมัน คือ ให้เข้าใจตามความเป็นจริงหรือตามที่สิ่งเหล่านั้นมันเป็นของมันเองรู้แจ้งชัดเข้าใจจริงจนถอนความหลงผิดรู้ผิดและยึดติดในสิ่งทั้งหลายได้ถึงขั้นเปลี่ยนท่าทีต่อโลกและชีวิตใหม่ ทั้งท่าทีแห่งการมอง การรับรู้การวาง จิตใจ และความรู้สึกทั้งหลาย^{๔๑}

เมื่อพิจารณาถึงองค์ประกอบที่มีส่วนสำคัญในการปฏิบัติกัมมัฏฐานเพื่อการบรรลุมรรคผลนิพพาน หากทำการแยกแยะและจำแนกเป็นองค์ประกอบหลักในระบบการเรียนการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานจะประกอบด้วยองค์ประกอบ ดังต่อไปนี้ (๑) อาจารย์ผู้สอนกัมมัฏฐาน (๒) ผู้ปฏิบัติกัมมัฏฐาน (๓) สภาพแวดล้อมในการปฏิบัติกัมมัฏฐาน (๔) วิธีการเรียนการสอนและการปฏิบัติกัมมัฏฐาน และ (๕) ผลผลิตของการปฏิบัติกัมมัฏฐาน^{๔๒}

^{๔๐} คุรยละเอียดใน ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๘๖/๑๓๔.

^{๔๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย, พิมพ์ครั้งที่ ๔๕, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม, ๒๕๕๙), หน้า ๔๒๗.

^{๔๒} พระมหาวุฒิชัย วุฑฺฒิชโย “ระบบการเรียนการสอนกัมมัฏฐานในคัมภีร์วิสุทธิมรรค” ธรรมธาราวารสารวิชาการทางพระพุทธศาสนา ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ (ฉบับรวมที่ ๑๓), ๒๕๖๔, หน้า ๑๖๗.

ในส่วนของโครงการฝึกอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศได้จัดขึ้นร่วมกันทั้งสองนิกาย ระหว่าง มหานิกายและธรรมยุติกนิกาย ในปี พ.ศ. ๒๕๐๙ – ๒๕๑๐ ต่อมาวัดไทยเริ่มมีจำนวนมากขึ้นเมื่อมีพระสงฆ์ ไทยไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่างแดนมากขึ้น จึงให้มีการรื้อฟื้นโครงการนี้ขึ้นมาใหม่ มอบให้สมเด็จพระพุทธาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ) กรรมการมหาเถรสมาคม เป็นกรรมการอำนวยการฝึกอบรมพระสงฆ์ มหานิกาย และ สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ (ประจวบ กนตจาโร) กรรมการมหาเถรสมาคม เป็น กรรมการอำนวยการฝึกอบรม พระสงฆ์ธรรมยุติกนิกาย พระมหาเถระทั้งสองได้มอบภาระงานนี้แก่มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยและ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยโดยลำดับเป็นหน่วยงานดำเนินการกรรมการศาสนาสนับสนุนงบประมาณจำนวน แห่งละสองแสนกว่าบาทในการดำเนินการโครงการนี้จึงเริ่มมีการฝึกอบรมเป็นรูปธรรมอย่างจริงจังอีกครั้งหนึ่ง นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๘ จนถึงปัจจุบัน โดยมี วัตถุประสงค์ใกล้เคียงกันในการดำเนินงานคือ (๑) เพื่อฝึกอบรม พระธรรมทูตให้มีความรู้ความสามารถ จริยวัตรอันงดงามและความมั่นใจในการปฏิบัติศาสนกิจใน ต่างประเทศยิ่งขึ้น (๒) เพื่อเตรียมพระธรรมทูต ผู้มีคุณสมบัติเหมาะสมส่งไปต่างประเทศ (๓) เพื่อสนองงาน เผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศของคณะสงฆ์ไทย

เมื่อมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยได้มีประกาศการจัดตั้งวิทยาลัยพระธรรมทูตขึ้น โดยมีพระโสภณวิชราภรณ์ (ไสว โชติโก) ดำรงตำแหน่งรักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยพระธรรมทูตได้ดำเนินการ ภารกิจการจัดฝึกอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศต่อเนื่อง เมื่อรวมสถิติการฝึกอบรมพระธรรมทูตตั้งแต่วันที่ ๑ - ๒๙ มีจำนวนพระธรรมทูตผ่านการอบรมแล้ว ๒,๔๘๑ รูป ^{๘๓}

ตามที่กล่าวมาจะเห็นว่าพระธรรมทูตคือพระสาวกผู้ปฏิบัติตาม คำสอนและบรรลุธรรมตาม พระพุทธเจ้าซึ่งการที่จะเป็นพระธรรมทูตจะต้องมีจิตที่ได้รับการพัฒนาแล้วด้านวิปัสสนากัมมัฏฐานจนเกิด ศักยภาพในการที่จะทนต่อสิ่งเย้ายวนใจทนต่ออารมณ์อันน่าปรารถนาน่าพอใจทนต่ออารมณ์ที่ไม่น่า ปรารถนาไม่น่าพอใจออกเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยความเข้าใจธรรมชาติจิตของคนเปรียบเป็นบัว ๔ ประเภทและจะต้องมีความพร้อมทางด้านปริยัติปฏิบัติและปฏิเวธอย่างครบถ้วน สำหรับคณะสงฆ์ไทยมีพระที่ ผ่านการอบรมเป็นพระธรรมทูต ๒ ประเภท คือ พระธรรมทูตสายในประเทศและพระธรรมทูตสาย ต่างประเทศในที่นี้นำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวกับสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระธรรมทูตสาย ต่างประเทศ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศเท่านั้น

การวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้เห็นความสำคัญจำเป็นต้องศึกษาเกี่ยวกับสมรรถนะการสอนวิปัสสนา กัมมัฏฐานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่สามารถนำการปฏิบัติที่ได้ไป เผยแผ่ถ่ายทอดกับพุทธศาสนิกชนทั้งในประเทศและต่างประเทศรวมทั้งชุมชนในท้องถิ่นที่ตนเองพำนักอยู่ ดังนั้น ผู้วิจัยมีความต้องการวิเคราะห์วิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักสติปัฏฐาน ๔ ในพระไตรปิฎก เพื่อนำมาวิเคราะห์ และเสนอกระบวนการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของพระธรรมทูต สายต่างประเทศอันจะเป็นประโยชน์ต่อคณะสงฆ์ไทย พระธรรมทูต วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รวมถึงองค์กรคณะสงฆ์ไทยในต่างประเทศ หน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการฝึกอบรมพระ ธรรมทูตสายต่างประเทศที่ปฏิบัติงานด้านการสอน การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน แก่พุทธศาสนิกชนในต่างประเทศให้มีความก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนา กัมมัฏฐานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ

^{๘๓} [ออนไลน์], สถิติพระธรรมทูตสายต่างประเทศ.pdf (mcu.ac.th), สืบค้น ๒๐ สิงหาคม ๒๕๖๖.

๒. เพื่อศึกษาองค์ประกอบการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน ตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ ๓. เพื่อเสนอกระบวนการพัฒนาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ	
ผลการวิจัย เห็นได้ว่า คณะสงฆ์ไทย ประชาชน สำนักงานกำกับดูแลพระธรรมทูตไปต่างประเทศ โดยส่วนรวม จากการศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาสาระสำคัญจากการศึกษาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทำให้เกิดการบูรณาการนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอันเป็นกลไกการสร้างสมรรถนะการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ผสมผสานกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้กับประชาชนที่อยู่ในต่างแดน	
การนำผลงานการวิจัยไปใช้ประโยชน์ ๑. คณะสงฆ์ สำนักงานกำกับดูแลพระธรรมทูตไปต่างประเทศ วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทั้งส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค มหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชนนำเอาผลการศึกษาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปใช้ประกอบการวางแผนในหน่วยงาน องค์กรของตน กับการเรียนการสอน การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน เพื่อให้ได้ตระหนักถึงความพร้อมความร่วมมือให้เกิดขึ้นในองค์กร ผลสุดท้ายทำให้เครือข่ายคณะสงฆ์ไทย สังคมชาวพุทธที่อยู่ต่างแดนน่าอยู่ขึ้นเกิดจากความเอาใจใส่ผู้รับผิดชอบโดยตรงเห็นประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม	
๒. ๑. คณะสงฆ์ สำนักงานกำกับดูแลพระธรรมทูตไปต่างประเทศ วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทั้งส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค มหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชนนำเอาผลการศึกษาสมรรถนะการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยการนำเอาหลักการเรียนเรียน การสอน วิธีการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ รวมทั้งให้ประชาชนไทยที่อยู่ต่างแดนได้มีกำลังใจต่อการดำเนินชีวิตในต่างแดน การอนุรักษ์ไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรมไทย พระธรรมทูต นิสิต นักศึกษาให้มองเห็นประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้องเป็นหลักเพื่อบำบัดหน้าของตนตนเองและสังคม	
การประชาสัมพันธ์/สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประชาสัมพันธ์กิจกรรมและผลงานวิจัยทางอินเทอร์เน็ต http://www.mcu.ac.th หรือ http://bri.mcu.ac.th	การ

๓. หน่วยงานและสถานที่ติดต่อ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยพระธรรมทูต
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัด
พระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ : ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๖๕ ภายใน ๘๔๒๗
โทรศัพท์มือถือ ๐๘๙๕๐๙๖๖๘๒
Email: pramahapaitoon@gmail.com

๔. ประวัติการศึกษา

ป.ธ.๗

-ปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาปรัชญา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ปีพุทธศักราช ๒๕๔๘

-ปริญญาโท รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีปทุม

ปีพุทธศักราช ๒๕๕๐

-ปริญญาเอก ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์

มหาวิทยาลัยศรีปทุม ปีพุทธศักราช ๒๕๕๘

๕. . สาขาวิชาที่เชี่ยวชาญ

พระพุทธศาสนาเถรวาท ภาษาบาลี หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และ
ด้านรัฐประศาสนศาสตร์

๖. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

๑) ผู้ร่วมวิจัยในโครงการวิจัยเรื่อง "แรงจูงใจและแนวปฏิบัติของประชาชนที่มีต่องานพระบรมศพ
พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ ๙" ได้รับทุนอุดหนุนงานวิจัยจาก
ภาคเอกชน ระยะเวลาดำเนินโครงการคือ มีนาคม ๒๕๖๐ สิ้นสุด ตุลาคม ๒๕๖๑